

Köpri'li, en urspr. albansk släkt, som under 1600-t. räknade flera framstående turk. statsmän. K. - M u h a m m e d (1585—1661) svängde sig från kökspojke upp till storvisir. K. - N u m a n utnämndes juni 1710 till storvisir o. uppträdde som sådan synnerligen välvilligt mot Karl XII men störtades redan i aug. s. å.

Köpstad, urspr. handelsplats, under medeltiden stad. — K ö p s t a d s m a n, borgare.

Kör [kör] (för chor, av grek. *koros*, sång med dans), x. Samling personer, som utföra flerstämmig sång (av kallad kör) med flera deltagare i varje stämman. — 2. På piano o. orgel alla strängar el. pipor, som höra till en tangent.

Körare, kraftig medvind.

Köra upp i vind, svänga fartyget med förskippet mot vinden.

Körkort, ett av länsstyrelse el. Ö. Å. utfärdat bevis (i korfform), som berättigar till framförande av automobil el. motorcykel. Körkortet är personligt o. för dess förvärvande kräves bl. a. viss ålder (18 år för automobil, 16 år för motorcykel).

1. Körling, August (1842—1919), tonsättare, känd genom sina romanser (*När stjärnhären blänker*) o. manskvartetter.

2. Körling, Felix (1864—1937), som till A. K., tonsättare; skrev sånger, operetter samt folklustspelet *När Bengt och Anders bytte hustrur*.
3. Körling, Sven, f. 27/1 1879, broder till F. K., musiker, har bl. a. tonsatt manskvartetter. *De svenske* m. fl.

Körnare, en stålbit med vass spets, som användes för att markera punkter o. dyl. på arbetsstycken av metall.

Kör'nér, Karl Theodor (1791—1813), tysk skald, berömd för sina sånger från 1813 års krig (*Leyer und Schwert*, 1814).

Körsbär, gemensamt namn för *Pru'nus*

avium o. *P. ce'rusus* samt alla odlade sorter av dessa arter. *P. avium* (sötkörsbär) omfattar fågelbär, bigarrär o. hjärtkörsbär, *P. ce'rusus*, (surkörsbär) klarbär o. moreller.

Körs när (av fnhty. *kur sina*, pälsrock), pälsmakare.

Körtelhår el. glandelhår, längre el. kortare, i spetsen, vanl. kulformigt användda hår, som utvecklas från huden på växternas ovanjordsdelar o. avsöndra olika ämnen (ex. socker, harts, slem, flyktiga oljor m. m.).

Körtlar, organ, uppbyggda av epitelceller o. avsöndrande ämnen ss. de lör matsmältningen nödvändiga enzymen el. de för livsfunktionernas reglering nödvändiga hormonerna el. utsöndrande vissa ämnesomsättningsprodukter, ss. leverns utsöndring av vissa gallbeständsdelar. Jfr Inre sekretion.

Körvel, *MyrrWis odora'ta*, en högvuxen, förr ofta odlad art av fam. *Umbellijerae*, som användes som soppkrydda.

Körvelrova, art av örtsläktet *Chaerophyllum*.
Körös [kō'rosj], biflod fr. v. till Theiss, Ungern. 330 km.

Kössli'n, stad i n. Tyskland, prov. Pommern. 33.000 inv. (1939). Pappersfabriker.

Kö'then, dets. som Cöthen.

Köttbesiktning, lagstadgad kontroll av till människoföda avsett kött. Best. bl. a. i lag av 1/10 1934.

Köttfluga, *Sarcopha'ga carna'ria*, n—17 mm lång fluga, till färgen grå med tre svarta längsstrimmar på mellankroppen. Honorna föda omkr. 20.000 redan kläckta larver, i klumpar om 40—70 st., vilka läggas i gödsel, kadaver, skämt kött osv. Allmän, ej sällan äv. inomhus.

Kö'vess von Kövessháza [-vesj], Hermann (1854—1924), friherre, österrik.-ung. fältmarskalk, arméchef vid Första världskr:s början, intog Vajgorod 1915 o. deltog som arméchef i framryckningen genom Serbien s. å.

L 1, antikva el. latinsk stil. L /, kursiv.

2 l, fraktur el. tysk stil. £ I, gotisk stil.

L, rom. siffertecken = 50; X, = 50.000.

1, officiell förkortning av liter.

£, tecken för pound sterling.

La 1. Kem. tecken för en atom lantan. —

2. Förkortning för Louisiana. — 3. Musikterm, ton (a) i solmisationen.

Laaoh [la'ch] el. Maria-L a a c h, benediktinerkloster i v. Tyskland, n. o. om Koblenz. Kyrkan (1093—1x77) är ett av Khenlamiets främsta romanska byggnadsverk (se bild). Den är försedd med s. k. paradiset (atrium).

Laale [lä-], Peder, dansk ordspråkssamlare i slut, av 1300't. Hans *Ordsprog*, en samling av x.200 lat. o. motsv. danska ordspråk, är en viktig kulturhist. källa. Senast utg. av Axel Kock o. Carl af Petersens (X889—94).

de Labadie [d' labadi'], Jean (1610—74), fransk mystiker. Urspr. jesuit övergick l.

1650 till reformerta kyrkan men bildade 1668 först i Altona, sedan i Nederländerna en egen församling med svärmiskt kommunistiska inslag. I si. av 1600-t. upplevde det labadistiska samfundet sin blomstring men upplöstes redan vid mitten av 1700-t.

Laban, enl. 1 Mos. 24: 29 Jakobs morbroder, fader till Lea o. Rake. Jfr Lea.

La'band, Paul (1838—1918), tysk statsvetenskapsman, prof. i Strassburg, grundare av den moderna statsrätten som en jurid. vetenskapsgren. Bl. arb. *Das Staatsrecht des Deutschen Reichs* (1876—82; 5:e uppl., 4 bd, 1911—14).

Labarum, rom. fälttecken med kejsarens bild, som Konstantin den store ersatte med ett Kristusmonogram.

Labbar, *Siercora'rius*, ett släkte företrädesvis högnordiska o. i polartrakterna levande mäs-fåglar. Skickliga flygare, som leva dels av fisk, som de vanl. ta från mäsarna, dels av andra smärre djur, som de själva fånga. Hos oss

Ord, som saknas på K, torde sökas på C el. (för ryska ord) på H.

häcka sparsamt vanliga labben el. »tjuvjon», *S. parasiticus* (se bild å föreg. sida), samt fjälllabben, *S. longicaudus*.

Labe, tjeck, namnet på Elbe.

Label el. Union label [jo'n'i'n le'bi], eng., märke, som av fackföreningsmyndigheter åsättes en vara, som framställts under avtalsenliga arbetsförhållanden. Systemet, som tillämpas särsk. för konsumtionsvaror o. avser att bereda arbetarna möjlighet att bojkotta, vad som utförts t. ex. av strejkbrytare, uppkom 1875 i För. Stat. o. har i Europa fått sin största utbredning i England. - -

1. Labenwolf, P a n c r a 2 (1492—1563), tysk bronsgjutare, lärjunge till Peter Vischer d. ä. Populär är hans fontänfigur *Das Gänsemännchen* (se bild) i Nurnberg.

2. Labenwolf, Georg, d. 1585, som till P. L., bronsgjutare, verksam 1576 på Kronborgs slott i Danmark.

La'ber bris, så svag vind, att alla segel kunna föras.

Labia'l (av lat. *labium*, läpp), hörande till läpparna, läpp.

Labia'ler (av lat. *labium*, läpp). *Språkv.* Låppljud, ljud som bildas med läpparna, t. ex. *b, p, m, v, f*. — I, a b i a l i s e'r i n g, läpparnas medverkan vid bildandet av ett språkljud, ex. o.

Labia'tae, läppblom m i g a, växtfamilj, omfattande ca 3,000 arter örter, buskar o. några få träd i varma o. tempererade trakter. Blad korsvis motsatta el. kranställda, blommor i små knippen, kranstlik yttrade i bladvecken el. axligt samlade i grenspetsarna. Krona rörlig, tvåläppig, foder tvåläppigt el. regelbundet femflikat, ståndare 2 längre o. 2 kortare, frukten en i 4 delfrukter sönderfallande klyvfrukt. Rika på flyktiga oljor (många kryddväxter), ex. *Mentha*, *Lavandula* m. fl.

La'biau, stad i förvaltningsområdet Kalinin-grad, RSFSR (Ostpreussen), 6,000 inv. I L. Slöts »/« 1656 ett fördrag mellan Karl X Gustav o. Fredrik Vilhelm av Brandenburg.

Labiche [-bis']. Eugéne (1815—88), fransk lustspelsförfattare; skrev uppslupna komedier, bl. a. *Le voyage de M. Perrichon* (1860; Herr Perrichons resa, 1861).

Lab'i'l (av lat. *labi*, glida), ostadig, som lätt rubbas. Motsats: s t a b i'l. — *Mek.* Sådan jämvikt, som oimintetgöres av minsta rubbning. — *Kem.* Sådan förening, som lätt sönderfaller.

Labiologi' (av lat. *labium*, läpp, o. grek. *logos*, lära), konsten att av läpparnas rörelser sluta sig till talets innehåll. Dövstumma lyckas ofta att i hög grad driva upp denna konst.

Lablache [-blasj'], Lu'igi (1794—1858), ital. operasångare (bas). Uppträdde med stor framgång bl. a. 1830—52 i Paris o. London samt därefter till 1857 i Petersburg.

Laborant' (av lat. *laborare*, arbeta), person, som i studiesyfte arbetar på laboratorium. — L a b o r a t i o'n, utförande av praktiskt naturvetenskapligt arbete. — L a b o r a t o'r i u m, lokal, särsk. inredd o. försedd med instrument m. m., för att vetenskapliga försök skola kunna utföras i densamma.

Labore'mus (lat., låtom oss arbeta), politisk förening av studenter o. arbetare i Uppsala, grundad 1902 o. ansluten till Sveriges socialdemokratiska arbetarparti.

Labore'ra (av lat. *laborare*, arbeta), anställa försök, utföra laborationer.

Labori', Fernand (1860—1917), berömd fransk advokat, Dreyfus' försvarare.

La'bor om'nia v'ncit im'probis, lat., »oförtrotet arbete övervinner allt» (ur Vergilius' »*Georgica*, I: 145).

de Laboulaye [d^o labolä'l, E d o u a r d R e n é (1811—83), fransk skriftställare o. politiker; förf. till den omtyckta arabiska berättelsen *Abdallah* (1859; sv. övers. 1865).

Labour Party [le'b^o pa'tij, eng.], »arbetarpartiet», britt. parlamentariskt parti, bildat 1900 (nuv. namn sed. 1905). Ehuru L. anslöt sig till Andra Internationalen, var dock dess program icke renodlat marxistiskt. 1911 blev Ramsay Macdonald (jfr d. o.) partiets ledare. Vid krigsutbrottet 1914 inträdde en splittring inom partiet; Macdonald avgick, då han motsatte sig Englands deltagande i kriget, medan partiets majoritet stödde ministären Asquith, i vilken 1915 Henderson ingick som representant för L. Efter Första världskr. gick L. ständigt framåt o. blev vid valen dec. 1923 underhusets näst största parti. Jan. 1924 bildade Macdonald den första arbetarregeringen (störtad okt. s. ä.). Vid 1929 års val vann L. sin dittills största framgång. Macdonald bildade då åter regering med Henderson som utrikesminister. Den ekonom. krisen medförde emellertid partiets sprängning sommaren 1931. Macdonald o. Snowden ingingo mot partimajoritetens vilja i den aug. s. ä. bildade nationella samlingsregeringen. Nyvalen okt. s. ä. blevo ett stort nederlag för L. i partiledaren Henderson blev utslagen. Macdonald o. Snowden bildade ett nytt parti, nationella arbetarpartiet; 1932 bröt sig Independent Labour Party, som krävde en radikalare politik, ut ur det gamla L. med J. Maxton (jfr d. o.) som ledare. Ordf. i L:s parlamentsgrupp blev G. Lansbury; hösten 1935 blev Attlee partichef. Vid valen s. ä. repade sig partiet betydligt. Vid krigsutbrottet sept. 1939 stödde L. ministären Chamberlain o. i maj 1940 inträdde repr. för partiet (Alexander, Attlee, Bevin o. Greenwood samt senare Morrison) i ministären Churchill. Vid valen juli 1945 fick L. för första gången majoritet i underhuset. T.bourregeringen med Attlee som premierminister genomdrev på kort tid förstatligandet av flera nyckelindustrier. På grund av Englands prekära ekonomiska läge har dock reformprogrammet delvis måst ställas på framtiden. En oppositionell grupp, de s. k. rebellerna (Crossman, Zilliacus m. fl.), motsatte sig vid flera tillfällen regeringen, särsk. i utrikespolit. frågor, men denna falang har senare under intryck av de kommunistiska omvälvningarna i Östeuropa sprängts, i det bl. a. Crossman tagit avstånd från Zilliacus' prokommunistiska hållning Kommunalvalen okt. 1947 o. april 1948 blevo motgångar för r.bour. — L:s förnämsta tidningsorgan är *Daily Herald*. En framställn. av partiets utveckling o. mål gav Attlee 1937 i *The Labour Party in perspective*.

Labrador [lffibb'r^odä], halvö i n.ö. Nordamerika, mellan Hudsonviken o. Atlanten. Omkr. 13 mill. kvkm, 5,000 inv. (1946, i området inom Newfoundland), indianer o. eskimåer. Platåland, rikt på skog o. vattendrag. Kall klimat. Jakt o. fiske. Stora järnmalmfält har upptäckts. Större delen av L. tillhör Canada (prov. Quebec). Efter en långvarig gränstvist måste Canada våren 1927 avstå omkr. 291,000 kvkm av L. till Newfoundland, som tidigare ägde endast en smal kustremsa i n.ö.

Labrador [-där], en (natronkalk-)fältspat, som har sitt namn av halvön Labrador i Nordamerika. Fyndorter: Colorado, Labrador, Ryssland o. Trinidad. Visar ibland ett vackert, bro-

kigt färgspel (labradorisering) i oftast grå-blåa o. gröna färger o. användes som prydnadssten, ibland gravrad.

Labradorhund, en från Labrador härstammande retriever med kort, slåthårig päls, till färgen vanl. svart. Mycket god apporthund.

Labradorströmmen, en kall havsström från Baffin Bay utefter Labradors kust; möter Golfströmmen ö. om Newfoundland.

Labrunie [-bryni], Gérard (1808—55), fransk författare av romantisk läggning; skrev under namnet Gérard de Nerval.

de La Bruyère [d° labryijär], Jean (1645—96), fransk författare; utgav 1688 sitt mästerverk, *Les caracteres de Théophraste, traduits du grec, ou les mœurs de ce siècle*, en samling maximer o. porträtt, utförda med psykologisk skarpblick, där han gav uttryck åt sin pessimistiska människouppfattning o. sin harm över sociala orättvisor. (Se bild.)

Labuan, britt. ö vid Borneos n.v. kust. 9.000 inv. (1941). Förvaltas sed. 1946 under Nord-Borneo. Huvudstad: Victoria. Kortvägsstation.

Labur'num, växtsläkte (fam. *Leguminosae*), 3 arter träd el. buskar (s. Europa) med trefingrade blad o. gula blommor i hängande klasar. Fröna giftiga. Kärnved svartbrun, värdefull. *L. vulgare*, gullregn, vanlig prydnadsväxt i parker o. trädgårdar. Jfr *Cytisus*.

Labyrint' (grek. *labyrintos*). Byggnad med en mängd irrgångar, som ofta förgrena sig. Berömd i den forngrek. sagan var konung Minos' labyrint på Kreta, där vidunderet Minotaurus höll till.

— Labyrintmönster ha senare kommit till användning vid mosaikläggningar i golv (labyrint i mittskeppet av Chartres' katedral, se bild), väggrötningar, gravryter på medaljer m. m. — 2. Stensättningar, äv. från senare tid, med koncentriska cirklar. De kallas av svensk allmoge ofta för Trojaborg, Tröborg o. dyl. o. anlades urspr. antagl. för religiösa danser. — *Trädgk.* Ett system av gångar, åtskilda av höga häckar.

— *Anat.* Hörsellabyrint, beteckning på innerörats organ. Innesluter dels ett hörselorgan, snäckan, dels ett jämviktsorgan: de 3 halvskalkformiga kanalerna (båggångarna) o. hinnäckarna. Hos fiskarna är snäckan högst obetydlig men båggångarna väl utvecklade. Här är labyrinten huvudsakl. jämviktsorgan.

Labyrintfiskar, *Anabartidae*, familj bland benfiskarna med labyrintliknande organ i svalget, med vilka de kunna andas fri luft. Hit hör klätterfisken samt kampfisken (*BeWa splendens*), mosaiktrådfisken (*Trichogaster leeri*), dvärgtrådfisken (*Colisa Wia*) m. fl. De äro byggande o. yngelvärdande o. ha ganska stort värmebehov. Jfr Kampfisk.

Labyrinttätning, en bl. a. på ångturbiner använd tätning, bestående av ett antal cirkulära

skivor, varannan fäst på den roterande axeln, varannan på omgivande stillastående hölje.

Lao [lakk], fr., sjö.

de La Calprenède [d°la kalpr°nä'd], Gauchier de Costes (omkr. 1610—63), fransk författare, skrev talt. dramer o. omfattrika heroiska romaner (*Cassandre*, 10 bd, 1642—50).

La Caze [la ka's], Louis (1799—1869), fransk läkare, konstamblare o. filantrop. Testamenterade till Louvre sina enastående samlingar av europ. 1600- o. 1700-talsmaleri.

de Laohaïse [d° lasjäs'], Fran 50 is d'Aix (1624—1709), kallad le père Lachaise (»fader L.»), Ludvig XIV:s biktfader, motståndare till jansenismen. L:s lantställe ö. om Paris förvandlades 1804 till begravningsplats, den ryktbara P°r«-LacAat's«-kyrkogården.

de La Chaussée [d° la sjäs'], Pierre Claude Nivelles (1692—1754), fransk dramatiker, skapare av en art borgerliga skådespel. Jfr *Comédie larmoyante*.

Lachmann, Karl (1793—1851), tysk språkforskare, prof. i Königsberg 1818, i Berlin 1825, formulerade den s. k. »Liederteorien». eln. vilken de homeriska dikterna m. fl. uppstått genom sammansmältning av flera mindre dikter.

Lachmid'er, arab. dynasti, vilken omkr. 400—633 e.Kr. som persisk vasall härskade i landet s.v. om nuv. Irak.

Laok (av mlty.), fel, brist, i uttrycket lack och lyte.

Lack. 1. En lösning av asfalt, cellulosanitrat el. -acetat, hartser (ss. kopal, schellack, mastix m. fl.) el. konsthartser, ofta med tillsats av färgämnen, i något lättflyktigt lösningsmedel (flyktiga läcker). Användes till bestyrkning (lackering) av trä- o. metalltytor; sedan lösningsmedlet avdunstat, återstår en fast, sammanhängande hinna. Asfalt- o. hartslacker innehålla sprit, terpentin el. bensin o. cellulosalacker aceton, butylacetat el. amylalkohol. Lackfernisser el. feta läcker innehålla jämte de flyktiga oljorna äv. torkande oljor

0. äro sål. mellanting mellan läcker o. fernissor. Jfr Lackfärger o. Sigill. — 2. Lack till japanska lackarbeten framställes av mjölksaft, som tappas ur stammarna av ett par arter av det ostasiatiska trädsläktet *Rhus*.

Lackadi'vema, grupp av 14 låga korallöar (9 bebodda) i ö. Indiska oceanen, utanför s.v. kusten av Främre Indien. Tillhörä prov. Madras, Indien. Tills. 1.927 kvkm, 15.000 inv. (1941).

Lackalänga, kommun i v. Skåne, Malmö. 1. (past.adr. Stävieby); Lunds län ds. distr., Torna o. Bara doms. 1.903 inv. (1947), därav i Furulunds municipalsamhälle 1.125.

Lackarbeten, med vanligen svart el. rött lack överdragna träarbeten från bricker o. skrin till möbler o. byggnader. Figurmotiv o. mönster äro åstadkomna genom inläggningar el. skärningar med kniv. Lackarbeten äro kända i Kina från tiden f.Kr. Tekniken fulländades av japanerna. Export ägde rum till Europa från 1600-t. Där utfördes också imitationer (oljefärg o. vax). Bäst lyckades man med dessa i England, Nederländerna o. Frankrike.

Lackawanna [li'ekk°ann°], stad i För. Stat., staten New York. 24.000 inv. (1940). Järn- o. stålverk, tillh. Bethlehem Steel Corporation.

Lacke'ring, 1. Trä- o. metallföremåls överdragning med lack el. lackfernissa, vanl. i flera lager, som poleras för att ge en jämn o. hård yta. — 2. Oljemålning med sådana oljefärger, vilka vid torkning utvisa bård yta.

Lackfärger, dels färger beredda så, att de genom sin seghet äro lämpliga till lackering, dels färger beredda genom förening av metall-oxider (aluminium, tenn m. fl.) o. vissa organiska färgämnen (alissarin, anilin m. fl.).

Lack'mus, ett violett färgämne, som beredes ur en del lavar, särsk. *Roccella-ariet*. Av syror färgas det rött, av baser blått o. användes därför som indikator. Jfr Orselj.

Lacksköldlus, *Carte'ria lacca*, en ostindisk sköldlus, som lever på vissa fikonsträd. Avsöndrar ett rött färgämne, vilket vackert färgar det genom djurens styng utflytande hartset, varav fås gummitacka, schellack m. m.

Lacktråd, elektrisk ledningstråd av koppar med isolerande lacköverdrag. Användes t. ex. i magnetspoler.

Lackviol el. gyllenlack, art av växtsläktet *Cheiranthus*.

La'o Léman [lakk lema"*'], franska namnet på Genèvejön.

La Colére [-kälär], François, pseudonym för Louis Aragon.

La Condamino [la kån*daminn], stad i Monaco, 11,000 inv. (1939). Vinterkurort.

de La Condamine [d^o la kån*daminn], Charles (1701—74), fransk geograf o. matematiker, den förste som utforskade Amazonfloden. Utförde äv. viktiga gradmätningar o. tyngdkraftsmätningar i Ecuador.

Lacordaire [-kårdär], Jean Baptiste Henri (1802—61), fransk kat. präst, inflytelserik predikant. Genom L. återinfördes i Frankrike den 1790 förbjudna dominikanorden.

La Corufta, dets. som Corufia.

Lacoste [lakäst'], Robert, f. 1898, fransk social, politiker, produktionsminister 1944—46, industri- o. arbetsmin. jan.—nov. 1947, industri- o. handelsmin. sed. nov. 1947.

La Cour [ko'r], Vilhelm, f. 1883, dansk historiker, docent vid Köpenhamns univ. 1928—32. Lektor vid Birkerøds statsskola 1931—42, då han avskedades på grund av sin nationella verksamhet under den tyska ockupationen o. tidvis hölls fängslad. Bl. arb. *Danmarks Historie*, I—II (1937—40). Har i samlingsverket *Sönder Jyllands Historie* behandlat åren 1241—1544 (1930—38).

La Cour [ko'r], Paul, f. 1902, dansk författare o. skald. *Digte i Udvalg* (1943), *Levende Vande* (1946).

de Laoretelle [d^o lakt^otäll'], Jacques, f. 1888, fransk romanförfattare. Bl. arb. *Silbermann* (1922; sv. övers. 1929), *Marie Bonifas* (sv. övers. 1926), *Les hauts ponts* (I—4, 1932—35). Led. av Fr. akad. 1936.

La'crima Christi, lat., »Kristi tårar», lätt, vitt el. rött ital. vin, vars druvor växa på Vesuvius.

Lacrosse [lakt^orss'], kanadensiskt bollspel av indianskt ursprung, spelat mellan två 12-mannalag, försedda med racketliknande slagträn, med vilka bollen skall drivas in genom målportar. Spelas äv. på is av skridskoförsedda spelare.

La Crosse [l^okräss'], stad i Wisconsin, n. För. Stat., vid Mississippi, 43,000 inv. (1940). Lactantius, kristen författare från börj, av 300-t., kallad »den kristne Cicero». Skrev bl. a. *Institutiones divinae*, ett försvar för kristendomens huvudtankar.

Lactarius, risksläktet (fam. *Agaricaceae*). Skivlingar med spröda, saftfyllda fruktkroppar. *L. delicio'sus*, blodriska, med rödgul saft, vanl. i barrskog. Läckar matsvamp.

Laotu'oa, örtsläkte (fam. *Compositae*). Talrika, små, fäblommiga blomkorgar på bladig stjälk. Frukt med skaftad härpensel. *L. sa-wa'wa'*, sallat, huvudsallat, allmänt odlad. *L. mura'lis*, skogssallat, lundväxt.

La'cus, lat., sjö, insjö.

1. von Laoy [lass'i], Peter (1678—1751), greve, irl. krigare i rysk tjänst, ledde 1719 o. 1721 de ryska flottornas härjningståg mot Sveriges kust o. var 1741—43 överbefälh. i kriget mot Sverige.

2. von Laey, Franz Moritz (1725—1801), son till P. v. L., greve, österrik. fältmarskalk, i Sjuåriga kriget Dauns närmaste man.

Ladby, by på Fyn, Danmark, med berömd båtgrav från 900-t., innehållande ett 22 m långt vikingaskepp, utgrävt 1935.

Laddning. *Krigsv.* Laddning utgöres av drivladdning för projektilens utslutande ur eldvapnet o. sprängladdning för artilleriprojektilers m. fls söndersprängning. Som drivladdning användes karderuser; vid handeldvapen o. lättare artilleri pjäser sammanföras drivladdning o. projektiler från slut. av 1800-t. till en enhetspatron. — *Fys.* Elektricitetens mängd.

Laddningskapacitet angives för elackumulatörer i ampcretimmar. Den är t. ex. = 5, om en strömstyrka = 1 A kan uttagas under 5 tim.

Laddram, metallram, som sammanhåller flera gevärspatroner till ett patronknippe, så att samtidigt laddning kan äga rum.

Laddstake el. laddstock, trä- el. järnstång, varmed laddningen nedföres i pipan till framladdningsgeväret.

Lade, forengk. ö vid Miletos (nu fastland), där grekerna 494 f.Kr. ledo nederlag mot perserna.

Lade, medeltida gård i Trondheimstrakten, Norge, stamgård för Ladejarlsätten, vars förnämste medlem var Håkon jarl Sigurdson (937—95), Norges siste hedniske konung.

Ladested, »lastageplats», i Norge beteckning för mindre kustsamhälle utan stadsrättigheter.

Ladies [le'dis], plur. av eng. lady. — *Ladies and gentlemen* [l^on dsjentl'm^on], »mina damer o. herrar».

Ladiki'je, annat namn på Latakia. Ladiner, benämning på den i vissa trakter av Schweiz o. Italien bosatta befolkning, som talar rätoromanska (ladinska, ladin'o).

Ladislau's, latiniserad form för Vladislav. Ladoga, insjö (Europas största) i n.v. Ryssland. i 8,129 kvkm, största djup 260 m. Tillflöden: Volchoch, Svir o. Vuoksen. Avlopp: Neva (till Finska viken). S. om L. går den s. k. Ladogakanalen från staden Petrokrepost till fl. Svir.

Ladronerna, dets. som Marianerna. Ladugård, urspr. underlydande gård till en huvudgård; förväringhus för nötkreatur.

Ladugårdsgärdet, område på n. Djurgården i Sthlm, från börj, av 1700-t. övningsfält för Sthlms garnison, sed. 1928 delvis bebyggt (Gärdet).

Ladugårdslandet, äldre namn på stadsdelen Östermalm i Sthlm.

Ladusvala, *Chelidon rus'tica*, en svala, mer el. mindre glänsande, blåsvart, med roströd panna o. strupe samt vid undersida o. djupt gaffeldelad stjärt. Europa, Asien, n.v. Afrika. (Se färgplansch.)

Lady [le'di], plur. ladies, eng. kvinnlig adels titel, motsv. lord, gives åt makän till p^or, baronet o. knight samt döttrar till hertig, markis o. earl äv. vid ofrånse giftermål; beteckning för dam av god samhällsställning i allrn., motsv. gentleman. Tilltalsordet är m^o lady [mile'di]. — Our Lady [a^o], Vår Fru, Jungfru Maria.

Ladysmith [le'dismib], stad i Natal, Sydafrika, i ett kolgruvedistrikt, 7,000 inv. (1931). Under Bockriget inneslöts o. eng. styrka (under general White) i L., av boerna men undsattes efter Cronjes kapitulation.

Laeken [la'ken], 1. Stadsdel i n. Bryssel, Belgien. — 2. Kungl. slott i L-1 med belg. kungafamiliens gravkrypta i slottskyrkan.

Laelius [le'-], C a j u s, d. omkr. 130 f. Kr., rom. konsul 140 f.Kr., Scipio d. y:s vän o. bundsförvant i motståndet mot Gracchernas reformsträvanden.

Laënnec [laänäk'k'], René (1781—1826), fransk läkare, professor i Paris, införde auskultationen o. uppfann stetoskopet.

de Laer [d° la'r], Pieter (1582—1642), höll. målare o. etsare. Under en lång vistelse i Italien skapade han med sina folklivsskildringar en särskild genre, S. k. bambocciader.

Laermans [la'r-], Eugéne, f. 1864, belg. målare med motiv hämtade ur de fattigas liv. Blev blind 1924.

Laer'tes, i grek. sagor Odyssevs' fader.

1. Laesta'dius [le-], I. ars Levi (1800—61), väckelsepredikant, kyrkoherde i Karesuando 1826 o. i Pajala 1849. L- ästadsom genom sin botförkunnelse en kraftig sedlig uppräckning bland lapparna o. var uppmotivningen till den av häftiga känsloutbrott karakteriserade religiösa riktning, la'stadianism'en, som fortf. är förhärskande bland lappar o. finnar i nordligaste Sverige, Norge o. Finland.

2. Lsestadius, Petrus (1802—41), bröder till 1. L- L., lappmissionär, skildrade i en berättelse om Nygärde (1831; 1833) lappars o. nybyggares seder.

Lafargue [lafarg'], Paul (1842—1911), fransk socialist, sin svärfaders, Karl Mars', medhjälpare vid socialismens teoretiska utformning.

Lafayette [lafa'jetf], namn på flera städer i För. Stat., uppkallade efter J. M. de Lafayette. Störst är L. i Indiana (29,000 inv., 1940).

de Lafayette [d° lafajätt'], Marie Madeleine (1634—93), grevinna, fransk författarinna, vars psykologiska roman *La princesse de Clèves* (1678; Prinsessan de Cléves, 1923) räknas bland franska litteraturens mästerverk.

de Lafayette [d° lafajätt'], Joseph Mottier (1757—1834), markis, fransk krigare o. politiker, vann genom tappert deltagande i Nordamerikas frihetskrig stor popularitet i Frankrike.

I nationalförsamlingen slöt sig L. 1789 till 3:e ståndet o. framlade 11 juli en ryktbar »förklaring över människans rättigheter» efter mönster av För. Stats självständighetsförklaring. Blev efter Bastiljens fall det nybildade nationalgardets chef. Såsom monarkist var L. misstänkt av revolutionens män o. måste fly. 1830 var L- en av Julirevolutionens ledare o. blev änyo chef för nationalgardet.

Laffitte [lafitf], Jacques (1767—1844), fransk bankir o. politiker, ledde oppositionen mot Polignac, förmedlade efter Julirevolutionen 1830 Ludvig Filip att mottaga kronan, var 1830—31 statsminister.

1. LaFollette [lafälätf], Robert (1855—1925), amerik. politiker, från 1905 senator för Wisconsin. L- var förespråkare för en radikal politik o. uppsattes 1924 som presidentkandidat men föll igenom.

2. La Follette, Robert, f. 1895, son till R. L. F., amerik. republikansk politiker, medl. av senaten 1925—46.

Latontaine [lafä'stä'n], August (1758—1831), tysk författare, skrev en rad gråtilda, på sin tid mycket uppskattade romaner.

La Fontaine [lafä'stä'n], Henri (1854—1943), belg. socialistisk politiker, rättslärd, prof. i internationell rätt i Bryssel 1893; verksam som fredsivrare. L. erhöll 1913 Nobels fredspris. Bl. arb. *Pasicrisie internationale* (1902), en samling mellanfolkliga skiljedomar.

de La Fontaine [d° la-fä'stä'n], Jean (1621—95), fransk skald. L:s ryktbarhet är huvudsakl. grundad på hans av formellt mästerskap o. säker människokännedom präglade *Fables* (n böcker, 1668—92; sv. övers. i urval 1924). Skrev äv. ett antal delvis lätt sinniga berättelser på vers, *Contes et nouvelles* (4 saml., 1665—85).

Laforgue [lafarg'], Jules (1860—87), fransk skald, en av symbolisternas främsta. Laforsen, vattenfall i Ljusnan, n.v. Hälsingland. Fallhöjd 21.4 m, längd 0.8 km.

Lai' räns Bofvidarsson, Gotlands ende till namnet kände medeltidsarkitekt, bördig från Kskelhem o. verksam i slutet av 1200-t., bl. a. vid Hclly kyrka, vars korportal han signerat. o. Hejnums kyrka.

1. Laf rensen, Niklas, d. ä. (1698—1756), miniatyrmål.; porträttmål. vid Fredrik I:s hov.

2. Laf rensen, Niklas, d. y., i Frankrike kallad

Lavreince [lavrä's] (1737—1807), son till N. L- d. ä., miniatyr- o. gouachemålare. Han vistades huvudsakl. i Paris,

där hans ypperliga skildringar ur det mondäna sällskaps- o. nöjeslivet reproducerades av tidens främsta gravörer (Janinet, de Launay m. fl.). *Dam med kammarjungfru*, se bild. Han återvände i7qr till Sthlm o. målade där huvudsakl. porträttminiatyrer. Monografi av

O. Levertin (1899).

Laltning, snedinfällning i träsyllar under järnvägsskenorna, varigenom dessa erhålla en lutning inåt spåret, motsvarande vagnshjulens koniska form.

Lag, egentl. det lagda, det fastställda.

1. Jur. Påbud, utfärdad av statsmakterns innehavare till medborgarna; i mera inskränkt mening påbud, vid vars tillkomst vissa i konstitutionen fastställda former iakttagits. Enl. nutida svensk praxis erhåller i regel en författning titeln lag blott om lagrådets granskning är nödvändig vid dess tillkomst el. om den skall ha denna titel enl. grundlagsbestämmelse. Annan författning kallas förordning, om riksdagens godkännande fordras för dess utfärdande, eljest konungörelse, stadge m. m. Jfr Grundlag o. Lagstiftning. — 2. Teol. Vanl. benämning på de 5 Moseböckerna. »Lagen o. profeterna» (Luk. 16: 16) benämning på hela GT. — 3. Filos. Det bestående i en växling, tänkt icke blott som något under växlingen fortvarande utan äv. som något för växlingen reglerande. Ex.: naturlag. — 4. Fys. Matematiskt samband mellan de för ett flertal fysikaliska fenomen grundläggande mätbara storheterna. — 5. Varv, sällskap: sammanslutning av personer för tävlan (t. ex. fotbollslag) el. arbete. — 6. Vid matlagning o. konservering använd benämning på vissa lösningar, t. ex. sockerlag.

Laga domstol, behörig domstol i visst mål. Laga färdas, > lag fastställd flyttingsdag. Laga fång, sätt för förvärv av äganderätt. Man skiljer mellan o r i g i n ä r a (ursprungliga)

fång, där det förvärvade föremålet icke förut har någon ägare (ex. fynd); exstinktiva (upphävande) fång, där äganderätten icke härleddes från förutvarande ägaren (ex. hävd), samt derivativa (härledda) fång, där förvärvaren härleder sin äganderätt från förutvarande ägaren (ex. köp).

Laga förfall, hinder, som av lagen godkännas för utesluten från rättegång, värnpliktsjämsgöring m. m. Enl. 32 kap. rättegångsbalken är laga förfall, då någon hindrats genom avbrott i allmänna samfärdseln, sjukdom el. annan omständighet, som han ej bort förutse el. som i »ätterns ögon utgör giftig orsak.

Laga försvar sages i äldre lagstiftning den hava, som innehar allm. el. ensk. tjänst el. idkar lagligt näringsfång o. dyl. Den som icke hade laga försvar var underkastad uppsikt enl. gällande lösdrivlarlagstiftning.

Lagaholm, medeltida namnet på Laholm.

Laga kraft sages myndighets beslut hava vunnit, då satsamma icke inom stadgad tid blivit överklagat hos högre myndighet.

Lagan, s. Sveriges längsta vattendrag, uppriinner vid foten av Taberg i Småland, flyter åt s. och s.v. genom Småland o. åt v. genom s. Halland o. utfaller i Laholmsbukten. Fiskrik (Iax). Flera vattenfall, delvis utbyggda av Svdsv. Kraft AB. 230 km.

La garde meurt et ne se rend pas [la garrrd mör e u° s° ra° pa], fr. »gardet dör, men ger sig ej», yttrande tillagt Napoleone I:s general Cambronne i slaget vid Waterloo. Förnekades av denne, som f. ö. gav sig fången.

Laga skifte, form för delning av jord, först införd genom skiftesstadgan V5 1827. Enl. lag 37/1926 om delning av jord å landet förstås med laga skifte delning av oskiftade el. omdelning av förut skiftade ägor i ändamål att utan någon delägarers förfång åstadkomma en för ägornas brukande så lämplig indelning, som deras beskaffenhet, belägenhet medgiva. I stad får enl. lagen 1917 om fastighetsbildning i stad laga skifte äga rum blott för utbytande av kvotdelar av fastighet el. av område, som vid mättingsförrättning undantagits för delägarers gemensamma behov el. lämnats oskiftat, dock ått K. M:t må vid särskilda omständigheter medge även omdelning av redan skiftad stadsgård. Laga skifte verkställs av lantmätare el. mättningsman vanligen med biträde av gode män samt prövas o. fastställs av ägodelningsdomare el. ägodelningsrätt.

Lagastigen, medeltida namn på en gammal landsväg längs Lagans dalgång i v. Småland.

Lagberedningen, en under justitiedepartementet lydande permanent delegation med uppgift att utarbета lagförslag. Består av ordf. jämte en el. flera ledamöter o. har vid sin sida en rådgivande nämnd. Den äldsta lagberedningen tillsattes 1841 för utformningen av en ny straffbalk. Institutionen har därefter fortsatt under olika namn och med skilda uppgifter. Den nuv. tillsattes 1902 för revision av civillagstiftningens huvuddelar. Gällande instruktion av s/ 1909.

Lagbyråchef, benämning i dagligt tal på byråchef för lagärenden i vissa departement. Lagena'ria, växtsläkte (fam. Cucurbitaceae). Enda art *L. vulgaria*, kalebasspumpen, i Gamla världens tropiska delar, allmänt odlad. Jfr Crescentia.

Lager. Bot. *Laurus nobilis*, ett i Medelhavsområdet växande, ständigt grönskande, intill 8 m högt träd med smalt ovala, spetsade, läderartade blad, små, enköndade, gulaktiga blommor o. blåsvarta stenfrukter. Ett allmänt odlad prydnadssträd (hos oss i kruka o. över vintern inomhus). De starkt aromatiska bladen (»lagerbärsblad») brukas som krydda. Lagern var i

fortiden helgad åt Apollon. — Geol. En av mer el. mindre parallella skikttyper begränsad bergarts- el. jordartsmassa av ojämförligt mycket större längd o. bredd än fjocklek, bildad genom materialets (sand, lerlam o. dyl.) avsättning i vatten (hav, sjöar el. älvar). — Hand. Varuförråd. — Tekn. Dets. som axellager.

1. Lagerberg, Sven (1672—1746), frih. 1719, greve 1731, krigare, ämbetsman, deltog i alla Karl XII:s fälttåg, blev 1720 Statskontorets president o. 1723 riksråd. Som statsfinansernas värdare visade L- stor duglighet.

2. Lagerberg, Sven (1822—1905), greve, sons- sons sonson till föreg., general, Oskar II:s adjutant o. vän, genom sin drastiska humor mycket populär. Led. av FK 1866—84. (Se bild.)

3. Lagerberg, Magnus (r844—1920) o. Carl (1859—1922), bryllingar, båda kammarherrar o. verksamma som intenter o. ombudsmän vid Göteborgs museum.

4. Lagerberg, Joen C:son, f. 8/2 1888, son till C. L., diplomat. Sändebud i Prag 1935. i Warszawa 1938, chef för utrikesdepartementets B-avdelning 1940, sändebud i Madrid 1941—42, i Rom 1942—46, i Haag sed. 1946.

Lagerberg, Torsten, f. 4/1 1882, botanist, prof. vid Skoghögsk. 1918—47» prorektor 1937—47. Har bl. a. utg. arb. över skogsträdens genom svampar förorsakade sjukdomar samt över rötter i virke. Medutgivare av *Vilda växter i Norden* (5 bd, 1947).

1. Lagerbjelke, Gustaf (1777—1837), greve, politiker. Hovkansler 1807 blev L- efter revolutionen 1809 utrikespolitikens ledare till v. Engeströms hemkomst. Envoyé i Paris 18 ro —11, statsråd 1837.

2. Lagerbjelke, Gustaf (1817—95), brorson till föreg., greve, politiker, framlade på Riddarhuset ett förslag till representationsförändring med ständsindelningens bibehållande. L., som var lantmarskalk 1862—63 o. 1865—66, ledde den lysande debatten i representationsfrågan o. avslutade adelns sista riksdagssammanträde med ett berömt tal. Led. av FK 1867—94, dess talman 1867—76 o. 1881—91.

1. Lagerborg, Robert Olof (1835—82), finl. tidningsman. Från 1865 red. för Helsingfors dagblad; inlade som sådan stora förtjänster om medborgarandans höjande i Finland.

2. Lagerborg, Rolf, f. 1874, finl. filosof, prof. i Åbo 1929—41, har bl. a. utgivit studier över de konstnärliga o. religiösa upplevelsernas samband med fysiologiska o. patologiska företeelser. Främst, essäer (*Invita Minerva*, 1918), Memoarer: *I egna ögon och andras* (1942), *Ord o. inga visor* (1945).

Lagerbox, gjutjärnslåda, som omsluter ett axellager o. innehåller smörjolja. Användes bl. a. för hjulaxlarna på järnvägs- vagnar.

1. Lagerbring, Sven, urspr. B:ring (1707—87), adlad L- 1769, historiker, prof. i Lund 1742, i grundlighet o. kritisk skärpa en föregångsman inom svensk historieskrivning. Huvudverk: *Svea Rikes Historia till 1463* (4 bd, 1769—83). L:s *Sammandrag af Svea Rikes Historia*, utkommet i flera uppl., var på sin tid en mycket använd skolbok. (Se bild.)

2. Lagerbring, Gustaf Olof (1769—

1847), frih., krigare, räddade i mars 1806 genom diplomatisk skicklighet de sv. trupperna på Aland o. förmade därpå ryssarna att utrymma ögruppen.

Lagerbär, benämning på de blåsvarta stenfruktarna av lager.

1. Lagercrantz, Carl Otto (1683—1746), militär, hattpolitiker, ivrade för krigsförklaringen mot Ryssland 1741 o. förde under kriget underhandlingar med ryska hovet om Hertig Karl Peter Ulriks val till sv. kronprins.

2. Lagercrantz, Herman (1859—1947), diplomat o. affärsman, ingick 1889 i Frälsningsarmén, vars sociala arbete i Sthlm han organiserade; intog sedan en framskjuten ställning i storindustrin. 1907—10 sändebud i Washington. Utgav 1944 memoarverket / *Skilda världar*.

Lagergren, Claes (1853—'93°), kammarherre hos påven, erhöll 1889 ärftlig påvlig markisvärdighet. Inköpte 1892 Tyresö slott, där han hopbragte rika konstsaml. o. vilket han testamenterade till Nord. museet. Härjämte överlämnade hans maka Mary Moore L. 100,000 dollar 1932 för slottets underhåll. Utgav det person- o. kulturhistoriskt intressanta memoarverket *Mitt livs minnen* (9 dir, 1922—30). Postumt har utkommit *Efterlämnade dagboksanteckningar* I (1940).

Lagergård, den gårdsbildning i en bergartsSerie, som löper parallellt med lagringen bos denna.

Lagerheim, Carl Erik, urspr. Bergquist (1742—1813), adlad L. 1777 frih. 1807, chef för Statskontoret 1796, en av den gustavianska tidens dugligaste finansmän.

1. Lagerheim, Alfred (1843—'924), diplomat, utrikesminister 1899—1904, verkade för gäves för en svensk-norsk uppgörelse på likställighetens grund. Chef för Kommerskollegium 1905—13.

2. Lagerheim, Gustaf (1860—1926), botanist, prof. vid univ. i Quito (Ecuador) 1889, konservator vid Tromsö museum 1892 o. prof. vid Sthlms högskola 1895. Utgav ett stort antal värdefulla avhandlingar över lägre svampar (särsk. rostvampar) o. alger.

Lagerkrans, i forntida Grekland en belöning åt segrare i pyttiska o. andra spel; i Rom åt triumferande fältmästare. Lagerkransar buras äv. av Apollons präster. Num. utdelas dylika i Sverige till filosofie doktorer vid doktorspromotion.

Lagerkvist, Pär, f. ^{M/6} 1891, författare, medl. av Sv. akad. 1940. L., är den främste litteräre tolken för den livsängest, som präglade efterkrigs generationen. Formellt utgår hans dikt från Bibeln o. sv. psalm, o. i anslutning till Strindbergs omvärdelse-dramer söker han omgestaltning i målar Konstens expressionism i diktens form, särskilt i sina tidigare dramer. Hans lyrik kännetecknas av förenklad viston med än sträv, än melodiös ordkonst: *Angest* (rgtr6), *Den lyckliges väg* (1921), *Hjärtats sänger* (1926), *Vid lägereld* (1932), *Genius* (1937), *Sång och strid* (1940), *Hemmet och stjärnan* (1942). Prosaverk bl. a.: *Onda sagor* (1924), *Gäst hos verkligheten* (1925), *Det besegrade livet* (1927), *Kämpande ande* (1930), *Bödeln* (1933), *Den knuta näven* (1934), *Den befriade människan* (1939), *Dvärgen* (1944). Dramer bl. a.: *Den osynlige* (1923), *Han som fick leva om sitt liv* (1928), *Konungen* (1932), *Mannen utan själ* (1936), *Seger i mörker* (1939), *Midsommardröm i fattighuset* (1941), *De vises sten* (uppf. i Sthlm 1948). Fil. hed.dr i Göteborg 1941.

1. Lagerlöf, Petrus (1648—99), professor i Uppsala. Framstående latin skald o. vältalar skrev L. av flera vackra svenska dikter (*Sång till Elisandra*) samt motarbetade samtidens försök med orimad antik meter.

2. Lagerlöf, Selma, f. ^{10/8} 1850, d. på Märbacka ^{16/8} 1940, författarinna, nobelpristagare 1909, led. av Sv. akad. 1914. Framträdde 1891 med den på värmländska sägner baserade berättelsesamlingen *Gösta Berlings saga*, som genom sin ursprunglighet o. fantasi styrka gjorde ett segertåg genom världen. Samma rika inbillningsgåva o. ställvis större konstnärlig mognad präglade novellsamlingarna *Osynliga länkar* (1894) o. *Drottningar i Kungahälla* (1899) samt romanerna *Jerusalem* (2 dir, 1901—02), *Körkarlen* (1912), *Kejsaren av Portugalien* (1914), *Lövensköldskan ringen* (1925) o. *Charlotte Löwensköld* (1925). L. levandegjorde äv. Sveriges geografi i den för skolbruk avsedda *Nils Holgerssons underbara resor* (2 dir, 1906—07). L:s författarskap genomadas av stark etisk känsla o. tro på det godas seger. Flera av hennes arb. ha dramatiserats o. filmatiserats. 1943—45 utgavs *Från skilda tider* (Efterlämnade skrifter, I o. II) av Nils Afzelius, 1942—43 en biografi över t. i 2 bd av Elin Wägran o. 1944 *Mitt liv med Selma Lagerlöf* av Ida Bäckman.

Lagerman, Alexander (1836—1904), ingenjör, gjorde en rad viktiga uppfinningar för tändsticks- o. boktryckerindustrien.

Lagermetaller äro legeringar av koppar, tenn o. bly, ibland med tillsats av antimon. Användas i glidlager för att minska friktionen. Jfr Babbitts.

Lagerroth, Fredrik, f. ^{10/8} 1885, statsvetenskapsman, prof. i statskunskap i Lund sed. 1929. Bl. arb. *Frihetstidens författning* (1915), *Frihetstidens maktägande ständer 1719—177* (1934) o. *JS09 års regeringsform* (1942).

Lagerstedt, Georg, f. ^{25/8} 1892, målare o. tecknare, medarb. i Stockholms-Tidn. sed. 1926. Illustratör (särsk. idrott).

1. Lagerstråle, Per Gustaf (1765—1840), frih., sjömilitär, utmärkte sig i slaget vid Högländ ^{31/7} 1788, senare befälhavande amiral o. överkommandant i Karlskrona.

2. Lagerstråle, Henrik (1869—1898), ämbetsman, justitieråd 1862; konsultativt statsråd 1858—60 o. 1875—79, civilminister 1860—68 (1862 års kommunalförordningar).

Lagerström, Carl (1869—1925) o. Hugo, f. ^{a/3} 1873, bröder, boktryckare i Sthlm sed. 1903 med firma Bröderna Lagerström (AB. 1906); ha framgångsrikt verkat för yrkets konstnärliga höjande. Hugo L. var till 1944 vrkst. dir. i firmen o. i Bröderna Lagerströms litografiska anstalt (gr. 1919). Han har bl. a. utgivit *Nordisk boktryckarekonst* (sed. 1900), *Svensk grafisk årsbok* (sed. 1924) o. författat *Svensk bokkonst* (1920).

Lagfaren, lagkunnig; den som avlagt för domarämbete föreskrivna kunskapsprov (juris kandidatexamen).

Lagfart, Inskrivning vid domstol av äganderättsförvärv till fastighet. Lagfartsrendena ¹ inskrivas i lagfartsprotokollet el. ¹ bevaras i särskilda inskrivningsakter, i varefter anteckning om ärendet sker i fastighetsboken. Ang. lagfart utfärdas lagfartsbevis.

Lagfora, åtala vid domstol.

Lagförklaring, av lagstiftande myndigheten utfärdad bindande förklaring om rätta tolkningen av lagbud. Högsta domstolen äger i vissa fall rätt att avgiva lagförklaringar, men dessa kunna ogillas o. sättas ur kraft av riksdagen samt beträffande kyrkolag äv. av kyrkomötet.

Lägga, kommun i mell. Uppland, Sthlms l. (past.adr. Knivsta); Knivsta landsf.distr., Sthlms l3 v. doms. 568 inv. (1947)-

Laggdike el. backdike, dike, som följer ett avdiktad fälts gränser o. upptager ytvatten från kringliggande delar.

Laggkäril, tråkkäril, ss. tunnor, baljor o. stånkor, hopbyggda av lämpligt formade bräd- el. ribbstycken (laggar), sammanhållna av järn- el. träband. Genom att träet fuktas, sväller det, så att kärilen bli täta o. användbara som behållare för vätskor.

Lagkommissionen, kommission, som av Karl XI 1686 tillsattes för revision av Kristofers landslag. Arbetet slutfördes först 1723. Förslaget antogs slutgiltigt 1734 (*734 års lag) o. är ännu i vissa delar gällande.

Laglott, hälften av den arvslott, som enligt lag tillkommer bröstarvinge. Denne äger kräva jämkuing i testamente, som inkräktar på hans laglott. Äv. adoptivbarn el. dess avkomling har rätt till laglott.

Laglåsare, en underordnad person, som stundom i lagmannens ställe skötte lagmansysslan. Laglösa köpfung, medeltida namnet på Köping.

Lagman, det högsta ämbetet i äldre nord. författning, ordföranden på landskapstinget. Lagmännen skulle tolka lagen o. leda rättegångsförhandlingarna. Senare titel för ordf. vid lagmansrätt. Efter 1849 titel utan ämbete. Fr. o. m. 1948 bär ordf. för avdelning i hovrätt titeln lagman.

Lagmansered, kommun i v. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Sollebrunn); Flundre-Bjärke landsf.distr., Flundre, Väne o. Bjärke doms. 52 inv. (1947)-

Lagmansrätt, till 1849 instans mellan häradsrätt o. hovrätt.

Lagmansö, gods i Vadsbro kommun, Söderman. l., känt sed. 1300-t.; fideikommiss inom frih. ätten Falkenberg.

La'go, it., sjö.

La'go di Averno, dets. som Avernosjön.

La'go di Como [kå'må], en av n. Italiens vackraste alpsjöar, omgiven av höga skogklädda berg, genomfluten av Adda. 146 kvkm, 199 m ö. h. 410 m djup. Berömd turistort.

Lago di Garda, naturskön alpsjö i n. Italien, mellan prov. Brescia o. Verona, med berömda kurorter (Riva m. fl.). 370 kvkm. Avlopp i Mincio.

Lago Maggiore [madsjå're] (it., »den större sjön»), sjö i s. Alperna. 212 kvkm, varav 167 på ital., 45 på schweiz. område. Genomflytes av fl. Ticino. L. är berömd för sina natursköna stränder o. vackra öar (Borromeiska öarna).

de La Gorce [d° la gårs'], Pierre (1846—1934), fransk historiker, behandlade 2:a republiken o. 2:a kejsardömet; 1914 led. av Fr. akad.

Lagos [la'gås], huvudstad i britt. kolonien Nigeria, v. Afrika, belägen på öar i fl. Ogans mynning. 174,000 inv. (1945). Livlig handels- o. hamnstad. Flygstation.

Lagos [lagg'ås], stad i S. Portugal, prov. Algarve. 10,000 inv. God hamn.

Lagos'ta, jugosl. ö utanför Dalmatien, tillhörde Italien 1920—45. 53 kvkm.

Lagrange [lagrads'], Joseph Louis (1736—1813), greve, ital.-fransk astronom o. matematiker, prof. i Turin 1753, 1766 presi-

dent i Vetenskapsakad. i Berlin, från 1787 verksam i Paris. L- gav med *Mécanique analytique* stor matematisk fulländning åt mekaniken o. verkade som banbrytare inom matematikens o. astronomiens flesta grenar. (Se bild.)

Lagre'lius, Axel (1863—1944), överintendent, affärsman, chef för Generalstabens litograf. anstalt 1898; föreståndare för Riksbankens sedeltryckeri 1920—24. En av upphovsmännen till Sveriges litografiska tryckerier («litograftrusten»). Donator till geografisk forskning.

Lagrimoso [-mä'så] (it., av lat. *la'crima*, tår), musikterm: klagande.

Lagrådet el. Konungens lagråd, sedan 1909 myndighet, som har att till K. Mt avgiva yttrande i lagstiftningsfrågor. Består av 3 justitieråd o. en lagfaren led. av Regeringsrätten. Jfr Lagstiftning.

Lagsaga (fsv. *laghsagha*), lagmannens upplysning av lagarna för tingsmenigheten; lagmans domsömråde.

Lagstad sades förr den tjänare vara, som tagit tjänst enl. bestämmelserna i legostadgan.

Lagstadgad tid, i lag el. författning skrivna tid, inom vilken något skall företagas. En lag av 30¹/₅ 1930 ger bestämmelser om hur sådan tid skall beräknas.

Lagstiftande församling (fr. *assemblée Uglislive*), folkrepresentation med lagstiftande makt. Särsk. bekant är lagstift. nationalförsamlingen under Franska revolutionen, som avlöste den konstituerande nationalförsamlingen (1791).

Lagstiftande kåren (fr. *corps Uglatif*), folkrepresentation i Frankrike under konsulatet samt under 1:a o. 2:a kejsardömet.

Lagstiftning, det förfarande varigenom lag (jfr d. o.) skapas el. ändras. I Sverige stiftas grundlag genom beslut av K. Mt o. två lagtima riksdagar. Allmän civil- o. kriminallag, strafflag för krigsmakten o. kyrkolag stiftas av K. Mt o. riksdagen gemensamt efter lagrådets hörande; för kyrkolag fordras dessutom kyrkomötets samtycke. Förordningar om den s. k. allmänna hushållningen utfärdas av K. Mt enskilt («ekonomisk lagstiftning»), liksom föreskrifter till förvaltningsorganen.

Lagsökning; ett mindre omständligt domstolsförfarande, som kan tillämpas i fråga om fordran, som är till betalning förfallen o. grundar sig på skuldebrev el. annat skriftligt fordringsbevis. Närmare best. i lagsökningslagen 1912 1946.

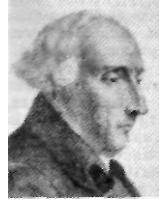
Lagtima (av fsv. *time*, tid), på bestämd, fastställd tid återkommande (riksdag, kyrkomöte, ting). Motsats: urtima.

Lagting. 1. Rättsorganisation i Norge under medeltiden. — 2. Den ena avdelningen av norska stortinget.

La Guardia, Fiorello (1882—1947) amerik. politiker (republikan) av ital. börd. Var 1917—21 o. 1923—33 medl. av representanthuset, därefter till 1945 borgmästare i New York, som han renade från Tammany Halls korruption. 1940 ordf. i det amerik.-kanadensiska försvarsutskottet; 1941 chef för hemortens försvar, 1946 chef för TJNRA.

La Guardia Field [fi'ld], flygplats vid New York, världens största för både land- o. Sjöflygplan. Färdigbyggd 1939.

Lagun (av lat. *lacuna*, fördjupning), genom smala landremor från hav el. sjöar avstångda, vanl. grunda vatten. Laguner uppträda dels inom korallöarnas ringrev, dels vid sandiga

kuster, där kustströmmar från udдар utbyggt s. k. lagunvallar av sand.

Lagunda härad, Upps. l., omfattar 9 kommuner: Långtora, Nysätra, Biskopskulla, Frösunda, Giresta, Hjalsta, Kulla, Holm o. Fittja. 3,152 inv. (1947). Upps. ls s. domsaga.

Lagunda och Hagunda kontrakt, Uppsala ärkestift, Upps. l., omfattar 16 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Järlåsa.

Lagu'nöarna, dets. som Illicic Islands.

1. Lagus, Vilhelm Gabriel (1786—1859), finl. rättslärd o. personhistoriker, prof. i Abo 1823.

2. Lagus, Jakob (1821—1909), son till V. G. L., finl. språkforskare, prof. i Helsingfors 1857, universitets rektor 1878—84. Utgav språkvetenskapliga skrifter samt arb. i litteratur- o. lärdomshistoria.

Laguskott, ständiga utskott inom riksdagen, bestående av 16 led, hälften från vardera kammaren. Sedan 1919 finnas i riksdagen 2 laguskott; första laguskottet meddelar utlåtanden rörande frågor om lagstiftning i de flesta privaträttsliga samt i straff-, process- o. kyrkorättsliga ämnen m. m. samt granskar J. O:s o. M. O:s ämbetsförvaltningar; andra laguskottet handlägger frågor rörande den sociala lagstiftningen, jorddelningslagstiftningen o. lagstiftningen ang. arrende o. hyra m. m.

La Harpo [la arp], Frédéric César (1754—1838), schwei2. politiker. Urspr. advokat, flyttad L. till Petersburg, där han blev storfurstarna Alexanders o. Konstantins lärare; återvände efter några år till Schweiz o. förmedlade fransmännen att ingripa i Schweiz' inre angelägenheter 1797, varigenom Helvetiska republiken skapades (1798), i vilkens regering L. inträdde.

La Haye [la ä'], franska namnet på Haag.

La'hmann, Heinrich (1860—1905), tysk läkare, införde s. k. lahmattin-underskläder av porös bomullsvävd.

Lahn, biflod fr. h. till Rhen, Tyskland. 218 km.

Laholm, stad i s. Halland, vid Lagan, 8 km från dess utlopp. 2,82.7 inv. (1947). I.oholms landsf.

distr., Hall:s s. domsaga. Kyrka från börj. av 1800-t. utom tornet, som kvarstår från 1600-t. På Stortorget avtäcktes 1933 Lagafontänen av J. Lundqvist, Samrätskola. Förr stort laxfiske i Lagan. Linberedningsanstalt. Stad redan under medeltiden. Stadsvapen, se bild. — Namnet, som skrivs *Lagaholm* 1278, innehåller gen. av Lagans gamla namn *Lag*, ett gammalt ord, som betyder 'vattensamling, vattendrag', o. som äv. varit namn på en del av Mälaren. Senare leden *holm* syftar på den holme i Lagan, där det gamla slottet låg.

Laholms kontrakt, Göteborgs stift. Hall. l., omfattar 18 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Ränneslöv.

Laholms landskommun i s. Halland, Hall. l.; Laholms landsf.distr., Halhs s. doms. 1,884 inv. (1947).

Lahore [kchä⁰], huvudstad i prov. Väst-Punjab, Pakistan, vid fl. Kavi. 672,000 inv. (1941). Många praktfulla palats, moskéer o. gravmonument. Univ. (sed. 1869). 1525—1758 hörde L. till stormoguls rike, var därefter sikhernas huvudstad till 1846, då det erövrades av engelsmännen.

La Hougue [la ogg], udde på Normandie's kust, Frankrike, utanför vilken 19—24 maj 1692 den franska flottan besegrades av en förband eng.-holländsk.

Lahti, stad i s. Finland, Tavastehus l. 30,000 inv., därav 5,100 evakuerade (1943).

Stad 1905. Radiostation. Krigshärjat 1940, därefter återuppsyggt med nytt industriområde. Centrum för Finlands skidsport.

Lai [lä], beteckning inom den fornfranska diktningen dels för rent lyriska dikter, vanl. av erotisk innehåll (*lais lyriques*), dels för berättande dikter av känslosamt o. fantastiskt innehåll, skrivna på 8-staviga, parvis rimmade verser (*lais narratifs*).

Laibach [laj'-], tyska namnet på Ljubljana. La icus, nylat., lekman, olärd, oinvigd.

LäTnijaür, nickelgruva i Mala kommun, Västerb. l., tillhörig Bolidens Gruv AB.

LäVnio älv, biflod fr. v. till Torne älv. 2ro km. LäTos, sagokonung i Tebe, Grekland, fader till Oidipus.

de Laireesse [d^o läräss'], Gerard (rÖ40—1711), höll. målare, f. i Liège. Genom sina historiska o. mytologiska målningar grundade L- en akad. stilriktning.

La 'is, grek. hetår i Korint på 300-t. f.Kr., berömd för sin skönhet; målades av Apelles.

Laisser-aller, *laissez faire* et *laissez passer* [lässe' alle', fär, passé'], fr., låta gå, låta saken ha sin gång; låtsinne.

Laistrygo'ner, i grek. myt. ett jättelikt, människoaktande folk, till vars land Odyssevs komn.

Laisvall, blygruva vid Storalaisan, Arjeplogs kommun, Norrbottens l. Brytningen påbörjades 1943. Äges av Bolidens Gruv AB. Produktionen i/8 av Sveriges totala blyproduktion.

Laisälven, biflod fr. v. till Vindelälven. La Jolla, ort i Kalifornien, För. Stat., vid kusten nära San Diego. Oceanografiskt institut, tillhörigt Kaliforniens statsuniversitet.

Lake, *Lo'ta lo'ta*, en i söt- o. bräckvatten levande svartfläckig, gröngul torskfisk med skäggtöm o. små, kardlika tänder.

Trög o. rovgirig bottenfisk, 60—90 cm lång, utbredd över n. Europa samt österut genom Sibirien. Fångas mest i ryssjor. Vålsmakande, särsk. vintertid under lektiden.

Lake (trol. av mlty. *lake*, stående vatten), vätska, t. ex. i sammansättningen saltlake.

Lake [le'k], eng., sjö.

Lake Charles, hamnstad i s. Louisiana, För. Stat., vid Mexikanska bukten. 21,000 inv. (1940). Ny djuphamn o. -kanal. Export av olja m. m.

Lakedaj'mon, annat namn på Sparta.

Lakehurst [le'k'höst], ort i ö. För. Stat., New Jersey, s.v. om New York. Flygplats o. marin flygbas.

Lakej' (av fr.), livréklädd betjänt.

Lake of the Woods [le'k ävv ö^o odds], sjö på gränsen mell. Canada (Ontario) o. För. Stat. (Minnesota). 3,486 kvkm. Grund, örlik.

Lake Placid [le'k plsess'id], vintersportort i n.ö. staten New York, För. Stat., vid sjön *L.* (n kvkm). 3,100 inv. (1940). I L- 3e vinterolympiaden 1932.

Lake School [le'k skol], eng., dets. som Sjöskolan.

Lakesis, i grek. myt. en av de tre moirerna (ödets gudinnor).

Lake Success [le'k s'okksäss], förrort till N'ew York på Long Island. Tillfälligt säte för FN:s sekretariat med lokaler äv. för generalförsamlingens utskott, säkerhetsrådet m. m.

Lake Superior [le'k s-jopiri^o], eng. namnet på Övre sjön, en av Kanadiska sjöarna.

Lakewood [le'k'odd], förstod till Cleveland, Ohio, För. Stat. 68,000 inv. (1945).

Laki, vulkan på Island, s.v. om Vatnajökull. Stort utbrott 1783.

La'kis el. Lachisch, trol. nuv. Te 11-e I-Hes i, en i GT (2 Kon. 18: 14, Jer. 34: 7 m. fl.) omtalad stad o. gränsfästning i s.v. Palestina, tillhörande Juda rike.

Lakkoli't (av grek. *lakkos*, hålighet, behållare, o. *Wtos*, sten), en kupelformad bergarts-massa, som i glödflytande tillstånd inträngt mellan lagren i en skiktad bergartsserie, varvid rum beretts den inträngande massan genom att de överliggande lagren böjts uppåt, medan de underliggande förblivit mera plana.

Lakmé, komisk opera av L. Delibes till text av E. Gondinet o. Th. Gille; uppf. i Sthlm i a-gången 1890.

Lako'nien, landskap i Grekland, på s.ö. Peloponnesos. 149,000 inv. (1939). I förntiden berömt konungarike. Huvudstad: Sparta.

Lako'nisk (av grek.), kortfattad, kärnfull, fåordig. — *L a k o u i s m'* (kort o. kärnfull uttrycksätt, kallat så, emedan spartanerna (lakonierna) i det forntida Grekland voro kända för sin ordknapphet.

Lakrits, det industnede extraktet ur rötter o. jordstammar av lakritsrot, *Glycyrrh'isa gla'bra* (fam. *Leguminosae*). Användes som smakmedel o. formmedel till många olika medicamenter.

Laksef jord, fjord i nordligaste Norge. Omkr. 80 km lång, 8—30 km bred.

Läkt- (av lat. *lac*, mjölk), sammansättningsled, som betecknar att ordet har med mjölk att göra, t. ex. laktalbumin, laktation osv.

Lakta's (av lat. *lac*, mjölk), ett enzym, som spjälkar mjölksocker (laktos) till glykos o. galaktos.

Laktat (av lat. *lac*, mjölk), mjölksyrans salter.

Laktatio'n (av lat. *lac*, mjölk), mjölkav-söndring, tiden för mjölkavsöndring resp. di-vingning.

Lakta't-tal, ett mått på åkerjordars halt av lättlöslig (för växterna tillgänglig) fosforsyra. Bestämnes genom att skaka jordproven med en laktathaltig, svagt sur lösning o. därefter analysera filtraten. Användes allmänt i Sverige o. Tyskland för att bedöma olika jordars fosfat-behov. Metoden har utarbetats av H. Egnér (f. ²⁵/₁₂ 1896, laborator vid Lanbrukshögskolan). — Liknade metoder finnas äv. för kali. Jfr Trippelanalys.

Laktoflavi'n (av lat. *lac*, mjölk) el. *ri b o f l a v i n*, ett ämne, som av R. Kulín utvunnits ur vassla o. visats vara dets. som vitamin B₂ (jfr Vitaminer). Dess kem. byggnad är numera känd. Ingår, bundet vid fosforsyra o. äggvita, i två vid cellandningen verksamma gula enzym.

Laktos [-å's] (av lat. *lac*, mjölk), dets. som mjölksocker.

Lak'tovegetaria'n (av lat. *lac*, mjölk), vegetarian, som förutom vegetabilier tillåter för-tärandet av djurprodukter, ss. smör, mjölk, ost, ägg, honung, men förbjuder användandet av djurdelar ss. föda.

Laku'n (av lat., fördjupning), lucka, tomrum, ihålighet.

de Lalande [d° lala°d'], Joseph Jé-
r 6 m e (1732—1807), fransk astronom, chef för Parisobservatoriet 1795—1801. Hans *Traité a'astronomiska* (1764) är den första fullständiga astronomiska läroboken.

Lalanne [-lann'], Leon Louis Chré-tien (1811—92), fransk ingenjör o. politi-ker, järnvägsbyggare; uppfinnare av anamor-fosen.

Lali'n, Lars Samuel (1729—85), mu-siker o. librettörfattare, 1773—83 sångmästare vid Kungl. teatern.

Lalique [lalik'], René, f. 1860, fransk konsthantverkare; huvudsakl. smycken o. glas. Ett slags gjutet glas är uppkallat efter honom.

Lallerstedt, Erik, f. ^{"/}, 1864, arkitekt, prof. vid Tekn. högsk. 1907—29. Huvudarb.: *Tekniska högskolan* i Sthlm, varav de första byggnaderna invigdes 1917. Ilar tills, med S. Lewerentz o. D. Helidén ritat *Malmö stads-teater*, invigd 1944.

Lalo [-lå], E d o u a r d (1823—92), fransk tonsättare, skrev operor, sånger, violinkonserter (bl. a. *Symphonie espagnole*) m. m.

La Louvière [la lov'jèr], kommun i mell. Belgien, prov. Hainaut. 23,000 inv. (1940). Järn-vägsknut. Stenkolgruvor. Glas- o. fajanstillv.

Lamadjur, *La'-
ma*, medelstora ka-meldjur från An-
derna i Sydamerika
med 2 sedan ur-
minnes tid som last-
djur o. för ullens
skull tämda arter,
l a m a n e l. l a m a d-
j u r e t (*La gla'ma*,
se bild), till färgen
vit, svart, brun el.
fläckig, samt alpac-
kan. Av de båda
ännu vid levande arterna, guanaco o. vikunja,
anses den första vara stamform för laman, kan-ske äv. för alpaccan.

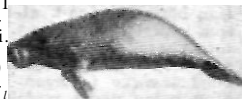

Lamaism'en (av tibet. *la'ma*, överordnad; egentl. titel för de förnämsta munkarna), den tibetanska formen av buddhismen, utbredd i stora delar av Centralasien. Lamaismen är en utpräglat präst- o. munkreligion med över 3,000 kloster. De förnämsta prästerna, D a l a i - l a m a i Läsa (från 1600-t. äv. polit. överhuvud) o. T a s j i - l a m a i Tasji-lunpo, dyrkas som gudomligheter. Lamaismen är genomträngd av vidskeplige men har fört de vilda bergstammarna till en viss kultur.

Lama-miao, annat namn på Dolon-nor.
Laman, Karl E d v a r d (1867—1944) missionär i Kongo 1891—1919. L. översatte Bibeln till kongospråket, över vilket han äv. utgivit flera betydande språkliga arbeten.

La Manche [la ma°sjs], franska namnet på Engelska kanalen.

Lamanti'n, *Trichechus manaHus*, art av sjöko från trop. Amerikas l kuster o. flodmy-nningar, uppges bli upp till 6 m lång o. nå en vikt av 400 kg. Kropp spolför-mig med baktill av-rundad, vägrät stjärtfena; främre extremiteter fenlika, bakre saknas. Två närstående arter i Amerika o. en i v. Afrika.

de Lamarok' [d°], Jean B a p t i s t e d e M o n e t (1744—1829), fransk natur-forskare, utgav flera betyd-dande arb. i zoologi o. botanik, främst *Philosophie zoologique* (1809), i vilket han framlade en teori om de nu levande växternas o. djurens härstamning från de utdöda (l a m a r e - k i s m'). (Se bild.)

Lamarmora [-mà'ra], Alfonso Ferrero (r804—78), markis, ital. general o. politiker, Sardinien krigsminister 1849 o. 1854—59. Som Italiens statsminister 1864 slöt L. 1866 förbund med Preussen mot Österrike o. var överbeihåh. i kriget s. å.

de Lamartine [d° lamartinn'], A l p h o n s e d e P r a t (179°—1869), fransk skald o. poli-tiker. L:s första diktsamling, *Méditations poéti-ques* (1820), betecknar romantikens genombrott i

den franska poesien. Bl. L:s senare arbeten märkas främst *Harmonis poétiques et religieuses* (1830), *Jocelyn* (1836) o. *La chute d'un ange* (1838). Politiskt var L. demokrat o. i besittning av en glänsande vältalighet. 1833 blev han deputerad o. efter Februarirevolutionen 1848, för vilken hans *Histoire des Girondins* (8 bd, 1847; Girondisternas historia, 1848—49) ej var utan betydelse, blev han utrikesminister o. provisoriska regeringens ledande man. Med Napoleons statskupp 1851 var hans polit. bana slut.

Lamas, Carlos Saavedra, f. 1880, argent. politiker. Prof. i sociologi m. m. 1903—32, utrikesminister 1932—38. S. är upphovsman till Saavedra Lama s-pakten av år 1933, riktad mot anfallskrig. Erhöll 1936 Nobels fredspris.

Lamb [lamm], Charles (1775—1834). eng. författare, anställd hos Ostindiska kompaniet. Utgav humoristiska studier, bl. a. *Essays of Elia* (1823), samt tills, med systern Mary L. (1765—1847) sagor (*Tales founded on the plays of Shakespeare*, a bd, 1807; sv- övers. 1851).

Lambayeque [-bajek'e], kustdepartementet i n. Peru. 17,800 kvkin, 193,000 inv. (1940). Huvudstad: Chiclayo. L. är den förnämsta fyndorten för den svarta keramikern från tiden före inkas' erövring av Chimu riket (omkr. 1450).

Lamb'da, elfte bokstaven i grek. alfabetet (A,) med ljudvärdet l.

Lamb'ert, enhet för ljusstäthet = $\frac{1}{71}$ stilb =

10,000 apostilb.

Lamb'ert, Johann Heinrich (1728—77), tysk fysiker o. astronom, grundlade den teoretiska fotometrien o. förenklade banberäkningarna för kometer.

Lamberti'ni, P r o s p u s, påven B e n e d i c t u s XI V:s borgeiska namn.

Lani'bertska arvet, en i plantager placerad orörd förmodighet, som tillskrivits en i Sydamerika på 1730-t. avlidn svensk från Umeå, J o n a s L a m b e r t, o. givit anledning till talrika rättstvister.

Lamb'ertsmässa, benämning på en i äldre tider 17 sept. firad mässa, uppkallad efter en biskop L a m b e r t av M a a s t r i c h t, mördad i börj. av 700-t.

Lambertnöt, dets. som filbertnöt.

Lambése [la^a*bä's], stad i ö. Algeriet, med märkliga ruiner från den rom. staden L a m b e s i s. bl. a. av ett romerskt läger.

Lambethkonferenser [læm'b^ot^o-] (efter L a m b e t h P a l a c e, ärkebiskopans av Canterbury residens i London), från 1867 tidvis sammankallade möten av biskopar från britt. rikets alla delar.

Lambeth walk [læm'b^ob^o ðäk], modedans 1937, > burlesk stil, uppkallad efter stadsdelen Lambeth i London.

Lambrekäng' (fr. *lambreguins*), urspr. en från medeltida hjälmar nedhängande flikad duk. Nu flikig bärd över fönster el. dörr, på sångel. tronhimmel el. på ljudtak över predikstol. (Se bild.)

Lambton [læmmt^on], familjenamn för J o h n L a m b t o n, hertig av Durham.

Lamek, annan form för Lemek.

Lamell' (av lat.), tunn skiva, blad.

Lamellhjul. I kilremdrift kan variabel utväxling erhållas, om spårskivan delas i två, något koniska, axiellt förskjutbara delar, lamellhjul, ett på vardera sidan om kilremmen, som tränger in närmare axeln, om de skiljas något.

Lamellhus, fristående huskroppar, som ha gator på alla sidor o. ej äro inbyggda i kvarter. Ex. den moderna bebyggelsen på Ladugårdsgårde i Sthlm.

Lamellkoppling, friktionskoppling, där ett antal plattor (lameller) förmedla kraftöverföringen mellan den drivande o. den drivna axeln. Användes bl. a. i automobil.

Lamellton, störning vid radiomottagning, härrörande från små snabba växlingar i spänningen hos närlägena likströmsmaskiner. Vibrationerna gå i takt med kontinuerlianelnernas gång över kolborstarna; därav namnet.

Lamellträ, träplattor, som bestå av hoplimmade smala träplattor mellan två tunna träskivor (faner). Användes till dörrar, möbler m. m. Krymper, sväller el. slår sig ej nämnvärt.

de Lamennais [d^o lam^onä], Félicité Robert (1782—1854), fransk teolog. Urspr. förkämpe för högkyrkliga strävanden i påvedömetis tjänst påyrkade L. senare skilsmässa mellan stat o. kyrka samt bröt slut, med Rom. Bl. arb. *Paroles d'un croyant* (1834; En troendes ord, s. å.).

Lamenta'bile, l a m e n t o 's o. it., musikter: klagande.

Lamentatio'n (av lat.), jämmer. - L a m e n t e r a, klaga, jämra sig.

de Lametrie [d^o lamättri], Julien O f f r o y (1709—51), fransk upplysningsfilosof, läkare, d. i Berlin, där han hos Fredrik den store funnit en fristad undan förföljelserna i hemlandet. I sitt huvudarb. *Uhomme machine* (1748) förkunnade L. en genomförd materialism: tänkandet är en funktion av hjärnan.

Lamhet, nedsatt muskelkraft på grund av skada i nervsystemet. P a r a l y s': lamhet med fullständig kraftnedsättning, så att rörelseförmågan i ifrågavarande kroppsdel bortfaller; p a r e s, begränsad kraftnedsättning.

Lamhult, statlons- o. industrisamhälle i mell. Småland, Aneboda o. Hjälmserys kommuner. 796 inv. (1941). Sågverk o. möbelfabriker.

La'mia, stad i mell. Grekland, 14,000 inv. (1938). Arkebiskop. Jfr äv, Lamiska kriget.

Laminaria, brunalgsläkte (fam. *Fuaceae*). Omfattar storvuxna arter med flerårig, smal, ogrenad stam, som varje år förnyar en toppställd bladlik del. *L. saccharVna*, bladtång, har ett odelat, intill 3 m långt, vägigt blad. *L. digitata*, fingertång, har ett brett, framifrån djupt flikat blad. Båda allmänna i n. Atlanten o. vid vår västkust. Innehålla mannit o. jod; användas bl. a. till kreatursfoder o. till gödsling.

Lamina'ter (av lat. *la'mina*, skiva), tekniska konstruktionsmaterial, vilka bestå av flera tunna lager av papper el. andra cellulosa produkter, som i värme hoppressats med konstharter, ex. bakelit. Pressas till plattor, rör el. färdiga detaljer. Med härdade harter kunna laminater framställas, som användas vid flygplanstillverkning; hållfastheten är större an för stål o. dur-alumin av samma vikt. Med mjuka konstharter erhållas olika emballagematerial.

Laminär (av lat. *la'mina*, skiva) säges en gas- el. vätskeströmning i ett rör vara, då alla dess partiklar röra sig parallellt med rörets

vaggat. Detta inträffar vid låg hastighet. Ökas hastigheten, uppstå virvlar o. strömningen är då turbulent.

Lamiska kriget, grek. resning mot Makedonien efter Alexander den stores död 323 f.Kr.; kuvades i slaget vid Krannon 322 f.Kr. av Antipatros, sed. denne tidigare blivit slagen o. inneslutad i Lamia, varav kriget fått sitt namn.

La'mium, örtsläkte (fam. *Labiatae*), ca 40 arter. Kronan har en hjälmlikt vävd överläpp; stam fyrkantig. *L. avbum*, blindnäsla el. vitplister, med stora vita blommor, o. *L. purpureum*, rödplister, med små röda, allmänna på bebyggda områden, den senare äv. som ogräs. *L. Galeobdolum*, gulsuga, krypande, rotslående, med stundom spräckliga blad o. äggula blommor, är vanlig i bokskog.

Lamm, Martin, f. 2/6 1880, litteraturhistoriker, prof. vid Sthlms högskola 1919—45. Har bl. a. utg. *Swedenborg* (1915) o. *Upplysningstidens romantik* (2 dir, 1919—20), *Strindbergs dramer* (2 dir, 1924—26), *Strindberg och makterna* (1936) o. det stora verket *August Strindberg. I. Vore Infernokrisen* (1940) o. // *Efter omvändelsen* (1942). (Medl. av Sv. Akad. 1928. (Se bild.)

Lamm'asch, Heinrich (1853—1920), österrik, straff- o. folkrättslärd, känd som ivrig fredsvän; ministerpresident hösten 1918.

Lamm'ers, Thorvald (1841—1922), norsk musiker, verkade som operasångare (basbaryton), kördirigent o. högt skattad sånglärare.

Lammgam el. sk ä g g a m, *Gypaëtus barbutus*, en omkr. meterlång vacker rovfågel, rostgul med mörka vitfläckiga vingar. S. Europas, n. Afrikas o. Asiens bergstrakter österut till Kina. Lever av as men fångar äv. mindre däggdjur: harar, får, getter m. m. Anses äv., nog ej utan skäl, anfalla barn.

La Morgue [lamårg'], bårhus i Paris, på ön La Cité. I L-brukade till börj. av rgoot-likan av okända personer utställas för identifiering.

de La, Mötte [d°lamått'], Antoine Houdar (1672—1731), fransk skald o. kritiker, den förste i Frankrike, som angrep den franska smakens krav på rummets o. tidens enhet i skådespel.

de La Mötte [d°lamått'], Jeanne (1756—91), föregiven grevinnan, fransk äventyrska, huvudperson i »nalsbanprocessen» (1785—86); straffades med offentlig piskning o. brännmärkning; flydde senare till England, dit hennes medbrottslingar tidigare undkommit. Jfr Halsbandsprocessen.

Lamoureux [lamorö'], fransk bildhuggarfamilj på 1600-t. — Abraham L., d. 1692, var verksam i Sverige hos M. G. De la Gardie, bl. a. på Ulriksdalen (fontänen *Perseus* o. *Andromeda*) o. på Karlberg. Anställd hos Kristian V av Danmark skulpterade han monarkens rytтарstaty på Kongens Nytorv i Köpenhamn.

Lamoureux [lamorö'], Charles (1834—99), fransk orkesterdirigent, grundade 1881 de berömda *Concerts Lamoureux*, vilka han ledde till 1897.

Lampa. *Skeppsb.* Stödande sko för dävert el. kran.

Lampedusa [-do'sa], ital. ö i Medelhavet,

170 km s.v. om Malta. 20 kvkm. 4.000 inv. Befäst.

Lampett' (av fr.), ljushållare, som fästes vid väggen el. vid spegel.

Lamp'recht, Karl (1856—1915), tysk historiker, prof. i Leipzig 1891, sökte genomföra en hist. periodindelning på grundvalen av det för en viss epok gemensamma handlandet o. föreställningssättet (den »socialpsykologiska» tidsandan). L:s underkännande av den vanliga hist. metoden framkallade skarp strid. Huvudverk: *Deutsche Geschichte* (12 bd, 1891—1909).

Lam/pros, Spyridon (1851—1919), grek. språkforskare o. politiker, okt. 1916—maj 1917 grek. ministerpresident, varvid han stödde konung Konstantins neutralitetspolitik.

Lamp'sakos, forgrek. handelsstad i Mindre Asien, vid Hellesponten, huvudsäte för fruktbarhetsguden Priapos' dyrkan.

Lamsdorff, Vladimir Nikolajevitj (1845—1907), greve, rysk diplomat. Som utrikesminister 1901—06 sökte L- verka för en fredlig politik o. utjämmande av förhållandet till centralmakterna.

Lamu'ter, tungustam vid Ohotska havet o. n. Kamtjatka n.ö. Sibirien. Omkr. 3.000.

Lamy [lami'], fort i Franska Ekvatorialafrika, s. om Tsadsjön. Handelscentrum o. fh'gplats. Var under Andra världskr. stödjepunkt i general De Gaulles kolonialvalde.

La Nación, daglig aregut. tidning i Buenos Aires, politiskt oberoende. Uppl. 220.000 ex. Av. namn på tidningar i Chile m. fl. sydamerik. republiker.

Lan ark [leenn°k]. 1. Grevskap i s. Skottland. 2.276 kvkm, 1.593.000 inv. (1946). Genomflutet av Clyde. Hälfen mossar o. hedar, hälfen åkerjord. I s. stora stenkolfält, järn- o. blygruvor med stor industri, vars medelpunkt är Glasgow. — 2. Huvudstad i L. i. 6.200 inv. Väverier o. spinnerier.

Lancashire [lseng'k°sj°] el. Lancaster, grevskap i n.v. England, vid Irländska sjön, 4.887 kvkm, 5.040.000 inv. Boskapskötsel (Lancashireboskap). Stora järnmalms- o. kolfält, omfattande bomulls- o. metallindustri (Manchester) o. handel (Liverpool). — L. avskildes av Henrik IV (1399—1422) som enskild besittning för konungahuset, o. än i dag tillkomma inkomsterna regenten. — Huvudstad: Lancaster.

Lancshiresmide [heng'k°Ij°], färskningsmetod för framställning av välljärn ur tackjärn genom dettas nedsmältning med träkol uti upptill öppna, blåsterförsedda hårdar, uppbyggda av tackjärnshällar; den erhållna smältan hopsmides till lämpliga stycken. Lancashirejärnet, som i stor utsträckning tillverkas hos oss, är av ypperlig kvalitet.

Lancashireångpanna el. fairbairnpanna [fæ'e'biën-], ined två eldrör försedd ångpanna.

Lancaster [lfeng'k°st°]. 1. Äldre benämning på Lancashire. Jfr Lancasterska huset. — 2. Huvudstad i grevsk. Lancashire, n.v. England, nära Lunes mynning. 51.000 inv. (1946). Betyd. textil- o. maskinindustri. — Härstammar från rom. tiden. Slott från 1000-t., nu fångelse. — 3. Stad i Pennsylvania, ö. För. Stat. 61.000 inv. (1940). Stor tobaks-, bomulls- o. maskinindustri. Spannmålshandel.

Lancasterska huset, eng. konungätt, härstammande från Edvard III:s fjarde son Johan av Gaunt, 1351 hertig av Lancaster. Hans son störtade 1399 sin kusin Rikard II o. besteg tronen med Henrik IV, efterträdd av sin son Henrik V. Med dennes son, Henrik VI, avsått 1460, mördad 1471, utdog L.

Lancasterskolor, skolor med s. k. växelundervisning, upprättade efter mönster av den

skola, som 1798 grundades i Londons fattigkvarter av eng. pedagogen o. kväkaren Joseph Lancaster (1778—1838).

Lancastersundet, sund i Norra Ishavet, mellan Baffinsland o. North Devon.

Lancelot [lamslå'], medeltida sagohjälte, omtalad i Artursägorna.

Lan-chou [-tšja^o], huvudstad i prov. Kansu, inre Kina, vid Huang-ho. 200,000 inv. Viktigt handelsstad på grund av läget vid vägarna från Mongoliet, Öst-Turkestan o. Tibet. Textil- o. tobaksindustri.

Lanoine'rande smärtor (av lat. *lan'cinans*, sönderrivande), blixtnabbt uppträdande skärade smärtor; förekomma bl. a. vid vissa senstadiet av syfilis [*la'bes dorsa'tis*].

Lancret [la^aekrä'], Nicolas (r600—1743) i fransk målare, elev till Gillot. Han tog starka

intryck av Watteau konst, som han omsatte i rokokoa. Repr. i Nat.mus., bl. a. med *Blindbock* (se bild).

Landa, kommun i n. Halland, Hall. l. (past.-adr. Åsa station); Viske landsf.distr., Hallrs n. doms. 362 inv. (1947).

Landa församling i Bråttenby o. Landa kommun, Älvsb. l. (past.adr. Vårgårda). 101 inv. (1947)-

Landala, stadsdel i Göteborg.

Landamäre (*märe*, urspr. = gräns, gränspåle), gräns mellan länder el. landskap.

Lan'dau, stad i s.ö. Tyskland, Pfalz, vid en biflod till Rhen. 26,000 inv. (1939). Järn- o. maskinindustri. Betyd. handel med vin. 1648—1815 franskt.

Landberg:, Carlo (1848—1924), greve (ital. värdighet), språkforskare, generalkonsul i Egypten 1888—93. Utgav viktiga arb. rörande de arab. dialekterna.

Landbo, plur. äv. i Landbönder, äldre benämning på arrendator.

Landborg, kallas på Öland kalkstensplatåns branta sluttning på v. sidan (Västra Landborgen) o. Ancylussjöns strandvall på ö. sidan (Östra Landborgen).

Landbris, från land blåsande vind. På grund av temperaturväxlingar uppstå vid kusterna periodvis land- o. sjöbris; den förra vanl. efter midnatt, den senare på eftermiddagen.

Landeri', jordegendom på till stad donerat område, som innehaves under ärtlig besittningsrätt. Benämningen förekommer i Göteborg o. Uddevalla.

Landeryd, kommun i mell. Östergötland, Östergöt. l. (past.adr. Hjulsbro); Åtvidabergs landsf.distr., Linköpings doms. r,542 inv. (1947).

Ländes [la^a<d], departement i s.v. Frankrike, i området Les Ländes. 9,364 kvkm, 248,000 inv. '946; gascognare). Huvudstad: Mont-de-Marsan.

Landgille kallades i de forna danska provin-

serna Skåne, Halland o. Blekinge viss årlig avgift, som brukare av jord erlade till ägaren. Jfr Landskyld.

Landgren, Lars (1810—88), biskop i Härnösand (1876), en originell kraftnatur, vilken särsk. som kyrkoherde i Delsbo förb märk för andlig kultur; verksam som teol. författare. Biografi av I. Bohlin (1942).

Landgrundning, vattenområde närmast land med djup ej överstigande 3 m.

Landhöjning, den företeelse, att vissa delar av jordskorpan höja sig i förh. till omgivningarna o. havsytan. Skandinavien har efter inlandsisens bortsmältande sålunda höjt sig nära 300 m i de mellersta delarna (Ångermanland), mindre i de yttre (t. ex. i Göteborgstrakten 96 m). Denna sekulära höjning (förr kallad »svenska valens höjning») pågår ännu o. är störst vid Västerbottens kust (ca 1 cm per år).

Landino, Francesco (omkr. 1325—97), ital. tonsättare o. organist, en av upphovsmännen till den nya musik (*ars nova*), som i form av sänger, ofta kontrapunktiskt ledsagade av instrument (madrigaler, ballader m. in.), på 1300-t. framträdde i Florens.

Landis kallas till skillnad från sjöis o. havsis all på land bildad is, såsom glaciärer o. inlandsisar.

Landkrabba, skämtsamt benämning på person, som ej har erfarenhet av sjö o. sjöväsen.

Landkrabbor, krabbor med gälhålan omändrad till ett slags lunga, så att de kunna leva i fuktiga jordhål.

Landkänning säges man få, då man till sjöss siktar ett känt föremål i land, så att fartygets läge kan bestämmas.

Landmandsbanken, egentl. Den danske Landmandsbank, Danmarks största bank, grundad 1871, från 1872 under ledning av Isak Glickstadt (1839—igro). Under dennes son Fmil Glickstadt (1875—1923) nådde banken en storartad utveckling, men alltför omfattande engagement i flera kristidsföretag orsakade 1922 en krasch, som berörde Danmarks hela ekonomiska liv. Med statshjälp har dock banken återtagit sin ledande ställning.

Landmärke, föremål i land, som kunna användas för ortbestämning till sjöss (fyror, kyrkor, väderkvarnar m. m.).

Landnåmbök, en märklig, i flera redaktioner förefintlig, isl. medeltidsskrift, som beskriver Islands upptäckt o. bebyggande. Omnämmer över 3,000 personer o. 1,400 ställen.

Landningsställ, anordning på flygplan för landning. Utgöres antingen av hjul med stötmildrare (elastiska rep el. oljefyllda bromscylindrar o. spiralfjädrar) för landning på marken el. av pontoner för landning på vattent. Flygbåtar landa med själva flygkroppen. Hjulstätt består av antingen 2 (el. 4 parvis sammankopplade hjul) kroppshjul jämte ett hjul under nosen, nosshjul, el. under stjärten, sporrhjul. De senare endast på små el. äldre flygplan.

Lando'phia, växtsläkte (fam. *Apocynaceae*), 35 arter (tropiska Afrika o. Sydamerika) träd, buskar o. lianer, rika på mjölksläk. Av flera arter utvlnnes kautschuk.

Landon [licenn'd'n], A I f r e d, f. 1887, aincrik, politiker, en av de ledande inom republikanska partiet, presidentkandidat 1936.

Landor [lienn'd^o], Walter Savage ('775—1864), eng. författare, berömd genom sina livfulla dialoger i Platons stil (*Imaginary conversations of literary men and statesmen*, 5 bd, 1824—29).

Landquist, J o h n, f. ⁸/₁₂ 1881, filosof, skriftställare. Litteraturkritiker i Dagens Nyheter 1911—18, i Aftonbladet 1924, chef för dess kulturella o. polit. avd. 1932—35, professor i

psykologi o. pedagogik i Lund 1936—46. Bl. arb.: *Människokunskap* (1920), *Erik Gustaf Geijer* (1924), *Psykologi* (1940) o. *Pedagogikens historia* (1941). Här äv. utg. editioner av Strindbergs o. Geijers verk samt redigerat urvalet *De filosofiska mästerverken* (1932 ff.). Som filosof står L. nära Bergson.

Landrygg, beteckning för lång, låg höjdstreckning, vanl. vattendelare.

Landsantikvarie, benämning på vetenskapligt fackutbildad tjänsteman, som i regel är chef för ett provinsmuseum o. samtidigt rådgivande för kulturminnes- o. hembygdsvärden. Benämnes i Sthlm stadsantikvarie o. i Gävleborgs l. länsintendent.

Landsarkiv har till uppgift att uppsamla o. värda äldre handlingar, som tillhör myndigheter inom vissa större områden av ett land. I Sverige finnas hittills 5: i Lund, Göteborg, Vadstena, Uppsala o. Härnösand. Därför finnas länsarkiv i Visby o. Östersund.

Lands'berg an der War'the, po. Gorzów Wielkopolski, stad i vojvodskapet Poznani, v. Polen (prov. Brandenburg, Preussen). 48,000 inv. (1939). Maskin- o. textilindustri.

Landsbibliotek, jfr Centralbibliotek.

Landsbygdspartiet Bondeförbundet, sed. juni 1943 officiella namnet på Bondeförbundet.

Landseer [la?nd'si°], sir Edwin (1802—73), eng. konstnär, huvudsakl. djurmotiv. Hans omfattande, ofta anekdotmässiga o. känslösa alstring i måleri o. skulptur skattades högt av samtiden.

Land'6 end [sends end], Englands sydvästligaste udde (50° 4' n. bredd, 5° 43' v. längd).

Landsfiskal, tjänsteman, som inom sitt distrikt är allmän åklagare (distriktsåklagare), polischef o. utmättningsman. Lyder ss. åklagare o. polisman närmast under landsfogden (se d. o.), i övriga tjänsteangägenheter direkt under länsstyrelsen. Instr. av 36/12 1947 med sen. ändr.

Landsfogde, tjänsteman, som inom ett län är allmän åklagare (statsåklagare) o. länspolischef. K. Mt kan förordna, att viss stad skall undantagas från landsfogdens verksamhetsområde. Säsom statsåklagare lyder han under riksåklagarämbetet o. ss. länspolischef under länsstyrelsen. Instr. av 24/4 1936 med senare ändr., särskilt 20/12 1947 i samband med nya rättegångsordningens införande.

Landsfred, ett medeltida tyskt rättsinstitut, som påbjöds för viss tid av konungen el. enskilda furstar till tryggande av den allm. säkerheten. Brott mot landsfreden medförde aktförklaring. E v i g l a n d s f r e d påbjöds 1495 på riksdagen i Worms.

Landsförvisning, äldre straffmedel för politiska, religiösa el. dyl. brott (avskaffat i Sverige 1864), varigenom en person tvingades att under viss tid vistas utanför hemlandet. Jfr Deportation.

Lands'hut [-hot], stad i s. Tyskland, Bayern, vid Isar. 32,000 inv. (1939). Rådhus o. flera kyrkor från medeltiden, liksom borgen Trausnitz. Industri. Handel med lanbruksprodukter.

Landshövding, förtroendeämbetsman, som utövar chefskapet vid styrelsen av ett län. Instr. av w/u 1937 med sen. ändr. (SFS 1947 nr 966).

Landshövdingehus, hustyp, bekant från Göteborg, med nedre våningen av sten o. de övre av trä. Uppstod omkr. 1875.

Landskamp, lagtävlan i viss idrottsgren mellan två nationer.

Landskamrere, chefsjäntsteman i länsstyrelse. Förestår landskontoret.

Landskansli, den avdelning av länsstyrelse, som handlägger mål rörande allm. ordning o. säkerhet, lagskipning, fängvård, fattigvård m.m. Chefskapet utövas av landssekreteraren.

Landskap, i. Statsbildningar hos de germanska folken. De sv. landskapen, som ofta uppstått genom sammanslagning av smärre statsbildningar, utgjorde i förhistorisk tid politiska enheter med särskilda lagar. Landskapsindelningen saknar num. all administrativ betydelse. Jfr Landskapslagar o. Län. — 2. Sammankomst inom nationsföreningarna vid Uppsala universitet.

Landskapslagar, lagar som utbildats o. i muntlig tradition bevarats inom olika landskap. Den äldsta Sverige upptecknade landskapslagen är Äldre Västgötalagen från börj. av 1200-t. Landskapslagarna ersattes omkr. 1350 av Magnus Erikssons landslag. Samtliga sv. landskapslagar finnas samlade i *Sveriges gamla lagar* (13 bd, 1827—77), utg. av C. J. Schlyter. Nysvensk tolkn. av A. Holmbäck o. E. Wessén i *Svenska landskapslagar* (I—V, 1933—46).

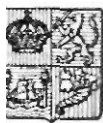
Landskapsvapen, heraldiska vapen för Sveriges landskap, kända från börj. av 1500-t. Jfr bilder till art. om de olika landskapen.

Landsknektar, legosoldater, urspr. i eget lands här, användes särsk. i Tyskland under 1500- o. 1600-t. men blevo genom sin brist på disciplin en skräck för den civila befolkningen. Ofta extravagant klädda (se bild) fingo de betydelse för klädebräntens utveckling.

Landskommun kallas i motsats till stadskommunen på landet.

Landskontor, den avdelning av länsstyrelse, som handlägger kamerala o. ekonomiska ärenden. Chefskapet utövas av landskamreren.

Landskrona, stad i v. Skåne, Malmö l., vid Öresund. 23,631 inv. (1947). Citadell anlagt av Kristian III vid mitt. av 1500-t. (1888—1939 tvångsarbetsanstalt o. alkoholistanstalt för kvinnor). Kyrkan So-lia Albertina påbjödes av C. Hårleman 1754. Flera hus uppfördes under 1700-t. av fortifikationsofficerare. Högre allm. läroverk, kommunal folkskola, småskoleseminarium. Länslasarett, museum. God hamn, betyd. handelsflotta, sjöfart o. handel. Konstgödsel-, bomullskutt- o. sockerfabriker, vals-kvarn, mek. verkstad (AB. Landsverk), skepps-varv (»Ördsundsvarvet») med Skandinaviens största torrdocka. I L. ligger av. Weibullsholms växtförädlingsanstalt. Stadsrätth. 1413. Namnet, skrivet *Landskrona* 1414, är lånat från Tyskland, där flera medeltidsborgar hette *Landskron(e)* el. *Landescrona*. Stadsvapen, se bild.

Landskyld kallades i de forna norska provinserna av Sverige viss årlig avgäld, som brukare av jord erlade till ägaren. Jfr Lan-egne.

Landsköldpaddor, *Testudini'dae*, familj av sköldpaddor med klumpiga gångfötter o. ett starkt välvt ryggspar. Hit räknas den lilla grek. sköldpaddan o. jättesköldpaddorna, från öar i v. Indiska oceanen o. Galapagosöarna, samt många amfibiskt levande kärresköldpaddor, till kroppsform o. levnadssätt mellanformer mellan land- o. havssköldpaddorna.

Landsköp kallades förr handel på landsbygden. Då köpenskap endast fick förekomma i därtill berättigade samhällen, var landsköp

förbjudet o. blev fullt tillåtet först genom 1846 o. 1864 års förordningar om utvidgad näringsfrihet.

Landslag, allmän lag för landsbygden. Magnus Erikssons landslag, som ersatte de för varje särskilt landskap gällande landskapslagarna, infördes omkr. 1350 för att omkr. 1450 ersättas av den väsentl. därmed överensstämmande Kristofers landslag, som gällde, tills den för hela riket gällande 1734 års lag trädde i kraft. Jfr Stadslag.

Landsmål. 1. Dets. som folkmål.— 2. I Norge benämning på det på grundval av de norska folkmålen utbildade språk, som dansk-norskans motståndare sträva att göra till riksspråk.

Landsmålsalfabet, ljudenligt alfabet, som nyttjas vid uppteckning av dialekter; uppställt 1879 av J. A. Lundell på grundval av ett av K. J. Sundevall 1862 framlagt alfabet.

Landsmålsarkiv, statliga institutioner i Uppsala (1914) o. Lund (1930) för utforskning av de sv. folkmålen (o. i Uppsala äv. av folkminnen; i Lund ombesörjes denna forskning av Hyltén-Cavallius-stiftelsen).

Landsorganisationen i Sverige (förk. LO), centralorganisationen för de sv. fackförbunden O. fackföreningarna. Har främst till uppgift att tillvarata de fackligt organiserade arbetarnas intressen vid slutande av kollektivavtal med arbetsgivarna el. arbetsgivarorganisationerna. LO befrämjar äv. arbetarnas bildningssträvanden, bl. a. genom medlemskap i ABF o. LO-skolan Brunnsvik, där undervisning meddelas i fackliga, sociala o. ekonomiska ämnen. Ledningen utövas av kongressen, den högsta beslutande myndigheten, som vanligtvis sammanträder vart femte år, representantisktåpet, vilket, då kongressen ej är samlad, utövar dennas funktioner, o. landssekreterariatet, den verkställande myndigheten. 45 fackförbund, 8,800 fackföreningar o. 1,200,000 medl. voro anslutna till LO 1947. Grundades 1898.

Landsort, sydligaste udden av Södertörn, på ön Ojan el. Landsortslandet, Sthlm 1. Fyr (gr. 1678), lotsstation, radioejlstation. Landsrätt betecknade urspr. i motsats till stadsrätt de rättsregler, som gällde landsbygden o. voro sammanfattade i Landslagen. Uttrycket »lyda under landsrätt» användes nu om stad, som saknar rådhusrätt o. lyder under häradsrätt.

Landssekreterare, chefsstjänsteman vid länsstyrelse. Utövar chefskapet över landskansliet.

Landsorg, ett folks samfälliga sorg, särsk. vid statsöverhuvudets död.

Landsstaten, sammanfattande benämning på de ämbets- o. tjänstemän, som tillhöra länsstyrelserna o. underlydande organ.

Landstad, Magnus Brostrupp (1802—80), norsk präst o. psalmbörförfattare. Samlade o. utgav Norges folkvisor; utgivare av dess 1869 stadfästa kyrkopsalmbok.

Landsteiner [länt's]tajner, Karl (1868—1943), österrik. fysiolog, verksam vid Rockefellerinstituet i New York 1922—39. Erhöll 1930 nobelpriset i medicin för sin upptäckt av blodgrupperna hos människan. Undersökte äv. immunspezifiteten o. dess samband med den kemiska konstitutionen.

Landsting, länets representation (genom valda landstingsmän) för handläggande av gemensamma frågor rörande hälso- o. sjukvård, jordbrukets o. a. näringsans utveckling, skolor m. m. samt för val av fed. av FK. I varje län finnes ett landsting utom i Kalmar l., som har 2. Städerna Sthlm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hålsingborg o. Gävle deltaga ej i landsting. Lag av 20/6 1924 me(j sen, 44dr>

Landstinget, första kammarken i Danmarks riksdag. Den andra är Folketinget.

Landstingsdirektör, befattningshavare hos landsting med åliggande att föredraga ärenden i landstingets förvaltningsutskott samt föra tingets räkenskaper m. m.

Landstingskatt, skatt för bestridande av landstingets utgifter. Utgår i förhållande till det antal skattekoronor o. skatteören, som enl. bestämmelserna i kommunalskattelagen påföres skattskyldig. Debiteras o. uppberas under benämningen landstingsmedel.

Landstorm kallades under åren 1885—1941 i motsats till beväringen de äldsta värnpliktklasserna. För att fritt kunna disponera de senare för landets försvar slopades indelningen i beväring o. landstorm i 1941 års värnplikslag. Jfr Värnplikt o. Centralförbundet för befälsutbildning.

Landsformspolis, avdelning inom krigsmakten, som vid krig el. krigsfara har att under de civila polischefernas ledning biträda polisen vid bevakning av kommunikationsanläggningar, kraftverk, industrier m. m.

AB. **Landsverk**, Landskrona, äger mek. verkstad o. gjuteri i Landskrona. Tillverkar bl. a. järnvägsvagnar o. -broar, kranar, maskiner, traktorer o. stridsvagnar. Grundat 1872, bolag 1899 under namn Landskrona Nya Mek. Verkstads AB., nuv. namn från 1928. Aktiekap. 2,170,000 kr. (1948). Sorterar under Flyktkapitalbyrån.

Landsänkning, sänkning av jordskorpan i förhållande till havsytan. Jfr Landhöjning.

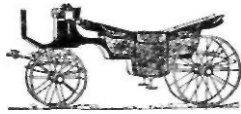
Landtågsgård, skatt för tillfälliga krigsbehov, uttogs ja gången 1568 o. blev under Gustav II Adolf en stående skatt, vanl. inlagd under mantalsrätten.

Landvad, fiskeredskap, bestående av ett nät, som, släpande över havsbotten, dragets mot land medelst linor.

Landvetter, kommun i v. Västergötland, Göteborg l.; Sævedals landsf. distr., Askims, Hisings o. Sævedals doms. 1,866 inv. (1947).

Landvind, dets. som landbris.

Landa' (av fr. *landau*), lätt, fyrfajulig, heltäckat vagn med främst o. bakåt nedfällbara sifferletter. (Se bild.)

Lane härad, Göteborg l., omfattar 6 kommuner: Lane-Ryr, Herrestad, Skredsvik, Högas, Bokenas o. Dragsmark. 5,200 inv. (1947). Suunervikens domsaga.

Laner, de tandfria, köttiga delarna av hästens underkäke mellan hörn- o. kindtänderna. På tungan o. lanerna ligger betslet.

Lane-Ryr, kommun i mell. Bohuslän, Göteborg l. (past.adr. Uddevalla); Lane landsf. distr., Suunervikens doms. 1,062 inv. (1947).

Lanforsen, 19²7—31 utbyggt vattenfall i Dalälven, mellan Untra o. Älvkarleby kraftverk.

Lan franc [lasn'nfr'enk] (omkr. 1005—89), eng. teolog av ital. börd, ärkebiskop av Canterbury 1070, understödde Wilhelm Erövrarens eng. kyrkopolitik.

Lanfranoo [-frann'kd], Giovanni (158a—1647), ital. målare, lärjunge till Caraccierna. Djärt komponerade kupolfresker, bl. a. i Rom o. Neapel. Av. stafflitavor.

Lang [laeng], Cosmo Gordon, baron of Lambeth (1942) (1864—1945), eng. präst, ärkebiskop av York 1908, av Canterbury 1928—42.

Langa (av ty.), räcka, befordra genom överlämning ur hand i hand; bedriva olovlig rusdrycksförsäljning.

Lan'gaard [-gär], Christian (1849—

1922), norsk industriidkare o. donator; skänkte sina betydande samlingar av gammal konst o. konstslöjd till Nasjonalgalleriet o. Norsk kunstinstrumuseum i Oslo.

Lang'behn, Julius (1851—1907), tysk författare, mest bekant genom sin av Nietzsche påverkade »pangermanska» propaganda (*Rembrandt als Erzieher*, 1890).

Lange, Friedrich Albert (1828—75), tysk filosof o. social författare, en av nykantanismens grundläggare. I *Geschichte des Materialismus* (1866; Materialismens historia, 1913) kritiserar X. materialismen som världsåskådning men förfäktar dess betydelse som naturvetenskaplig förklaringsmetod.

1. Lange, Julius (1838—96), dansk konst-historiker, prof. i Köpenhamn; behandlade huvudsakl. konstens framställning av människo-stalten.

2. Lange, Sven (1868—1930), brorson till J. L., dansk författare o. teaterkritiker (i Politiken). Skrev skådespel (*Samson och Dalila*, 1908) o. berättelser, bl. a. nyckelromanen *Hjettets Genninget* (1901).

Lange, Hans O stenfeldt (1863—1943), dansk egyptolog, överbibliotekarie i Kungl. biblioteket i Köpenhamn 1901—24. Utgav övers, av egyptiska religiösa texter.

Lange, Christian (1869—1938), norsk politiker, 1909—33 generalsekr. i Interparlamentariska Unionen, erhöll 1921 Nobels fredspris tills, md Hj. Branting, representerade Norge vid N.F.s församlingar i Geneve. Bl. arb.: *Histoire de l'internationalisme* (I, 1019).

Lange, Il a l v a r d, f. 1902, norsk socialdem. politiker, utrikesminister sed. 1946.

Lange, Oskar, f. 1904, polsk socialistisk politiker, ambassadör i För. Stat. sed. 1946, repr. i säkerhetsrådet 1946—48.

Langebek, Jakob (1710—75), dansk historiker, särsk. betyd. som urkundssamlare, var en utomordentligt lärd o. skarpsinnig forskare.

Langeland, ö i Stora Balt, mellan Fyn o. Lolland, Danmark. 284 kvkm, 20,000 inv. (1945). Tillh. Svendborg Amt. Stad: Rudköbing.

Langeleik, gammalt norskt stränginstrument av rak, långsmal form med olika antal stälsträngar, som spelas med plektron.

Lange-Müller, Peter Erasmus (1850—1926), dansk tonsättare. Bl. L:s stora o. skiftande alstring märkas romanen o. manskvartetter (*Kotmodds glansen* ra. fl.), flera operor, bl. a. *Vikingablad* (uppf. i Sthlm 1904), samt musiken till Drachmanns sagospel *Der var en Gång*.

Lang'en, Albert (1869—1909), tysk bokförläggare (i Munchen); utg. bl. a. skandinaviska förf:s arb. o. grundade skämttidningen *Simplexissimus* (1896).

Lang'ensalza, stad i delstaten Sachsen-Anhalt, mell. Tyskland (prov. Sachsen, Preussen), 13,000 inv. Brunnsort. — Vid L. be-segrade 27/8 1866 en preussisk styrka den han-noveranska armén.

Lang'enscheidt [-sajt], Gustav (1832—95), tysk språklärare o. bokförläggare, jämte Ch. Toussaint grundare av den Toussaint-Lang'enscheidtska metoden för självstudium av språk. L. grundade 1856 ett bokförlag, specialiserade sig på lexika o. annan handbokslitteratur för språkundervisning.

Langerhans' cellöar, avgränsade cellhopar i bukspottkörteln med inre sekretion (insöndring av insulin). Omgivande delar av körteln producerar bukspotten.

Langesund, lastageplats i s. Norge, Telemark fylke, vid Langesunds-fjorden. 1,900 inv. (1930). Badort.

Langett', broderad följd av uddar i tråns-stygn av olika längd, så att uddarna bli tjockast

på mitten. Användes till kantning av smärre dukar o. dyl.

Langfeldene [-fjällene], gemensam benämning på fjällområdena i sunnanfjällska Norge.

Lang'hans, Carl Gotthard (1732—1808), tysk arkitekt, 1788 chef för Kungl. byg-

nadsämb. i Berlin. Han uppförde bl. a. *Brandenburger Tor* i Berlin (1789—94). (Se bild.)

Langhoff, August (1856—1929), frih., rysk general av finl. börd, ministerstatssekr. för Finland 1906—13. Utg. *Sju dr säson Finlands representant infot itonen* (3 dir., 1922—23).

Langland [lseng'l'nd], William (omkr. 1330—omkr. 1393), eng. skald, angrep i sin sinaebildliga satiriska dikt *The vision of Piets Plowman* tidens kyrkliga missförhållanden o. räknas därför som en av reformationens förelöpare.

1. Langlet [-lä], Emil (1824—98), arkitekt, uppförde bl. a. *Stortingshuset i Oslo* (1861—66); restaurerade Visby ringmur (1884—86).

a. Langlet. Valdemar, f. 1878, 1872, son till E. L., författare, universitetslektor i svenska i Budapest 1932—45, där han under kriget utförde hjälpverksamhet. Har utg. bl. a. krigsskildringar [*Kriget om Balkan*, 1913, *Det stora världskriget*, 1914—19] samt *Bevingade ord och slagord* (2 dir., 1924—28).

Langley [lseng'li], Samuel Pierpont (1834—1906), amerik. astronom o. fysiker, utförde klassiska undersökningar av solens strålning med nya, fulländade instrument. En av flygkonstens föregångsmän genom arb. *Aerodynamic experiments* (1891) o. flygplans-konstruktioner (»Langleys aerodrom» 1896).

Langley [lseng'li], John Newpott (1852—1925), eng. fysiolog, prof. i Cambridge 1903, känd genom sina viktiga undersökningar över funktionen hos ett flertal körtlar o. hos det sympatiska nervsystemet.

Langlois [la'el'a'], Charles (1863—1929), fransk historiker av strängt kritisk läggning, arkivman o. bibliograf. Behandlade senare medeltiden.

Langmuir [lseng'mjo°], Irving, t. 1881, amerik. fysiker o. kemist, sed. 1909 vid General Electric Co:s forskningslaboratorium i Schenectady. Oppnans den gasfyllda glödlampans o. kvicksilvcrångstrålpumpen, nar utfört banbrytande arbeten inom ytkemien o. erhöU härfor nobelpriset i kemi 1932.

Langning, Sjöen. Anordningar på örlogsfartyg för att föra ammunitionen från durkarna till kanonerna.

Langobarder el. longobarder (»lång-skäggiga»), västgermanskt folk, som enl. Paulus Diaco-nus (700-t.) utvandrat från Skandinavien. Vid 500-t:s mitt fingo de av Justinianus I boplat i Pannonien, bröto 586 under Aib-oins ledning in i n. Italien, som erövrades (därav Lombardiets namn). I:s störste konung var Liutbrand (712—74). Då konung Aistulf (749—56) anföll päven, underkuvades han 755 av Pippin den lilla. Karl den store införlivade landet med Frankiska riket 774.

Långres [la°gr], stad i n.ö. Frankrike, dep.

IJaute-Marne, vid Marne. 8.000 inv. Belägen på den järnmalmsrika Langresplåtan. Industri o. handel. Starkt befäst. Gammal stad med rom. fornlämningar.

Langsdorffia, växtsläkte (fam. *Balanophoraceae*). Enda art *L. hypogaea* (tropiska Amerika), en egendomlig, klorofyllfri vasrik rotparasit.

Langton [lɛng'tɔn], Stephen, d. 1228, eng. präst, ärkebiskop av Canterbury 1207, ledare för stormännens resning mot Johan utan land 1215.

Langue d'oo [la'ngdəkk'], benämning på den sydliga av de båda huvuddialekter, vari det latinska folkspråket i Gallien (*lingua romana*) delade sig under medeltiden. Kallas från 1200-t. *provensalska*. Namnet efter dialektens ord för ja, *oc*. Jfr Langue d'oil.

Languedoo [la'ngdəkk'], landskap i s.ö. Frankrike, mellan Garonne, Rhône o. Medelhavet, uppdelat på ett tiotal departement. For-doms provins. Under medeltiden hemort för kätterska rörelser (Albigenskrigen på 1200-t.).

Languedoo kanalen [la'ngdəkk-], annat namn för Canal du Midi, Frankrike.

Langue d'oil [la'ngdəi], benämning på den nordliga av de båda huvuddialekter, vari det latinska folkspråket i Gallien (*lingua romana*) delade sig under medeltiden o. varur den moderna franska utvecklats. Namnet efter dialektens ord för ja, *oil*. Jfr Langue d'oc.

Langust', *Palinurus vulgaris*, ett om humern påminnande stort kräftdjur, dock utan dennas stora klor. S. Europas kuster, särsk. i Medelhavet, där den ivrigt fiskas. Ej så läcker som den egentliga humern.

Langvéoc [la'vəəkk'], marin- o. flygbas i närh. av Brest, v. Frankrike. L., som började byggas 1930, upptar ett område av omkr. 10.000 kvktn. till största delen insprängt i klipporna. Utnyttjades av tyskarna under ockupationen.

Lanis'ta, lat., föreståndaren för en gladiator-skola.

Lanital (av it. *la'na italia'na*, ital. ull), konst-ull, som framställes av kasein (ur skummjolk) enl. av den ital. kemisten A. Ferretti uppfunna metoder. Textilkasein löses i natronlutt till en tjockflyt. Vätska, som genom fina hål pressas ut i en sur saltlös. o. därvid genast stelnar till fibertrådar, vilka härdas, tvättas o. torkas. L. innehåller kol, väte, syre o. kväve i samma proportioner som naturull o. liknar i hög grad denna. Användes till trikåvaror o. i blandn. med naturull till kostymtyger. Tillverkas i Tyskland under namnen *tiolan* o. *tiocell* samt i För. Stat. som *aralac*. Jfr Kasein o. Konstfibrer.

Lankester [la'ngk'stɔl], sir Edwin Ray (1847—1929), eng. zoolog, prof. i London r874, i Oxford 1898, 1898—1907 direktör vid British Museum. L.-behandlade i sina arb. bl. a. blötdjurens utveckling, moluckkräftan samt ett flertal utöda djur.

Lannaskede. 1. Kommun i mell. Småland, distr. 1. (past.adr. Landsbro); Vetlanda landsf.djnk. Njudungs doms. 1.686 inv. (1947). — Romansk ödekyrka. — 2. Brunn-s o. badort i L., i Emåns dalgång. Skogsklimat. L., som äg. av Svenska Diakoniställskapet, uppläts r943 till ungdomsfängelse (num. ungdomsanstalt) för kvinnor.

Lanner, Joseph (1801—43), österrik. tonsättare, skaparen av den moderna Wiener-valsens, som senare fulländades av J. Strauss. Lannerstierna, Johan Magnus (1758—97) författare o. översättare. Hans skämt med samtiden, *Pagedän*, förbjöds av Gustav III. Lyckad komediförfattare (*Äventy rären*, 1790).

Lanolfn (av lat. *la'na*, ull, o. *oleum*, olja), vattenhaltigt ullfett, som användes till salvor av olika slag.

Lanrezac [laisrɔsakk'], Charles Louis (1852—1925), fransk general, befälh. för nordl. armén 1914, entledigad efter nederlag vid

Charlcroi o. Dinant aug. s. å. Erhöll upp-rättelse 1917.

Lans, ett av rytteriet buret vapen, bestående av ett 3 m långt skaft av trä el. stålör o. en stålspets. Nedanför denna sitter vanl. en vimpel i landets färger. Lansen avskaffades i allm. efter 1870; i Sverige har end. Livgardet till häst varit utrustat med lans (till 1870).

Lansbury [laens'bɔri], George (1859—1940), eng. socialistisk politiker av religiös läggning, nykterhetsfrämjare, ivrig fredsvän. Red. för *Daily Herald* 1914—22. Minister för offentliga arbeten 1929—31. Arbetarpartiets parlamentariske ledare 1931—35.

1. Lansdovne [licns'da'ɔn], William Petty-Fitzmaurice, markis av L. (1737—1805), eng. politiker, Pitt d. äs medhjälpare, verkade för fredlig uppgörelse med de nord-amerik. kolonierna.

2. Lansdowne, Henry Charles Keith Petty-Fitzmaurice, markis av L. (1845—1927), eng. politiker. Vicekung i Indien 1888—93, utrikesminister 1900—05. En av den fransk-eng. ententens skapare. L. var senare de konservativas ledare i överhuset, 1915—16 minister utan portfölj i Asquiths koalitionsministär. L. väckte nov. 1917 mycket uppeende genom sina ut-talanden till förmån för en samförstånds-fred.

Lanse'ra (av fr. *lancer*, kasta), föra fram, införa (i marknaden o. dyl.).

Lansett' (av lat. *lan'cea*, lans), urgammalt skärande kirurginstrument med mycket tunn klinga, vanl. infällbar i det av två skälmar bestående skaftet.

Lansett'fisk, *Branchiostoma (Amphioxus) lanceola'tum*, ett 4—5 cm långt, halvt gemnskin-ligt, lansettformat, ytterst ursprungligt byggt o. därför för den jämförande anatomen sär-deles betydelsefullt ryggrads-djur. Extremiteter o. kropps-

betäckning saknas, skelettet består endast av en ryggesträng, nervssystemet av en nervstam utefter ryggen (ryggmärg), framtill utvidgad till en mycket enkel hjärna, ett rudimentärt öga, en lukterrop o. känseltrådar vid munnen. En mängd gälspringor i svalget o. ett blodkärls-system efter fisktyp, dock utan hjärta. Njurarna likna ringmaskarnas. Lever nedgrävd i sanden, äv. vid västkust. Ar i Kina i trakten av Amoy föremål för stort fiske.

L-ansing [leenn-], huvudstad i Michigan, n. För. Stat., vid Grand River. 79.000 inv. (1940). Äldsta lantbruksinstitut i l'ör. Stat. Ståttlig statsbibliotek. Tillv. av automobil o. lantbruksmaskiner. Textilindustri.

Lansing [leenn-], Robert (1864—1928), amrick. politiker, utrikesminister 1915—20. Del-tog i fredsförhandlingarna i Paris 1919. L. bröt senare med Wilson o. i två arbeten om fredskonferensen (*The Peace Negotiations*, 1921) kritise-rade han skarpt dennes politik.

Lansjär' (av fr.), lansbeväpnad ryttare. — Lansjä'rkardrilj, kontradans, dansad av 4 par i 5 turer.

Lan'sja (av sp.), ett slags mindre präm.

Lanskoj', Sergej Stepanovitj (1877—1862), greve, rysk statsman. 1855—61 Inrikes-minister, ivrigt verksam för livensskapens upphävande.

Lansmärket el. yxhugget, hos lättare hästar den markerade övergången mellan bogpartiet o. manken.

Lanson [laⁿ*sãⁿ*]. Gustave (1857—1934). fransk litteraturhistoriker, prof. vid Sorbonne 1903, rektor för Ecole normale supérieure 1920—27. L. har haft genomgripande betydelse för den franska litteraturvetenskapen. Bl. arb.: *Histoire de la littérature française* (1894) samt *Manuel bibliographique de la littérature française moderne* (1909—14; ny uppl. 1921) omfattande tiden 1500—igoo.

Lansorm, *Bo'throps* (*Lachesis lanceolata*), tillhör ett ormsläkte innefattande flera av Amerikas giftigaste ormar. Ehuru nära släkt med skallerormarna sakna de skallra. Lansormen, vilken är Västindiens plågoris, blir över 2 m lång o. armstjock.

Lanta'n, sällsynt jordmetall, 3-värt grundämne, kem. tecken *La*, atomvikt 138.92 (renlement, se d. o.), atomnr. 57, spec. vikt 6.15, smältp. 826°. Metallen är silvertvit o. kan hamras till blad, oxideras i luft.

Lantani'der, en grupp sällsynta jordartsmetaller, omfattande nr 57 lantan t. o. m. nr 71 lutetium. Elementen äro samtliga 3-värda o. inbördes mycket lika i kemiskt avseende, något som anses bero på stor likhet i elektronernas banor i atomernas inre. Jfr Grundämne.

Lantarbetstidslagen, lag av *e 1948, som reglerar arbetstidens längd i jordbruk jämte därtill hörande binäringar samt i byggnadsarbete för jordbruk med binäringar, för såvitt i företaget i regel användes minst 1 arbetare, samt i trädgårdsskötsel, bedriven ss. självständigt företag, vari användes minst 1 arbetare. Såsom arbetare räknas icke bl. a. medlem av arbetsgivarens familj. Från lagens tillämpning äro givna vissa undantag, såsom mjölkning, skötsel o. upptagning av rotfrukter, skogsarbete, allt i den mån dessa arbeten utföras på akord, husligt arbete m. m. Ordinarie arbetstiden är fastställd till olika längd för olika årstider, varierande mell. 45 o. 50 tim. för arbetsvecka.

Lan-tau, ö i Kantonflodens mynning, prov. Kuangtung, s. Kina, 1898 förpaktad till engelsmännen på 99 år.

Lantbjörn, dets. som bruna björnen.

Lantbruksakademien stiftades 1811 för att befodra lantushållningen inom riket. De svenska led. äro fördelade på 6 avd.: 1) lantbruksavd., 2) skogs- o. trädgårdsvd., 3) hushållnings- o. slöjdvad., 4) mekaniska avd., 5) vetenskapsavd. samt 6) ekonomiska avd. L. har lantbruks- o. fiskerimuseum samt trädgårdsskola på Experimentalfältet. Utger *Kungl. Lantbruksakademins tidskrift* samt sed. 1945 *Ada agricultum suecana*.

Lantbruksattaché, tjänsteman vid vissa svenska legationer (1948 vid beskickningarna i London, Haag o. Washington) för observation av lantbruksfrågor.

Lanibrukshögskolan, högre undervisnings- o. forskningsanstalt för lantbruket, inrättad 1932 o. förlagd till Ultuna. Vid undervisn., som är uppdelad på 4 linjer (jordbruks-, hushållnings-, ekonomiska o. allmänna linjen), utbildas agronomer o. agronomie licentiater samt efter disputationsprov agr. doktorer. Hade 14 professurer o. 237 studenter 1947—48. Utger *Lantbrukshögskolans Annaler*. Lantbrukets statliga försöksverksamhet (under 1907—38 vid Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet) bedrivs sed. 1939 vid L:s båda anstalter för jordbruks- o. hushållningsforskning med hittills (1948) 8 fasta försöksgårdar i olika delar av landet. Mejeri- o. trädgårdsforskning med högre undervisn. äro däremot förlagda till Alnarp (jfr Lantbruksinstitut).

Lantbruksingenjör, tjänsteman med åliggande att inom särskilda distrikt vara rådgivare i jordbruksfrågor samt planera o. leda torr-läggings- o. bevattningsföretag m. m. F. n.

(1948) finnas 24 ordinarie o. 5 e. o. lantbruksingenjörer. Instr. av <7/5 1945.

Lantbruksinstitut, två högre läroanstalter för lantbruk, som inrättades vid Ultuna 1848 o. Alnarp 1862. Den förra upphörde 1932 vid Lantbrukshögskolans tillkomst o. den senare omändrades 1933 till ett lantbruks-, mejeri- o. trädgårdsinstitut med lägre lantbruksundervisn. (bl. a. driftsledarekurs), högre mejeriundervisn. o. trädgårdsskötsel.

Lantbrukskemiska kontrollstationer, se Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt.

Lantbruksmöten, av hushållningssällskapen sed. 1840-t. anordnade möten för dryftande av lantbruksangelägenheter, i samband med utställning o. prisbedömning av kreatur, lantbruksalster m. m.

Lantbruksnämnd, en i varje län förekommande nämnd av jordbrukskunniga; beslår av 7 ledamöter dels valda, dels utsedda av K. Mt. Har enl. instr. av i/7, 1948 bl. a. att handha de statliga åtgärderna för jordbrukets yttre o. inre rationalisering, ha tillsyn över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen samt handha den sociala jordbruksegenhetsverksamheten.

Lantbruksombud, av hushållningssällskap enl. lag 8/12 1947 valda ombud, som jämte förvaltningsutskottets ledamöter utöva beslutanderätten på sällskapets sammanträden.

Lantbruksskola, lägre läroanstalt för praktisk o. teoretisk undervisning i lantbruk. 1948 funnos 8. Jfr Lantmannaskola.

Lantbruksstyrelsen, centralt ämbetsverk under jordbruksdep. med uppgift att övervaka de statliga åtgärderna för att förbättra ägosammansättningen, främja förbättring av jord, ekonomi- byggnader o. d. o. av driftsförhållandena (yttre, inre o. driftsrationalisering). Under L. lyda lantbruksnämnderna samt statens hingstdepår o. stuteri o. under dess överinsende stå bl. a. Alnarp, statens centrala frökotrollanstalt, lägre lantbruksundervisningsanstalter samt hushållningssällskapen. L. utgöres av en generaldirektör som chef, två överdirektörer samt 4 av K. Mt förordnade ledamöter. De nio byråerna äro sammanförda till två avd. Instr. av i/8, 1948.

Lantbruksundervisning meddelas i Sverige dels vid Lantbrukshögskolan på Ultuna, Lantbruks-, mejeri- o. trädgårdsinstitutet vid Alnarp (högre undervisning) o. Hvilans specialgymnasium för lantbruks-, mejeri- o. skogsstudierande, dels vid lantbruksskolor o. lantmannaskolor m. fl. (lägre undervisning).

Lantbud, benämning på valda medl. av den gamla polska riksdagen, vilka voro skyldiga att i vissa frågor rösta på visst sätt. Jfr Liberum veto.

Lantdag, 1. De tyska staternas folkrepresentationer före ip33—2. Ständermötet i Sveriges balt. besittningar, äv. provinsmöten i Finland i börj. av 1600-t. — 3. Finlands folkrepresentation under ryska tiden.

Lanterna, lat., lykta på fartyg. Fartyg på väg skola föra röd babordslanterna o. grön styrbordslanterna, maskindrivna fartyg därjämte vit toplanterna. På flygplan användes frontlanterna (vit, endast på sjöflygplan), s'njng framåt inom en sektor av 220% höger (grön) o. vänster (röd) sidolanterna, synliga i en sektor från rakt fram till no" åt resp. sida, samt akterlanterna (vit), synlig bakåt i en sektor av 140°.

Lanternin. 1. Lyktliknande överbyggnad på tak, torn el. kupol. Lanterninen på Storkyrkan i Sthlm, se bild. — 2. Vid fyrr det med glasväggar försedda rum, där ljusapparaten placerats. — 3. Oftast snedställd takfösteranordning på t. ex. fabriksbyggnader. Jfr Skylight.

Länt försvarsdepartementet, statsdepartement, som 1840—1920 handlade ärenden angående försvaret till lands. Sammanslogs 1920 med sjöförsvarsdep. till försvarsdepartementet.

Lantgreve, titel för vissa riksoomedelbara furstar i Tyskrom riket, särsk. i Hessen.

Lantushållningsseminarium, två läroanstalter för utbildande av lärarinnor vid lantushållsskolor o. skolkölk, den ena å Rimforsa, den andra å Brogård vid Vattholma.

Lantushållsskola, läroanstalt för kvinnor med undervisning i skötsel av lantushåll. 1848 funnos 40 sådana, av vilka flera äro förenade med folkhögskolor.

von Lan'tingshausen, Jakob Albrekt (1699—1769), frih., general, hattpolitiker, 1758—61 överbefälh. i kriget mot Preussen.

Lantmannapartiet i riksdagens AK stiftades 1867 av Erik Ersson i Vallsta, Carl Ifvarsson, Jon Andersson i Jönvik m. fl. för att företräda böndernas intressen. Partiet, som 1868 blev majoritetsparti, leddes i början av godsägarna Arvid Posse o. Emil Key; dessa efterträddes av Anders Danielsson, C. A. Larsson i Maspelösa, Liss Olof Larsson m. fl. Partiet uppställde från 1873 grundskatternas avskrivning som villkor för en försvarsreform, vilken vanns på denna väg 1892. 1888 utträdde tullvännerna under ledning av Anders Danielsson o. Liss Olof Larsson o. bildade det mera konservativa Nya lantmannapartiet, som dock 1895 återförenades med Gamla lantmannapartiet. Från 1906 i minoritet i AK förenades det 1912 med Nationella framstegspartiet till Lantmann- o. borgarpartiet (höger), som från 1913 stod under amiral A. Lindmans ledning. Detta uppgick 1935 i Högern.

Lantmannaskola, läroanstalt med teoretisk undervisning i lantushållning för medelstora o. mindre jordbruk. Två typer finnas: A o. B. Till den förra krävas teoret. förkunskaper motsvarande 4 klasser i allm. läroverk el. folkhögskola, till den senare fullst. folkskola. 1948 funnos 49, de flesta förenade med folkhögskolor.

Lantmarskalk, från 1626 adelsn. ordf. vid riksdagar, utsågs av konungen utom under frihetstiden, då ståndet självt valde lantmarskalk. Ämbetet avskaffades genom representationsreformen 1865.

Lantmästare, titel på person, som genomgått driftsledarekurs vid Alnarps lanbruksinstitut.

Lantmäteri', mätning o. kartläggning av jordegendom. I varje län finnes ett lantmäterikontr. (med överlantmästare som chef). Länen äro indelade i distrikt som förestås av distriktslantmästare, vilka (jämte lantmästare) utföra förrättingarna. Överinseendet över lantmätärväsendet i riket utövas av Lantmäteristyrelsen.

Lantmäteristaten, sammanfattande benämning på rikets lantmäterijämfämnan.

Lantmäteristyrelsen, centralt ämbetsverk under jordbruksdep. med uppgift att utöva tillsyn över jorddelningsväsendet, städernas mätningväsende o. fastighetsregistreringen. Instr. av 1927 med sen. ändr. Organisationen utökad 1948 i samband med åtgärdena för jordbrukets rationalisering o. ändringarna i jorddelnings- o. byggnadslagstiftningen. Under L. lyda lantmäterikontrören.

Lantrens el. naturras, kreatursras, som icke genom renavel omdanats i specialiserad riktning. Motsats: kulturras.

Lantregering, sammanfattande benämning på länsstyrelserna o. underlydande organ.

Lantvärn kallades i Skandinavien under forn- o. medeltiden alla vapenföra mäns skyldighet till vapentjänst vid fientligt anfall, vilken skyldighet under nyare tiden alltför sällan togs i anspråk. I Sverige uppsattes 1808 ett lantvärn.

— I vissa andra länder organiseras lantvärnsförband i regel av äldre årsklasser. Dessa togos under Första världskr. i anspråk o. ingingo i fälthärarna hos flera av de krigförande.

Lanzarote [-parätfel], den östligaste av Kanarieöarna. 806 kvkm, 20,000 inv.

Laodamé'a, i grek. myt. maka till Protesilaos. Då denne stupat vid Tröja, utverkade L. av gudarna, att han för 3 timmar fick återvända till livet, varefter hon följde honom i döden.

LaodikéTa, vid Lykos, forntida stad i Frygien. Mindre Asien, under rom. kejsartiden betyd. handelsstad.

Laoghish [le'isj⁶], förr Queen's County, grevskap i mell. Eire, prov. Leinster, 1,719 kvkm, 49,000 inv. (1943). Huvudstad: Maryborough.

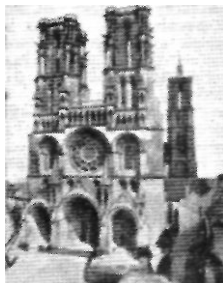
Laokoon, i grek. myt. en Apollonpräst, som jämte sina två söner döddes av två ormar, då han ville hindra trojanerna att införa grekernas trähäst i Tröja (jfr Trojanska kriget).

— Laokoongruppen, berömd hellenistisk marmorskulptur (nu i Vatikanmuseet) från 1:a årh. f.Kr. av Hagesandros, Atanadoros o. Polydoros från Rodos; föreställer Laokoons o. hans söners död (se bild). Den framgrävdes i Rom 1506.

Lao'medon, sago-konung i Tröja, son av Hos o. fader till Priamos.

Laon [la'>], huvudstad i dep. Aisne, n. Frankrike. 20,000 inv. (1936). Fästning. Många medeltidsbyggnader, främst den ungotiska katedralen, uppförd 1174—1226 (se bild). Lärstammar från rom. tiden; var på 900-t. residens för de karolingiska konungarna. 1814 segrade tyskarna där över Napoleon. 1914—18 o. 1940—44 besatt av tyskarna.

La'os. 1. Mongolfolk, bosatt i Siarn o. Franska Indo-Kina. — 2. Autonomt territorium (sed. 1946) inom Franska Indo-Kina. 231,000 kvkm, 1,3 mill. inv. (1946).

Lao-tse (604—507 f.Kr.), kin. filosof o. religionslärare, äldre samtida till Kung-fu-tsi, grundade en mystisk riktning inom Kinas religiösa liv, taoismen. Sin lära framlade han i *Tao-te-king* (sv. övers. i »Främmande religionskunskunder», 1908).

La Pam'pa, territorium i s. Argentina. 144,183 kvkm, 216,000 inv. (1940). Jordbruk o. boskapskötsel. Huvudstad: Santa Rosa de Toay (5,500 inv., 1940).

Laparatomí', operativt öppnande av bukhålan. Laparr'a, Raoul (1876—1943), fransk-baskisk tonsättare, mest känd genom sina operor, varibland *Den fagra Fregona* (1931; i Sthlm 1932). L:s musik anknyter till spansk o. baskisk folkmusik.

La Paz [la pa's], stad i Bolivia, vid foten av Illimani. 300,000 inv. (1943). Vacker katedral från 1600-t. Univ. Landets förnämsta handelsstad. Säte för regeringen.

La Pérouse [la pero's], Jean Francois de G a l a u p (1741—omkr. 1790), fransk upptäcktsresandse, gjorde på 1780-t. vidsträckt resor på Stilla havet, varunder han bl. a. upptäckte sundet mellan Hokkaido o. Sahalin (I. a Pérouse sundet). Expeditionen förölyckades i närh. av Nya Hebriderna.

Lapidarstil (av lat. lapis, sten) el. stenstil, efterbildning av uttrycksättet på rom. steninskrifter; kort o. kärnfullt uttrycksätt.

Lapilli (it. lapillo, liten sten), lösa vulkaniska utbrottsprodukter i mindre stycken från en valnöt till en ärts storlek.

Lapis (lat. sten) el. lapis infernalis (helvetessten), silverniträt, AgNO₃. Användes inom medicinen som antiseptiskt medel o. etsmedel.

Lapis lazuli el. lazursten, en bl. a. på några ställen i Asien o. Sydamerika förekommande, dyrbar, vackert blå (lasurblå) stentart, innehållande ett blått mineral, vit kalkspat, gul svavelkis m. m. Användes till prydnadsföremål o. särsk. till mosaikarbeten. (Se färgplansch.) Förr äv. pulvriserad som målarfärg, äkta ultramarin.

Lapi'ter, i grek. myt. ett jättfolk i Tessalien, besegrade centaurena.

de Laplace [d' laplass'], Pierre Simon (1748—1827), markis, fransk astronom o. matematiker.Utförde grundläggande arb. för planetsystemets teori o. för sannolikhetsläran samt framlade en berömd nebularyhypotes (jfr Kant-Laplaces hypotes). Bl. arb. *Exposition du système du monde* (2 bd, 1796) o. *Mécanique céleste* (5 dir, 1799—1825).

La Pia'ta. 1. Rio de la Platå (»silverfloden»), mynningsvik för floderna Paraná (med Paraguay) o. Uruguay i ö. Sydamerika; jordens bredaste flodmynnning (230 km). Äv. benämning på flodernas vattenområde. — 2. Huvudstad i prov. Buenos Aires, ö. Argentina, nära kusten. 253,000 inv. (1942). Univ., gr. 1897 (13,000 stud. 1943); märkligt naturhist. museum. Hamnen, Ensenda, är Painpas' huvudhamn. Utanförla Platå utkämpades den i3/12 1939 en Sjöstrid mellan britt. kryssare o. det tyska pansarskeppet Graf Spee.

La Platastaterna, de vid La Platås flodssystem belägna republikerna Argentina, Paraguay o. Uruguay.

Lappa, annat namn på örtsläktet *Arctium*.

Lappar, s a m e r, siug. same (lp sameh, sing. same), urbefolkningen i n. Skandinavien's inre delar o. på Kolahalvön. L. äro av okänd härstamning. Den förhärskande s. k. samiska rastypen är småväxt o. kortskallig med brett, mot hakan starkt avsmalnande ansikte, kort näsa, svart hår o. mörka ögon. Temperamentet är livligt o. begåvningen god. Språket är finsk-ugriskt. Typiska för l. s kultur äro fältet (kåtan) med en stomme av 4 bägstänger, den bätkla rensladen (ackjan), skidan o. den ålderdomliga dräkten (kolten) av arktiskt snitt. L- utgåro omkr. 33,000 personer i Sverige, Norge, Finland o. Ryssland o. äro dels fiskare (20,000 i Norge) dels renskötare med nomadiskt (fjällappar) o. bofast levnadssätt

(skogsappar). De svenska lapparna, som 1930 beräknades till 6,481, äro i förvaltningskänseende fördelade på olika lappbyar med bestämda betesmarker. De äro medborgerligt ungefär jämställda med den sv. befolkningen o. underkastade skolplikt; de nomadiserande äro dock befriade från värnpliktsjämgöring fredstid. Lappkvinna, se bild å föreg. spalt.

do Lapparent [d° lapara"*1], Albert Auguste Cochon (1839—1908), fransk geolog, professor i Paris 1907, utgav viktiga arb. i allmän geologi.

L'appétit vient en mangeant [lapeti' vja°«t-a° ma°8sja°*1], fr. »aptiten kommer, medan man äter», citat ur Rabelais' »Gargantua».

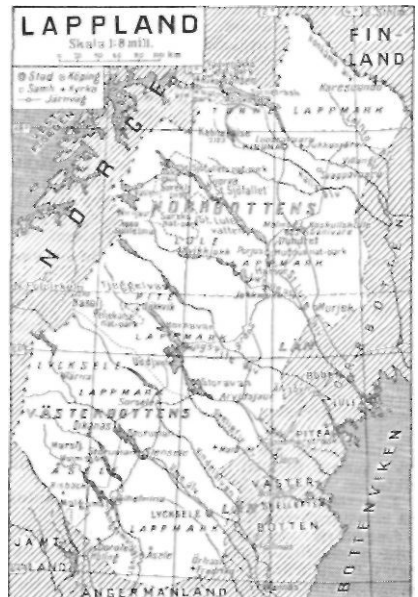
Lappfogde, tjänsteman, som har överinseendet över renskötseln o. lapparnas förhållande till den bofasta befolkningen. 1948 funnos 5 lappfogdar. Instr. av 31/10 1938; ändr. 23/12 1940.

Lapp församling, icke-territoriell församling, omfattande lappbefolkningen, avskaffad 1942.

Lapphund, en av lapparna som jakt-, vakt- o. vallhund använd ras av nordisk spets. Liknar jämthunden men är mindre o. har längre hår, mörkbrun el. svart, stundom vit. (Se bild.)

Lappland, Sveriges nordligaste landskap, mellan 69° 4' o. 63° 53' n. br. samt 3° 43' v. l. och 50 12' ö. l. från Sthlm. Tillhör Västerb. o. Norrb. l. samt Luleå stift. 118,031 kvkm, varav 109,684 land. 126,556 inv. (1946). V. delen fylles av Nordkandinaviska höglanudet, ö. delen av det av moräner o. myrmarker täckta norrl. platområdet. Bl. sjöar Torne träsk, Stora Lulevatten, Tjeggelvas, Hornavan, Uddjaur, Storavan, Storuman, Vojmsjön, Malgomaj. Bl. älvar Torne, Kalix, Lule, Pite, Skellefte o. Ume älvar samt

Ångermanälven. Stora skogsområden, betyd. malmberg, stor tillgång på vattenkraft. Landsskapsvapen, se bild å föreg. sida.

Lapplandia, Skidfrämjandets turiststation i Riksgränsen, Lappland, öppen onkr. 1 mars - 15 sep t. 196 bäddplatser.

Lappljung, art av växtsläktet *Phyllodoce*.

Lappmark. 1. Lappmarken, benämning på de av lappar befolkade nordliga delarna av Sverige o. Finland. — 2. En hist.-administrativ indelning av de sv. lapparnas område. F. n. finnas 5 (förr 7); Torne, Lule, Pite, Lycksele o. Asele lappmarker, alla i Lappland.

Lappmarkens första kontrakt, Luleå stift, Västerb. l., omfattar 7 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Lycksele.

Lappmarkens andra kontrakt, Luleå stift, Västerb. l., omfattar 6 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Malträsk.

Lappmarkens tredje kontrakt, Luleå stift Norrb. l., omfattar 5 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Kiruna.

Lappmarks eklestiasitverk, gammal benämning på den kyrkliga verksamheten i Lappmarken, 1739—1839 organiserad som en institution med egen direktion. Sed. 1840 handhaves verksamheten av eklestiasitdep. o. består i utdelande av studiestipendier etc.

Lappmes, *Vulpes cinctus*, en mesfågel, mörkt gråbrun. Huvudet o. halsens sidor samt undersidan i huvudsak vita, hakan svart. N. Skandinavien o. Ryssland o. n. Asien till Jenisej. Längd 140 mm.

Lappning, slipning för hand el. i maskin av t. ex. härdat stål med ett stycke mjuk metall (bly, mässidg).

Lappo. 1. L. el. Ny-Karleby älv utfallar s. om Ny-Karleby, i v. Finland. 166 km. — 2. Socken i v. Finland, Vasa l., kring L. 1, s.ö. om Vasa, känd genom Adlercrutz' seger över ryssarna under Rajevskij 17/18e8.

Lapporörelsen, finsk politisk rörelse, som hösten 1929 uppstod i Lappo i Osterbotten, vars konservativa, delvis pietist. bondebefolkning starkt upprördes över att det sed. 1925 förbjuda kommunistpartiet tilläts fortsätta sin propaganda. Som ledare framträdde främst bonden V. Kosola från Lappo. 7 juli 1930 parade det bondetåg med 12,000 Lappoanhängare i Helsingfors. Vid presidentvalet febr. 1931 valdes Lappos kandidat Svinhufvud, ehuru med blott 2 rösters majoritet över Ståhlberg. Efter det s. k. Mäntsäläupproret 1932, då väpnade anhängare av L. samlades i Mäntsälä i Nyland o. krävde få tillsätta ny regering, förklarades L. upplöst o. splittrades därefter i olika fraktioner. Den egentl. arvtagaren blev den av Kosola ledda Fosterländska folkörörelsen (I. K. L.), som samverkade med Finska samlingspartiet, 1938 förbjöds I. K. L. av inrikesminister Kekkonen men förklarades 1940 åter lagligt. Vapenstilleståndet i Moskva 18/9, 1944 ledde emellertid ånyo till att I. K. L. förbjöds.

Lappporten, lapska Tjuonjavage, fjällpass i n. Lappland, 12 km s.ö. om Abisko. (Se bild.)

Lappri (av ty.), småsaker, obetydligheter. Lappparv, *Calcaërius lapponicus*, högnordisk fiukfågel, brokig i svart, mörkbrunt, grått c. vitt. Honan o. ungarna med mindre klara färger. Häckar i Lapplands o. Jämtlands fjäll. Längd omkr. 16 cm.

Lapptrumma, spådomsredskap, använt av de lapska schamanerna. Trumskinet, som är

spänt över en oval ram eller masurskål, prydes med figurer ur lapparnas hedniska föreställningsvärld. Den trummade försatte sig i extas o. tolkade gudarnas vilja, allteftersom ett föremål, »visare», förflyttade sig på det vibrerande trumskinet. Lapptrumorna utrotades på 1700-t. av den kristna missionen.

Lappuggla, *Syrnnum iapponicum*, en av våra större ugglearter, vitgrå med brunsvarta längsfläckar, ögonkretsen med koncentriska mörka streck. Ögonen gula. Nordl. Europa o. Asien, hos oss i övre Norrlands o. Lapplands barrskogar. Längd omkr. 65 cm. (Se bild.)

de Laprade [d^o lapradd'], Victor (1812—83), fransk skald. Inom L:s filosofiskt betoade produktion märkas *Psyché* (1841) o. *Polmes évangéliques* (1852).

La Pren'sa, daglig argent. tidning i Buenos Aires, en av Sydamerikas förnämsta, inflytelserik genom sin oberoende av växlande politiska konjunktioner självständiga hållning. Uppl. 300,000 ex.

Lap'sana el. Lam'psåna, örtsläkte (fam. *Compositae*). *L. communis*, harkål, ettårig, meterhögt, med lyrformade rosettblad o. små, gulblommiga, i kvast samlade korgar. Vanl. ogräs.

Lapsko(s) (eng. *lobscouse*, möjl. av *lob*, klimp, o. *course*, rätt), maträtt av sammankokt potatis o. (vanl. salt) kött.

Lapsus, lat., »glidande»; förbiseende, misslag. — Lapsus ca'lami (lat. *ca'lamus*, skrivpenna), skrifvel. — Lapsus li'ng'ua e (lat. *lin'gua*, tunga), felsägning.

Lära, stat i n.v. Venezuela, vid Karibiska havet. 19,800 kvkm, 333,000 inv. (1941). Huvudstad: Barquisimeto.

Larache, hamnstad i spanska Marocko, vid Atlanten. 36,000 inv. (1940), varav många européer. Flygplats.

Laramie [l*rr^omi], stad i Wyoming, v. För. Stat. 11,000 inv. (1940). Statsuniversitet, grundat 1887 (2,300 stud., 1941).

Larcén, Elsa, f. 8/11 1902, operasångerska, 1929 vid Kungl. teatern. 1934—43 vid Städtisches Oper i Berlin. Uppskattad Wagner-sångerska.

L Archevéque [larsj^ovåkk'], Pierre Hubert (1721—78), fransk bildhuggare, verksam i Sverige från 1755, direktör för Konstakad. 1768. Bl. statyer *Gustav Vasa* o. *Gustav II Adolf* i Sthlm (den sistn. avtäck t 1996; se bild). Realistiska porträttbyster av *Alströmer*, *Dalén* m. fl. Sergels lärare.

Laredo, stad i s. Texas, För. Stat., vid mexikanska gränsen. 39,000 inv. (1940). Viktig grässtation.

Laren'tia el. Lära, i rom. myt. en underjordisk gudomlighet, larens moder.

La'rer, de döda ättfedäerna i det gamla Rom, dyrkade som den husliga härdens o. familjens beskyddare.

Larghetto (it., av *largo*), musiktempo: tämligen långsamt.

de Largillière [d^o larsjilj'är], Nicolas (1656—1746), fransk målare, jämte Rigaud sin tids främste porträttmålare i Frankrike.

Lar'go, it., »brett», långsamt, beteckning för det långsammaste musiktempo.

Lar'in Ky'östi, författarnamn för Ky'östi Larsson.

La Rioja [lariäch'a]. i. Provins i n.v. Argentina, på Andernas ö. sluttning. Bergsbruk (silver o. guld). 86,492 kvkm, 239,000 inv. (1945)« — a. Huvudstad i L. 1813. 13,000 inv. — 3. Fruktbart område i n. Spanien, prov. Logroño, bekant för sitt vin.

La'rissa, stad i Grekland, ö. Tessalien. 34,000 inv. Handel o. textilindustri. Före 1881 turkiskt. Svårt skadad av jordskalv o. flygräder 1941.

Larivey [larivä'], Pierre (omkr. 1540—omkr. 1612), fransk författare av ital. börd; bearbetade till franska en rad ital. lustspel, som sedan imiterades, bl. a. av Molière.

La'rix, lärkrträds släktet (fam. Pinaceae), 10 arter årligen barrfällande barrträd. Långskott med tapplikande kortskott, på vilka sitta penselliktytrade barr. Inga regelbundna grenvarv. Hanblommor på barrlösa o. honblommor på barrförande kortskott, toppställda. Kotten upprätt, mogen blommingsärets höst. Ved värdefull med brun kärna. Jfr Lärkräd.

La'rkollen, ort med tull- o. lotsstation i s.ö. Norge, Östfold fylke, vid Oslofjorden. Sommarort.

Larm (förk. av *alarm*), väsen, buller. — Milit. Uppställnings- o. uttrykningsignal på jägarhorn el. trumma. Jfr Flyglarm.

do Larmessin [d^o larm^{sä}*], Nicolas (1684—1755), fransk gravör; ledde bl. a. gravverand av illustrationerna till La Fontaines sagor (*Suite de Larmessin*).

Larmoyant [-moajane'], fr., gråtmild.

de La Rochefoucauld [d^o laräijfokä'], François (1613—80), hertig, fransk författare; deltog i Frondens uppror o. sårades 1652. L:s illusionlösa syn på tillvaron kommer till uttryck i hans formfulländade o. psykologiskt träffande *Maximes* (1665; Maximer, 1915), som räknas bland franska litteratörens klassiska arbeten.

La Rochelle [la råsjäll'], huvudstad i dep. Charente-Inférieure, 8.v. Frankrike (Poitou), vid Atlanten. 48,000 inv. (1936). Starkt befäst. Rådhus från 1400—1600-t. Fiske o. fiskkonservering; handel. God hamn. Havsbad. Hugonoternas starkaste fästning på 1500—1600-t., intogs av Richelieu 1628.

de La Rocque [d^o laräkk'], François (1887—1944), creve, fransk militär o. politiker. Deltog i Första världskr., tog 1928 avsked som överstelöjtnant. Lyio ledare för Eldkorsel (ifr d. o.). I-led. av Nationalrådet i Vichy 1941. Mördad.

Larousse [laross'], Pierre (1817—75), fransk lexikograf, utg. bl. a. *Grand dictionnaire universelle du XIX siècle* (15 bd, 1866—76, 3 supplement), vilken senare utgått i flera förkortade upplagor (*Larousse du XX siècle*, 1927—33). Dessa utgavs av det av L. 1851 i Paris grundade bokförlaget *Librairie Larousse*, vars mest spridda verk är den koncentrerade ett-bandsencyklopedien *Nouveau petit Larousse illustré* (354:e uppl. 1941).

de Larr'a, Mariano José (1809—37), spansk författare, bekämpade i tidskrifter o. böcker (stundom i satirisk form) ämbetsmannas o. prästvåldet i Spanien.

L'Arrange [larä's'], Adolf (1848—1908), tysk författare, vann stort framgång med en rad i bürgerliga lustspel (flera i sv. övers.).

Larsen, Alfred Christian. (1840—1914), dansk teolog, hävdade kristendomen som moralära men avvisade tron på under. Utgav

under författarnamnet Theodor *Breve til en Landsbypræst* (1876; En fritänkares trosbekännelse, 1881).

Larson, Carl Anton (1860—1924), norsk polarfarare, fartygsbefälh. i O. Nordenskjöld's sydpolsexpedition 1901—04. L. tog initiativ till den norska valfångsten i sydpolsområdet.

Larson, Karl (1860—1931), dansk författare, utgav högt skattade folkskildringar (*Danske Mænd*, 1898), reseskisser (*Det skønne Portugal*, 1904) o. psykologiska romaner (*Seksten Aar*, 1903; sv. övers. s. å.). Under Första världskr. intog L. en starkt tyskvänlig hållning.

Larson, Johannes, f. 1867, dansk målare. Landskap, särsk. med motiv från Fyn, samt djurbilder, som han utfört äv. i träsnitt. Repr. i Nat.mus.

Larsen, Johannes Anker, f. 1874; dansk författare. Novellsamlingar, teaterstycken, den kvasireligiösa romanen *De Vises Sten* (1933; sv. övers. s. å.).

Larsén-Todsen, Nanny, f. 8/11 1884, operasångerska (sopran), hovsångerska 1922; 1907 anställd vid Kungl. teatern i Stockholm. Har måsterligt gestaltat Wagnerroller (Isoide, Brynhilde). Talrika gästspel utomlands, bl. a. 1925—27 vid Metropolitan i New York o. 1927—31 vid festspelen i Bayreuth.

Larsmässan, marknad, som förr firades i Norden på Sankt Laurentius' dödsdag, 10 aug.

Larson (i Tullus), Nils (1822—96), bondepolitiker från Jämtland, riksdagsman 1850—78 samt 1887. L. hade liberal hållning o. var motståndare till tullagstiftningen.

Larson, Ky'östi, f. 1873, finsk författare under författarnamnet Larin Ky'östi, av rikssvensk börd. Av hans alstring ha i sv. övers. utkommit urvalet *Dikter* (1908), skådespelen *Ad astra* (1906; övers. 1911), *Askepitt och prinsessan* (1916) o. *Sanning och sägen* (s. å.).

Larsson (i Maspelösa), Karl Anders (1819—84), politiker, 1859—66 led. av bondeståndet, 1867—69 o. 1872—84 av AK, vars »stormklocka» han var genom sin frispråkighet. En av lantmannapartiets ledare.

Larsson, Marcus (1825—64), landskapsmålare med starkt romantisk naturuppfattning. Målade med förkärlek nordisk vildmarks-

natur med klippor o. forsar samt havsmotiv med brinnande skepp. *Brinande ångbåt* (Nat.mus.), se bild. Monografi av A. Gauffin (1907—08; ny uppl. 1043).

Larsson, Liss Olof (1838—96), bondepolitiker från Dalarna, riksdagsman 1867—96, stridbar företrädare för lantmannapartiets sparsamhetssträvanden o. konservativa jordbrukspolitik. (Se bild.)

Larsson, Jacob (1851

—1940), liberal politiker, jurist, 1911—14 Sveriges förste civile sjöminister; led. av AK 1883—1908, av FK 1910—14 o. 1917—28; blev 1921 socialdemokrat.

Larsson, Carl (1853—1919), konstnär, en av huvudrepresentanterna för det sv. måleriet under 1880—90-t. o. igoo-t:s första årtionden. Från början skämttecknare o. illustratör slog han 1883 igenom med en serie akvareller med idylliska motiv från byn Grez i Frankrike, hållna i friska, ljusa färger, men han utbildade snart en egen stil, där linjen blev det viktigaste Uttrycksmedlet. Som monumentalmålare framträdde han bl. a. med väggmålningar i Furstenbergska galleriet i Göteborg, i Dram. teaterns

foajé o. framför allt i Nat.mussrs trapphus (*Slottsbygget*, 1896, högra bilden). Mest känd är I., (>hemmets målare») genom sina genrebilder från sitt eget hem i Sundborn (*C. L. och Brita*, vänstra bilden), spridda genom reproduktionsverk (*De minna*, 1896, *Spadarvet*, 1906, *At solsidan*, 1910), I., målade äv. originella porträtt (*Levertin*, *Carl G. Laurin*), utförde bokillustrationer (*Singoalla*, Fäلتskärns berättelser, Lenngrens dikter m. fl.) samt etsningar. Monografi av G. Nordensvan (I—a, 1920—zi).

Larsson, Hans (1862—1944), filosof o. författare; 1901—27 prof. i Lund; 1925 led. av Sv. akad., har särsk. ....wi,»,»»»WJBTH—behandlat intuitionen o. därmed sammanhängande problem. Bl. filosofiska o. estetiska skrifter *Intuition* (1892), *Poesiens logik*(i8gg), *Studier och meditationer* (1899), *Spinoza* (1931), *Gemenskap* (1932) o. *Minimum* (1935). Bl. övriga arb. skåneskildringarna *Hemmabyarna* (1919) o. *Idéerna i Staberup* (1918). Gjorde Ofta inlägg i dagsfrågor (*Vänstersynpunkter*, 1914) o. utövade ett betydande inflytande på svenskt tankeliv. Biografi över L. av Olof Rabenius (1944).

Larsson, Karl, f. ^{8/8} 1868, 1935—45 chef för sv. Frälsningsarmén, dess chefssekr. 1907—12.

Larsson, Viktor, f. ^{8/8} 1869, socialdem. politiker; led. av AK 1903—32, av FK 1933—41, talman 1922—23 o. maj 1927; kommunikationsminister 1924—26.

Larsson (i B y), Carl (1877—1948), författare, hemmansägare i By (Dalarna), tyrik o. berättelser med ämnen ur Dalarnas folkliv samt *En Dalasockens historia* I—II, 1920—39.

Larsson, Oscar, f. ^{8/8} 1880, folkskollärare, socialdem. politiker o. kommunalman, led. av Sthlms stadsfullm. sed. 1912, av FK 1919—20, borgarråd 1920—46 (undervisnings- o. från 1940 kulturroteln). Ordfr. i styr. för Kungl. teatern 1940. Fil. hed.dr vid Sthlms högskola 1936.

Larsson, Yngve, f. ^{18/8} 1881, kommunalman; stadssekr. i Sthlm 1920, borgarråd 1924—46 (admin. o. fr. 1940 stadsbyggnadsroteln). Led. av AK sed. 1946 (folkpartiet).

Larsson, Sam (Samuel) (1883—1945), ämbetsman o. politiker (folkpartiet). Socialminister 1930—32, generaldir. o. chef för Riksförsäkringsanstalten från 1935—1945. Led. av FK från 1933.

Larsson, Lars-Erik, f. ^{12/8} 1908, tonsättare, dirigent hos Radiotjänst från 1937, prof. i komposition vid Musikhögskolan sed. 1947. Symfonier, teater- o. kammarmusik, pianostycken, sånger samt operan *Prinsessan av Cypern* (1937).

Lärt nouveau [lar novå'] (fr., »den nya konsten»), urspr. namnet på ett konstslöjdsmagasin i Paris, sedermera beteckning för en av det samma företrädd stilriktning, som i nära anslutning till den tyska Jugendstilen uppträdde i Frankrike omkr. 1900. Jfr Jugendstil.

L'art pour l'art [lar por lar], fr., »konsten för dess egen skull»; ett slagord, som innebär, att konsten endast skall ha konstnärliga mål o. endast bedömas ur konstnärliga synpunkter utan hänsyn till ämne, syftning osv.

Larv, kommun i mell. Västergötland, Skarab. l.; Vedums landsf.distr., Åse, Viste, Barne o. Laska doms. 1,294 ^{inv.} ('947).

Larv, beteckning för sådant utvecklingsstadium av djur, som har organ el. egenskaper, som ej förekomma hos det utbildade djuret.

Lar'vae, i rom. myt. avlidnas andar, spöken.

Larvborstsvansar, *Diplura*, ordning bland borstsvansarna, 5—6 mm långa, vita insekter med a långa spröt baktill. Allmänna under mossa.

Larvdödare el. larvdödare, *Calosoma sycophanta*, en av våra vackraste skalbaggar, ca 25 mm lång. Svartblå med smaragdgröna täckvingar, på sidorna skiftande i rött. Förtär en mängd för träden skadliga fjärillarver.

Larvik [lar'vik], stad i s.ö. Norge, Vestfold fylke, vid Numedalslakens utlopp i Larviksfjorden, 10,000 inv. Utförsel av trävaror.

Larvsnäökor el. ledsnäckor, *Chiton*, släkte bland urmolluskerna. Tvåsidiga, ursprungligt organiserade snäckdjur med tvärdelat skal. Flera arter vid Sveriges kuster.

Laryngafon [-fä'u] (av grek. *Wrynx*, struphuvud, o. *fone*, ljud), mikrofon, som tryckes mot struphuvudet o. påverkas av dettas vibrationer vid tal men är okänslig för ljudvågor i luften. Användes på telefonapparater i särskilt bullersamma lokaler, ex. maskinrum o. krigsflygplan.

Laryngi't, inflammation i struphuvudet (grek. *la'rynx*). Symtom: heshet o. ofta smärtor.

Laryngoskop [-skå'p] (av grek. *la'rynx*, struphuvud, o. *skopein*, se), instrument, med vars hjälp man kan se ned i struphuvudet. Jfr Endoskop.

Larynxöde'ma (av grek. *Wrynx*, struphuvud, o. *öidema*, svulst), vattsvullnad i struphuvudets slemhinna. Kan leda till kruppliknande tillstånd.

Läsa, Lassa el. Lbasa, huvudstad i Tibet, vid Brahmaputras bifl. Ki-chu. Omkr. 50,000 inv., huvudsakl. buddhistiska präster o.

munkar. Talrika kloster o. tempel. Utanför staden på ett berg ligger Dalai-lamas storslagna residens (från 1640-t.; se bild å föreg. sida), lamaimens förnämsta vallfartsort. Endast ett fåtal europärer ha lyckats inkomma i staden.

La Salle [lasall'], René Robert, sieur de L. (1643—87), fransk upptäcktsresande, den förste europär som befärat Mississippi till mynningen (1682); gjorde landet omkring floden till fransk besittning (»Louisiana»). Mördad av följeslagare.

Lasarett' (av it. *lazaretto*, en ombildning av *nazareto* [efter namnet på ett medeltida sjukhus utanför Venedig] i folketymologisk anslutning till *L a s a r u s*, de sjukas skyddspatron), i Sverige den officiella benämningen på ett av landsting el. kommun drivet sjukhus, som ej är inrättat uteslutande för vård av tuberkulos-sjuka o. som är avsett för vårdbehövande, oberoende av fallets svårare el. lindrigare art (eljest *s j u k s t u g a*, som ej utan Medicinalstyrelsens medgivande får vara försedd med mera än 30 vårdplatser). För dessa inrättningar gälla sjukhuslagen av 20/j, 1940 o. sjukhusstadgan av 7/U 1928.

Lasarettsfartyg el. sjuktransportfartyg, för transport av sjuka o. sårade i krig avsett fartyg, skall enl. internationell överenskommelse vara utmärkta med ett grönt bälte runt fartyget.

Lasaris'ter, en 1631 av påven stadfäst prästsammanslutning för inre o. yttre mission, stiftad av den franske prästen Vincent de Paul. Namnet efter ordenshuset St-Lazare i Paris. La'sarus, r. Den fattige o. sjuke mannen i liknelsen Luk. 16; ig ff. I rom. kyrkan har L. blivit de sjukas, särsk. de spetälskas beskyddare. — 2. Broder till Marta o. Maria, enl. Joh. 11 av Jesus uppväckt från döden.

de Las Casas [ka'-], Bartolomé (1474—1566), »Västindiens apostel», Columbus' följeslagare till Nya världen, där han som missionär verkade för indianernas höjande till kristendom o. kultur. L. igångsatte importen av neger-slavar för att lindra indianslavarnas lott.

de Las Cases [ka's], Emmanuel el. (1766—1842), greve, en av Napoleons följeslagare under fångenskapen på St Helena. Utgav *Memorial de Sainte-Helene* (8 bd, 1823; Dagbok över Napoleons enskilda levnad. 1823—24).

Lasciv [-i'ji'v] (av lat.), slipprig, lättfärdig. — Subst.: *l a s c i v i t e t*.

La'ser, folkslag i landskapet Lasista n, Kaukasien, enl. traditionen ättlingar av invånarna i det forntida Kolkis.

Laserna, måla med genomskinlig färg, lasurfärg.

Laserpitium, örtsläkte (fam. *Umbelliferae*), 30 arter på n. halvklotet. *L. latifolium*, spenört, flerårig, intill 15 m hög, blågrön med trind stam, snett hjärtlika smblad o. mångstråliga, vitblommiga flockar; ängsmark i skog.

Lashkar [las'k'k'], huvudstad i staten Gwalior, i n.v. Indien. 183,000 inv. (1941).

Lasjefnikov, Ivan Ivanovitj (1792—1869), rysk författare av hist. romaner.

Laska. 1. Att skarva järn-el. träkonstruktioner med skarvstycke, som fastsättes över skarvstycket. — 2.

Att skarva trä med läsk, var- av olika typer finnas. Ex. Liaklask (se bild).

Laskar'er (av pers.), benämning på indiska sjömän i tjänst på eng. fartyg.

Laske härad, Skarab. l., omfattar 7 kommuner: Laske-Vedum (med Vedums municipalsamhälle), Västerbittern, Österbittern, Larv, Södra Lundby, Långem o. Travad. 5,382 inv. (1947). Ase, Viste, Barne o. Laske domsaga.

Las'ker, Eduard (1829—84), tysk nationalliberal politiker, verkade för nationell enhet, särsk. i lagstiftningen.

Las'ker, Emanuel (1868—1941), tysk schackspelare, världsmästare 1894—1921. Av filosofisk författare.

Laske-Vedum, kommun i v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Vedum); Vedums landsf. distr., Ase, Viste, Barne o. Laske doms. 1,200 inv. (1947), därav 509 i Vedums municipalsamh.

Las'ki, Jan (1499—1560), polsk kyrkoreformator, verksam som kalvinisk predikant i Nederländerna, England o. Polen.

Laski [lfess'ki], Harold, f. 1893, eng. politiker o. nationalekonom, prof. i London sed. 1926, ordf. i Labour Party 1945—46. L., som tillhör de radikalaste inom arbetarpartiet, verkar för internationell socialistisk sammanhållning. Bl. arb. *Political thought from Locke to Bentham* (1920), *A grammar of politics* (1925), *Democracy in crisis* (1933) *Parliamentary government in England* (1938) o. *Reflections of the revolution of our time* (1943; Vår tids revolution, 1945).

Las Palmas. 1. Provins på Kanarieöarna, Spanien. 4,053 kvkm. 367,000 inv. (1946). — 2. Stad i L. 1, på ön Gran Canaria. 120,000 inv. (1941). Befäst. I närh. badorten Santa Catalina.

Lassa, dets. som Läsa.

Lassalle [lasall'], Ferdinand (1825—6.), tysk jurist o. socialistisk politiker av judisk börd, utbildad marxismen i dess rättsliga konsekvenser o. utvecklade den s. k. järnhärda lönelagen. Verkade ivrigt för arbetarnas organisation o. för uppväckande av en klasskamp i Tyskland. Dödades i en duell. (Se bild.)

Lasse-Maja, öknamn på stortjuven Lars Molin (1785—1845), emedan han ofta var förklädd till kvinna. Han dömdes till livstids straffarbete 1813 men benådades 1835. L:s *Lefvemesbeskrifning* (1833) har utgått i många uppl.

Lassen, Christian (1800—76), norsk sanskritforskare, prof. i Bonn 1830; gjorde en betydande insats i uttydningen av den första kilskriftartens språk; utg. *Indische Auerthums-kunde* (4 bd, 1844—61).

Lassen, Julius (1847—1923), dansk rättslärd, prof. i Köpenhamn 1891—1918; utg. läroböcker i rom. rätt o. obligationsrätt.

Lasserre [lasä'r], Pierre (1867—1930) fransk kritiker, mest känd genom *Le romantisme français* (1906), som skarpt angriper romantiken.

Lasso (av sp.), en 10—15 m lång lina med lös snara i ena änden, använd av Sydamerikas indianer, av lappar m. fl. för infångande av djur, varvid snaran kastas om djurets hals.

Lasso, Orlando (omkr. 1530—94), nederl. tonsättare, jämte Palestrina isoo-t:s störste. Skrev över 2,000 verk, världsliga o. andliga, bl. vilka särsk. märkas botpsalmerna o. moteterna (ca 1,200).

Lastageplats [lasta'sl-], lastnings- el. lossningshamn.

Lastdryghet, fartygs lastningsförmåga; vikt i rymdmått, registrerat (å 283 kbm), el. i viktmått, deadweightton (å 1,000 kg, i England 1,016,046 kg).

Last'ing (eng., egentl. »varaktig»), tyg av hårt kamgarn, använt till möbler, skodon m. m. Lastkvitto, tillfälligt kvitto på ombord emottaget gods; byttes senare mot kossement.

Lastmagnet, kraftig likströmsmagnet (i st. f. krok) i lyftkranar el. dyl. för järnföremål.

Tidsbesparande, enär lasten på ett ögonblick kan gripas el. släppas genom att strömmen slås till resp. ifrån.

Lastman, Pieter (1583—1633), höll. målare, en tid Rembrandts lärare. I. målade bibliska o. mytologiska motiv i en av italienerna påverkad stil.

Lastmärke, dets. som fribordsmärke (jfr Fribord).

La'st, not least [-nått li'st], eng. »sist, men icke minst», citat från Shakespeares »Julius Caesar» o. »King Lear».

Lastprofil, tvärsektion för järnvägsvagn jämte last, som på intet ställe får överskridas.

Lastvattenlinje, den linje, till vilken ett fullt utrustat o. lastat fartyg nedsjunker.

Lasu'r, målning med genomskinlig färg, lasurfärg, så att underliggande material lyser igenom.

Lasursten, dets. som lapis lazuli.

Lat., förkortning av *latin(skr)* o. av *latiud*, Latakia el. I. adiki'e, stad i Syrien, vid Medelhavet. 37.000 inv. (1943). Export av tobak, bomull o. olivolja.

Lateau [lata'], Louise (1850—83), belgisk flicka, som stigmatiserade sig 1868.

La Tène-tiden [lata'n-j, benämning på en yngre period av järnåldern i Mellaneuropa, från omkr. 450 f.Kr. till vår tideräknings början. Namnet efter fyndorten La Tène vid Neuchâtelnsjön, i v. Schweiz.

Latent' (av lat.), dold, förborgad. — Med. Användes om sjukdomstillstånd o. -anlag utan påvisbara symtom, ex. om en infektionssjukdom under dess inkubationsstadium.

Latent värme, den värmemängd, som en viktsenhet av ett ämne binder vid vissa förändringar, vilka föregås av konstant temperatur, ex. vid smältning, kokning o. upplösning.

Latera'l (av lat.), sidoställd, sidoställd.

Lateranen, palats i Rom, uppkallat efter dess ursprungliga ägare, en familj Eaterani, av Konstantin

den store inrättat till residens åt Roms biskopar (påvarna). Nuv. palatset (se bild) uppfördes 1586 under ledning av Domenico Fontana. Sed. 1843 museum. Till Lateran hör Laterankyrkan, Roms främsta näst Peterskyrkan, urspr. uppförd av Konstantin den store, senare flera ggr ombyggd.

Lateranfördraget, namn på tre konkordat mellan ital. staten o. Den Heliga Stolen rörande katolska kyrkans religiösa, ekonomiska o. politiska ställning. Särsk. märks fördraget av 1929, i vilket den fascistiska regimen erkände påvens suveränitet över Vatikanstaten. Detta fördrag har inryckts i 1948 års författning för den ital. republiken.

Lateransynoder el. Laterankonsiler, i Lateranen i Rom hållna allmänna kyrkomöten: 1123, 1139, 1179, 1215 o. 1512—17. Mest bekant är det 4:e, hållet 1215 av Innocentius III.

Lateri't (av lat. *later*, tegel), en vanl. rödfärgad förvittringsjord, som är utmärkande för nederbördsrika, tropiska trakter o. huvudsakl. består av aluminium- o. järnhydroxid jämte ofullständigt sönderdelade rester av den ursprungliga bergarten.

Laterna ma'gica (lat., troll-lykta), äldre,

mera primitiv form av skioptikon, tillverkas fortfarande av leksaksfabriker.

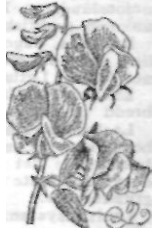
Latbam [le"b'm], Robert Gordon (1812—88), eng. språkforskare, prof. i London 1840. Framställde teorin om indoeuropeernas europeiska härstamning, översatte dikter av Tegnér till engelska (»Frithiofs saga», »Axel»).

Lathraea [-tre'a], örtsläkte (fam. *Scrophulariaceae*), 3 arter i Europa o. 2 i Japan. Parasiter, som sakna klorofyll. *L. squamaria*, vätteros, liar grenad roststock med tätsittande, tjocka, fjälliks blåblad samt rödaktiga blommor i toppställd, ensidig klase. Lever på rötter av hassel, asp o. andra träd i s. o. mell. Sverige.

Lathund, benämning på vissa hjälmedel, t. ex. Översättning vid studium av främmande språk (»moja»), tabeller vid räkning el. kortspel.

La'thyrus, örtsläkte (fam. *Leguminosae*), ca 100 arter, de flesta på n. halvklottet. Blad fåpariga med el. utan klänge, blommor ensamma el. i klasar (se bild), ofta stora o. med lysande färger. *L. pratensis*, gulvial, gulblommig, o. *L. montanus* (*O'robolus tuberosus*), gökärt, med rödvioletta blommor, äro vanliga ängsväxter. *L. O'aratus*, lukart, omtyckt trädgårdsväxt.

Latifundium (av lat. *lat'us*, vidsträckt, o. *fundus*, jordegendom), storgods i Italien under antiken. Latifundieväsendet uppstod på 200-t. f.Kr., förintade det självägande bondeståndet o. minskade spannmålsproduktionen, varigenom det gamla rom. samhället undergrävdes.

Latimer [Issetim⁰], Hugh (omkr. 1480—1555) eng. predikant o. marty, en av reformationen verksamaste anhängare i England. Biskop 1535, fängslad 1539—47 för motstånd mot de 6 artiklarna, bränd av blodiga Maria.

Lat'in, latinska språket, det forntida romerska världsväldets riksspråk, urspr. en ital. dialekt (i Latium). De äldsta språkliga minnesmärkena äro från 600-t. f.Kr. Det antika latinet indelas i 4 perioder: den förklassiska (240—81 f.Kr.), den klassiska el. guldåldern (81 f.Kr.—14 e.Kr.; Ciceros o. Augustus' tid), den efterklassiska el. silveråldern (till omkr. 180 e.Kr.) o. förfallet (omkr. 180—600 e.Kr.). Efter denna tid upphör latinet att vara ett levande språk. Talspråket (»vulgärlatinet») gav upphov till en rad nya språk: spanska, italienska, franska, provensalska, portugisiska o. rumänska. Skriftspråket blev den katolska kyrkans (ännu), diplomatens (till 1700-t.) o. vetenskapsens språk (till 1800-t.). I sv. skolor var latin tidigare obligatoriskt ämne; sedan 1859 förekommer särskild Latinlinje på gymnasiet.

Latinamerika, de spansk- el. portugisisktalade delarna av Amerika (= Syd- o. Mellanamerika samt Mexico).

Lat'inare, invånare i Latium; person som studerar el. behärskar latinska språket; lärjungar å gymnasiet latinlinje. — Latinisera, ge latinsk form. — Latinism, latinsk språkegenhet. — Latinist, kunnare av latinska språket o. rom. kulturen.

Lati'nsegl, ett slags trekantigt båtsegl, som förr användes på galärer o. fortfarande förekommer, särsk. på Medelhavet. (Se bild.)

Lati'nsk, som avser Latium, dess befolkning (latinerna) o. språk (latin); romersk, när Rom var den förnämsta latinska staden; romersk-katolsk, västerländsk (i motsats till grekisk-katolsk, österländsk, bysantinsk), enär latinet var Västerlandets kyrkospråk; romansk.

Latinska kejsardömet ersatte 1204 i samband med 4:e korståget det östromerska, varvid större delen gavs åt korsridare som län. 1261 föll den svaga statsbildningen sönder o. östrom. riket återupprättades.

Latinska myntunionen ingicks 1865 mellan Frankrike, Belgien, Italien o. Schweiz samt biträddes 1868 av Grekland o. 1874 av Österrike (betr. de intill 1892 präglade guldenmynten). Unionen bestämde om grunderna för myntväsendet (dock ej myntens namn) samt om myntens inväxling o. gångbarhet inom unionsländerna. Efter Första världskr. förlorade unionen praktisk betydelse.

Latini's, sagokonung över latinerna i Italien, dyrkades efter döden som gud under namnet Jupiter Latiaris.

Latitu'd (av lat. *latitudo*, bredd), dets. som bredd (geogr. o. astr.).

Latitudinarianer (av lat. *latitudo*, bredd), benämning på eng. teologer, som under 1600-t. bekämpade det ensidiga bekenntelsenitet o. i dess ställe satte efterlevande av kristendomens grundtankar.

Latitudsystem, ett straffrättsystem, enl. vilket domaren kan utmäta straffet strängare el. mildare inom visst utrymme (latitud) allt efter försvarande el. förmildrande omständigheter vid brottets begående.

Latium, it. Lazio, landskap i mell. Italien, vid v. kusten. Omfattar provinserna Frosinone, Littoria, Rieti, Roma o. Viterbo. 17,200 kvkm, 3 mill. inv. (1943). — L. utgjorde kärnan i det Romerska riket. De viktigaste städerna voro Rom o. Alba longa. L:s inbyggare, latinerna, intogo länge en särställning bland romarna.

Latona, lat. namn för Leto. de La Tour [d'la to'r], Georges (1593—1652), fransk målare, påverkad av Caravaggio. Hans måleri ger en egenartad blandning av saktighet o. mvstik.

de La Tour [do la to'r], Maurice Quentin (1704—88), fransk porträttmålare, utförde med psykologisk skarpa pastellporträtt av samtidens främsta.

Självpporträtt, se bild. Latrini (av lat. *latrina*, tvättställe, avträde), spilling från människor; har stor betydelse som gödsmedel tack vare sin halt av kväve, fosforsyra o. kalium. Jfr Pudrett.

Lätta el. lätta, benämning på träribbor. Som användas ombord för olika ändamål, bl. a. till garnering av lastrum; insys äv i segel för att hålla segelytan väl utspänd; graderad avvängningsstång för lantmäterändamål.

de Lattre de Tassinay [d'la t're d'assinji], Jean, f. 1889, fransk general. Under Andra världskr. först chef för u:e armén slöt sig L. 1943 till De Gaulle o. deltog därefter som över-

befälh. för i:a franska armén i invasionen av Sydfrankrike aug. 1944, i Elsass' befrielse hösten s. å. (fullbordad 1/2 '945) o. i inryckningen i Tyskland, där han var överbefälh. för de franska styrkorna. Juli 1945 generalinspektör för franska armén.

Latvia el. L a t v i j a, lett. namnet på Lettland.

Lau, kommun på mell. Gotland, Gotl. l. (past.adr. När); Hemse landsf. distr., Gotlands doms. 438 inv. (1947). — Treskeppig hallkyrka från 1200-t. Korporalsten (se bild) är signerad av Lafrans Botvidarsson omkr. 1290.

Laua'g, stad på Luzon, Filippinerna. 42,000 inv. (1938).

Laube [la°-L Heinrich (1806—84), tysk författare o. teaterledare, 1849—67 chef för Burgteatern i Wien, som under hans tid hade en glansperiod; utgav bl. a. skådespel (*Struensee*, 1847) o. romaner (*Der Deutsche Krie*. o. bd, 1863—66).

L'Aube [lâ'b], fr., »Morgonrodnaden», daglig fransk morgontidning i Paris, språkrör för MRP. Huvudred. Francisque Gay. Upplaga 142,000 ex. (1947).

Laud [lâd], William (1573—1645), ärkebiskop av Canterbury (1633), Karl I:s rådgivare, högkyrkoman o. motståndare till puritanismen; dömd till döden 1641 av »långa parlamentet».

Lauda'mus, lat., vi tacka; benämning på tack- o. lovsång i sv. högmässan.

Lauda'tor tem'poris ac'ti, lat., en som prisar den flydda (gamla, goda) tiden. Ur Horatius' »De arte poetica».

Lauda'tur, lat., »han (el. hon) berömmes», högsta betydel. (A), berömlig.

Lauderdale [lâ'd'ed'el], John Maitland (1616—82), skotsk hertig. Urspr. ivrig presbyterian sökte L. som Karl II:s statssekreterare för Skottland 1660—82 hänsynslöst utvidga konungamakten.

von Laudon [la°-], Gideon Ernst (1717—90), frih., österrik. fältmarskalk av skotsk börd, utmärkte sig i Sjuåriga kriget; stormade 1789 Belgrad.

von Laue [la°e], Max, f. 1879, tysk fysiker, prof. i Zurich 1912, i Berlin 1919; erhö 1915 föregående års nobelpris i fysik. L. förut såg möjligheten att genom kristallers bestrålning med röntgenstrålar erhålla gitterspektra, vilket av medarbetarna Knipping o. Friedrichs omedelbart bekräftades. Jfr Röntgenspektroskopi o. Kristallanalys.

Lauenburg [la°enborf']. r. Förutvarande hertigdöme i Nieder-Sachsen, vid nedre Elbe. — Hist. L. koloniserades under Henrik Lejonet från Sachsen; 1260 tillföll det huset Sachsen-Lauenburg, 1689 Braunschweig-Lüneburg. 1815 preussiskt utbyttes L.-s. å. till Danmark mot svenska Pommern. Atererövrat 1863 införlivades det med Preussen 1865. — liteln hertig av L. gavs 1890 åt Bismarck, som dock aldrig använde den. — 2. Po. L e b o r k, stad i vojvodskapet Szczecin, n.v. Polen (prov. Pommern, Preussen), vid Leba. 17,000 inv. (1930). Tyska ordens slott från 1300-t. samt lämningar av medeltida befästningar.

Lauesen [la°-], Marcus, f. 1907, dansk författare. Bl. romaner *Og nu venter vi paa Skib* (1937; sv. övers. s. å.), en släktroman från

Söderjylland. *Skipper Theobald* (1936; sv. övers. 1937). *Den rige Vandring* (1940).

de Launay [d° låna'], Nicolas (1739—ga), fransk konstnär, sin tids skickligaste reproduktionsgravör. Återgav bl. a. N. Lafrensen d. y:s målningar.

de Launay [d° låna'], Louis (1860—1938), framstående fransk malmeolog, generalinspektör för franska gruvväsendet.

Launceston [la'nst°n], hamnstad i n. Tasmanien, Australien, vid fl. Tamar. 36,000 inv. (1944). Handelscentrum för öns n. delar.

Laura. 1. Namn på Petrarcas älskade, bejungen i hans sonetter. — 2. På 1930-t. införd populär benämning på kvinnlig person, som förnyndar sig mot trafikreglerna.

Laura'ceae, växtfamilj, omfattande omkr. i.000 arter, huvudsakl. tropiska träd o. buskar med strödda, vanl. läderartade blad. Blommor små, regelbundna, vanl. treligga, frukt ett enförigt bär eller stenfrukt. Flyktiga oljor i alla vävnader, varför många arter lämna viktiga kryddor o. droger, såsom lagerblad, kanel o. kamfer. Hit hör bl. a. släktena *Cinnamomum*, *Laurus* o. *Persea*.

1. Laura'na, Luciano, d. 1479. ital. arkitekt, en av föregångarna till högrenässansen. Huvudarb.: *slottet i Urbino* (till stor del ombyggt).

2. Laurana, Francesco (omkr. 1423—1502), möjl. broder till L.-L., ital. bildhuggare o. medaljgravör. Han föddes i Dalmatien o. var verksam i s. Italien o. s. Frankrike; gravmonument o. kvinnoporträtt av en säregen, förfina karaktär.

Laurea tus, lat., lagerkrönt.

Laure'lius, Olof (1585—1670), teolog, biskop i Västerås 1647, mest känd genom sin kristendomshandbok *Eenfalligha frågor eller spösmål om vår christendoms stycker för eenfalligt folk, al förfara huru the sigh här uppå förstå* («Laurelii spösmål»), som vann stor spridning. L- var en kraftfull stiftschef.

Laurens [lära*], Henri, f. 1885, fransk bildhuggare, en av kubismens huvudrepresentanter inom plastiken.

Laurent [lära*], Auguste (1807—53), fransk kemist, prof. i Bordeaux, inlade stora förtjänster om den organiska kemien.

Laurenti'nska formationen, en efter St. Lawrencefloden uppkallad, huvudsakl. av pressade graniter o. gnejser sammansatt avdelning av Nordamerikas urberg.

Laurent'ius, Sankt L., svensk form den helige Lars, helgon, martyr 258. Enl. legenden stekt på ett halster. L:s minnesdag (Larsmässan) var 10 aug. Flera nord. kyrkor, bl. a. Lunds domkyrka, äro invigda till hans minne.

Laurent'ius Andre'ae (latinisering av Lars Anderson), d. X552, kyrkoman o. politiker, ärkedjäkne i Strängnäs, i Uppsala, från sommaren 1523 Gustav Vasas medhjälpare vid reformationens genomförande. Efter brytning med konungen 1531 avlägsnad ur hans tjänst. 1540 dömd till döden men benådad. L. var en betydande kraft, i vissa hänseenden säkert den främste av de sv. reformatorerna.

Laurentius Nicola'i Norvegus, kallad »Klosterlasse» (1538—1622), en norsk jesuit, som i Sthlm fick ledningen av Johan 111:5 teol. högskola o. främjade hans liturgiska planer; förvisad ur riket 1580.

Laurent'ius Paulinus (1565—1646), bronsen till Laurentius Petri Gothus, ärkebiskop 1637, förut biskop i Strängnäs, där han nitiskt verkade särsk. för folkundervisningen; grundade 1626 Strängnäs gymnasium. Som filosof anhängare av ramismen. Jfr Ramée.

Laurent'ius Pe'tri (latinisering av Lars

Petersson), i. L., d. ä., kallad Nericius (från Närke) (1499—1573), Olaus Petris yngre bror, 1531 på Gustav Vasas tillskyndan Sveriges förste evangeliske ärkebiskop. L. var mera böjlig än brodern men i stort sett självständig i sin kyrkopolitik. Inspirerade bibelöversättningen 1541 samt kyrkoordningen 1571 (kyrkolag o. skolorning). — 2. L. d. y., med tillnamnet Gothus (från Östergötland) (omkr. 1529—79), måg till L. 1, ärkebiskop (1574). Melanktons lärjunge. Anhängare av Johan 111:5 kyrkopolitik bekämpade han jesuiternas stämplingar.

Lauréus, Alexander (1783—1823), finl. målare. Borgerliga genre- o. sedebilder med fint genomförd ljusbildning.

Laurier [läri°], sir Wilfred (1841—1919), kanad. politiker, premiärminister 1896—1911. Liberal imperialist verkade L. för Canadas deltagande i Första världskr. men mot allmän värnplikt.

1. Laurin, Carl Gustaf (1868—1940), författare, fil. hed.dr 1927. Som konstskriftställare [*Konsthistoria*, 1900; flera uppl.; jubileumsuppl. 1 3 bd 1927—29, *Skämbilden*, 1908, *Nordtisk konst I—IV*, 1921—26, *Barnet i liv och konst*, 1938], förf. av kulturhistoriska o. folkpsykologiska arb. (*Väld o. vald*, 1910, *Folklynnen*, 1915) o. som teaterkritiker (i *Ord och Bild*; saml. teaterupps. i *Ros och Bild*; *Ris I—VI*, 1913—39) högt skattad för sin kunskapsrikedom, sin kvickhet o. sitt medryckande framställningssätt. De flesta av L:s arb. ha utgått i flera uppl. o. hans inflyt. på den sv. konstskulturen o. smakriktningen under 1900-t:s början var betydande. 1929—32 utgav han kulturhistoriskt o. biografiskt värdefulla *Minnen* (4 bd). 1946 utgavs en samling brev under titeln *Liv och konst*.

2. Laurin, Thorsten, f. 1875, broder till C. G. L., bokförläggare, direktör i AB. P. A. Norstedt & Söner sed. 1924, bekant som konstsammlare o. konstfrämjare, bl. a. som initiativtagare till föreningen Nationalmusei vänner o. till ett flertal utställningar av sv. konst i Europa o. Amerika. Donerade 1934 sin utländska grafiksamling o. 1945 sin omfattande klippsamling till Nat.mus.

Laurinsyra, C₁₇H₃₃CO₂H, fettsyra, som förekommer i kokosfett o. således äv. i margarin. Laurion, berg i s.ö. Grekland, Attika. I forntiden rika silver- o. blygruvor. För avkastningen av dessa byggde Temistokles den atenska flottan (20 skepp om året), med vilken han 480 f.Kr. besegrade perserna. Gruvdriften återupptogs på 1800-t. om hamnstenen I., med 8,000 inv. har Greklands största metallverk.

Laurus, lagersläktet (fam. *Lauraceae*), 2 arter träd med enkönade blommor, L. nobilis (Medelhavsområdet) o. L. canariensis (Kanarieöarna Madeira). Jfr Lager.

Laus, lat., beröm. — Laus De'ö, prisske Gud. Lausanne [läsann'], huvudstad i kant. Vaud (Waadt), v. Schweiz, nära Genèvejön, 93,000 inv. (1941). Gotisk katedral, invigd 1275, slott o. stadshus från 1400-t. Univ. (gr. 1537, 1375 studenter, 1946). Säte för Schweiz, förbundsdomstolen. Stor turisttrafik. — I närh. låg den rom. kolonien Lausonium. — Freden mellan de allierade o. Turkiet slöts i L.-'li 1923.

Lausitz [la°s-J, gammalt landskap i ö.Tyskland, mellan Oder o. Elbe, delat i Neder-L. o. Ober-L. det förra ingående i prov. Brandenburg, det senare i prov. Nieder-Schlesien.

Lausitzkulturen, en efter sin huvudsakliga utbredning i Nieder-Lausitz (Brandenburg),

Tyskland, uppkallad förhistorisk civilisationstyp, tillhörande yngre bronsåldern (omkr. 1200—600 f.Kr.). X. praktiserade likbränning o. kännetecknades av en keramik med karakteristiska buckelornament. Folket tros ha varit illyrier.

Laussedat [låsda'], Aimé (1819—i97), fransk officer, grundl. av fotogrammetrien.

Lautensack [lä-], Hans Sebald (1524—63), tysk etsare. Huvudsakl. landskapsbilder.

Lauterbrunnen [la^oterbrönnen], turistort i kantonen Bern, Schweiz i den natursköna Lauterbrunner Tal, n.v. om Die Jungfrau.

Law [lä], John (1671—1729), skotsk finansman, grundade 1716 en fransk bank o. 1717 ett handelskompani, vilka med Regentens bifall emitterade massor med aktier, obligationer o. sedlar. Företagen slutade med krasch 1720 o. l., flydde ur landet.

1. Law flå, Andrew Bonar (1858—1923), britt, politiker, urspr. affärsman, 1911 det konservativa partiets ledare efter Balfour. Inträdde 1916 som finansminister i Lloyd Georges kabinet o. stödde dennes koalitionspolitik till hösten 1922. S. å. blev L. premierminister men måste redan i maj följ. år avgå på grund av hälsoskäl. Motsatte sig Ruhrökupationen men strävade i övrigt till upprätthållande av samförståndet med Frankrike. L. var en praktisk, klok o. försiktig politiker med stort personligt anseende.

2. Law, Richard, f. 1901, son till A. B. L., britt, politiker, understatssekr. i utrikesministeriet 1940, minister utan portfölj sept. 1943 o. undervisningsminister maj—juli 1945 i Churchills reg.

Lava (av lat. *lava're*, tvätta), ur vulkaner framträngande glödande smältor ävensom de därav genom stelnig bildade bergartsprodukterna. Alltefter den form lavan vid sitt framrinnande o. stelnande antager, talar man om *lavastrommar* o. *lavatäcken*.

Lawaczezturbin (lava'tjerk), vattenturbin av propellertyp. Skovlarna är icke ställbara. Jfr Kapla11turbin.

Lavad, kommun i n.v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. N. Kedum); Läckö landsf. distr., Kinnefjärdings, Kinne o. Källands doms. 294 inv. (T947).

Laval', huvudstad i dep. Mayenne, n.v. Frankrike, vid fl. Mayenne. 28.000 inv. (1936). Gotisk katedral o. slott, urspr. från noo-t. Linne- o. bomullsindustri.

De Laval, Gustaf, se sid. 312.

Laval', Pierre (1883—1945), fransk politiker, urspr. advokat. Socialistisk deputerad 1914, senator 1927. Innehade fr. 1925

olika ministerposter. Besökte som konseljpresident 1931 Berlin o. Washington för förhandl. i krigsskuldfrågorna, undertecknade som utrikesmin. 1935 ett avtal med Italien o. en fransk-rysk biståndspakt samt sökte i samverkan med eng. utrikesmin. Hoare åstadkomma en medling i den ital.-abessinska konflikten, den s. k. Hoare-Lavalplanen, vilken dock föll på den eng. opinionens reaktion. Efter sin avgång jan. 1936 stod L. utanför den aktiva politiken ända till det franska sammanbrottet juni 1940, då han 22 s. m. inträdde i ministären Pétain, o. vid antagandet n juli s. å. av den auktoritära Vickyförfattningen utnämndes han till vice konseljpresident o. l'étains designerade efterträdare. 28 okt. s.å. blev han äv. utrikesminister o. sökte härvid främst uppnå ett samarbete med Tyskland, den s. k. Moutoirepolitiken (jfr d. o.). Redan 13 dec. s. å. avskedades han emellertid

av Pétain men blev $\frac{1}{2}$ rg42 åter konseljpresident. Med l., som regeringschef drevs därefter samarbetspolitiken med tyska till sin spets trots en stark opposition hos franska folket, vilken bl. a. tog sig uttryck i flera attentat mot L. Inför de allierades ockupation av Vichy sept. 1944 flydde L. till Tyskland, därefter till Spanien. Juli 1945 fög L. till Österrike, där han överlämnades till de franska myndigheterna. Dömd till döden okt. s. å. avrättades L., sedan han i sista stund sökt begå självmord.

La Valetta el. Valette, huvudstad på ön Malta. 24.000 inv. (1939). Starkt befäst britt, flottstation. Univ. Uppkallad efter grundaren, Jean de' La Valette [lätt'] (1494—

1568) johanniterordens stormästare, o. länge säte för johanniterorden. Under Andra världskr. utsatt för förödande t3'sk-italienska bombträder. (Se bild.)

de la Vallière [d^o la valj'är], Louise (r644—1710), hertiginna, på 1660-t. Ludvig XIV:s hängivna älskarinna, undanträngdes av madame de Montespan.

Lavan'dula, halvbuskar (fam. *Labiateae*), 26 arter i Medelhavsområdet, Etiopien o. Ostindien. Blad smalt jämbreda, grågröna. *L. spica*, lavendel, har axligt samlade, blåa blommor, innehållande en flyktig, välluktande olja, *lavendelolja*, vilken användes till parfym. Arten odlas av denna anledning i stor utsträckning i England; hos oss som prydnadsväxt på fritt land i de s. landsdelarna.

Lavar, *Liche'ne's*, en mångformig grupp egenomliga dubbelorganismer, bildade av en svamp o. en alg, vilka leva i symbios (ömsesidig, nyttig näringsförbindelse) med varandra. Svampen bildar särskilda frukt-kroppar (ex. apothecier) o. förökas genom sporer. De ur dessa utväxande cellträderna (hyferna) införliva snart med sig de erforderliga algen, som äv. leva fritt på stenar, jord, bark osv. Laven förökas direkt genom avlösta bälstycken el. genom s o r e d i e r, små groddkorn, bestående av alger, omspunna med svamphyfer. Många lavar innehålla färgämnen, flera användas som djur- o. människoföda.

Lavater [laf- el. lafa'ter], Johann Caspar (1741—1801), schweiz. predikant o. religiös författare, kyrkoherde i Zurich 1786; utövande genom sin personlighet inflytande på Herder, Goethe m. fl. Hängiven mystiker studerade L- ivrigt fysionomik. Bl. arb. *Kristliga brev till unga män* (sv. övers. i925)-

Lavate'ra, växtsläkte (fam. *Malvaceae*), 20 arter, de flesta örter o. tillhörande Medelhavsområdet. Blommor med

sambladigt, treflikat ytterfoder. *L. thuringi' aca*, poppelros, en högväxt, filthärig ört med handflikade blad o. ljusröda el. vita blommor, förvidad i s. Sverige.

Lave. 1. Uppbyggd brits i bastu. — 2. Gruvöverbyggnad. Urspr. endast det plan vid gruvöppningen, dit malmen upplyftes.

Lavedan [lavda'e], Henri (1859—1940), fransk tidningsman o. författare, vars satiriska komedier (*Le prince d'Aurec*, 1892, *Les deux noblesses*, s. å., *Le marquis de Priola*, 1902, m. fl.) haft stor framgång. Led. av Fr. akad. 1898.

Lavemang' (av lat. *lava're*, tvätta), ingjutning i ändtarmen av vätska för att framkalla avföring, narkos (jfr Bedövning) el. i närande syfte.

Laven'del> art av halvbusksläktet *Lavandula*.

Lavendelolja, eterisk olja, framställd mestadels av *Lavandula spica* (äv. kallad s p i k o l j a), användes stundom av konstnärer för att fördröja oljefärgens torkning (metoden riskfylld o. olämplig).

Laver, gruvsamhälle i Älvsby kommun, Norrb. l. 242 inv. (1946). Koppargruva, brytning 1938—46. Tillhör Bolidens Gruv AB.

Lav'eracksetter, det. som engelsk setter.

Laveran [lavra'*], A l p h o n s e (1845—1922), fransk läkare, prof. i Paris 1884—94, nobelpristagare 1907. L. upptäckte malariparasiten o. gjorde framgångsrika undersökningar över en mängd andra av urdjur orsakade sjukdomar.

Lave'ring el. lav'y'r, ett slags handteckning, som utföres med pensel, stundom i förening med penna.

Lave'rna, i rom. myt. nattmörkets o. underjordens gudinna, tjuvarnas beskyddarinna.

Lavery [la;v'v'ri], sir John (1856—1941), skotsk målare, uppskattad för sina eleganta porträtt.

Lavettage [-ta'sj], underlag av trä, järn el. stål vid vissa eldvapen (kanon, haubits, mörsare, kulspjuta m. fl.) för att möjliggöra eldrörets inriktande o. upptaga rekylen vid skottlossningen. De indelas i fasta o. rörliga. De förra förekomma vid fartygs- o. fästningspjäser (ex. pivå-, torn- o. självsänkande lavettage), de senare, i regel hullavettage, användas vid alla fältpjäser, flertalet belägringspjäser m. fl.

Lavigerie [lavis'jri], Charles Martial (1825—92), fransk kardinal, ärkebiskop av Algeriet 1867, ledare av ett stort missionsarbete i Afrika; ivrig bekämpare av slavhandeln.

Lavi'n (av lat. *la'bi*, glida), snöskred.

Lavfnium, forntida stad i Latium, s. om Tiberns mynning, enl. sagan grundad av Aeneas.

Lavisse [laviss'], Ernest (1842—1922), fransk historiker, prof. i Paris 1888, led. av Fr. akad. 1892. Red. o. delvis förf. till det stora verket *Histoire de France jtsqu'à la revolution* (18 bd, 1905—13).

Lawntennis [län-], bollspel med urgamlare anor men med sin nuvarande utformning från modern tid, spelas mellan två el. fyra personer på en plan, i förra fallet måtande 23,78 x 8,23, i senare 23,78 x 10,67 m. Planen är på tvärens avdelad i två lika hälfter av ett 0,91 m högt nät.

Lavoar (av fr.), tvättstall.

Lavoisier [lav'asje'], Antoine Laurent (1743—94), fransk kemist. Lade bl. a. genom sin tolkning av förbränningsfenomenen grunden till den moderna, på noggranna vägningar fotade kemien. Avrättad under Franska revolutionen. (Se bild.)

Lavongai [l-<ëvv'öng'e], förr Nya Hannover, brittisk ö i Bismarcksarkipelagen, 1,191 kvkm.

Lavotj'kin, S. A., f. 1900, rysk flygplanskonstruktör. Flera typer (betecknade *La*) användes under Andra världskr. L- har äv. konstruerat reaktionsflygplan.

Lav'ra, grek., egentl. gata, kvarter; benämning på klosteranläggningar (särsk. i Ryssland). Mycket bekant är L. på Ätos.

Lav'rence [lavrä'«s], fransk förvrängning av den svenske målaren N i k l a s L a f r e n s e n s namn.

Law'rence [lär'röns], städer i För. Stat.: 1) i Massachusetts, vid fl. Merrimac, 84,000 inv. (1940). Betyd. ylleindustri; 2) i Kansas, vid fl. Kansas, 14,000 inv. (1940). Statsuniv., gr. 1865 (3,500 stud., 1945).

Law'rence [lär'röns], sir Thomas (1769—1830), eng. målare, president för Royal Academy i London, högt uppskattad för sina eleganta, typiskt eng. porträtt. (Se bild.)

1. Law'rence [lär'röns], sir Henry (1806—57), britt, ämbetsman o. general i Indien, stärkte som resident hos flera ind. furstar det britt. inflytandet. L. stupade i sepoyupproret under sitt tappra försvar av Lucknow.

2. Law'rence, John, baron L. of the Punjab and of Grately (i8ri—79), H. L:s broder o. medhjälpare, överkommisarie i Punjab 1849—58. Sepoyupprorets nedslående var till stor del L:s förtjänst. Indiens vicekonung 1864—69.

Law'rence [lär'röns], sir Geoffrey, f. 1880, britt, jurist, Lord Justice sed. 1944, president i Nurnbergdomstolen 1945—46.

Law'rence [lär'röns], David Herbert (1885—1930), eng. författare, essäist o. skald. L. predikade återgång till naturen o. hävdade instinktlivets betydelse för människorna. Bl. arbeten romanerna *Sons and lovers* (1913; Söner och älskare, 1925), *Lady Chatterley's lover* (1928; Lady Chatterleys älskare, 1941), vilken senare förbjöds i England på gr. av sin friskspråkighet o. realism i sexuella frågor, o. *The rainbow* (1915; Regnbågen, 1942). L:s brev utgavos postumt: *The letters of D. H. L.* (1932).

Law'rence [lär'röns], Thomas Edward (1888—1935), eng. arkeolog o. militär, framstående kännare av araberna o. deras språk. Under Första världskr. ledde han arabernas segerrika uppror mot Turkiet. Sina upplevelser skildrade L. i *Seven piltars of wisdom* (1926; Vishetens sju pelare, 1939; i förkort, upplaga) o. i *Revolt in the desert* (1927; Uppror i öknen, 1927). X. utgav äv. en uppskattad prosaövers. av Homeros' *Odysse* (1932). G. Olinder utgav 1942 en antologi, *Lawrence av Arabien*, som L- ofta kallas, i stort sett byggd på *Lawrence by his friends* (1937).

Lawrence [lærr^ons], Ernest, f. 1901, amerik. fysiker, prof. vid univ. i Berkeley 1930 o. sed. 1936 chef för strålningslab. där. Erhöll 1939 nobelpriset i fysik för konstruktionen av cyklotronen samt följ. år 1 mill. dollar av Rockefeller Foundation för bygandet av en cyklotron på 4,900 ton. Jfr Cyklotron o. Elementomvandling.

Lavrov [lavråff], Pjotr Lavrovitj (1823—1900), rysk filosof, tidsningsman o. revolutionär. 1870 flydde L. till utlandet, där han gjorde bekantskap med Marx o. Engels. Utgav under namnet Mirto *Historiska brev* (1869—70), som rönte stor uppmärksamhet.

Lavskrika, *Cractes infans*, en till kråkfågeln hörande, i huvudsak grå o. rostbrun, tystlåten fågel i Norrlands barrskogar. Längd omkr. 30 cm.

Lawsonia, växtsläkte (fatn. *Lythraceae*). Enda art *L. inermis* (n. Afrika till Ostindien, äv. odlad), lämnar ur sina blad det rödgula färgämnet henna.

Lavstärkelse, dets. som likenin.

Lavy'r, dets. som lavering.

Laxän'tia el. laxätiv (lat., av *laxa're*, lösa), dets. som avförande medel.

Laxarby, kommun i n. Dalsland, Älvsb. 1. (past.adr. Bengtsfors); Bengtsfors landsf.distr., Tösso o. Vedbo doms. 1,872 inv. (1947).

Laxdelasaga [-döla-], sagan om Laxdalsätten, isl. släktsaga från omkr. 1230. Utg. av K. Kälund 1888—91. Sv. övers., av A. U. Bååth 1900 (»Sagan om Gudrun»).

Laxe'ra (av lat. *laxa're*, lösa), på konstlad väg genom medicament åstadkomma tömning av tarmen. Jfr Avförande medel.

Laxfiskar, *Salmonidae*, familj av mjukfeniga fiskar, kännetecknade av en »lettena» bakom ryggfenan. Tillhöra i huvudsak n. halvklottet. Några släkten äro djuphavsfiskar, de flesta leva dock vid kusterna o. i sött vatten, dit många vandra för att leka. Hit höra lax- o. siksläkterna, nors, harr m. fl.

Laxmygg, annat namn för nattsländor.

Laxness, Hall dörr, f. 1902, isländsk författare. L. anses som den isl. prosans främste i nutiden. Bl. hans arb. märkas bonderomanen *Själftstett folk* (1934—35) o. en romancykel om folkdiktaren Olaf Kärason (1937—41), bägge övers., till danska.

Laxsjö, kommun i mell. Jämtland, Jämtl. 1.; Föllinge landsf.distr., Jämtl. n. doms. 1,095 inv. (1947).

Laxsjön, sjö i mell. Dalsland. 17 kvkm. Ingår i Dalslands kanal. Avlopp: Upprudsälven.

Laxsläktet, *SaVmo*, släkte av laxfiskar med väl utvecklade tänder o. kort analfena. Viktiga matfiskar. Hit höra bl. a. blanklax (el. vanl. lax), laxöring o. röding.

Laxtrappa, trappformigt anordnad rädda för att möjliggöra laxars framkomst förbi konstgjorda el. naturliga hinder.

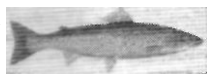
Laxå, köping i v. Närke, Ramundebodaförs., vid V. stambanan o. linjen L.—Charlottenberg. 2,675 inv. (1947).

Laxå Bruks AB., Laxå. Anlagt på 1600-t., bolag 1872. Aktiekap. 2 mill. kr. (1948). Järn- o. valsverk, lanchashiresmedja, sulfatfabr., sågverk. Jord- o. skogsbruk, kvarnrörelse. Kraftverk. Inköptes av Domänstyrelsen 1947 o. sorterar under AB. Statens Skogsindustrier.

Laxön, ö i Dalälven, vid Älvkarleby, övningsslag för Svea ingenjörkår.

Laxöring, *SaVmo trutfa*, en intill 105 cm lång laxfisk från såväl havet som insjöar o. flo-

der. Skild från blanklaxen genom mindre fjäll, mörka fläckar äv. under sidolinjen samt vanl. kortare o. mera satt kroppsm. Utmärkt matfisk med utbredning över nästan hela Europa samt mell. Asien. Vandrar liksom blanklaxen men tycks dock vara mer bosatt än denna. Föremål för sportfiske.

Layard [lä'rd], Austen Henry (1817—94), eng. diplomat o. arkeolog. Igångsatte med utmärkt resultat utgrävningar i Nimrud o. Kujundjik, platsen för det gamla Nineve.

Layout [le'a't], eng., reklamteknisk term för skiss till affisch, broschyr el. dyl. — L-m a n, person, som svarar för en trycksaks bildmässiga utformning.

Layton [le>'t^on], sir Walter, f. 1884, eng. nationalekonom o. politiker. En av de ledande männen i den brittiska krigsproduktionsplaneringen under Andra världskr. Förespråkare för en europeisk union.

Layton [le>'t^on], sir, Geoffrey, f. 1884, britt. amiral (1942). Överbefälhavare i kinesiska farvatten fr. sept. 1940. Chef för örlogsstationen i Singapore våren 1941. Efter dess fall befälh. för sjöstridskrafterna i indiska farvatten o. 1942—45 överbefälhavare på Ceylon, 1945—47 stationschef i Portsmouth.

Lazar, serbisk konung 1371—89, besegrad av turkarna vid Kosovo Polje (Trastfältet) 1389.

Lazarviö [lasa'revitj], Laza (1851—91), serbo-kroat. författare, Serbiens främste novelist. L- skildrar med förkärlek syndarens omvandelse (*För första gången med fadern till ottan*) o. bondelivet.

Lazarillo de Tormes [labarUTjä de tår'mes], svensk skälroman från 1500-t. av okänd författare; urtypen för hela den pikareska litteraturgenren (sv. övers. 1923).

Lazarus [-os], Moritz (1824—1903), tysk filosof o. psykolog, prof. i Bern 1860, i Berlin 1873, jämte Steinthal folkpsykologiens grundare.

Lazuli't, blått mineral av vattenhaltigt magnesium-järn-aluminiumfosfat.

La'zurfärg, färg, som låter det undre färglagret genomlysas.

La'zursten, dets. som lapis lazuli.

Lazzaroni [-tsarän] (it. *lazzarone*), tiggare o. dagdrivare i Neapel, uppkallade efter Bibels Lazzarus med anledning av en bland dem utbredd hudsjukdom.

Lb, förkortning för eng. viktsenheten pound, härledt av rom. viktmaßet lib'ra.

l. o., förkortning för lat. *lo'co cita'to*, på anför ställe.

Ld, förkortning för eng. *limited* i firmanamn. Le, Stora L-, sjö i n. Dalsland, sträcker sig i n. in i Norge o. Värmland. Ingår i Dalslands kanal.

Lea [li], eng. garmmått = 300 yards = 274 m. **Lea**, enl. i Mos. 29 Labans dotter, vilken Jakob genom Labans bedrägeri fick till hustru i st. f. den eftersträlvade Rakel.

Lea, författarnamn för J. L. A. Wettergrund. Leacock [li'tsakk], Stephen (1869—1944), eng. nationalekonom o. författare, prof. i Montreal 1908—36. Utgav humanistiska essäer o. berättelser.

League [li'g], eng. 1. Eng. längdmått = 3 eng. mil = 4,828 m. — 2. Förbund, förening. — League of Nations [ävve ne'sj^ons], Nationernas förbund.

Leahy [li'hi], William D., f. 1875, amerik. amiral (1936). Admiral of the Fleet (1944). Nov. 1940—juli 1942 För. Statsambassadör i Vichy, därefter chef för presidentens stab o. amiralstab. Deltog i Krimkonferensen febr. 1945.

Leamington [lemm'ingt^on] el. Royal L.

S p a a, huvudstad i grevsk. Warwickshire, v. England. 34,000 inv. (1945). Kurort med svavel- o. saltkällor, kända sed. 1500-t.

Leander, d. omkr. 600, biskop av Sevilla, katolsk helgon; bekämpade arianismen o. för-mådde västgöterna att övergå till katolicismen. Leander, i grek. poesi en ung man, som varje natt sam över Hellesponten för att träffa sin älskade. Jfr Hero.

Leander-Forsell, Z a r a h, f. 's/3 1907, skåde-spelerska. Efter debut 1929 hos E. Rolf prima-donna i Karl Gerhards revyer o. 1937—43 filmstjärna hos Ufa i Berlin.

Learn [li⁰], keltisk sagokonung, huvudpersonen i Shakerspes drama »Kung Lear».

Lebanon [lebb⁰nån], stad i s.ö. Pennsylvania, ö. För. Stat. 73,000 inv. (1940). Betyd, järnindustri.

Le beau reste [l⁰ bäräst'], fr., den vackra återstenen; (de ringa) kvarlevorna.

Lebedev, Peter Nikolajevitj (1866—1912), rysk fysiker, prof. i Moskva 1900, mest bekant genom sina noggranna mätningar av ljusstrålningens tryck mot en yta (strålnings-trycket).

Lebemann, ty., njutningsmänniska, goddags-pilt.

Lebensraum [-ra⁰m], ty., »livsrum», en särskilt i nationalsocialist, litteraturen förekommande term, som betecknade det geografiska område, vilket tillkommer ett folk på grund av dess livskraft, makt o. kulturella insatser. Enligt en variant av denna doktrin bör världen indelas i ett litet antal G r o s s r a u m e, »stor- rum», som vart o. ett skal utgöra en utvald stormakts livsrum, inom vilket denna må med uteslutande av utomstående s. k. r u m f r ä m m a n d e makter leda den politiska, materiella o. kulturella utvecklingen.

Leben und le'ben lass'en [-ont-], ty., »leva o. låta leva», dvs. ej missunna vare sig sig själv el. andra livets goda.

Leblanc [l⁰bl⁰s'], Maurice (1864—1923), fransk författare, vilkens förbrytarromaner, särsk. serien *Arsène Lupins märkvärdiga äventyr* (1907 ff.), blivit populära.

Leblaneprocessen [l⁰bl⁰«-'], kemisk metod för framställning av soda ur koksalt, upfunnen av den franske kemisten Nicolas Leblanc (1742—1806).

Leboeuf [l⁰böff], Edmond (1809—88), fransk marskalk, avgjorde slaget vid Solferino 1859. Krigsminister 1869 förklarade L. f. å. franska armén fullt färdig för krig mot Preussen, vilket bidrog till krigsutbrottet. Efter de första nederlagen avgick L.

Le Bon [l⁰ bån'], Gustave (1841—1931), fransk fysiker o. psykolog. Bl. arb. *Psychologie des foules* (1895); *Massans psykologi*, 1912).

Le Bourget [l⁰ borsjå], flygfält n.ö. om Paris. Lebrun [l⁰br⁰s'], Charles (i6rg—90), fransk konstnär, skaparen av o. huvudrepresen-tanten för det pompösa, Italienpåverkade barockmåleriet under Ludvig XIV. Innehade flera höga befattningar o. ägde ett nästan oin-

skränkt inflytande inom alla konstområden. Ledde bl. a. inredningen i Louvre o. Versailles, i vars spegelsal han utfört dekorativa takmålningar med ämnen från Ludvig XIV:s historia (se bild). Han grundade Franska konstakade-mien.

Lebrun [l⁰br⁰«], Ponce Denis Écouchard (1729—1807), fransk skald, känd genom sina oden o. uddiga epigram.

Lebrun [l⁰br⁰s'], Charles François, hertig av Piaccenza (1739—1794), fransk statsman, deltog i statskuppen 1799 o. blev s. å. tredje konsul efter P. R. Ducos, Kejsar-dömets ärkeskattmästare.

Lebrun [l⁰br⁰«], Elisabeth Louise, f. Vigée, ofta kallad Vigée-Lebrun [visje⁰] (1755—1842), fransk porträttmålarinna. Bl. arb. *självpporträtt* i Louvre o. Uffizierna. Memoarer av tidshistoriskt intresse.

Lebrun [l⁰br⁰s'], Albert, f. 1871, fransk politiker. Urspr. gruvingenjör. Efter mordet på Doumer 1932 republikens president (omvald 1939). Vid sammanbrottet juni 1940 ville L. från Nordafrika fortsätta striden men ändrade ståndpunkt genom påverkan av Pétain o. Laval. Efter antagandet n juli s. å. av Vichyförfattningen nedlade L. sitt ämbete o. drog sig till-baka. Hölls aug.—nov. 1943 internerad i Tyskland.

Lecano'ra, lavsläkte, ca 200 arter med skorplik bål, som mot kanten kan visa tydliga, tilltryckta flikar. Leva på sten, jord, mossor, bark osv. *L. esculenta*, mannalav, en snabb-vuxen art, utbredd från Krim till kirgisstapper-na o. i n. Sahara, tjänar till människoföda.

Lecce [letsje], 1. Provins i s.ö. Italien (Apulien). 2,759 kvkm, 527,000 inv. (1936).

— 2. Huvudstad i L. 1. 49,000 inv. (1936). Flera märkliga byggnadsverk, bl. a. kyrkan San Nicolå (noo-t.). Textilindustri, tobaksfabr.; handel med vin o. olivolja. — Staden het-te under romartiden *Lu'piae* o. under äldre medel-tiden *Lycia* el. *Lycium*.

Lech [let], biflod fr. h. till Donau från de v. österrik. Alperna (Vorarlberg). 263 km.

Le Chatelier [l⁰ sjat⁰lje], Henry (1850—1936), fransk ingenjör o. metallurg, utförde betydande undersökningar rörande järnets met-allurgi o. inom pyrotekniken.

Leche [läkk'e], Vilhelm (1850—1927), zoolog, prof. vid Sthms högskola 1884—1918. L. utgav jämförande anatomiska o. embryologiska arb., av vilka de flesta behandlade tand-systemet inom olika djurggrupper samt utvecklingshistoriska frågor.

Leohevalier [l⁰sjvalje], Jean Baptiste (1752—1836), fransk arkeolog, deltog på 1780-t. i utgrävningar vid Tröja o. utgav ett arb. (*Voyage de la Troade*, 1784), vari han ansåg sig kunna utpeka platsen för de homeriska sånger-nas viktigare tilldragelser.

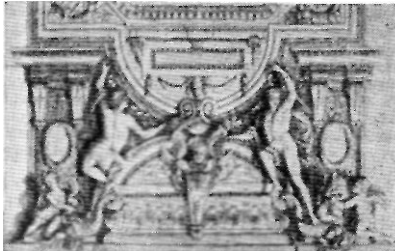
Lecitin, en viktig fosfatid, som innehåller kolin. Jfr Fosfatider.

Lecky [lekk'i], William Edward (1838—1903), eng. historiker o. kulturhistoriker. Huvudverk: *History of England in the eighteenth century* (8 bd, 1878—90), en fortsättning av Macaulays arbete.

Leckö, dets. som Läckö. Leclanché [l⁰kla⁰ss3e'], Georges (1839—87), fransk fysiker, upptäckare av Leclanchés element. Jfr Element.

Leolero [l⁰klärk'], Charles Victor (1772—1802), fransk general, utmärkte sig under Napoleon Bonaparte o. äktade hans syster Pauline (1797).

Leolerc [l⁰klärk'], Philippe (1902—47), nom de guerre för Philippe de Hauteclocque, fransk general, överbefälh. för de fria franska styrkorna i Afrika 1942. Förde

på tre veckor en kolonn från Tsad till Tripolis (över 1,600 km), där han jan. 1943 förenade sig med general Montgomery. Vid de allierades invasion i Frankrike juni 1944 deltog I., som chef för en pansarkolonn. Generalinspektör i Nordafrika 1947. Omkom vid flygolycka.

Lecocq [l°kåkk'J, Charles (1832—1918), fransk tonsättare, skrev ett flertal operetter (*Madame Angots dotter*, 1873, *Lille herrigen*, 1878).

Leconte de Lisle [l°kå'tet d° l'l], Charles Marie René (1818—94), fransk skald, ledare för den parnassiska skolan. L:s formfulländade poesi ger uttryck åt en pessimistisk livsåskådning. Bf. diktsåml.: *Poèmes antiques* (1852), *Poèmes barbares* (1862), *Poèmes irraïques* (1883).

von Le Coq [l° kåkk'], Albert (1860—'93'), tysk fornforskare, företog viktiga utgrävningar o. språkundersökningar i Centralasien. Bl. arb. *Die buddhistische Spätantike in Mittel-asien* (7 bd, 1922—33).

Lecocq de Boisboudran [l° kåkk' d° b°å-bådra»], Paul Emile (1838—1912), fransk kemist, upptäckte grundämnet gallium.

Le Corbusier, pseudonym för arkitekten C. E. Jeanneret (se denne).

Lectionarium, lat., föreläsningss-fa o k, benämning på medeltida samlingar av bibeltexter för daglig andakt. Jfr Evangeliebok.

Lectisterium (lat., egentl. »bordsoffbäddning»), i forntidens Kom en offentlig måltid till gudarnas ära, varvid dessas bilder placrades vid dukade bord.

Lecto'rium (av lat. *lec'tor*, föreläsare), en vanl. rikt utbildad läktare, som ofta skiljer kor från långhus i medeltida kyrkor. Därifrån upplästes evangeliet.

Leda, i grek. myt. maka till konung Tyndareos i Sparta o. moder till Klytimestra, Kastor, Polydeukes o. Helena. De två sistnämnda voro hennes barn med Zevs, som besökte henne i form av en svan.

Ledare. 1. Fys. Fast kropp el. vätska, som leder elektricitet. Metalliska ledare äro förutom metaller en del mineral (kiser, gläser). Vissa ledande metalloider hänföra till gruppen metalliska ledare, enär de i motsats till elektrolyter icke sönderdelas av strömmen. — 2. Tidningsartikel, som vanl. behandlar en aktuell politisk, social el. ekonomisk fråga o. i vilken tidningsledningens egna åsikter framläggas.

Ledarhundar, dets. som blindhundar.

Ledbalja, en sådan baljfrukt, som genom tvärväggar är uppdelad i flera rum o. som vid mognaden sönderfaller i oöppnade, enfröiga stycken. Förekommer hos vissa ärtväxtsläkten, *Arachis*, *Coronilla* o. a.

Ledband, dets. som ligament.

Ledberg, kommun i raell. Östergötland, Östergöt. l. (past.adr. Ledbergskulle); Valkebo landsf.distr., Linköpings doms. 461 inv. (1947).

Ledblock, flyttblock av karakteristiska, till sin moderklyft kända bergarter, vilka därför äro till ledning för bestämmande av inlandsisens rörelseriktningar.

Leddjur, *Arthropoda*, stam av ryggradslösa djur, vilkas kropp o. extremiteter äro mer el. mindre likformigt ledade. Hit höra kräftdjur, tusenfotingar, havsspindlar, spindlar o. insekter.

Le'deganck, Karel (1805—47), belg. (flaml.) författare, en av ledarna för den flaml. språkrörelsen. Lyriska dikter (*De drie Zusterleden*, 1846).

Ledfossil, benämning på sådana fossil, som endast förekomma i vissa geolog. lager o. därigenom kunna ge ledning vid bestämmande av dessas relativa ålder.

Ledfyf, fyr i en farled.

Ledhåla, det springformiga rum, som bildas mellan de två i en led ingående benändarna o.

kapseln. I ledhålan finnes en klabbig vätska, ledsmörja, som underlättar glidningen.

Le'ding el. le'dung, svearnas krigstjänst till sjöss under forntid o. äldre medeltid, äv. förekommande hos andra nord. folk. De är, då ledning ej påbjöds, utgick i stället le'dingslame, en skatt, som blev stående, då ledningen genom erövrartagens upphörande förlorade sin betydelse. Annu 1429 utgick dock en ledningsflotta.

Ledkabel el. l o t s k a b e l, elektr. kabel, nedlagd på havsbotten el. dragen på stolpar över land, avsedd att underlätta fartygs navigering i tjocka o. mörker. Då ström genomsläpps kabeln, uppstår kring denna ett kraftfält, som kan upptäas medelst särskild motagningsapparat. Användes under Första världskr. av tyskarna för lotsning av fartyg genom minspärningar.

Ledkapsel, den bindvävskapsel, som omger en ledgång.

Ledkista el. styr dam m. anläggningar (av ris, rundvirke, sten el. dyl.) vid flötleder för att minska vattendragets bredd osv.

Ledkrans, art av örtsläktet *Hippuris*.

Ledmotiv, i ett musikstycke återkommande motiv, som, anknyttande till någon viss situation, söker väcka minnesbilder hos åhöraren.

Ledmus, litet ben- el. broskstycke, liggande löst i en led, vanligast knäleden; uppstår genom skadegörelse el. genom vissa kroniska förändringar av närmast inflammatorisk natur. Ger upphov till »låsning», utgjutning i leden osv.

Ledningsförmåga. 1. Elektrisk ledningsförmåga el. k o n d u k t a n s' utgör inverterade värdet av elektriskt motstånd (resistans) o. uttryckes i måttenheten reciproka ohm (i/ohm), äv. förk. *mho*. — Specifik ledningsförmåga el. k o n d u k t i v i t e t är inverterade värdet av specifikt motstånd (resistivitet) o. utgör sål. en materialkonstant, nämligen ledningsförmågan hos en ledning med 1 m längd o. 1 kvmm genomskärningsyta. För lösningar av elektrolyter anges spec. 1. i stället vid 1 cm längd o. 1 kvcm genomskärningsyta. Jfr Motstånd. — 2. Dets. som värmeledningsförmåga.

Ledningsmotstånd, dets. som (elektriskt) motstånd.

Ledningsvävnad hos växter har till huvudsaklig uppgift att ombesörja ämnestransporten i växten o. utgöres hos lägre former (ex. svampar, alger, mossor) endast av långsträckt, tunnväggiga celler; hos högre, med äkta rötter försedda växter är den utbildad som kärlsträngar av mera invecklad byggnad.

Ledöchow'ski, polsk grevlig släkt, vars medlemmar gjort sig kända som ivriga katoliker. *Mieczyslaw L.* (1822—1902), polsk kardinal, ett av påvens förnämsta stöd i den s. k. kulturkampen i Tyskland, o. *Wlodzimirz L.* (1866—1942), jesuitordens general från 1915. äro de mest kända.

Ledoux [l°do'], Claude Nicolas (1736—1806), fransk arkitekt av starkt radikal läggning. Han reducerade byggnadsformerna till enkla, geometriska enheter. Samtidigt gav han uttryck åt en viss romantisk-litterär uppfattning.

Ledovägen förbinder Assam med n. delen av Burmavägen. Den 1,600 km långa vägen byggdes 1944—45 för att ersätta den av japanerna under kriget avskurna delen av Burmavägen.

Ledreborg, grevskap på Själland, Danmark, s.v. om Roskilde, med slottet L., uppfört 1663, ombyggt i rokokostil 1746.

Ledru-Rollin [l°dry'-rålä'8'], Alexandre Auguste (1807—74), fransk politiker, yttersta vänsterns ledare under februarirevolutionen 1848. Inrikesminister s. å. besegrades

I., vid presidentvalet av prins Napoleon. Efter ett upprorsförsök 1849 levde han till 1870 i landsflykt.

Ledsegel, extra segel, som vid akterlig vind kunna sättas utanför andra segel.

Ledsjö, kommun i n. Västergötland. Skarab. l. (past.adr. Götene); Kinnelfjärdings landsf. distr., Kinnelfjärdings, Kinne o. Källands doms. 797 inv. (1947), därav i del av Lundsbrunn municipalsamhälle 311.

Ledskena, skena av plåt el. stadigare material för styrning av rörliga maskindelar, strömmande vatten o. dyl. i önskad riktning.

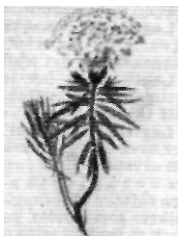
Ledsnäckor, dets. som larvsnäckor.

Ledspindlar, *Arthrogastres*, ordning spindel-djur, vilkas bakkropp o. stundom äv. framkropp är segmenterad. Hit hör bl. a. solpuger, skorpioner, bokskorpion o. lockespindlar. Anses vara lägre organiserade än nätspindlarna.

Ledsyn säges föreligga, då en person med stark nedsatt synförmåga ännu kan räkna fingrarna på ett avstånd av en meter. Han kan då vid vanligt dagsljus vägleda sig men ej läsa el. skriva.

Ledtåg, rep, varmed fartyg förhalas längs kaj, in i el. ur dockor m. m.

Ledum, växtsläkte (fam. *Ericaceae*), 3 arter mindre buskar på n. halvklotet. *L. palustris*, skvattram (se bild), har läckrartade, smala, nedåt inrullade, under brunulliga blad samt vita, i flock samlade blommor med fribladig krona. Har en stark, egenartad lukt. Allmän på mossar o. i försumpad granskog.

Ledung, dets. som leding.

Ledvang, glidskena för skot m. m. på fartyg. Ledvatten el. ledsmörja, den av den innersta hinnan i ledkapseln avsöndrade vätskan. Den är vid de flesta ledgångsinflammationer sjukligt ökad (»vatten i knäet»).

Lee [li], Ann (1736—84), stiftarinna av en svärmisk sekt, s h a k e r s, i Nordamerika.

Lee [li], Robert Edward (1807—70), amerik. general. Sydstaternas överbefälh. i Inbördeskriget. Efter en framgångsrik offensiv trängdes L. av Grant åter söderut; 1865 måste han uppge Richmond o. kapitulera. Biograferad av Douglas S. Freeman. (Se bild.)

Lee [li], Charles (1840—1926), svensk-amerik. sektstiftare, kallad »doktor Lee»; förkunnade en fantastisk lära om svenskarna som ättlingar av Efraims stam. Hans anhängare kalla sig Efraims söner o. döttrar.

Lee [li], sir Sidney (1859—1926), eng. litteraturhistoriker, prof. i London 1913—22, red. för *Dictionary of National Biography*. Bl. arb. *A life of William Shakespeare* (1898) samt (på officiellt uppdrag) *King Edward VII. A biography* (2 bd, 1925—27).

Lee [li], Vernon, författarnamn för *Violet Paget*.

Leech [li'tlj], John (1817—64), eng. skämttecknare, verksam i tidningen *Punch*.

Leeds [H'ds], stad (eg. grevskap) i n. England, vid fl. Aire o. Leeds-Liverpoolkanalen. 493,000 inv. (1946). Univ., grundat 1904 (2,900 Stud., 1947). Ståttligt stadshus (1858). Sed.

1600-t. huvudort för eng. klädesindustrin. Stor lädermarknad.

Leeds [pi'ds], Thomas Osborne, hertig av L., earl av Danby (1631—1712), britt. statsman, förde 1673—78 en absolutistisk politik, biträdde Karl II:9 hemliga förbindelser med Frankrike, anklagades för högförräderi o. satt fängslad 1679—84 men medverkade till »den ärorika revolutionen» 1688, åter ledande minister 1690—95.

Leeds-Liverpoolkanalen [li'ds-lii'w'pol-] för-enar Mersey vid Irländska sjön nära Liverpool med Leeds vid Aire, som i sin tur har kanal- el. flodförbindelse med Nordsjön. 204 km. Byggt 1770—1816.

Leeuwarden [le'var-], huvudstad i prov. Friesland, n. Nederländerna. 74,000 inv. (1946). Kungl. slott, för de frisiska ståtåhållarnas residens. Ett flertal äldre hus äro bevarade. — Glas-, linne-, guld- o. silverindustri. Handel med lantbruksprodukter o. fisk.

van Leeuwenhoek [le'venhok], Antony (1632—1723), höll naturforskare, konstruerade de första mikroskopen o. gjorde pionjärtagelser över mikroskopiska strukturer, bl. a. i blodet.

Leeward Islands [ljo'od aj'l'nds] (»öarna i lä»), eng. namn på en del av Små Antillerna o. de franska öarna (*lies sous le Vent*) i Stilla havet: 1. Kronkoloni i Britt. Västindien, omfattar öarna Antigua (med huvudstaden St. John), St. Kitts, Virgin Islands (den britt. delen), Montserrat m. fl. 1,093 kvkm, 108,000 inv. (1946). Export av socker o. bomull. — 2. Fransk ögrupp i Stilla havet (Polynesien), n.v. om Sällskapsöarna. 12,000 inv. (1941).

Lefebvre [l'e'vvr], François Joseph, hertig av Danzig (1755—1820), fransk marskalk. Tjrspr. sergeant fick L. i revolutions- o. Napoleonskrigen höga befäl. L:s gemål, en f. d. tvätterska, är titelpersonen i komedien »Madame Sans-Gêne» av V. Sardou o. E. Moreau.

Leffler, Anne Charlotta (1849—92), författarinna, g. m. 1) L. E d g r e n, 2) hertigen av C a j a n e l l o. Bekant för sina inlägg i indignationslitteraturen i kvinnofrågan. Bl. noveller *Gusten trä pastoratet*, bl. dramer *Sanna q-cin-nor o. En räddande engel*. Sina noveller utgav hon i serien *Ur lifvet* (5 bd, 1882—93). Syster till G. Mittag-Leffler o. F. Läffler.

Lefort', Franz Jakovlevitj (1656—99), den förste ryske amiralen, Peter I:s lärare o. vän, skapade det första ryska kejsrerliga gardet.

Lefrén, Johan Peter (1784—1862), militär, politiker, militär författare; trogen anhängare av Karl XIV Johans o. Oskar I:s politik.

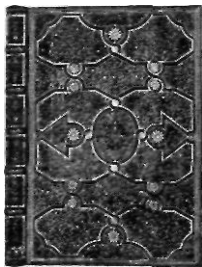
Le'ga (fsv. *legha*, besläktat med *lin* o. *län*). 1. Upplåte av nyttjanderätt till vissa ting o. rättigheter mot ersättning (saklega). Ex.: arrende, hyra. — 2. Atagande av tjänsteprestationer mot ersättning (tjänstelega).

Legal (av lat. *lex*, lag), laglig, lagstadgad. Motsats: illegal. — Legalis c'ra, göra laglig.

Legal annons, kungörelse, som enl. lag skall införas i tidningarna (i allm. Post- o. Inrikes tidningar jämte ortstidning).

Le Gascon [l' gaskã'si, fr., »gascognaren», fransk bokbindare, verksam omkr. 1620—50. Han införde ett nytt slags bknband, oftast av röd marokäng med utsökt elegant vegetativt,

miniatyrartat mönster i guldpresning, inderlat i geometriska, kring en mittaxel symmetriskt grupperade fält. Dessa band räknas till bokbindarkonstens främsta. (Se bild.)

Legat' (av lat. *legatus*, utskickad). 1. I antikens Rom ombud för senaten el. högre ämbetsman. Befälhavare för en legion. — 2. Påvligt sändebud med ambassadörs rang. — 3. Enl. testamentslagen ^{25/4 1936} särsk. i testamentet given förmån, ss. viss sak el. visst penningbelopp el. nyttjanderätt till egendom el. rätt att därav njuta ränta el. avkomst.

Legat'arie, person som erhåller legat. Legation (av lat. *lega're*, förordnad), diplomatisk beskickning. — Legationsråd, legationssekreterare, tjänstemän vid beskickning. Legationspredikant, präst vid beskickning. I samband med att cheferna för vissa sv. beskickningar 1947 fingo titeln ambassadör ändrades titlarna legationsråd etc. till beskickningsråd etc.

Legationerna, benämning på de till den forna Kyrkostaten hörande prov. Bologna, Ferrara o. Romagna. De styrdes av var sin kardinal.

Legato el. liga'to (it., av lat. *liga're*, binda), bundet; musiker; som anger, att tonerna utan avbrott skola följa på varandra.

Legator, den som genom testamente förordnat om legat.

Lege artis (lat.), enligt konstens regler. Legend' (av lat. *legendum*, som "bör läsas"), berättelse, som skildrar ett helgons el. en martyrs öden. Uppdiktad händelse i allm. Adj.: legendarisk. — Legendarium, lat., legendsamling.

Legendre [l°sja'sdr'], Adrien Marie (1752—1833), fransk matematiker o. astronom, mest känd genom sina tabeller över elliptiska funktioner.

Legentilhomme n°santijämm', Paul, f. 1887, fransk general, guvernör i Franska Somaliland. Anslöt sig till De Gaulle 1940 o. utn. till överbefälh. för de fria franska styrkorna i Östafrika. Överkommissarie på Madagaskar 1942, militärguvernör i Paris 1945.

Legér [l°sje'], Fernand, f. 1881, fransk målare, urspr. konstruktionsritare i en ingenjörfirma, en av kubismens huvudrepresentanter, som med enastående konsekvens fasthållit vid sina ideal. Koloriten är oftast kall o. hård.

Leerering (av lat. *liga're*, binda, förena), homogen, stelnad smälta av flera metaller. Har ofta andra egenskaper än dessa. Jfr Eutektisk blandning.

Leggiero [ledsjärå], it., lätt pianoanslag. Leggings el. leggins f-s], m — eng., höga läder- el. gummidamasker.

Leg'horn, 1. En i Sverige allmänt i en brun o. en vit form förekommande hönsras, tillhörande de a. k. Medelhavsraserna. Utmärkt äggläggare. (Se bild.) — 2. Eng. namnet på Livorno.

Legien [-gi'n], Karl (1861—1920), tysk socialist, särsk. verksam inom fackföreningsrörelsen, riksdagsman 1893—98 samt från 1903. Socialistisk skriftställare.

Leg'io, lat., legion; många.

Legio'n (lat. *Legio*), rom. häravdelning om 4,200 man (Legionäre r), under konsuls led-

ning förd av 6 militärtribuner; under kejsartiden omfattade en legion 5,000—6,000 man i 10 kohorter under en Legat. — I nyare tid beteckning för frivilligförband, t. ex. Främlingslegionen, Pilsudskis legion.

Legion (Thonneur, La [la lesjå« dånö'r], fr., Hederslegionen (jfr d. o.).

Legionär, soldat i en legion. Leg'is actio, lat., fornromersk process med användande av älderdomliga o. högtidliga former.

Legislati'v (av lat. *Wgis la'tio*, lagstiftning), lagstiftande.

Legist' (av lat. *lex*, lag), lagkunnig; under medeltiden benämning på anhängare av rom. rätten i motsats till dekretist, anhängare av kanoniska rätten.

Legiti'm (av lat.), laglig, »äkta» (i fråga om arvingar). Motsats: ill'egiti'm.

Legitimation'. 1. Styrkande av identitet, tillträdesrätt e. d. genom uppvisande av legitimationshandling, t. ex. legitimationskort, pass, passersedel. Bestämmelser om legitimation för tillträde till förbjudna områden o. anläggningar i legitimationsskugörörelsen ^{1/7 1944}. — Verb: legitimeras sig. — 2. Behörighet att utöva vissa yrken, t. ex. tandläkareyrket.

Legitimitet, anhängare av legitimitetsprincipen; efter jultrevolutionen 1830 i Frankrike anhängare av det legitima bourboniska huset.

Legitimitet' (av lat.), laglighet, lagligt berättigande; äktenskaplig börd; en furstes lagliga rätt till kronan.

Legitimitetsprincipen hävdar, att överhöghet över ett landområde endast tillkommer därtill arvsberättigat furstehuset. — Motsats: folksuveränitetsprincipen, enl. vilken den rätta o. ursprungliga överhögheten ligger hos folket, som därför kan avsätta en ovärdig monark o. insätta en annan el. självt utöva makten.

Legnano [lenja'nå], befäst stad i n. Italien, Lombardiet, n. v. om Milano. 30,000 inv. (1931). Bomulls- o. silkesväverier. Vid L-segrade 1776 lombarderna över Fredrik I Barbarossa.

Legoavtal, legokontrakt, det. som lega. Le Goffio [l° gäfik'], Charles (1863—1932), fransk författare o. skald, som i dikter, romaner o. kulturstudier (*Uåme bretonne*, 4 bd, 1902—22) skildrar sin hembygd Bretagne.

Legohjon, äldre benämning på tjänare. Legostadgan, en 1833 utfärdad stadga, som reglerade förhållandet mellan husbönder o. tjänare; upphävdes ss. föräldrad 1926.

Legoståmma, äldre benämning på legotid, dvs. den tid, för vilken ett avtal om (tjänste)lega ingåtts.

Legosängsavgift, dagavgift för vård o. kost på allmänt sjukhus.

Legotrupper, trupper, som lejts av en krigförande makt. Voro vanliga redan under antiken; under 1400—1600-t. bestodo härarna till största delen av sådana.

Legrand [l°grå'e'], Louis, f. 1864, fransk målare o. etsare; huvudsakl. motiv ur balettensösernas liv.

Le Gräs [l°grå'], Louise de Marillac (1591—1662), fransk adelsdam, tills, med Vincent de Paul grundare av Bar m h ä r t i g a systrar (1633), en kvinnlig kongregation för sjukvård m. m., stadfäst av påven 1668. Beatificerad 1920.

Legros [logrå'], Alphonse (1837—19"), fransk målare o. grafiker med bibliska bilder i nutidsmiljö o. andra genremotiv. L. vistades mest i England, där särsk. hans verksamhet som etsare fick betydelse.

Legua'ner, *Iguani'dae*, familj av ödlor med köttig, knappast utsträckbar tunga o. med tänder fastade vid käkkanternas insida. Amerikas

varmare delar, ett par släkten äv. på Madagaskar o. Fijiöarna. De egentliga leguanerna, släktet *Iguana*, äro stora (med svansen 15 m), gröna trädödlor med stora hudflikar under hakan o. på halsen samt en taggig kam utefter ryggen. Deras kött o. ägg ätas begärligt.

Legumin, äggviteämne i ärter.

Leguminosae, ärtväxter, familj, omfattande över 12,000 arter örter, buskar o. träd med parbladiga el. fingrade blad samt regelbundna el. ensymmetriska, hos många fjärlilika blommor. Frukten typiskt en balja. Rötterna ha bakterieknölar. Hit höra bl. a. släktena *Acacia*, *Cassia*, *Pisum*. Jfr Knölbakterier.

Legymer (av fr. *légumes*), grönsaker.

Lehar [lä'har], Franz, f. 1870, ungersk operettkompositör, världsbekant genom *Glada änkran* (uppf. i Sthlm 1906). L. har vidare skrivit bl. a. *Greven av Luxemburg* o. *Zigenarkärlek* (uppförda i Sthlm 1910), *Paganini* (1925) o. *Leendets land* (uppf. i Sthlm 1932).

Le Havre de Grace [l° a'vr d°gra's], stad i n.v. Frankrike, dep. Seine-Inférieure, vid Seines mynning. 107,000 inv. (1946). Frankrikes näst största handelshamn. Havsbad (*Sainte-Adresse*). Textilindustri. L. anlades 1517 av Frans I. Juni 1940—sept. 1944 var L. ockuperat av tyskarna. Svårt utsatt för bombärder (hamnen förstörd) under hela Andra världskr.

Lehman [li'm'ön], **Herbert**, f. 1878, amerik. politiker, bankir, guvernör i staten New York 1932—42, därefter chef för den amerik. byrån för hjälp o. återuppbyggnad i utlandet. 1943—46 chef för UNRRA (se d. o.).

1. **Lenmann**, Or la (1810—70), dansk jurist o. tidsningsman, från ungdomen en av ledarna för den liberala o. nationella rörelsen i Danmark samt för skandinavismen. Minister 1848 deltog L. i den nya grundlagens utarbetande. Söm inrikesminister 1861—63 verkade han förgäves för Slesvigs fulla införlivande med Danmark. Stor vältalare.

2. **Lenmann**, Alfred (1858—1921), brorson till A. L., dansk psykolog, prof. i Köpenhamn, där han grundlade ett psykofysiskt laboratorium. Bl. arb. *Overtro og Trolddom* (2 bd, 1893—96) o. *Størst Udbytte af legemligt og aandeligt Arbejde* (1919).

3. **Lenmann**, Edvard (1862—r930), kusin till A. L., dansk religionshistoriker. 1910 prof. i Berlin; 1913—27 prof. i Lund. Bl. arb.: *Zarathustra* (2 dir, 1899—1902), *Buddha* (1907). Populärföreläsare, mångsidig essärförfattare.

Lenmann, Lotte. f. 1885, tysk sångerska (lyrisk sopran), här lysande tolkat Wagnerpartier (Eva, Elsa, Sieglinde) vid Statsoperan i Wien (1914—38) o. i För. stat. L. är äv. en framstående romansångerska, vida känt genom konsertresor. Sed. 1938 amerik. medborgare.

Lenmann [li'm'ön], **Rosamond**, f. 1903, eng. författarinna, skildrar i sina romaner med stor psykologisk finkänslighet den unga kvinnans själsliv, bl. a. i *Dusty answer* (1927; Dunkelt svar, 1930), *Invitation to the waltz* (1933; Första balen, 1933), *The weather in the streets* (1936; Dansen går, 1937) o. *The ballad and the source* (1944; Balladen och källan, 1946).

Lehmbruck [le'mbrök], **Wilhelm** (i88r—1919), tysk skulptör, en av den tyska expressionismens främsta företrädare, som med anslutning till gotiken gav uttryck för stegrad känsla o. lyrisk innerlighet.

Lehnberg, **Magnus** (1758—1808), vältalare, biskop i Linköping 1805. Led. av Sv.

akad. 1789; av sin tid högt uppskattad äreminnesförfattare. Som teolog företrädare för neologien.

Lehtinen [letj'tinen], **O n e r v a**, f. 1882, finsk författarinna under pseudonymen L. **O n e r v a**, en av den finska litteraturens främsta tolkare av kvinnligt själsliv. I romanen *Mirdja* (1908) skildrar hon i nietszscheansk stil en kvinnlig Gösta Berlingfigur. Av. novellsamlingar, främst *Murtoviivoja* (1909) o. dikter. G. m. L. Madetoja.

Lehtonen [letj'tänen], **Joel** (x88i—1934), finsk författare. På intim kontakt med hembygden (Savolax) grundar sig L:s breda, ofta soligt humoristiska bondepos *Putkinotko* (1919—20), som skildrar lantproletariernas liv.

Lehtonen [letj'tänen], **Aleksi**, f. 1891, finl. teolog, prof. i Helsingfors 1932; biskop i Tammerfors 1934, ärkebiskop 1945—Bl. arb. *Särdrag i det finska fromhetslivet* (1925) o. *The church of Finland* (1927).

Leibl **Paj** bl], **Wilhelm** (1844—1900), tysk målare. I sina bonde-skildringar o. porträtt (*Doktor Jais*, Nat.mus.) med fint utpenslade detaljer framträdde L. som en av Tysklands främsta 1800-talsrealister. (Se bild.)

von Leibniz [lajp'nits], **Gottfried Wilhelm** (1646—1716), frih., tysk filosof o. mångsidig lärd, hovbibliotekarie i Hannover. Verkighetens innersta väsen består enl. L. av ett obegränsat antal »monader», dvs. enkla okroppsliga enheter av själslig art, »psykiska atomer», vilkas grundfunktion är föreställning o. vilja. Alltefter föreställningsförmågans klarhetsgrad hos varje monad bilda dessa en oändlig serie, från monader med de oklaraste föreställningar upp till Gud, den högsta monaden. Orsakssammanhanget i tillvaron är från begynnelsen fastställt av Gud. Huvudarb.: *Nouveaux essais sur l'entendement humain* (X765), *Essais de Théodicée* (1710). Av. inom historieforskningen o. matematiken gjorde L. en betydande insats.

Leicester [less't°], stad (eget grevskap) i mell. England, vid fl. Soar. 275,000 inv. (1946). Flera medeltida kyrkor o. rester av slottet, fordom säte för de mäktiga grevarna av L. Tjuniversitetscollege, Huvudort för Englands strumpväverier. Av. betyd. sko- o. gummiindustri. — L. anlades av romarna.

1. **Leicester** [less't°], **Simon de Montfort**, earl av L. (1206—65), fransk krigare o. statsman, från 1229 i eng. tjänst, till en början Henrik III:s främste rådgivare men sedermera det nationella partiets ledare i kampen mot dennes franska gunstlingar. Genom segern vid Lewes 1264 blev L. Englands egentlige härskare o. inkallade f. å. det första parlamentet med 2. bergerliga ombud.

2. **Leicester** [less't°], **Robert Dudley**, earl av L. (omkr. 1531—88), Elisabets av England gunstling o. en av de ledande i hennes råd, förespråkare för det elisabetanska Englands expansionsidéer.

Leicestershire [lɛs'st'sjə], grevskap i mell. England. 2,121 kvkm, 542,000 inv. (1931). Jordbruk o. boskapsskötsel (leicesterfår). Kolfält i n.v. Huvudstad: Leicester.

Leiden, dets. som Leyden.

van Leiden, dets. som van Leyden.

Leidnerflaska [lejd'-], äldsta form av elektrisk kondensator; består av en flaska, ut- o. invändigt beklädd med stanniol el. dyl.

Leif Eriksson, islänning, som på en missionsfärd till Grönland är 1000 vänddrevs till Nordamerikas fastland, som han kallade Vinland.

Leigh [li], stad i v. England, grevsk. Lancashire, v. om Manchester. 46,000 inv. (1946). Siden-, bomulls-, järn- o. glasindustri. Kolgruvor i närh.

Leigh [li], Vivien, f. 1913, eng. filmskådespelerska, som vunnit framgångar i bl. a. *Borta med vinden* (1939), *Dimmoras bro* (1940) o. *Lady Hamilton* (1941). Gift m. L. Olivier.

Leigh-Mallory [li meč'həri], sir Träfford (1889—1944), eng. flygmarskalk, spelade en framträdande roll i »slaget om Storbritannien» som ansvarig för jaktplansoffensiven hösten 1940; chef för jaktkommandot nov. 1942. Som expert på samverkan med andra vapenslag utn. han dec. 1943 till allierad överbefälh. för flyget under general Eisenhower o. ledde som sådan invasionen i Frankrike juni 1944.

Leighton [le'tn], Frederick (1830—96), baron L., eng. målare o. bildhuggare, sin tids främste inom den eng. akad. riktningen.

Leijoncrona (Leyoncrona), Christoffer (omkr. 1662—1710), skald, mest bekant genom heroiden *Habor och Signill* samt ett brottstycke av en herderoman.

Leijonhufvud, svensk adlig ätt, känd sedan slutet av 1300-t. Den nu levande grenen blev friherrlig 1651. Jfr Lewenhaupt.

1. Leijonhufvud, Erik Abrahamsson, d. 1520, riksråd, övergick strax efter Sten Sture d. y:s död till Kristian II. Dock avrättades han i Sthlms blodbad. L:s dotter Margareta var Gustav Is andra gemål.

2. Leijonhufvud, Sten Eriksson (1518—86), son av E. A. L., frih. 1561, riksråd, en av Gustav Is högst betrodda män. Vid Sturemorden räddades både L. o. Sten Baner av Erik XIV:s order att skona »herr Sten». Vid upproret 1568 slöt sig L. till hertigarna. Han blev nedstucken vid Sthlms fall.

3. Leijonhufvud, Märta (1520—84), dotter av E. A. L., g. m. Svante Sture d. y., för sin manhaftighet kallad »kung Märta». Änka genom Sturemorden understödde hon verksamt hertigarnas resning mot Erik XIV.

4. Leijonhufvud, Erik Abrahamsson (1551—1616), sonson av E. A. L., frih., riksråd, lagman. Trots sin smidighet måste han 1598 öppet ta parti för Sigismund. Ställd för rätta i Linköping 1600 o. benådad.

5. Leijonhufvud, Axel Stensson (1554—1620-t.), son av S. E. L., greve, riksråd, efter 1596 hertig Karls anhängare. Bisittare i domstolen i Linköping 1600 bröt han strax därpå med Karl o. gick i landsflykt.

6. Leijonhufvud, Axel Gabriel (1717—89), frih., lantmarskalk vid 1771—72 års riksdag. Medl. av Tankebyggarorden, Utile Dulci o. Vitt.akad. Mus. akad:s förste preses.

7. Leijonhufvud, Broder Abraham (1823—1911), frih., generalmajor, sjöminister 1870—74. Som led. av AK 1876—84, FK 1884—93 verkade L. ivrigt för försvarets stärkande.

Leijonmarok, Sven Agricola (1649—1728), ämbetsman, verksam i lagkommissionen från 1689, vice president i Åbo hovrätt 1701.

Från början anhängare av enväldet blev I., under Karl XII:s senare år oppositionsman.

Leine [laj'-], biflod fr. v. till Aller, v. Tyskland. 185 km. Segelbar till Hannover.

1. **Léi'no**, Kasimir (1866—1919), finsk författare, teaterledare o. kritiker; skrev noveller, skådesoel, dikter.

2. **Léi'no**, Eino (1878—1926), broder till K. X., finsk författare, utgav skådespel, romaner, lyrik; nådde högst i en saml. ballader på Kalevalas versmått (1903).

Leino [lej'nä], Yrjö, f. 1897, finsk kommunistisk politiker. Urspr. jordbrukare. Inrikesminister 1946—48. G. tn. Hertta Kuusinen.

Leinster [lenn'st'], provins i s.ö. Eire. 19,618 kvkm, 1,260,000 inv. (1943). Indelat i 13 grevskap. Huvudstad: Dublin.

Leipzig [lajp'tsi?J], stad i Tyskland, n. v. Sachsen, vid fl. Elster, 707,000 inv. (1939). E- var föreg. Andra världskr. en välbyggt stad med en mängfald vackra byggnader, bl. a. gamla rådhuset (1556—58), sedan historiskt museum, samt den gamla klädeshallen, Gewandhaus, 1896 ombyggt till mässlokal. Bl. nyare byggnadsverk märkas nya rådhuset (1899—1905), riksrättsbyggnaden (1888—95, se bild) samt den storatade banhallen (1909—15). E- var säte för tyska riksrätten.

Univ. (grundat 1409) o. talrika högskolor; berömt musik- o. konservatorium. Stort bibliotek (Deutsche Bibliothek). L. var huvudort för Tysklands bokindustri o. bokmarknad o. hade världens största varumärsk (2 ggr ärl.). — Anlades på noo-t. — Vid E- stod 1813 det stora slag, som bröt Napoleons makt (»die Völkerschlacht»). E. blev under Andra världskr. till stora delar ödelagt av allierat flyg.

Leiser [laj'-], ett slags medeltida kyrkvisor, som uppkommit i anslutning till *Kyrie eleison* (»Herre, förbarma dig!») o. ofta bibehållit detta som omkväde. Ps. 62: 1, 135: 1, 153: 1 m. fl. äro urspr. leiser.

Leith [li'p], hamnstad till Edinburgh, Skottland, vid Firth of Forth, inkorporerad 1920.

Leitha [laj'-], biflod fr. h. till Donau. 178 km. I gamla Österrike-Ungern bildade den en sträcka gräns mellan de båda riksdelarna, som därför ofta kallades Cisleithanien o. Transleithanien (landet på denna resp. andra sidan Eitha).

Leitmeritz [laj't-], tjeck. E i t o n é f i c e, stad i n. Böhmen, Tjeckoslovakien, vid Elbe. 18,500 inv. Handel o. industri.

Leitrim [li'-], grevskap i n.ö. Eire, prov. Connaught. 1,587 kvkm, 46,000 inv. (1943K) Boskapsskötsel o. jordbruk. Huvudstad: Carrickon-Shannon.

Lejd (av mlty. *leide*, följe), försäkrans om trygghet för person, som infinner sig för att underhandla, svara inför domstol etc. — Eejdebrev, bekräftelse på lejd.

Lejdåre. 1. Ett slags repstuge. — 2. Rep längs rår m. m. för segels fästande o. för manskapet att hålla sig fast i. — 3. Rep, längs vilka vissa stagsedel glida vid hissande o. nedhalande.

Lejdratrik, benämning på den transoceanä sjöfart, som Sverige under Andra världskr. kunde uppehålla genom överenskommelse med de krigförande parterna, som utfäste sig att genom sin blockad släppa fram fartyg, vilkas avgångs-

land, destination, kurs o. last de dessförinnan godkânt.

Lejon, *Felis le'o*, största nu levande katt-djur. Kroppen kraftig o. stark men jämförelsevis kort. Pälsen kort, enfärgad. Hanen har man. Talrika raser över nästan hela Afrika; rester av det asiatiska lejonet finnas kvar i Persien samt i någon mån i n.v. Indien. Annu i historisk tid fanns lejonet på Balkanhälvön.

Lejonbukten, fr. Golfe du Lion, havsbukt av Medelhavet vid Frankrikes s. kust mellan spanska gränsen o. Toulon. Farlig för sjöfarten på grund av våldsamma havsvindar. Innanför den låga kusten talrika strandsjöar.

Lejonet (lat. *Le'o*), stjärnbild i ekliptikan under Stora björnen. *Kequlus* (Alfa) är av första, *Denebola* (Beta) av andra storleken. — Lejonet är djurkretsens femte tecken. Röt-månaden börjar, när solen omkr. 22 juli ingår i Lejonet.

Lejongap, art av örtsläktet *Antirrhinum*. Lejonhjärta, binamn på Rikard I av England.

Lejonkulan, den första fasta teatern i Sverige, belägen i en byggnad i s. wallgraven vid Sthlms slott. Invigdes 1667, förstördes vid slottsbranden 1697. 1686—91 spelade där ett studentsällskap från Uppsala, varvid flera av medlemmarna författade skådespel uppfördes.

Lejonriddaren, Ivan Lejonriddaren, medeltida sagohjälte, huvudperson i en av de bretonska romanerna (i sv. översättning. *Herr a Ivan*, en av Eufemia visorna).

Lej're, en nära Roskilde på Själland, Danmark, enl. sägnen säte för Skjoldungaätten («Lejrekonungarna»).

Lek, en av Rhens mynningsarmar, genomflyter Rotterdam o. kallas därefter Nieuwe Maas.

Lek. Zool. Beteckning för med parningen förbundna livsyttringar av skilda slag. Fiskarnas lek är den period, då de lägga rom o. mjölke, men äv. bland högre djur äro parningslekarna o. »spelen» därmed jämförliga företeelser.

Lekäion, det forna Korintns hamn vid Korintiska viken. Den andra hamnen, Kenkrea i, låg vid Saroniska viken.

Leka'men (fsv. *likhamber*, av *lik* i bet. kropp o. urgerm. *haman*, hölje), egentl. kroppshölje; kropp.

Lekare. 1. Under tidigare medeltiden benämning på kringvandrande gycklare. — 2. Sjöf. Anordning på kätting, varigenom dennas olika länkar kunna vrida sig runt utan att törnar uppstå (se bild). Liknande anordning finnes äv. på vissa block.

Lekaryd, kommun i s. Småland. Kronob. 1. (past.adr. Alvesta); Moheda landsf.distr., V. Värends doms. 534 inv. (1947). — 1945 påträffades i närh. av Alvesta en s. k. vapengrav fr. 300 e.Kr.

Lekatt, annat namn för hermelin. Lekeryd, kommun i n. Småland, Jönk. 1. (past.adr. Svartorp); Huskvarna landsf.distr., Tveta, Vista o. Mo doms. 931 inv. (1947).

Lekman (av nlat. *la'ctus*, av grek. *la'o's*, folk), urspr. icke-prästvigd person, num. äv. icke-fackkunnig person.

Lekmannabröder el. tjänande brö-

der, benämning under medeltiden på icke prästvigda munkar, som skötte praktiska klostersysslor.

Lekmannapredikant, predikant utan kyrklig invigning o. egentlig teol. utbildning.

Lekombergsfältet, järngruvefält o. anrkningsverk i s. Dalarna, Ludvika kommun. Ag. Gruf.-A.B. I, ekomburg. Aktiekap. 1 mill. kr. (1948).

Leksand, kommun i mell. Dalarna, Kopparb. 1.; Leksands landsf.distr., Nedansiljans doms. 9,199 inv. (1947), därav i Leksands församling 8,198, varav i Leksands Norrts municipalsamhälle 1,504 o. i Djura församling 1,001. — Den urspr. medeltida kyrkan fick 1709—15 sin nuv. karaktär av centralkyrka. Restaurerad o. återinvigd 1943. Klockstapel från 1600-t. Samrealskola.

Leksands kontrakt, Västerås stift, Kopparb. 1., omfattar 7 församlingar. Kontraktspstens adr.: Leksand.

Leksberg, kommun i n. Västergötland, Skarab. 1.; Hasslerövs landsf.distr., Vadsbo doms. 1,239 inv. (1947).

Lektio'n (av lat. *lectio*, läsning), undervisningstimme, vid skolorna vanl. 45 min.

Lektor (lat. *lector*, föreläsare), titel för vissa lärare vid högre allmänt läroverk o. andra högre läroanstalter. — Lektorat, en lektors befattning.

Lektör (av fr., läsning. — Lektör, föreläsare; person, anställd för högläsning. Fem.: Lektör).

Lekvattnet, kommun i n. Värmland, Värml. 1. (past.adr. Märbacken); Torsby landsf.distr., Fryksdals doms. 779 inv. (1947).

Lekåsa, kommun i v. Västergötland, Skarab. 1.; Vedums landsf.distr., Åse, Viste, Barne o. Laske doms. 363 inv. (1947).

Lelewel, Joachim (1786—1861), framstående polsk historiker o. bibliograf, under resningen 1831 medlem av Nationalregeringen. Utgav från 1853 sina hist. verk under titeln *Polska* (Polen) i 20 bd.

Le Locle [l'ö läkl'], stad i Schweiz, i kantonen Neuchâtel, 11,000 inv. (1941). Urtillverkning.

Lely [Hlj], sir Peter, urspr. Pieter van der Faes (1618—80), eng. målare av höll. börd. L. kom 1641 till London, där han blev hovmålare o. skattades högt för sin av van Dyck starkt påverkade porträttkonst.

Lelången, sjö i s.v. Värmland o. n.v. Dalsland, avflyter till Laxsjön, ingår i Dalslands kanal. 55 kvkm.

Lemaître [l'ö mä'tr], Jules (1853—1914), fransk kritiker. Sin bok- o. teaterkritik, i vilken han elegant förfäktade de fransk-klassiska traditionerna, samlade han i *hes contemporains* <5 dir, 1886—95, o. *Impressions de théâtre* (10 dir, 1888—98). Skrev äv. berättelser o. dramer.

Lembang, ort på v. Java, nära Bandoeng. Modern astronomiskt observatorium.

Lemberg, tyska namnet på Lwów. Lemek (i Septuaginta o. NT La me k), biblisk gestalt, enl. Jahvisten (1 Mos. 4: 18 ff.) fader till stamfäderna för de tre viktigaste yrkesgrupperna (boskapsägare, sångare o. smeder), enl. Prästkodex (1 Mos. 5: 25 ff.) fader till Noa.

Lemercier [l'ö märs-je'], Jacques (omkr. 1585—1654), fransk arkitekt, 1624 ledare för *Louvre-bygget*. Han uppförde för Richelieu det nu ändrade *Palais Roy* al samt senare *Sorbonne-kyrkan* (1635—56).

Le mieux est l'ennemi du bien [l'ö mjö' ä länni' mü' bjä's], fr., det bästa är fiende till det goda, dvs. genom att eftersträva blott det bästa kan man gå miste om det goda.

Lemke, Johan Philip (1631—1711), målare av tysk börd, inkallad till Sverige 1683. Mest betydande äro hans bataljmålningar på Drottningholms slott. Ett flertal teckningar i Nat.mus. o. Göteborgs mus.

Lemming, Eric (1880—1930), idrottsman, dir. för AB. Göteborgssystemet 1923. Världsmästare i spjutkastning 1899—1912; segrare vid Olympiska spelen 1906, 1908 o. 1912.

Lemm'inkännen, en av hjältarna i Kalevala.

Lem'na, andmatsläktet (fam. Lemnaceae), to arter. Stammar cirkelrunda el. spjutformade, skivor med rötter från undersidan o. blommor från kanten. *L. m'vior* (se bild), ljusgrön, täcker stundom fullständigt ytan på smärre, stillastående

vattensamlingar.

Lemnaceae [-see], familj av cnkjärtbladiga, små, simmande vattenväxter, som sakna tydliga blad o. utgöras av bladlika stammar. Hanblomma av en enda ståndare o. honblomma av en enda pistill, samlade inom ett tunt hölster. Hit hör släktet *Lemna*.

Lsmnhult, kommun i mell. Småland, Jönk. l.; Åseda landsf.distr., Njudungs doms. 433 inv. (1947)-

Lemniska'ta (av grek. *lemnis'kos*, band), kurva i form av en liggande, symmetrisk åtta.

LenVnos, nygrek. *l. i m n o s*, grek. *ö i n*. Egeiska havet. 454 kvkm, 27,000 inv. Bergig o. vulkanisk men fruktbar. Från L- kommer den röda (mörkt rödbruna) bolusleran. Hamn: Bournia.

Lemona'd el. *l i m o n a d* (av it. *limo'ne*, citron), läskedryck av sur fruktsaft, vatten o. socker.

Lemonnier [*l'mänje*], Camille (1841—1913), belg. författ. Bl. L:s starkt naturalistiska romaner *Un mâle* (1881; En man, 1924).

Lemon squash [*lemm'n sk'äij'*] (eng., av *lemon*, citron, o. *squash*, krama), dryck av citronsaft, socker o. vatten.

Lemoyne [*l'm'ann'*], Jean Baptiste (1704—78), fransk bildhuggare, porträtter. Honom tillskrivas de två bysterna av Gustav III:s väninnor, *grevinnorna de Brionne* o. *d'Egmont*, i Nat.mus.

Lemu'rer. 1. I rom. myt. avlidnas andar, spöken. — 2. Dets. som makier.

Lem'vig, stad i v. Jylland, Ringköbing Amt, Danmark, vid Limfjorden. 4,800 inv. (1940).

Lena. 1. Kommun i mell. Uppland, Upps. l. (past.adr. Vattholma); Norunda landsf.distr., Upps. l:s doms. 962 inv. (1947). — 2. Kommun i v. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Östadkulle); Kullings landsf.distr., Vättele, Ale o. Kullings doms. 723 inv. (1947).

Le'na, ö. Sibiriens största flod, upptrinner på Baj kalbergen o. utmynnar med ett stort delta i Nordenskiöld's hav i N. Ishavet. 4,600 km. Under sitt lopp upptrar L- mera än 1,000 bifloder. I övre Lenaområdet finnas stora guldfyndigheter. 1945 upptäcktes vid L:s mynning hällmålningar från paleolitisk tid.

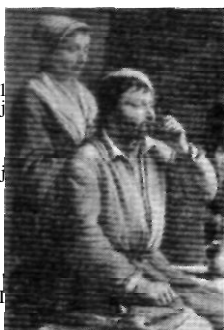
Leiz'e'us, Johannes Canuti (1573—1669), prof. i filosofi i Uppsala, ärkebiskop 1647. Under L:s tid avskildes Norrland från ärkestiftet. *L.* skrev bl. a. en lärobok i filosofi.

Lenf'e'us, Knut Nilsson (1688—1776), kyrkoherde i Delsbo, utgav ett för kännedomen om folklivet i äldre tider betydelsefullt verk, *Delsbo Illustrata* (1764).

Lenai'a, forngrek. fest till Dionysos' ära, firad efter vinskörden, varvid komedier uppfördes.

Le Nain [*l'ö nä'n*«], Antoine (omkr. 1588—1648), Louis (omkr. 1593—1648) o. Matthieu

(1607—77), franska målare, bröder, vilkas olika andelar i deras ofta gemensamt signerade verk till en del äro ovissa. De utförde kärvt realistiska målningar med psykologiskt differentierade figurkompositioner ur böndernas liv. (Detalj ur *Kejos de paysans*, se bild.)

Lenard [*le'nart'*], Philipp (1862—1947) tysk fysiker, 1896 ptof. i Heidelberg, 1898 i Kiel o. 1907—1930 åter i Heidelberg. L. erhöll 1905 nobelpriset för sina arbeten rörande katodstrålar.

Lenarto'wicz [-vitiij], Teofil (1822—93), polsk skald. Dikter i folkvisestil med allmogemotiv.

Lenau [-a°], Nikolaus, författarnamn för Nikolaus Niembsch von Strehlenau (1803—50), tysk skald, en av Tysklands främsta lyriker. L:s formfulländade, ofta filosofiskt betonade diktning präglas av vemod o. förgångelsekänsla. Bland hans främsta verk kunna nämnas *Gedichte* (1832), *Faust* (1836), *Die Albigenser* (1841).

von Le'nbach. Franz (1836—1904), tysk målare. Eklektiska men samtidigt karaktärsfulla porträtt av samtidens mest betydande tyskar.

de Lenclous [*d° la'n«klä'*], Anne, kallad Ninon de L. (1615—1705), fransk kurtisan o. litterär världsdam. Var älskarinna bl. a. till de La Rochefoucauld o. Voltaire. Kallades »den odödliga Ninon». Hennes salong var samlingspunkt för Frankrikes betyd. personligheter.

Lend and lease bill [*lend'and li's*], eng. »låne- o. uthyrningslagen», öv. kallad *En g'landsbillen*, amerik. lag av «/s 1941, genom vilken För. Stats president bemyndigades att till länder, vilkas försvar han ansåg livsviktigt för För. Stats eget försvar, sälja, utlåna el. uthyra försvarsmedel (vapen, ammunition, flygplan, fartyg, lantbruks- o. industriprodukter m. m.). Totalbeloppet för låne- och uthyrningshjälp till de allierade var mars 1945 39,000 miljoner dollar. Lagen upphörde ²¹/_s 1945.

Lendernmän, medeltida krigarklass i Norge med vissa ärtliga företrädesrättigheter. De ägde icke skattefrihet men voro skyldiga att följa kongungen i ledning.

Len'e'vitj, Nikolaj Petrovitj (1838—1908), rysk general, efter Kuropatkin överbefälh. i Rysk-japanska kriget.

Len'gen [*la'lä'm*], Suzanne (1899—1938), fransk tennispelerska, världsmästarinna 1919—20. Sedermera professionell.

Len'gvel [*länn'djäl*], by i s. Ungern, med lämningar av ett befäst stadsliknande samhälle från yngre stenåldern.

Lenhovda, kommun i ö. Småland, Kronob. l.; Lenhovda landsf.distr., ö. Värneds doms. 2,411 inv. (1947), därav i Lenhovda municipalsamhälle 1,126.

Lenin [*lje'nin*], Vladimir Iljitj (1870—1924), egentl. U l j a n o v, rysk bolsjevik, skapare av den ryska kommunismen; son av en folkskolinspektör i Simbirsk (num. Uljansk) o.

urspr. advokat. Deporterades 1897 till Sibirien, flydde 1900 till utlandet o. bosatte sig i Schweiz. Då på konferenserna i Bryssel o. London (1903) ryska socialdem. partiet sprängdes, blev L. ledare för dess vänstra flygel (bolsjeviker). Efter Första världskr.: utbrott sammankallade I. o. hans partivänner tre konferenser (Zimmerwald, Kienthal o. Stimm), vid vilka kriget behandlades som medel till den proletära världsrevolutionen. Vid marsrevolutionens utbrott 1917 återvände I., till Petrograd, där han arbetade för maktens överlåtande åt arbetar- o. soldatråden (sovjet). L:s första försök att störta regeringen i juli s. å. misslyckades, men 7 nov. s. å. vann bolsjevismen fullständig seger. L. blev ordf. i Folkkommissariernas råd, vilken post han innehade ända till sin död. 1920 bildade I., den 3:e internationalet. 1921 införde han den nya ekonomiska politiken («nep»). L:s lära, dess studium o. tillämpning (Leninism) är i nuv. Sovjetryssland ett särsk. ämne i alla skolor. Bl. arb. *Kapitalismens utveckling i Ryssland o. Revolutionen och staten*. Jfr Krupskaja.

riker, sed. 1944 föreståndare för Livrustkammaren. Bl. arb. *Flintläset, dess uppkomst och utveckling* (1939).

Lennander, Carl Gustaf (1857—1908), läkare, prof. i Uppsala 1891, donator. Utgav en mängd kirurgiska avh., särsk. om blindfarmos. o. bukhinneinflammation.

van Lennep, Jacob (1802—68), höll. författare, skrev populära historiska romaner i W. Scotts stil (*De roos van Dekama*, 1836—37; *Dekamas ros*, 1881).

Lenngren, Carl Peter (1750—1827)» publicist, ämbetsman. Utgav från 1778 tills, med Kellgren *Stockholmsposten*; dess red. till 1813.

2. Lenngren, Anna

Maria, f. Malmstedt,

g. m. C. P. L. (1755—

1817), författarinna, offentliggjorde under 1790-t. i

Stockholmsposten o. Musi-

kaliskt tidsfördriv sina bästa

dikter (*Min salig man,*

Porträtterna, Pojkarna, Frö-

ken Juliana, Grefvinnans

besök m. fl.). Hennes bor-

gerliga realism med tillsats

än av idyll, än av kvick

satir gjorde henne till en av våra folkäraste

författare.

Lenning, John (1819—79), industriman, disponent för Drags AB i Norrköping 1854. Grundade genom donationer ett sjukhem samt John Lennings vävskola i Norrköping.

Lennmalm, Frithiof (1858—1924), läkare, prof. i pediatrik o. praktisk medicin i Lund 1889, i nervsjukdomar vid Karol. inst. 1890, rektor där 1917—23.

Lennstrand, Viktor Emanuel (1861—95), stiftare av *Utilitistiska samfundet*, som ivrade för tros- o. yttrandefrihet samt avskaffande av alla kyrkliga institutioner.

Lenoir (l^on^oar], Marie Alexandre (1762—1839), fransk arkeolog, arbetade under Franska revolutionen på bevarande av landets fornminnesmärken.

Lenormand [l^onärmaⁿs], Henri René, f. 1882, fransk dramatisk författare. L^s skådespel behandla ofta företeelser ur det undermedvetna själslivet o. röja studium av Freud.

Le Nôtre [l^o nâtr], André (1613—1700), fransk trädgårdsarkitekt, skaparen av den franska barockträdgårdens stil. Märkligaste arb. trädgårdarna vid Vaux-le-Vicomte, Versailles, Chantilly samt Marly-le-Roi.

Lenôtre, Gosselin (1857—1935), fransk historiker, bekant för sina medryckande, på noggranna forskningar byggda skildringar från Franska revolutionens tid (*Vieilles maisons, vieux papiers* m. fl.), av vilka många i sv. övers. Led. av Fr. akad. 1932.

Lens [laⁿs], stad i n. Frankrike, dep. Pas-de-Calais. 33,000 inv. (1936). Järn- o. maskinindustri m. m. Kolgruvor i närh. — Under Första världskr. helt förstörd på grund av sitt läge strax bakom tyska fronten. Återuppbyggd men under kriget 1940 åter svårt skadad.

Lens, växtsläkte (fam. *Leguminosae*), b arter i Medelhavsområdet. L. *esculenta* (*Ervum lens*), lins, en ettårig, halvmetrhög, klängande ört med blåa o. vita blommor i långskaftade, fåblommiga klasar. Balja kort o. tjock, tvåfröig. Urgammal kulturväxt.

Lenström, Carl Julius (1811—93), skriftställare, tillhörde som vitter författare nyromantikernas efterföljare. Utgav viktiga litteratur- o. konsthist. arb. (*Sveriges litteratur och konsthistoria i utdrag*, 18 41).

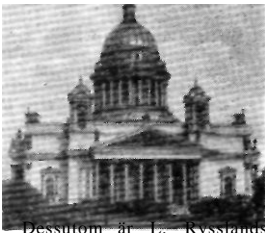
Lenticell' (av lat. *lens*, lins, o. *celVula*, litet rum), kork- el. barkpor hos växterna.

Lentikulär (av lat. *lens* lins), linsformig.

Leninabad [lje-], förr Hodsjent, stad i republiken Tadsjikistan, Ryssland, vid fl. Syr-darja. 51,000 inv. (1939), huvudsakl. tadsjikr. Ylle- o. silkeindustri.

Leninakan' [lje-], nuv. benämning på Aleksandropol, stad i Armenien. 68,000 inv. (1939).

Leningrad [ljeningratt']. r. Förvaltningsområde i RSFSR, omfattar ett område s. om Finska viken, Ladoga o. Onega. 85,100 kvkm, 6,5 mill. inv. (1939). — 2. (r703—1914 S:t Petersburg, 1914—24 Petrograd.) Huvudstad i L. ii vid Nevas utlopp i Jg Finska viken. 3,2 mill. inv. (1939). L. är näst Moskva Rysslands förnämsta industrigtort o. som hamn den första. Elektrisk industri, skeppsvarv, trä-, pappers-, metall-, gummi-, porslins- o. textilindustri m. m.

Desutom är L. Rysslands förnämsta kulturhård med många univ. o. högskolor, vetenskapsakademi, konstakademi, museer o. tavelgallerier (Eremitaget, Ryska museet, Röda arméns museum, Revolutionens museum m. fl.). Bl. märkliga monument märkas Peter I:s ryttarstaty, Alexander III:s Pusjkins o. Krylovs statyer. Bl. kyrkorna Isakskatedralen (se bild), Kasanska o. Smolnykatedralerna samt en moské. 18 km s. om L. ligger Pulkova-observatoriet. — L. grundades 1703 av Peter den store o. var 1712—1919 Rysslands huvudstad. Nov. 1941—jan. 1944 belägrat av tyska trupper, vilka tidvis helt lyckades avskära förbindelserna till staden. I samband med den ryska offensiven jan. 1944 hävdes belägringen 18 s. m. Blev under striderna illa åtgången genom luftanfall och artilleribeskjutning.

Leninorden, rysk orden, instiftad 1930.

Leninsk-Kusnet'skij [lje-], stad i förvaltningsomr. Novosibirsk, RSFSR, vid en bibana till Sibiriska järnvägen. 82,000 inv. (1939). Stenkolgruvor.

Lenk, Torsten, f. ^/j 1890, vapenhisto-

Lentini, stad på ö. Sicilien, prov. Syrakusa. 23,000 inv. Fajanstillv.

Lento, it., musiktempo: långsamt.

Lenz, Max (1850—1932), tysk historiker, prof. i Berlin 1890, i Hamburg 1913. Bl. arb.: *Martin Luther* (1883), *Geschichte Bismarcks* (1902), *Geschichte der königl. Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin* (4 bd, 1910—18). Framstående essäfförfattare.

Lenzites, släkte av rötsvampar (fam. *Polyporaceae*). Fruktkroppar sega, korkartade, mer el. mindre musselformade, undertill med grunda, vida, oregelbundna rör el. ätm. delvis med fria skivor. *L. sepia*r, mörkbrun med gulbrun kant, allmän på tall- o. granvirke; den vanligaste orsaken till röta i ledningsstolpar, bröckräcken, staket m. m.

Leo, lat., lejon; lat. namnet på stjärnbilden Lejonet.

AB. Le'o, läkemedelsfirma i Hälsingborg, gr. 1914. Aktiekap. 600,000 kr. (1948). Tillv. av läkemedel o. farmaceutisk-kerniska preparat.

Le'o, *namm på 13 påvar*. I, e o I den store, påve 440—61, hävdade sin enastående ställning som Petri efterföljare; obestridd härskare över Västerlandets kyrka. — Leo III, påve 793—816, krönte Karl den store till rom. kejsare 800. — Leo IV, påve 847—55, befäste det vatikanska området, »den leoniska stadsdelen», mot saracenerna. — Leo IX, påve 1049—59, förut greve Bruno, utkorad till påve av sin kusin, kejsar Henrik III; befordrade Clunyreformen. Under häna regering inträffade

brytningen med grek. kyrkan (f054). — Leo X (1475—1531), påve 1513, son av Lorenzo de' Medici. Som fulländad renässansman främjade L- konstnärliga o. litterära intressen; kallade Kafael o. Michelangelo till Rom. L:s avlåtshandel för att vinna medel till Peterskyrkans fullbordande blev den direkta orsaken till reformationen. —

Leo XIII (1810—1903), förut greve Gioachino Pecci, biskop i Perugia 1846, påve 1878, nyare tidens störste påve. Smidig diplomat hembar L- segern i »kulturkampen» i Tyskland; genemot Frankrike förde han med statssekreteraren Rampolla en försönlig politik o. uppfordrade 1892 de franska katolikerna att böja sig för republiken. Uppmuntrade sociala strävanden för 1883 Vatikanens arkiv för forskningen.

Le'o, *Östrom. kejsare*. Leo I den store el. Xraciern (omkr. 400—474), kejsare 457. L:s inre o. yttre politik var lyckosam, tills goterna 471 härjade hela Tracien. — Leo III Isauriern (omkr. 680—741), kejsare 717, var en verkligt stor regent, vars reformer förnygade det skräpiga riket. L- började kampen mot bilddyrkarna. — Leo V Armeniern, d. 820, kejsare 813, förde en kraftfull regering. Hans inskridande mot bildyrkan framkallade en sammansvärjning, för vilken han föll offer.

Le'o, Leonardo (1694—1744), ital. tonsättare, av sin samtid högt skattad som kyrko- o. operakompositör.

Le'o, Friedrich (1851—19*4)1 tysk språkforskare, prof. i Göttingen 1889; utgav textkritiska arb. om rom. författare.

Leo, Henning, f. 1885, socialdem. politiker, urspr. lokomotivförare. Led. av AK

1918—28 samt 1933—41, av FK 1930—32. Kommunikationsminister 1932—36, generaldir. o. chef för Byggnadsstyrelsen sed. 1936.

Le'o Afrioa'nus, egen tit. Hasan Ibn Muhammad al-Wazzan (omkr. 1494—1552), morisk geograf, gjorde resor i n. Afrika o. v. Asien. L:s beskrivning över Afrika (utg. 1526) var intill nyare till den förnämsta källan för kunskapen om Sudanländerna.

Leoben [leä'-], stad i Steiermark, mell. Österrike. 33,000 inv. 1939. Metallindustri. I närh. brunkolsbrytning.

Leo'kares, grek. bildhuggare under senare delen av 300-t. f.Kr. Bl. hans i kopior bevarade arb. märkas *Ganymedes och örnen* o. *Apollo di Belvedere* (avbildad på art. Apollon). L- arbetade äv. på Mausoleum i Halikarnassos.

Leon, grek., lejon; Leo.

Leon [leä'n]. 1. Landskap i n.v. Spanien, kring mell. Duero. 38,306 kvkm, 126 mill. inv. (1946). Högländ med skogar o. stenklippgruvor. Boskapsskötsel (särsk. fåravel). — L- var på 900-t. eget konungarrike men införlivades 1037 med Kastilien. — 2. Provins i L- 1, utgörande dess n. del. 15,377 kvkm, 524,000 inv. (1946). — 3. Huvudstad i L- a. 56,000 inv. (1946). Praktfull gotisk katedral. Industri. — 4. Stad i v. Nicaragua, förr huvudstad, 20 km från Stilla havet. 49,000 inv. (1945). Univ. — 5. L- de los Alamos, stad i Guanajuato, mell. Mexico. 86,000 inv. (1940). Textilindustri o. spannmålshandel.

de Leon [leä'n], Fray Luis (1527—91)» spansk skald, skrev religiösa dikter av högt poetiskt värde.

Leonardkoppling, metod att variera en likströmsmotors varvtal genom att föse rotorn med ström från separat generator, driven av ti'l nätet kopplad motor. Generatorns magnetiseringsström varieras med motstånd. På grund av stor reglerbarhet o. god verktningsgrad mycket använd för gruvspel, valsverk, pappersmaskiner etc. Jfr Kaskadkoppling o. Ward-Leonardsystemet.

Leonardo av Pisa, f. omkr. 1175, döds- året obeakt, ital. matematiker, den störste i Europa under medeltiden, förmedlade den arabiske matematikens inträngande i Europa.

Leonardo da Vinci [vinn'ti:]], namnform för Lionardo da Vinci.

Leoncavall'o, Ruggiero (1858—1919), ital. operakompositör, skrev i den av Mascagni införda veristiska stilen sin berömda opera *Pajazzo* (1892; uppf. i Sthlm 1893). L:s övriga verk (*Bohème* m. fl.) uppnådde icke samma framgång.

Leoni [leä'-], Leone (omkr. 1509—9°). ital. medalj gravör. Bl. a. porträtt av Karl V o. den 86-årige Michelangelo.

Leonidas, d. 480 f.Kr., konung av Sparta omkr. 490 f.Kr., spärade 480 i passet Termopylai vägen för hela den persiska hären. Kringrädd genom förräddri hemvända han grekerna utom spartanerna o. föll.

Leoni'derna, en omkr. 14 nov. synlig meteorsvärm, som utstrålar från en punkt i Lejonet (Leo). Meteorerna följa samma bana som Tempels komet av 1866 med en omloppstid av 33 V* år.

Leonora [~ä'ra], opera av G. Donizetti till text av Scribe m. fl.; uppf. i Sthlm i:a gången 1850. Leonora Christina (1621—98), dansk prinsessa, dotter till Kristian IV. G. m. Korfritz Ulfeld (1636) indrogs hon delvis i hans planet o. blev 1663 utan dom inspärrad i fängelse, varifrån hon först 1685 frigavs. Hon skildrade sin fängenskap i *Jammersminde*. Hennes fängelseliv är motivet för en serie målningar av K. Zartmann.

Leonora-uvertyrerna, tre förspel till Beet-

hovens opera »Fidelio», komponerade till de två första uppförandena av operan 1805—1807.

Leo'nov, Leonid, f. 1899, rysk författare vars romaner från det moderna Sovjetryssland trots konventionella ämnen ge prov på god psykologisk skildringsförmåga: *Grävlingarna* (1924). *Skutarevskij* (1933).

Leo'ntes, forntida namn på en flod, som uppträder mellan Libanon o. Antilibanon o. utfaller i Medelhavet.

Leonti'asis (av grek. *leoWteios*, lejonliknande), lejonutseende, förändring av ansiktet genom utveckling av knölar vid viss form av spetsiska, *le'pra tubero'sa*.

Leontodon, örtsläkte (fam. *Compositae*), ca 50 arter. *L. autumnale*, höstfibla, har rosettställda, mer el. mindre djupt flikade blad, korgar med gula, tunglika blommor o. frukt med fjäderpensel. Allmän överallt i gräsmark.

Leontopodium, örtsläkte (fam. *Compositae*), närlästande *Antennaria*, ca 25 arter på n. halvklotet o. i Anderna. Mest känd är *L. alpinum*, edelweiss.

Leonto'polis (grek., Lejonstaden), namn på flera antika städer, därav en i Fenicien o. en i Nildeltat, n. om nuv. Kairo.

Leonu'rus, örtsläkte (fam. *Labiatae*), 8 arter i Europa o. Asien. *L. cardiaca*, hjärtstilla, högvuxen med handflikade blad o. små, ljusröda blommor. Täml. allmän vid gårdar o. vägar.

Leopard el. panter, *Felis pardus*, ett stort, smidigt byggt kattdjur med kraftig, satt kropp, gul grundfärg o. talrika svarta fläckar. Ytterst rovgirig o. farlig både för människor o. husdjur; vidsträckt utbredning i Afrika o. Asien. Talrika underarter el. raser med växlande färg o. storlek.

Leopardi, Alessandro, d. 1522 el. 1523, ital. guldsmed, bronsgjutare, arkitekt o. bildhuggare. Bl. arb. flaggstängerna utanför Markuskyrkan i Venedig. Samarbetade med bröderna Lombardi, bl. a. i dogen Andrea Vendramins gravvård i Venedig. Han göt o. ciselerade Verrocchios Colleoniastat.

Leopardi, Giacomo (1798—1837), ital. skald o. lärd. L:s berömda dikter (canzoner o. oden) giva ett starkt uttryck åt hans bittra livsyn. Till de mest kända av dem hör *All' Italia* (1818). Bl. L:s arbeten på dessa märkas dialogerna *Operette morali* (1827).

Leopold, furste av Anhalt-Dessau (1676—1747), preuss. fältmarskalk, kallad ider alle Dessauer-, skaparen av den preuss. arméns drutt.

Leopold (1790—1852), storhertig av Baden 1830, g. m. Gustav IV Adolfs dotter Sofia Wilhelmina. L. förde en reformvänlig regering. Leopold, prins av Bayern (1846—1930), arméchef på östfronten 1915 samt från aug. 1916 överbefälh. på denna front o. generalfältmarskalk.

Leopold, konungar av Belgien. Leopold I (1790—1865), hertig av Sachsen-Koburg, valdes 1831, sedan han avslagit ett erbjudande att mottaga Greklands krona, till det nybildade Belgiens konung o. lättade skickligt landets svåra yttre läge, stödd på Ludvig Filip av Frankrike, vars dotter, Louise av Orleans, han äktade 1832. L:s inre politik var

utpräglat demokratisk. (Se bilden föreg. spalt.) — Leopold II (1835—1909), son av L. I konung 1865. Personligen något fri i sin vandring tog L. initiativet till bildandet av Kongostaten, blev 1855 dess suverän o. förtjänade på dess kolonisering en jätteförmögenhet; han testamenterade landet till Belgien. (Se bild.) — Leopold III, f. 1901, äldste son av Albert I o. Elisabeth, hertiginna av Bayern, konung 1934. 1926—35 g. m. prinsessan Astrid av Sverige. Barn i ä: gifftet: Josephine-Charlotte (f. 1927), Badouin (f. 1930) o. Albert (f. 1934). L. ingrep från 1936 aktivt i utrikespolitiken o. sökte genom neutralitetens återinförande hålla Belgien utanför stormaktskonflikterna. Ledde försvaret mot de tyska invasionstrupperna i maj 1940 men såg sig tvungen att mot regeringens vilja kapitulera 28. Han blev för sitt handlingssätt utsatt för åkär kritik, bl. a. av exilregeringen i London.

tyskarna internrades på slottet Laeken o. betraktades som krigsfånge, blev efter de allierades invasion i Frankrike 7/5 1944 omedelbart jämte sin familj förd till Tyskland, varpå efter Belgiens befrielse sept. s. å. till regent utsågs konungens yngre bröder Charles. Vid Tysklands sammanbrott 1945 befriades L. av amerik. trupper i Salzburg. L:s beslut att återvända till Belgien smintetgjordes av vänsterpartierna, som trots häftigt motstånd från det kungatrogna, kristligt-sociala partiet genomdrogs en lag, enl. vilken L. skulle få återvända först sedan parlamentet rivit sitt samtycke. Kungafrågan var ännu aug. 1948 olöst. — 1941 ingick L.morganatiskt äktenskap med Mary Lillian Baelis (f. 1916), som srhöll titeln prinsessa av Réthy och med vilken han har sonen Alexandre (f. 1942). Jfr Belgien.

Leopold (1835—1905), prins av Hohenzollern. L:s kandidatur till Spaniens tron 1870 blev den formella anledn. till Fransk-tyska kriget.

Leopold II (1797—1870), storhertig av Toscana 1824, förde i början en liberal regering o. deltog 1848 i kriget mot Österrike men undertryckte redan följ. år den överhandtagande demokratiska rörelsen med österrik. hjälp. Avsade sig tronen 1859.

Leopold, tysk-rom. kejsare. Leopold I (1640—1705), kejsare 1658 efter fadern, Ferdinand III. L. sökte utrota protestantismen i Ungern; fördblade i omfång sina arvländer genom kriget mot Turkiet 1683—99 men försummade Tysklands skydd mot Frankrike. Hans rivalitet med Ludvig XIV om det spanska arvet var en av de faktorer, som ledde 1700 till Spanska tronföljdsfelet. (Se bild.) — Leopold II (1747—92), kejsare 1790, upphävde flera av sin broder Josef I:s impopulära reformer o. förberedde krig mot det revolutionära Frankrike.

Leopold, österrik. furstar. Liden är erörddige (omkr. 1290—1326), hertig 1308, ion av konung Albrekt I, led 1315. vid sitt örsök att åter lägga de schweiz. skogskantonierna under Habsburgs väld, nederlaget vid Horgarten. — Leopold III (1351—86),

hertig, brorson till L. I, omkom vid nederlaget vid Sempach, varmed de habsburgska försöken att betvinga schweizarna slutade. — Leopold Vilhelm (1614—62), ärkehertig, son av kejsar Ferdinand II, överbefälh. i Trettioåriga kriget jämte Piccolomini 1639—43, jämte Gallas 1645—47, I, besegrades 1642 av Torstenson vid Breitenfeld.

Leopold, Sven (1874—1942), dansk författare. Satiriska romaner o. skådespel med historiska motiv. *Erindringer* (3 bd, r927—28).

af Leopold, Carl Gustaf, urspr. Leopoldt (1756—1829), skald, led. av Sv. akad. 1786. Gustav III:s handsekreterare 1788. Vid sidan av Kellgren den gustavianska tidens främsta litterära namn. Vann sitt skalde-rykte med *Ode öfver den 1 nov. 1778*; deltog i utarbetandet av Gustav III:s dramatiska arb.; förf. tragedierna *Oden eller Asames utvandring* (1790) o. *Virginia* (1802) i Voltaires maner. Hans främsta verk äro filosof. poem o. lärodikt (*öfver begäret till ett öddligt namn*, *Predikaren*), satirer (*Hvem har rätt*, 1795, *Menniskolotten*, 1815), versberättelser (*Eglé och Annet*, 1800). L., som efter Kellgren upptog striden mot Thorild, utsattes senare för häfliga angrepp av den nyromantiska skolan men hyllades av Tegnér. I51. hans prosaskrifter märkas inträdestalet i Sv. akad. *Tal om snille och smak* samt hans *A/handling om svenska stafsättet*.

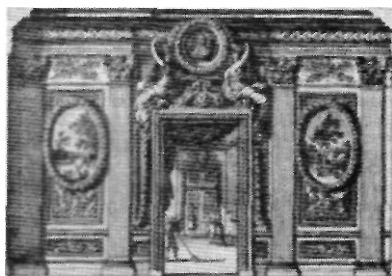
Leopold II:s sjö, insjö i Belg. Kongo, avrinner genom en biflod till Kassai, 8,200 kvkm.

Leopoldville [-vill], huvudstad (sed. 1923) i Belg. Kongo, vid Kongoflodcn, 42,000 inv. (1939). Utgångspunkt för ångbåtstrafiken på Kongoflodcn o. slutpunkt för nedre Kongobanan. — Anlades av Stanley 1881.

Lepage-e, jfr Bastien-Lepage.

Lepanto, grek. Ναυπακτος [naff-] el. Epaktos, obetydl. hamnstad i v. Grekland (Rumilien), på n. sidan av Lepantoviken (Korintiska viken). — Bekant för italiensk sjöseger där över turkarna /io 1571.

Lepautre [l°pã'tr], Jean (1618—82), fransk dekorationskonstnär, vars mönsterblad i kop-

parstick fingor stor betydelse för spridandet av Ludvig XIV-stilen inom o. utom Frankrike.

de L'Épée [d°lepe'], Charles Michel (1712—89), fransk abbé, grundade (i Paris) 1770 det första dövstumstitutet o. var äv. som skriftställare banbrytande för dövstumundervisningen.

Lepère [l°pã'r], Auguste (1849—1918), fransk grafiker o. målare. Utförde bl. a. grafiska bilder från Paris, London o. Vendée.

Lepidium, växtsläkte (fam. *Cruciferae*), 122

arter i tempererade o. varma trakter. Skidor rundade, plattade med enfroiga rum. *L. rudera'le*, gatkrasse, illaluktande, allmän på vägar, ballastplatser o. liknande ställen. *L. sa/wum*, trädgårdskrasse, har enkelt el. dubbelt parbladigt delade blad, som på grund av uppfriskande smak brukas som krydda.

Lepidodendron, under devon- o. karbontiden levande trädsläkte av lurnnierväxternas grupp. Höga, trinda stammar med tjocklekstillväxt, utvärdigt med tättsittande rutformade bladkuddar o. bladårr, upptill upprepat gaffel- delade. Blad smala, spetsade. Sporgömmen av två slag (makro- o. mikrosporangier), sammanförda i kottelika blommor.

Lepidolit, ett litiumhaltigt glimmermineral. Lepidus, Marcus K m i l i u s (omkr. 89—13 f.Kr.), rom. politiker, ingick med Octavianus o. Antonius det 2:a triumviratet 43 f.Kr. men råkade i tvist med Octavianus, som 36 f.Kr. berövade honom hans provins Africa o. lät internera honom.

Le Play [l° plä], Frédéric (1806—82), fransk sociolog o. social reformivare, ville lösa arbetarfrågorna genom att utveckla en ny ansvarskänsla, grundad på kristendomen o. på familjebandens styrkande m. m. Fick många efterföljare (Le Playska skolan).

Lepori'der, ett slags stora tamkaniner med stor fruktsamhet o. utmärkt kött.

Lepra, grek., spetälska. — Leprös, spetälsk.

Le Prince [l° prã'ss], Jean Baptiste (1734—81), fransk gravör, elev till Boucher. Han anses vara uppfinnare av akvatinten.

Leproseri' el. leprosorium, sjukhus för spetälskesjuka. Jfr Lepra.

Lepsius, Richard (1810—84), tysk språkforskare o. egyptolog, prof. i Berlin 1846, chef för Kungl. biblioteket där 1873. Utgav hieroglyftexter, bl. a. *Denkmåler aus Ägypten und Äthiopen* (12 bd, 1849—59).

Leptis, forntida städer på Afrikas n. kust, i nuv. Tripolis: L. magna, nuv. Lebidia, i ö. med ståtliga ruiner från rom. kejsartiden, samt L. minor, nuv. Lamta, i v. vid Lilla Syrten.

Leptit'er (av grek. *lepto's*, fin), de mycket finkorniga bergarter i urberget, vilka innesluta mellersta Sveriges förnämsta malmföremkomster o. jämte till leptiterna knutna inlagringar av urkalksten, glimmerskiffer m. m. sammanfattas under namnet leptitformationen.

Lepton, plur. lepta', forngrekisk vikt, ca 1 cg.

Leptosom [-sã'm] (av grek. *lepto's*, tunn, o. *so'ma*, kropp), lång, smal, gänglig kroppsform. Jfr Krcschmer.

Le Puy-en-Velay [l° pyr* a"8 v°lä'], huvudstad i dep. Haute-Loire, s. Frankrike (Languedoc), på slutningen av Mont Anis, nära Loire, 22,000 inv. (1936). Från berget uppstiger en nästan lodrät bergskägla, på vars topp står en 16 m hög stat av Notre-Dame de France, gjuten av 213 erövrade ryska kanoner. Flera medeltidskyrkor o. kloster; den romanska katedralen Notre-Dame o. S:t-Laurent. Utanför staden står på en annan, 85 ra hög bergskägla kyrkan S:t-Michel d'Aiguilhe (900-t.). — L. är huvudort för traktens spetsstillverkning.

Lera, jordart, som i vatt tillstånd är mjuk o. formbar. De i leran ingående partiklarnas kornstorlek undersätiger i allm. 0.00? mm. Innehåller bl. a. kiselsyra o. aluminiumhydroxid.

Lerberget, fiskläge i n.v. Skåne, vid Öresund, s. om Höganäs. Väsby kommun, Malmöh. I. 509 inv. (1947).

van Le'rbeghe, Charles (1861—1907), belg. skald, skrev lyriska dikter m. m. samt ett satiriskt lustspel: *Pan* (1905).

Lerbo, kommun i v. Södermanland, Södermani. l.; Valla landsf.distr., Oppunda o. Villåttinge doms. 817 inv. (1947). — Medeltida gråstenskyrka, till största delen förändrad. Klockstapel från 1700-t.

Lerbäck, kommun i s. Närke, Örebro l.; Hallbergs landsf.distr., Västernärkes doms. 4,262 inv. (1947).

Lerdal, kommun i v. Dalsland, Älvsb. l. (past.adr. Renland); Valbo landsf.distr., Nordals, Sundals o. Valbo doms. 503 inv. (1947).

Lerdala, kommun i n. Västergötland, Skarab. l.; Tidans landsf.distr., Vadsbo doms. 628 inv. (1947).

Lerduveskjutning, skjutning mot små runda, platta skivor av lera el. asfalt (urspr., under medeltiden, mot duvor), vilka kastas upp från en särsk. maskin. Urspr. förövning i skjutning på levande vilt, num. särskild sportgren.

Lergetingar, *Hoplome'rus*, släkte 8—12 mm långa, svarta getingar med smala, rent gula tvärbånd på bakkroppen. Aggen läggas ett o. ett i rör, utgrävda i lerbankar med publika mynningar o. med förlamade vivellarver som proviant åt den egna larven.

Lerglimmerskiffer, dets. som fyllit.

Lergök, fågelliknande blåsinstrument av lera, vanl. med griphål. I Sverige är Angelholm bekant för sina lergök. Jfr Occarina.

Lerida, l. Provins i n.ö. Spanien (Katalonien). 12,151 kvkm, 309,000 inv. (1941). Mineral- o. stenkolsrik högbergsländ. — 2. Huvudstad i L. l, vid fl. Segre, 41,000 inv. (1941). Gammalt aragoniskt kungaslott. Bro från romartiden. Viktigt militärt läge. Industri. — Grundad av ibererna; intagen av Caesar 49 f.Kr.

Lerjord, gammal benämning på aluminiumoxid. Jfr Lera.

Lerma, Francisco de Sandoval y Rojas (omkr. 1550—1625), hertig, spansk kardinal, förste minister 1598—1618. Utvisandet av moriskerna 1609 var en yttring av L:s genomgående usla styrelse.

Lermontov [lje-], Mihail Jurjevicitj (1814—41), rysk skald, militär, representant för byronismen i Ryssland. Bl. L:s verk märkas *Bojaren Orsja* (1835), *Demonen* (1838), *Klostergossen Mtsyri* (1840) samt prosaromanen *Vår tids hjälte* (1840), samtliga i sv. övers. Dödad i duell. (Se bild.)

Lerne'iska hydran, i grek. myt. ett månghövdad vidunder, som höll till i träskan vid Lerna (nära Argos); dödades av Herakles.

Le roi est mort, vi ve le roi! [l° r°a' ä mä'r, vivv' l° r°a'], »(den gamle) konungen är död, leve (den nye) konungen», urspr. ett häroldsrop, som förekom i Frankrike vid en konungs frånfalle (sista gången 1824) som ett tecken på kungadömetts oförstörbara livskraft. Num. uttryck för människors benägenhet att hylla den segerande o. överge den besegrade.

Le'ros, en av Tolvöarna (se d. o.) i Egeiska havet. 73 kvkm, 13,600 inv. (1936). Tillhörde Italien 1911—47, därefter Grekland.

Leroux [l°ro], Pierre (1797—1871), fransk filosof o. tidningsman, ivrade för en socialistisk idealstat; påverkade Larnennais o. George Sand.

Lerpuddling, tätning av dammar o. a. för vattentryck utsatta byggnadverk medelst en blandning av lera o. fin sand.

Ler skiffer, en tät, skiffrig bergart med matta skiffrighetsplan, vilken uppstått ur sammanpressad o. härnad lera.

Lerskädda, *Hippoglossoi'des platesso'i'des*, en

gråbrun, ibland mörkfläckig flundra med stråva fjäll. Högra sidan är ögonsida. Längd omkr. 35 cm. Västkusten, Öresund.

Lersten, en tät bergart, som framgått ur en lera genom att denna härnad utan att någon tydlig skiffrighet utbildats.

Lerum, kommun i s.v. Västergötland, Älvsb. l.; Vättle landsf.distr., Vättle, Äle o. Kullings doms. 5,500 inv. (1947).

Lerwiok [l°w'ik], huvudstad på Shetlandsöarna (på ön Mainland), 4,200 inv. (1931).

Les absents ont toujours tort [lesapsa'° ä'° to'sjo'r tä'r], fr., de frånvarande ha alltid orätt (enär de då ej kunna försvara sig).

Le Sage [l° sa'sj], A la in René (1668—1747), fransk författare; räknas som skapare av den realistiska romanen i Frankrike, särsk. genom *Le diable boiteux* (1707); Halte fan, 1798) o. *GU Bias* (1715—35; sv. övers. 1890 o. 1945). Främst bl. L:s dramatiska arbeten står komedien *Turcaret* (1709; uppf. i Sthlm 1784). (Se bild.)

Lesbisk kärlek el. t r i b a d i', grek. t r i b a's, kärleksförhållande mellan kvinnor.

Les'bos, äv. Mytil'ne, den största ön i Egeiska havet, vid Mindre Asiens v. kust. 1,750 kvkm, 177,000 inv. (1938). Bergig med bördiga dalar (vin-, oliv- o. fruktodling). Tillhör Grekland. Huvudstad: Mytilene. — L. var i forntiden en självst. o. mäktig stat med högt stående kultur (skalden Alkaios o. skaldinnan Sappho). 1462—1913 turkisk.

Lescot [läskä'], Pierre (omkr. 1510—78), fransk arkitekt; ledde från 1546 Louvrebygget o. skapade därmed tills. m. J. Goujon den franska renässansens normgivande byggnadsverk.

Les extremes se touhent [leseks'träm s° to'sj'] fr., ytterligheterna beröra varandra. Går tillbaka på ett liknande uttryck hos Pascal.

Les'ger el. les'g'in'er, kaukasis folkstam i Dagestan, omkr. 600,000, större delen muhammedaner. 1859 erkände de Rysslands överhöghet.

Les honneurs [lesän'ö'r], fr., hedersbevisningar. — Göra les honneurs, utöva värdskap.

Lesion [-ljo'n] (av lat. *lae'sio*, skada), organskada.

Lesjö fors, brukssamhälle i ö. Värmland, Ramens kommun. 1,763 inv. (1947). Järnverk m. m., tillh. Lesjöfors A.B., som även äger masugn vid Långbanshyttan samt jord- o. skogsbruk o. sågverk. Grundat 1867. Aktiekap. 18 mill. kr. (1948). Verkst. dir. friherre G. De Geer (sed. 1926).

Leskien [-ski'n], August (1840—1916), tysk språkforskare, från 1870 prof. i Leipzig, utgav ett stort antal högt uppskattade arbeten i slaviska språk (*Grammatik der albulgarischen Sprache*, 1909, m. fl.).

Leskov [ljeskäff], Nikolaj Semjonovitj (1831—95), rysk författare under författarnamnet M. Stebnitskij. L- började med politiska romaner (*Nekuda*, 1864, m. fl.), som genom sin antirevolutionära tendens väckte starkt uppeende, men övergick senare till mera socialt betonade berättelser med ämnen särsk. från det ortodoxa prästerskapets liv.

Les'kovac [-väs], stad i Jugoslavien, s.ö. Serbien, vid en biflod till Morava. 18,000 inv. (1931).

Les Ländes [le la'd'], »hedarna», ett område

i s.v. Frankrike, mellan Garonne, Biscayabukten o. Pyrenéerna, 34,000 kvkm. Mest ofruktbara hedar o. träsk, nu delvis dränerade o. planterade; vid kusten avloppslösa laguner, s. k. *étanges*. Boskapsskötsel o. skogsbruk; hartsplöcking.

Leslie [les'li], Alexander, earl av Devon (omkr. 1580—1661), skotsk krigare, i svensk tjänst omkr. 1605—38, fältmarskalk 1636; skotsk överbefälh. i kriget mot Karl I.

Leëmian [lesj'mjan], Bolesuw (1878—1937) polsk skald, 1933 led. av Polska akad.

Les'na [ljess'na], ort i Vitryssland, ö. om Dnjepr. Vid 1/8 blevo svenskarna under A. I. Lewenhaupt 2/8 1708 slagna av ryssarna o. hindrade att komma till Karl XII:s undsättning.

Le Soeur [l'o'sör], Hubert, d. omkr. 1652, fransk bildhuggare, verksam i England. Bl. arb. *Karl I:s ryttarstaty* i London samt porträttbyster.

de Lespinasse [d'o'läspinass'], Julie (1732—76), parisisk salongsdam. L:s salong var en av sin tids mest besökta.

Lessebo, köping i s.ö. Småland, Kronob. l.; Lessebo landsf. distr., ö. Värends doms. 2,320 inv. (1947). Ingår jämte Hovmantorps kommun i Hovmantorps församling.

Lessebo AB., Lessebo. Grundat 1896. Aktiekap. 3.6 mill. kr. (1948). Finpappersbruk, sulfittfabr. Jord- o. skogsbruk. Åges av AB. Klippans Finpappersbruk.

de Lesseps [d'o'läsäpps'], Ferdinand (1805—94), vicomte, fransk diplomat o. ingenjör, byggde 1859—69 Suezkanalen. Därefter planerade L- Panamanäsets genomgrävande; ett bolag bildades men gjorde till följd av felaktiga kalkyler o. svindlerier konkurs 1889 («Panamaaffären»). L. dömdes till 5 års fängelse, men domen upphävdes.

1. **Lessing**, Gotthold Ephraim (1729—81), tysk författare, upplysningstidens främste tyske representant. Utgav jämte Nicolai tidskriften *Briefe die neueste Literatur betreffend* (1759—65), som följdes av det konstkritiska mästerverket *Laokoon über die Grenzen der Malerei und Poesie* (1766) samt *Hamburgische Dramaturgie* (1767—69). I nära samband med dessa kritiska arbeten stod L:s vittra alstring. Med *Miss Sara Sampson* (1755) införde han det borgerliga dramat i Tyskland o. i *Minna von Barnhelm* (1763) gav han det första tysk-nationella skådespelet. Den religiösa toleransens princip utvecklade han i dramat *Nathan der Weise* (1779; Nathan den vise, 1841).

2. **Lessing**, Karl Friedrich (1808—80), brorsens son till G. E. L., tysk målare av den tidigare Diissellandskolan, en av denna riktningens mest uppskattade representanter.

3. **Lessing**, Otto (1846—1912), son till K. F. L., tysk bildhuggare; även verksam inom konstindustrien.

Lester [less'tör], Sean, f. 1889, irl. tidningsman o. folkförbindspolitiker. 1929—34 Eires Ständige delegat vid N. F. L. var 1934—37 K. F:s överkommissarie i Danzig o. 1936—40 N. F:s biträdande generalsekr.

Lestoog [lästäck'], Johann Hermann (1692—1767), läkare hos Peter den stores dotter Elisabet, ledde skattskuppen 1741, som förde

Elisabet på tronen, o. var sedan hennes gunstling o. älskare. Störtad 1748.

1. **Lesueur** [l'o'syör], Eustache (1617—55), fransk målare, påverkad av Poussin o. ital. renässansmålari, särsk. Rafael. Dekorerede Hotel Lambert o. utförde 22 bilder ur den hel. Brunos liv för ett kloster i Paris. Båda svierterna i Louvre.

2. **Le Sueur**, Jean Francois (1760—1837), fransk tonsättare, lärare till H. Berlioz. Skrev kyrkomusik o. operor.

Leszczynski [lejltjini'ski], polsk adessläkt av böhmisk härstämning. Dess mest kända medlem var Stanislaw (Stanislaus) I., polsk konung 1704—09.

Letal (av lat. *Wnum*, död), dödlig, dödande. — **Letalitet**, förhållandet mellan antalet döda o. antalet sjuka i en sjukdom.

Letargi (av grek.), sömnhet. Etf tillstånd av sömndruckenhet, som förekommer vid vissa hjärnsjukdomar, ss. epidemisk o. tropisk sömnsjuka, tumörer m. m.

L'État c'est moi [leta' sä m'o'a], fr., »staten är jag», uttryck för suveränens självtillräcklighet, tillskrivet Ludvig XIV av Frankrike.

Le'te, i grek. myt. glömskans flod i underjorden.

Le Tellier [l'o'tälje'], Michel (1603—85), fransk statsman, Mazarins o. Ludvig XIV:s medhjälpare, 1643 krigsminister, 1666 efterträd av sin son F. M. Le T., markis av Louvois, 1677 kansler. M. verkade ivrigt för nantesiska ediktets upphävande.

Le Temps [l'o'ta's], fr., »Tiden», halvofficiell Paristidning, partilös men av moderat liberal republikansk färg. Gr. 1861. Num. nedlagd.

Lethington [leb'ingtön], William Maltland (1528—73), skotsk politiker, motståndare till Maria Stuart. Utpekad som författare till de s. k. kassettbrevnen.

Le'to, lat. *Latōna*, i grek. myt. moder till Apollon o. Artemis.

Letstigen, gammal färdväg mellan Värmland o. Närke, leder från Kristinehamn över Visnum, Nysund (vid Letälven), Svarta o. Kvistbro till Örebro.

Letter, ett folk tillhörande den baltiska grenen av indoeuropeerna. Utgöra huvudmassan av Lettlands befolkning.

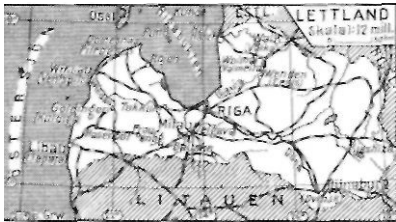
Letterstedt, Jacob, urspr. Lallerstedt (1796—1862), mecenat, förtjänade en stor förmögenhet på spekulationer i Kapstaden. L. gjorde donationer för främjande av kulturella ändamål i Sverige: en donation för bildandet av Letterstedtska föreningen för industri, vetenskap och konst, som sedan 1878 utger »Nordisk tidskrift»; en annan för utdelande av Letterstedtska priserna, vilka i form av en guldmedalj el. i reda peng utdelas som 1) pris för litterärt, konstnärligt el. vetenskapl. arbete,

2) belöning för utmärkt översättningsarbete, 3) understöd till vetenskapl. undersökningar; samt slut. en donation för resestipendier till yngre lovande svenskar.

Lettiska språket tillhör jämte litauiskan den baltiska språkfamiljen. Det talas av omkr. 2 mill. personer. Litteraturspråk sedan 1530.

Lettland, lett. *Latvija* el. *Latvija*, sovjetrepublik i KSFSR, till 1940 självständig republik vid Östersjöns ö. kust, kring Rigabukten o. fl. Duna. 65,791 kvkm, 2 mill. inv. (1939). L. är övervägande lågland med talrika sjöar o. floder; största floden är Duna. Klimatet är mildt på Kurlands v. kust. I övrigt råder fastlandsklimat. Befolkningen består till 76 % av letter o. är övervägande protestantisk; statskyrka saknas. Näringar äro: jordbruk, som är huvudnäring (säd, potatis, lin), skogsbruk, boskapsskötsel, mejerihantering o. fiske.

Industrien producerat maskiner, livsmedel, kem. artiklar, trä- o. textilvaror. Universitet i Riga sedt 1919. — *Hist. I.*, som omfattar det forna Kurland o. s. delen av Livland, var före Första världskr. en del av ryska riket, utropades hösten 1917 som en självständig stat men besattes i febr. 1918 av tyska trupper. Efter Tysklands nederlag erkändes L. som självständig stat, men kort därefter besatte bolsjevikerna nästan hela L. o. utropade 1/1

1919 det röda Sovjet-Lettland; i maj s. å. befriades Riga från bolsjevikerna o. kort därefter blev hela L. fritt. 1,3 självständighet erkändes av Sovjetryssland genom freden i Riga aug. 1920 o. av de allierades högsta råd i Paris jan. 1921; sept. s. å. inträdde L. i N. F. En demokratisk författn. antogs 1922. 1920 beslöts en agrarreform med styckande av storgodsen till småbruk. Med Estland ingicks 1923 en försvarsallians. Den starka partisplittringen o. särskilt nationalsocialisternas o. kommunisternas verksamhet föranledde konseljpresidenten K. Ulmanis att 15 maj 1934 genom en statskupp sätta sig i besittning av diktatorisk makt; riksdagen, *saeman*, upplöstes o. polit. partier förbjöds. Genom lag april 1936 blev U. jämväl Statspresident. Den tysk-ryska paktens aug. 1939 blev inledningen till L:s undergång som självständig stat; begagnande sig av den efter Andra världskr:s utbrott uppkomna situationen tvang Sovjetryssland L. okt. s. å. att ingå ett biståndsavtal o. upplåta Libau o. Windau till ryska flottbaser. Den tyska minoriteten i L. evakuerades på Hitlers order. Juni 1940 besattes hela L. av ryska trupper, en ryssvänlig regering under prof. Kirchensteins kom till makten o. beslöt L:s förening med Sovjetryssland, vars högsta råd aug. s. å. bekräftade anslutningen, varmed L. upphörde som suverän stat. Efter utbrottet av de tysk-ryska fientligheterna besattes L. juli 5941 av tyska trupper o. inordnades i det nya tyska rikskommissariatet ostland som generaldistrikt med administrativt självstyre. Ryssarna ockuperade juli—okt. 1944 åter hela L.

Lettre [lätr], plur. l e l l r e 3, fr. bokstav, skrift, brev. — Lettre autographe signée [-ätägraff sinje'], förk. / . a. s., egenhändig brev med namnunderskrift; Lettre signée, förk. / . s., undertecknat brev (i arkiv- el. bokauktionskataloger).

Lettres de cachet [lätr ðə kajjä], fr. »brev under sekret», den franske konungens förseglade order, senare särsk. hemlig häktningsorder, som på 1500–1600-t. ofta tillgreps mot politiskt misshagliga personer. Avskaffades 1790.

Lettres persanes [lätr përsann'], fr. »Persiska brev», en av Montesquieu 1721 anonym utgiven satirisk brevsamling av två fingerade perser, vari de franska samhällsförhållandena gisslas.

Lettring, dets. som läsning. Lettrism [lätris'm] (av fr. *lettre*, bokstav), i slutet av 1940-talet i Frankrike uppkommen poetisk riktning, som verkar med lösruckta stavelser o. enskilda bokstäver, sammanbundna genom en sjungande rytm.

Lettström, Harald, f. 27/6 1877, jurist o. bankman, direktör i Sv. Handelsbanken 1913–42, överintendent vid hovet sed. 1938, styrelseled. i Dramatiska teatern 1913–47 (ordf. 1938–47) o. »Kungl. teatern 1938–45.

Letälven, Möckels avlopp till Skagern, bildar gräns mellan Värmland o. Närke. 22 km.

Leu [le], plur. l e i (»lejon»), rumänsk myntenhet.

von Leublring [läj'bl-], August (1614–32), Gustav II Adolfs page, sökte i slaget vid Liützen rädda den sårade konungen. Därvid dödligt sårad hann han dock redogöra för förloppet vid konungens död.

Leuchtenberg [läjtj'-], fordom furstendöme i Övre Pfalz, tillföll 1817 Eugène Beauharnais, vars dotter Josefina av L. blev sv. drottning.

Leuc'in [lev-] (av grek. *levko's*, vit), tre isomera «aminokapronsyror. Vanlig leuc'in, (CH₂)₂CH • CH₂ • CH(NH₂) • CO₂H (= isoptopylalanin), är den i äggviteämnen vanligaste av alla aminosyror. Den åtföljes i regel av i s o l e u c i n (= metyl-etyl-alanin) i något mindre mängd. N o r l e u c i n, som har normal (dvs. oögränd) kolkedja, har bl. a. påvisats i hjärnsubstansens äggvita. Jfr Lysin.

Leuei't [lev-] (av grek. *levko's*, vit), mineral av kaliumaluminiumsilikat. Förekommer ss. strökrorn, bl. a. i basaltlavorna från Vesuvius.

Leuokart [läj'-], Rudolf (1822–98), tysk zoolog, prof. i Giessen 1855 o. Leipzig 1870. Arb. över inälvsmaskarnas, särsk. spolmaskarnas, biologi o. av dessa framkallade sjukdomar m. m.

Leuco'jum, örtsläkte (fam. *Amaryllidaceae*), 9 arter, de flesta i Medelhavsområdet. Blommor klocklika, hängande, kalkblad fria, grönel. gulspsåde. *L. ver'num*, snökllocka, tidig värväxt, odlas ofta i trädgårdar.

Leufsta, dets. som Lövsta.

Leukas [lev'-] el. L e v k a s, it. Santa M a u r a, en av Joniska öarna, 285 kvkm, 30,000 inv. Uppfylld av kalkberg, odling av vin, olja m. m. Från klippuden Dukato (förr Leukatas) i s. skall skaldinnan Sappho ha störtat sig i havet. Huvudstad: Leukas, 5,000 inv.

Leukemi' [levke-] (av grek. *levko's*, vit, o. *häm'ma*, blod), grupp av allvarliga blodsjukdomar, som särsk. utmärkas av en sjuklig ökning av de vita blodkropparnas antal. Röntgenbehandling kan för någon tid hålla sjukdomen tillbaka.

Leukippiderna el. L e v k i p p i d e r n a, i grek. myt. döttrar av konung Levkippos; bortrövades av Dioskudetna. Rovet på L. hat ofta framställts i konsten (bl. a. av Rubens).

Leukippos [lev-] från Abdera, grek. filosof på 400-t. f.Kr., grundare av atomismen.

Leukooy'ter [lev-] (av grek. *levko's*, vit, o. *fcy'tos*, hålrum), de vita blodkropparna el. i inskränkt mening de polymorfkärniga vita blodkropparna i motsats till lymfocyterna.

Leukopeni' [lev-] (av grek. *levko's*, vit, o. *pen'i'a*, armod), abnorm minskning av de vita blodkropparnas antal i blodet.

Leukoplast'er [lev-] (av grek. *levko's*, vit, o. *plasse'n*, bilda). *Bot.* Ofärgade plastider (självständiga plasmakroppar) i växtceller. Vanliga i underjordiska delar el. över huvud i sådana, som äro undandragna ljuset direkt inflytande. Deras uppgift mångskiftande; i upplagsorgan (ex. stam- o. rotknölar) bilda de stärkelse av socker. — *Med.* Zinkoxidhaltigt, mycket starkt häftande kautschukplaster.

Leuktra, dets. som Levktra.

Leunaverken [läjna-], officiellt A m m o n i a k w e r k M e r s e b u r g G. m. b. H., fabriksanläggning i Merseburg, Tyskland, för syntetisk framställning av kvävefören. bensin m. m. Bombade under Andra världskr. av britt, flyg,

återupptogo produktionen av syntetisk bensen 1947.

Leuthen [láj-], by i vojevodsk. Wrociaw, s.v. Polen. Vid L. besegrade Fredrik II av Preussen 1757 österrikkarna.

Leuven [lö'ven], flaml. namnet på Louvain. Lev, bulg. »lejon», bulg. myntenhet.

Levallois-Perret [l°väl°a°-pära'], industri-förstad i n.v. till Paris. 62,000 inv. (1946).

Levande kraft, äldre benämning på rörelse-energi. Jfr Energi.

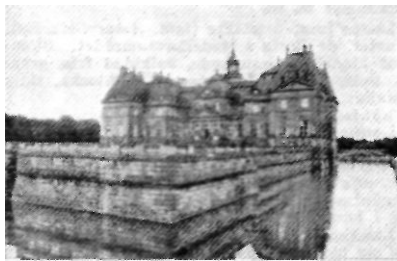
Levande vikt, ett levande djurs kroppsvikt. Levang. Med långt skaft försedd borste, som användes för rengöring ombord på fartyg.

Le'vanger, stad i n. Norge, Nord-Trøndelag fylke, vid inre delen av Trondheimsfjorden. 1,700 inv. (1946). Gammal handelsplats.

Levan'ten (av it., egentl. soluppgången), österlandet, kuststrakterna vid ö. Medelhavet. — Levan'tin'er, den fransk-el. italiensk-talande befolkningen, vanl. köpmän i Invan'tens städer.

Levasseur [l°vasö'r], Émile (1828—1911), fransk ekonomisk historiker o. geograf, 1872 prof. o. 1903 rektor vid College de France. Bl. arb. *Histoire des classes ouvrières en France* (4 bd, 1859—67), *La population française* (3 bd, 1890—92).

Le Vau el. Le'vau [l°vå'], Louis (1612(?)—70), fransk arkitekt, kungens förste arkitekt. Han grundade den franska Ludvig XIV-stilen inom byggnadskonsten. Mästare i disponering o. differentiering av utrymmena.

Bl. arb. *Hôtel Lambert* (1650), Paris, *Vaux-le-Vicomte* (1655—61, se bild o. d. o.), arb. i Louvre (1655—70), i Versailles (1661—70), *College de Mazarin*, nu Institut de France (1661).

Levene, kommun i n.v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Stora Levene); Vara landsf. distr., Åse, Viste, Barne o. Laske doms. 1,325 inv. (1947K)

Le'wenhaupt, gren av grevliga ätten Leijonhufvud.

1. Lewenhaupt, Gustaf Adolf (1619—56), greve, krigare, riksråd 1650, fältmarskalk 1655, deltog i Torstensons o. Karl X Gustavs fälttåg.

2. Lewenhaupt, Adam Ludvig (1659—1719), greve, brorson till G. A. L., krigare. 1703—07 försvarade L. Kurland o. vann bl. a. segern vid Gemauerthof 1705. Då Karl XII 1708 bröt upp mot Ryssland, skulle L. förena sig med honom men upphanns o. besegrades av Peter I vid Lesna. Vid Poltava förde L. infanteriet o. fick av Karl order att rädda hären över Dnjepr. Missmodigt kapitulera han dock vid Perevolotjna (V7 1709). Dog i rysk fångenskap. (Se bild.)

3. Lewenhaupt, Charles Emil, d. ä. (1691—1743) greve, kusins son till A. L. L., general, politiker, en av hattpartiets grundare o. ledare för dess krigspolitik. Lantmarskalk 1741, då kriget mot Ryssland förklarades, blev L. överbefälh. men visade sig oduglig som befälhavare o. avsattes efter sin reträtt till Helsingfors 1742. Följ. är blev han dömd till döden o. avrättad som försöningsoffer för hattarnas olyckliga politik.

4. Lewenhaupt, Charles Emil, d. y. (1721—96), greve, son av C. E. L. d. ä., hatt-politiker. Lantmarskalk 1789 stod L. helt på Gustav III:s sida o. tvangs att avgå. L. underskrev på adels vägnar Förenings- o. säkerhetsakten, ehuru ståndet aldrig antagit den.

5. Lewenhaupt, Carl (1835—1906), greve, diplomat. Som utrikesminister 1889—95 fram-lade L. gentemot de norska kraven ett program för upprätthållandet av den unionella utrikes-representationens enhetlighet på likställig-hetens grund.

6. Lewenhaupt, Adam (1861—1944), greve, överstekammarherre, riksheraldiker 1903, in-troduktör för främmande sändebud 1905—28, först? arkivarie (över stat) 1917—28; fil. hed.dr 1936; har bl. a. utg. *Sveriges ridderskaps och adels kalender* (1905—18), *Karl XI:s officerare* (2 bd, 1920—21) o. *Karolinen Edvard Gylden-stolpe* (1941) samt memoarer: *En färd till min-nenas värld* (1936), *Svenskt sjuttioåt* (1937), *Från gamle kungens tid* (1939) *Det var en gång* (1942).

7. Lewenhaupt, Gustaf C:son (1870—1945) greve, hovjägmästare, godsägare (Aske). Urspr. sjömilitär; företog vidsträckt resor o. utgav skildringar från dessa. Bl. arb. *Askegreven berättar* (2 bd. 1935).

Lever, en körtel bl. a. av betydelse för mat-smältningen genom produktion av galla. Hos människan är levern kroppens största körtel (ca 1,500 g), till färgen mörkt rödbrun o. belägen överst i bukålan direkt under mellangärdet. Gallproduktionen representerar dels en ekre-tion av bl. a. gallfärgämne (ur sönderdelat he-moglobin), dels en sekretion av gallsyror, vilka äro av betydelse för fettsonderdelningen o. fettresorptionen i tarmen. Levern är äv. ett depåorgan för bl. a. kolhydrat (upplagras i form av glykogen) o. har en avgiftande verkan på i blodet cirkulerande gifter. Förekomst: alla ryggradsdjur från lantsctfiskan. Såsom lever betecknas äv. hos lägre djur (ex. blötdjur, spindlar, kräftdjur m. fl.) vanl. brunfärgade körtlar med utlopp i tarmkanalen. Äro ej homologa med ryggradsdjurens lever.

Lever [l°ve'], fr., uppstigande (ur sängen), morgonuppvakning vid hövet.

Leverans' (av lat. *libera're*, frigöra), avläm-nande av varor; det avlämnade varorna.

Leveransavtal el. g e n u s k ö p, köpeavtal om lös egendom, därvid varan är bestämd allenast till arten o. myckenheten. Motsats: köp av bestämt gods el. specieköp.

Leverantör, person, som åtagit sig leverera en vara.

Leverbehandling, tillförsel av mediciner, framställda av lever, vid vissa former av anemi, särskilt pernicios änni (obehandlad lever är svårare att intaga i längden).

Levercirros [-sira's], kronisk leverskrump-ning till följd av alkoholism, syfilis, cirkulations-rubbningar etc. Ger upphov till bukvattnets, mag- o. tarmlödnningar, kraftförfall, ibland gul-sot, o. slutar oftast illa.

Lewerentz, Sigurd, f. 29/7 1885, arkitekt. Tills. med E. G. Asplund komponerade han Skogskyrkogården i Sthlm o. tills. med E. Lal-lerstedt o. D. Helledén *Malmö stadsteater*, invigd 1944.

Leverera (av lat. *libera're*, frigöra), av-

lämna (varor). — leverera batalj, inläta sig i strid.

Leverfläck, vanlig benämning på vissa brunpigmenterade fläckar i huden, vilkas tillvaro anses bero på leversjukdomar.

Leverbulme [levv^ojom], William Hesketh Lever, viscount L- (1851—1925), eng. industriman, grundare av tvåfirmen Lever Brothers (1886), som under namnet Sunlight-bolaget vunnit världsrökte o. num. har filialfabriker över hela världen. L- gjorde sig känd genom stora sociala intressen (arbetarstaden Port Sunlight), införde bl. a. 6 timmars arbetsdag o. gjorde arbetarna delaktiga av företaget vinster.

Leverkusen [-ko's-], stad i delstaten Nordrhein-Westfalen, s.v. Tyskland (Rhenprov., Preussen), 50.000 inv. (1939). Järnindustri, kemiska fabriker, tillh. I. G. Farbenindustrie. Svårt bombade av de allierade under Andra världskriget.

Levermossor, *Hepaticae*, avdelning av mossorna. Deras könliga (högst utvecklade) generation är utbildad som en vanl. nedliggande, mer el. mindre bandlik bälg el. ock som bladiga skott; bladen dock nervlösa. Den frambrytande sporkapseln saknar mössa (*calyptra*). Rötterna utgöras av encelliga hår. De flesta leva på fuktiga platser. Viktigaste familjer: *Marchantiaceae* o. *Jugermanniaceae*.

Leverrier [l^ovärje], Urbain Jean Joseph (1811—77), fransk astronom, Parisobservatoriets chef från 1854, utarbetade utförliga tabeller för de stora planeternas rörelser. Genom studium av Uranus' oregelbundna rörelser förutsade L- upptäckten av Neptunus (1846).

Leverkrampning, dets., som levercirros.

Leverstärkelse, dets., som glykogen.

Leverterapi', dets., som leverbehandling.

Levertin, Oscar (1862—1906), författare, litteratur- o. konsthistoriker, kritiker, av judisk börd. Prof. vid Sthlms högskola 1899. L-

uppträdde jämte Heidenstam (1890) gentemot

80-talsnaturalismen med H

fordran på en mera fantasirik diktkonst, varpå han själv gav prov i *Legender och visor* (1891). *Nya dikter* (1894). *Dikter* (1901).

Kung Salomo och Morolf (1905). *Rocconoveller* (1899). Som litteraturhistoriker var han den gustavianska tidens främste kunnare i Sverige

(*Från Gustaf III:s dagar*, 1897); bl. essäsaml. i övrigt *Svenska gestalter* (1903)

inflytande som litt.kritiker i SV. Dagsblad 1947 utg. L:s syster Anna L. Oscar Levertin, minnen o. brev.

Levertran, dets., som fiskleverolja.

Lewes [lo'is], huvudstad i grevsk. Sussex, s.ö. England, vid fl. Ouse. 12.000 inv. (1945). Normandisk kyrka o. slottsruin. Handel med fär. Vid L. besegrades Henrik III av Leicester 1264.

Levi, enl. 1 Mos. 29: 34 som till Jakob o. Lea. Stamfader till Levi stam, prästeståndet i Israel (5 Mos. 33: 8—n). Själva prästtjänsten, som var ärtlig, förbehölls Arons släkt, de övriga leviterna voro underordnade tempeltjänare.

Levi [l^ovi], Sylvain (1863—1935), fransk indolog, prof. vid Collège de France (Paris) 1894. Bl. arb. *Le théâtre indien* (1890).

Leviat'an, i GT namn på ett vidunder, som vid skapelsen besegrades av Gud.

Leviathan, den eng. filosofen Th. Hobbes' berömda programskrift (1651).

Le'vioo, stad o. brunnort i n. Italien, prov. Trento. 6.000 inv. Svavelhaltiga järnkällor.

Levide, kommun på s. Gotland. Gotl. I. (past.adr. Stjärnarve); Hemse landsf.distr., Gotlands doms. 577 inv. (1947).

Levin, Poul (1869—1929), dansk författare, red. för Tilskucen från 1910. Skildrade i skådespel, romaner m. m. det borgerliga köpenhamnslivet. Av. litt.hist. arb.

Levinson, Karl, t. ¹⁰ 1885, ämbetsman. Konsultativt statsråd 1924—26, 1933—36 o. 1936—38. Chef för Riksförsäkringsanstalten 1927, för Pensionsstyrelsen 1930, landshövding i Sthlms l. sed. 1938. Ordf. i Rikskommissionen för ekonom. försvarsberedskap 1938 o. i 1945 års försvarskommitté.

Levira'tsäktenskap (av lat. *Wivir*, svåger), äktenskap mellan en man o. hans avlidna broders änka.

Lewis [lo'is], den nordligaste o. största ön av Hebriderna, v. om Skottland. 1.994 kvkm, 32.000 inv. Bergland. Boskapsskötsel o. sillfiske. Huvudstad: Stornoway.

Lewis [lo'is], J o h n, f. 1880, amerik. arbetarledare o. politiker. Urspr. gruvarbetare, blev L- IQ20 ordf. i gruvindustriarbetarförbundet.

Grundade 1935 en ny fackföreningsorganisation, *Congress of Industrial Organizations* (C. I. O.), som genom våldiga strejkrörelser lyckades ernå införande av kollektivavtal vid främst stäl. o. automobilindustrierna. L. avgick 1940 från sin post som ordf. i C. I. O. o. utbröt äv. gruvindustriarbetarförbundet därur. Han stod bakom de stora strejker, som detta förbund, dock utan framgång, igångsatte 1943- De av l., i maj o. nov. 1946 underblåsta kolstrjckerna ledde till att L- ställdes inför domstol för lagtrots o. jan. 1947 dömdes till avsevärda böter. L., som jan. 1946 återgick till AFL o. därvid blev vice ordf. i dess styrelse, avpolletterades okt. 1947, sedan han enl. den nya Taft-Hartleylagens bestämmelser vägrat avge en förklaring, att han inte idkade samröre med kommunisterna.

Lewis [lo'is], M a t t h e w (1775—1818), eng. författare. L:s romantiska skräckromaner, *Ambrosio or the monk* (1795; Munken, 4 bd, 1800—04) m. fl., påverkade flera av romanförfattarna vid i800-t:s början (bl. a. Scott).

Lewis [lo'is], Sinclair, f. 1885, amerik. författare, nobelpristagare 1930, prof. i Wisconsin 1940. Bl. hans romaner, i vilka

det amerik. samhället passerar revy o. särsk. genomsnittsamerikanens levnadsvanor o. tänkesätt satiriseras, märkas *Our Mr. Wrenn* (1914; Vår Mr. Wrenn, 1924), *The trail of the hawk* (1915; Falkens bana, 1925), *Free air* (1919; Vid ratten, 1926), *Main Street* (1920; Storgatan, 1922) samt *Babbitt* (1920), *Martin Arrowsmith* (1923),

Elmer Gantry (1927), *Dodsworth* (1929), *Ann Vickers* (1933), *Bethel Merriday* (1940), *Gideon Planish* (1943), samtliga äv. i sv. övers., o. *Kingsblood Roy al* (1947), en roman om negerproblem. — Till 1947 g. m. den amerik. journalisten Dorothy Thompson.

Lewisham [lo'isj^om], stadsdel i s.ö. London. 224.000 inv. (1936).

Lewisit, klorvinylklorarsin, huden angräpande stridsgas.

Lewisohn [lo'is'ⁿ], I. u d w i g, f. 1882, amerik. författare av judisk börd, filolog o. litteraturkritiker. Psykologiska romaner, bl. a. *The case of Mr. Crump* (1927; Makarna Crump, '932). *The memoirs of Stephen Escott* (1930; Stephen Escott, 1933) o. *Trumpet of Jubilee* ('937; Försoningens dag, 1937).

Levisticum, örtsläkte (fam. *Umbelliferae*). Enda art *L. officinale*, libbsticka, intill 2 m hög, dagglå, glatt, illaluktande. Blad rikt delade med viggliga småblad. Blommor gula. Hos oss tidigare ofta planterad; mängenstädes förvildad. Rötterna användas i medicinen.

Lewiston [lo'ist'ⁿ], stad i Maine, n.ö. För. Stat. 39,000 inv. (1940). Textilindustri.

Levita'n, Isak Ilitj (1861—1900), rysk målare av judisk börd. landskapsbilder.

Levit'er, medlemmar av Levi stam, prästeståndet i Israel. Jfr Levi.

Leviticus (lat., »levitiboken», »prästaboken»), namn på 3:e Mosebok, innehåller föreskrifter för prästerna o. gudstjänsten m. m.

Levit'ov, Aleksandr Ivanovitj (1835—77) rysk författare, skildrade ryska folkets elände som en följd av dess okunnighet.

Levitskij, Dmitrij Grigorjevitj (1735—1822), rysk porträttmålare, sin tids främste. Mest känd är bilden av *Katarina II*. Levkas, annan skrivform för Leukas.

Levkippiderna, dets. som Leukippiderna. Levk'tra, forntida stad i Beotien, sv. om Tebe. Vid L. besegrade Epameinondas spartanerna 371 f.Kr.

Le'vođa [-tsja], ty. Leutschau, gammal stad i mell. Slovakien, Tjeckoslovakien, med många intressanta byggnader, kyrkor o. ruiner. 8,900 inv. (1930).

Levätik [lev'sj'itk], Fräne (1831—87), slovensk författare, ivrade för slovenska språkets ans. L:s novell *Martin Krpan* anses som ett mästerstycke av slovensk berättarkonst.

Levulo's, dets. som fruktos.

Lex (lat., plur. l e g e s), lag, förordning. — Lex in ca'su, för visst fall stiftad lag. — Lex non scripta, oskriven lag, sedvanerätt.

Lex'air, Anders Johan (1740—84), finsk astronom, led. av Vetenskapsakad. i Petersburg o. prof. 1771, prof. (utan tjänstgöring) i Åbo 1775—80. Upptäckte Lexell's komet 1770 a. påvisade 1783, att den av Herschel 1781 upptäckta kometen (Uranus) var en planet.

Lex'ikon, plur. lex'ika el. lex'ikon (av grek.), ordbok. — Adj.: lexikalisk. — Lexikograf, författare av lexikon.

Lexington [lekk'singt'ⁿ], 1. Stad i Kentucky, ö. För. Stat. 49,000 inv. (1940). Centrum för det fruktbara Blue grass med stor boskapsmarknad. Statsuniv. — 2. Stad i Massachusetts, ö. För. Stat., n.v. om Boston. 9,000 inv. Där utkämpades den första striden under Nordamerik. frihetskriget ¹⁹/₄ 1775.

Lex'veneris (lat.), benämning på lagen ang. åtgärder mot utbredning av könssjukdomar av 1800 1818.

Ley Paj], Robert (1890—1945), tysk nationalsocialistisk politiker, urspr. kemist. Ledare för Arbetsfronten. Krigsförbrytare.

Leyden [laj'-] el. Leiden, stad i Nederländerna, prov. Syd-Holland, vid Gamla Rhen. 78,000 inv. (1940). Många gamla byggnader, bl. a. rådhuset, byggt 1597—1604 av Lievens de Key, o. Peterskyrkan, uppf. 1315. Berömt univ. (grundlagt 1575), stängt av tyskarna under Andra världskr. Flera museer. Tillv. av ylle- o. bomullsvaror. Järuindustr. Rembrandts födelsestad.

van Leyden el. van Liden [fannlaj'-], I. u c a s (1494—1533), noll. målare, gravör, kallad »Hollands Durer».

Träfsäker karakteriserade genrebilder (*Ladugårdspigan*, se bild) o. religiösa kompositioner (flygelaltare i mus. i Leyden). Bl. stick *Stora Ecce-homo*, *Den förlorade sonen*. Teckningar till träsnitt. Monografi av M. Friedländer (1924).

von Leyden [laj'-], Ernst (1832—1910), tysk läkare, prof. i Königsberg 1865, i Strassburg 187' o. i Berlin 1876. Behandlade frångångsrikt tuberkulos o. ryggmärgslidande.

vonLeydij [laj'-], Franz (1821—1908), tysk zoolog, prof. i Tübingen 1857, i Bonn 1875—95; utförde viktiga anatomisk-histologiska undersökningar över fiskar, kräldjur, insekter m. m.

Leygraf, Hans, f. 1920, pianist (Mozarttolkare) o. tonsättare (kammarmusik o. Concertino).

Leygues [läjg], Georges (1858—1933), fransk politiker av moderat republikansk ståndpunkt, konsejpresident o. utrikesminister 1920—21, varvid han nära samverkade med presidenten Millerand. Senare marinminister.

Leys [laj], Hendrik (1815—69), belg. målare; tog intryck från tyskt o. nederl. 1400- o. 1500-talsmålari; en av sin tids främsta historiemålare.

Leyster [laj'-], Judith (omkr. 1610—60), nederl. målarinna, osjälvständig men skicklig lärjunge till Frans Hals.

Leyte [laj'-], ö bland Filipinerna. 7,213 kvkm, ca 400,000 inv. Bergig, vulkanisk, väl odlad. L., som ockuperades av japanerna 1941, anfalls av anierik. generalen Mac Arthur okt. 1944 o. blev efter ockupation dec. s. å. operationsbas för det fortsatta fälttåget för Filipinernas befrielse. Huvudort: Ormoc.

Leyton [lei'tⁿ], nordöstlig förstad till London, grevsk. Essex. 106,000 inv. (1946).

Lhasa, dets. som Läsa.

Lhermitte [lärmit't], Leon (1844—1925), fransk målare; hämtade motiv ur bondelivet.

de L'Hospital [d'ö läpittal'], Michel (1507—73), fransk statsman, sökte som kansler 1560—68 försona katoliker o. hugenotter. Januari-ediktet 1562 var till stor del L:s verk.

Lhote [lät], André, f. 1885, fransk målare, vars kubistiska, monumentala kompositioner bl. a. påverkat svenskt måleri.

Lhotzky [lätfskij], Heinrich (1859—1930), tysk religiös författare; söker i religionen innerlighet o. omedelbarhet. Bl. arb. *Religion öder Reich Gottes* (sv. övers. 1909).

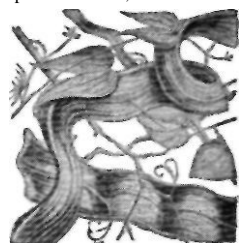
Li, kemiskt tecken för en atom litium.

Liaison [Häsä'ⁿ], fr., förbindelse, »kärleksförbindelse».

Liaku'ra, nuv. namnet på berget Parnassos i mell. Grekland.

Li'an, Ole OI sen (1868—1925), norsk arbetarpolitiker, urspr. socialist, från 1919 kommunist; från 1907 ordf. i Norges fackliga landsorganisation.

Lianer, växter med långa o. smala luftstammar, som endast genom stöd kunna hålla sig upprätta o. därför klättra el. slingra (se bild). Förekomma inom ett stort antal familjer, ex.

Araceae, *Bignoniaceae*, *Leguminosae* m. fl. Nå stundom över 100 m i längd. Vanliga i tropiska regnskogar, vilka de göra svårframkomliga.

Lianeskiffer, en efter Lianefjället i Dalsland uppkallad grävackeskiffer, som jämte underordnade lager av lerskiffer o. konglomerat bildar den yngsta avdelningen i Dalslandsserien.

Liao-ho, flod i n.ö. Kina med två stora källfloder, av vilka den n. bildar gräns mellan Kina o. Mongoliet. Utfaller i Liao-tungviken, Gula havet. Ca: 1,100 km. Segelbar 300 km.

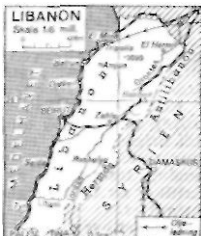
Liao-tung, halvö i s. Mandsjuriet, prov. Sheng-king, mellan Liao-tungviken o. Koreaviken av Gula havet. S. delen äv. kallad Kuang-tung (se d. o.).

Liao-yang, stad i n.ö. Kina, Mandsjuriet, s. om Mukden. 90,000 inv. Handelscentrum. Vid L. vunno japanerna sept. 1904 en avgörande seger över ryssarna.

Liared, kommun i ö. Västergötland, Älvsb. l.; Redvägs landsf.distr., Kinds o. Redvägs doms. 489 inv. (1947).

Lias [laj]sj, den äldsta avdelningen av jurasystemet.

Libanon. 1. Arab. Djebel Libnan (»Vita berget»), bergssträcka i Syrien utefter Medelhavet, omkr. 165 km. Sänker sig i terrasser mot kusten. Kamhöjd ca 1,900 m. Högst i n. med flera toppar över 3,000 m. Rik växtlighet. Förr känd

för sina cedrar (Libanoncedrar), av vilka nu blott några hundrars återstå. Betyd. trädgårdssodling. Får-o. get-ävel. Jfr Antilibanon.

— 2. Republik i s. Syrien, vid Medelhavet, omfattande L. l o. Antilibanon. 11,100 kvkm, 1,048,000 inv. (1943), främst araber. Huvudstad: Beirut. L. besattes jämte det övriga Syrien av britter o. fria franska styrkor juli 1941.

Mars 1943 proklamerade franske generalen Catroux i samförstånd med de brittiska myndigheterna den fria republikens återuppriktande. Fransmännen sökte emellertid maj 1945 stärka sin ställning genom landsättning av stora truppsstyrkor. General De Gaulle hävdade Frankrikes krav på strategiska baser men rönte motstånd från britt. o. amerik. håll. De våldsamma oroligheterna bland befolkningen ledde till britt. intervention. En överenskommelse nåddes, som erkände Libanons oberoende. De franska trupperna utrymde L-våren 1946. L. har inom arabförbundets ram knutit intim kontakt med Syrien. Vid en konferens i Beirut okt. 1947 slöts en militärpakt mellan arabförbundets medlemmar. L. ingrep i striden om Palestina maj—juni 1948 men dess trupper tvungos åter judiska motattacker att retirera in på libanesiskt territorium. Medl. av FN. Jfr Araber, Arabförbundet o. Syrien.

Libatio'n (av lat.), dryckesoffer; dryckeslag.

Li'bau, lett. Liepāja, stad i Lettland, SSSR, vid Östersjön. 57,000 inv. (1939). Förträfflig isfri hamn; före Första världskr. rysk flottstation. Skeppsvarv, stora fabriker. Badort. Erövrades 1915 av tyskarna o. var 1918—19 säte för Lettlands regering. Avträdades enligt fördrag 1939 åter till Ryssland. 1941—45 ockuperat av tyskarna.

Libavius [-os], Andreas (omkr. 1550—1616), tysk kemist, utförde flera värdefulla undersökningar i oorganisk kemi; upptäckte bl. a. tennklorid o. kolsyra.

Libbsticka, art av örtsläktet *Levisticum*. Libbecca [-betsj]ä, sydital. namn på sydvästvinden.

Libell' (av lat. *UbeWa*, liten våg). 1. Rörlig liten blåsa i vätskeineslutningar i mineral. — 2. Dets. som vattenpass.

Libell' (av lat. *libeWus*, liten bok), smädeskrift; äv. benämning på kärandens vadinlagta till hovrätt. — Libellist', smädeskriftsförfattare, skandalskrivare.

Li'ber, lat., bok; större avdelning i en skrift.

Liber, fornrom. fruktbarskud, senare sammanblandad med Dionysos o. liksom denne dyrkad som vinets gud. L:s gemål, Lib'era, liktydiggjordes med grekernas Persefone.

Liberal' (av lat.), fördomsfri, frikostig; adjektiv till liberalism.

Liberala riksdagspartiet bildades 1924 av de riksdagsmän, tidigare tillhörande liberala samlingspartiet, vilka vid partisprängningen 1923 motsatt sig spritförbudets upptagande som ovillkorlig programpunkt för frissnade landsföreningen. Uppgick 1935 i folkpartiet.

Liberala samlingspartiet bildades 1900 som efterträdare till folkpartiet; ivrade särsk. för genomförande av allmän rösträtt, författningens demokratiserande, sociala reformer. Partiet ledde urspr. av S. von Friesen, senare av K. Staaff, D. Bergström, N. Eden m. fl. Upplöstes 1923 o. efterträdades av Frissnade folkpartiet o. Liberala riksdagspartiet.

Liberalism' (av lat. *Wber*, fri), frihetsbetonad samhällsåskådning. Framkom som polit. rörelse på grundval av upplysningstidens åskådningar mot slutet av 1700-t., riktade sig mot statsmaktens urartning (despotism) o. krävande politisk frihet, näringsfrihet o. privilegieväsendets avskaffande. Sin största polit. utveckling nådde liberalismen vid mitten av 1800-t. särsk. i England. Sedan reformkraven genomförts i samhällslivet, har liberalismen gått tillbaka i samband med socialismens framträdande, varvid dess fordran på obegränsad frihet på det ekonomiska livets område mildrats o. med dess grundåskådning förenats större krav på positiva sociala åtgärder (nyliberalism).

Liberalite't (av lat.), fördomsfrihet, givniildhet. Liber da'ticus, lat., gåvobok; benämning på två medeltida nekrologier från domkyrkan i Lund. Den äldre, upplagd på noo-t., tillhör Lunds univ.bibl., den yngre (1200-t.) Danmarks riksarkiv. Utgivna av C. Weeke 1884—89.

Li'berec [-räts], tv. Reichenberg, stad i n. Böhmen, Tjeckoslovakien. 67,000 inv. (1946). Medelpunkt för yllestodst. Möbel- o. motorfabrikation.

Lib'eria, negerrepublik i v. Afrika, på Pepparkusten, mellan britt. Sierra Leone, Franska Guinea o. Elfenbenskusten. 111,370 kvkm, 15 mill. inv. (1940), varav ca 60,000 civiliserade. Det härskande folket är ättlingarna av de s. k. americano-liberianerna, från Nordamerika återvända f. d. negerslavar (12,000). Religionen är övervägande muhammedansk. Klimatet osunt, medeltemperaturen + 27.5° C. L. är mycket fruktbar. Därifrån utförs kautschuk, palmolja o. kärnor, elfenben, piassava, kaffe o. kakao. L. styres av en president, vald för 8 år; parlamentet består av senaten, vald för 6 år, o. representanternas hus, valt för 4 år. Huvudstad: Monrovia. — Hist. L. grundades 1821 som fristat för frigivna negerslavar. Det har ofta skakats av inre förvecklingar o.

sattes 1911 under stormaktarnas finansiella kontroll. Efter Första världskr. övergick finansförvaltningen helt till För. Stat. Under Andra världskr. blev L. operationsbas för amerik. stridskrafter. Medl. av FN sed. 1945. Inrikespolitiken har under senare år kännetecknats av stigande aktivitet, i det ett demokratiskt parti har bildats, som bekämpar det sed. 1878 regerande whigpartiet o. motsätter sig det utländska inflytandet på landets finanser.

Li'ber libro'rum, lat., »böckernas bok». Bibelen. Li'ber pontifica'lis, lat., biskopsboken; en samling delvis samtida levnadsteckningar över de första biskoparna i Rom (till 800-t:s slut).

Li'ber studio'sus, lat., fri student. Liber'tas, i rom. myt. frihetens beskyddarinna. Liberté, égalité, fraternité, fr., »frihet, jämlikhet, broderskap». Franska revolutionens valspråk.

Liberti'ner (av lat. *liber*Wnus, frigiven). 1. Enl. Apg. 6: 9 namn på en jud. församling i Jerusalem, som uppträdde fientligt mot martyren Stefanus. — 2. I, i b e r t i' n e r e t s p i r i t u a l e r, en under reformationstiden uppträdande sekt, utbredd i Nederländerna, Frankrike o. Geneve, där den undertrycktes av Calvin. Under föregiven andlighet urartade rörelsen i ett tygellöst levnadssätt.

Liberty [libb⁶ti], eng., tunn silkesatäng. Liberty-Island [libb⁶ti-aj¹nd], dets. som Bedloes-Island.

Liberty-ship [li'bb⁶ti Sjipp] (eng., »frihetsfartyg»), benämning på av standardiserade delar hopsvetsade amerik. lastfartyg, som med stor snabbhet byggdes under Andra världskr. Konstruktör: H. Kaiser. Storlek: 10,500 ton, fart: 8—10 knop.

Li'berum ve'to (av lat. *Wber*, fri, o. *ve'to*, jag förbjuder), i det forna konungariket Polen varje riksdagsmans rätt att med sin gensaga fälla ett förslag; en viktig orsak till polska statens vansk.

Li'bhaber, dets. som liebhaber.

Libi'do (lat., begär), könsdrift. — I psykoanalytisk terminologi könsdriften o. den därmed sammanhängande el. ur densamma härstammande psykiska energi, som kan taga sig uttryck i (sublimeras till) vetenskaplig el. konstnärlig verksamhet, sport, nöjen osv.

Libourne [-bom'], huvudstad i dep. Gironde, s.v. Frankrike, vid fl. Dordogne. 20,000 inv. (1936). Stapelplats för traktens produkter: socker, brännvin o. vin.

Libra (lat., våg), romersk vikt om 327.45 g. Äldre svensk medicinalvikt om 356.3 g.

AB. Libra'ria, ateljé i Sthlm för kyrkliga textilier o. konst, grundad 1912. Ag. sed. 1916 av Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag.

Libra'rius, lat., person, som sysslar med böcker; avskrivare.

Libratio'n (lat. *libra'tio*, vägning), svängande rörelse hos månen, varigenom den icke ständigt vänder exakt samma del av vtan mot jorden. Den s k e n b a r a l i b r a t i o n e n beror äv. av observationens läge. Den f y s i s k a l i b r a t i o n e n är en av gravitationen alstrad vridding av månen. Tack vare librationerna ha ⁸/₁₀ a' månytan kartlagts.

Libretfo (it., »liten bok») el. librell', text till en opera, operett o. a. större musikverk.

Libreville [libr⁶vill'] huvudstad i Gabun, Franska Ekvatorialafrika. 6,000 inv. (1936).

Libur'ner, forntida illyriskt folk i nuv. Dalmatien, bedrove omfattande sjööverli med snabba fartyg, l i b u r n e r, som efterbildades av romarna.

Libuie [li'bosje], legendarisk tjeckisk furstinna, som skall ha varit gift med Pfemyäl, grundläggaren av den första slaviska härskarätten i Böhmen.

Li'byen, område i n. Afrika, mellaa Egypten, Algeriet o. Tunis; i forntiden namn dels på hela Afrika, dels på området mellan Egypten o. Stora Syrten. I t a l i e n s k a L i b y e n, som 1939—43 utgjorde en italiensk riksdel o. erövrades av de allierade under Andra världskr., omfattande ital. kolonierna Tripolis o. Cyrenaica (se d. o.). 1,760,000 kvkm. 888,000 inv. (1939), därav 89,000 italienare. Arabförbundet krävde 1947 o. 1948 oberoende för Libyen.

Li'byska öknen, fordom namn på hela Saharaöknen, nu dess n.ö., mest vattenfattiga o. otillgängliga del.

Licens' (av lat. *licen'tia*, tillåtelse), t. Tillåtelse att exploatera patenterad uppfinning. — 2. Avgift för åtnjutande av viss rättighet. — 3. Tillåtelse att idka handel på krigförande land el. att exportera utförelseförbjuden

Licent' (av lat. *licen'tia*, tillåtelse), r. Under 1600-t. en tullavgift i Östersjöprov. o. Pommern. — 2. Under 1800-t. en avgift, som erlades vid utskვნning av vissa järnsorter.

Licen'tia poe'tica, lat., »poetisk frihet», en blott i poesien tillåten fri behandling av språket.

Licentia't (av lat. *licen'tia*, tillåtelse), förk. lic, urspr. en baccalaureus, som fått tillåtelse föreläsa vid ett universitet; num. titel för den som avlagt högsta examen inom en fakultet o. är berättigad till doktorsdisputation.

Lichenolog, dets. som likenolog.

Lichfield [litsj'fild], stad i mell. England, grevsk. Staffordshire. 10,000 inv. (1945). Katedral i högotisk engelsk stil (decorated style) från 1200- o. 1300-t.

Lichnow'sky [litj-], Karl Max (1860—1928), furste, tysk diplomat. L., som okt. 1912 till krigsutbrottet 1914 var ambassadör i London o. härvid ivrigt verkade för eng.-tysk försoning, framträdde under krigsåren som skarp kritiker av tyska regeringens politik vid krigsutbrottet.

Liohtnher [litj'-]. 1. Tyskt furstendöme 1816—34 (förut *Herrschafft Baumbolder*), därefter utgörande en del av Rhenprovinzen, Preussen, vid Rhen. — 2. Berlin-I., förort i ö. Berlin. 240,000 inv. (1933).

Lichterwalle [litjterfall'de], stad i v. Belgien, prov. Väst-Flandern. 6,000 inv. (1936). Spetsknyppling.

Lichtwark [litjt'-], Alfred (1852—1914), tysk museiman o. konsthistoriker, direktör för Hamburgs Kunsthalle från 1886. En av museiväsendets nyskapare.

Lici'nus, Gajus L. Stolo, rom. folktribun 368 f.Kr., genomdrev jämte sin kollega L. Sextius de 3 s. k. licinska lagarna till skydd för plebejernas ekonom. o. polit. ställning.

Licinius, Valerius Licinianus, rom. kejsare 308 e.Kr., besegrades av Konstantin den store 324 o. mördades 325.

AB. Li'cium, ateljé i Sthlm, huvudsakl. för kyrkliga textilier, grundad 1904 av Agnes Branting o. M. Börjeson.

Lickobservatoriet i Kalifornien, För. Stat., på Mount Hamilton. 1,283 m ö. h., tillhör University of California o. byggdes för medel, skänkta av instrumentmakaren o. kvarnägaren James Lick (1796—1876).

Lid, kommun i s. Södermanland, Södermani. l. (post.adr. Tystberga); Rönö landsf.distr., Nyköpings doms. 407 inv. (1947).

Li'da, stad i n.ö. Polen, vojvodsk. Nowogrödek, s. om Wilno. 26,000 inv. (1938). Järn- o. gummiindustri.

Lidan, å i Västergötland, utfaller vid Lidköping i Kinneviden av Vänern. 95 km.

Lidbeok, Erik Gustaf (1724—1803), botanist, Linnés lärjunge, 1756 P'o'- » Lund

o. förest. för dess bot. trädgård. Anlade planteringarna i Lundagård.

Liddell Hart [hɑt], Basil Henry, f. 1895, eng. militärförfattare. Medarb. i Daily Telegraph 1925—35, i Times 1935—39. Samarbetade med krigsministern Hore-Belisha vid reorganisationen av eng. armén 1937—38. Förespråkare för arméns motorisering. Bl. arb.: *A history of the world war* (1934), *The defence of Britain* (1939), *Dynamic defence* (1940) o. *The revolution in warfare* (1946).

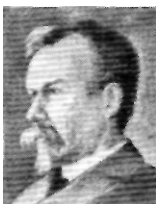
Liden, förr Indals-Liden, kommun i n. Medelpad, Västermorrl. l.; Indals landsf.distr., Medelpads ö. doms. 2,498 inv. (r947).

Liden, Johan Henrik (r741—93), lärddonator, adjunkt i Uppsala 1770, professors namn 1779. L- utgav betydande litteratur- o. lärdomskritiska arb. samt donerade sitt bibliotek till Östgöta nation i Uppsala (nu i univ.-bibl.).

Liden, Evald (1862—1939), språkman, prof. i jämf. språkforsk. med sanskrit vid Göteborgs högskola 1899—1929. Främst, etymolog o. kännare av armeniska, tokariska o. slavobaltiska m. fl. språk.

1. Lidforss, Edvard (1833—1910), språkforskare, prof. i Lund 1878—1901, översättare. L. utgav bl. a. en övers., av Cervantes' *Don Quijote* (1888—92) samt en orimad övers., av Dantes *Divina Commedia* med kommentarer (1902—03).

2. Lidforss, Bengt (1868—1913), son till E. L., botanist, docent i Lund 1897, prof. i Uppsala 1910 o. i Lund 1911. Utg. ett stort antal växtfysiologiska avh. o. populärvetenskapliga arb. Av. känd för sina skarpt polemiska kåserier i sociala, litterära o. allmänt kulturella ämnen. En av den sv. socialdemokratins intellektuella förgrundsmän. (Se bild.)

Lidhult, kommun i sv. Småland, Kronob. l.; Lidhults landsf.distr., Sunnerbo doms. 1,159 inv. (947), därav i Lidhults municipalsamhälle 500.

Lidloe [lidd'tse], by i Tjeckoslovakien, 20 km n.v. om Prag, som 10 juni 1942 helt utplånades av nazisterna som repressaliätgård för attentatet på t. f. riksprotektorn Heydrich. Alla män sköts o. kvinnor o. barn fördes till koncentrationsläger. Handlingen väckte stor förbittring över hela världen och fortsatta liknande tyska åtgärder kallades lidice-d åd. Byen är under återuppbyggnad.

Lidingö, stad i s. Uppland, Sthlms l., omfattar Lidingön, Fjäderholmarna m. fl. öar n.ö. om Stockholm. S. Roslags domsaga. 16,698 inv. (1947). Kyrka från omkr. 1620, tillbyggd 1756. Kalkmålningar från 1600-t. Högre allm. läroverk. Bl. industrialäggningar Svenska AB. Gasaccumulatörens o. AB. Ljungströms Angturbins verkstader. L. står i förbindelse med Sthlm genom en 730 m lång, 9 m bred, fast bro, byggd 1918—25. Stadsrättigheter 1926. Stadsvapen, se bild. — Namnet, som skrivs *Lydingööv* 1349, trol. av *Lidhinga* ö, dvs. 'lidbornas ö'. Ordet lid betyder 'backslutning'.

Lidköping, stad i n. Västergötland, Skarab. l., vid Lidans utlöpp i Vänern. 13,466 inv. (1947). Gamla rådhuset (nu bl. a. saluhall o. hantverksmuseum) uppf. urspr. av M. G. De la Gardie som jakt-paviljong på Läckö (flyttades 1672). Fontän o. M. G. De la

Gardies staty av J. Lundqvist. Samrealskola, länslasarett o. epidemisjukhus. Tändsticksfabriker, porslinsfabrik, råsockerfabrik, mek. verkstad. Stadsrättigheter 1446. Stadsvapen, se bild å föreg. spalt. — Namnet, som skrivs *Lideköping* 1446, betyder 'handelsplatsen vid ån Lidan'.

Lidman, Sven, t. ^{80/8} 1882, författare. L. framträdde med starkt erotiskt färgade dikter (*Pasiphaé*, 1904, m. fl. saml.) men övergick senare till romanen (*Thure Gabriel Silfverstidhl*, 1910, *Köpmän och krigare*, 1911, m. fl.), i vilken diktform han givit uttryck åt eldig patriotism o. en religiositet (*Såsom genom eld*, 1920), som kom honom att sedermera ansluta sig till pingströrelsen. Utgav under Första världskr. aktivisttidningen *Svensk lösen*. Har senare utg. predikningar. Efter en schism med Levi Pethrus utsetts L. 1948 ur Filadelfiaförsamlingen i Sthlm.

Lidman, Håkan, f. si/j 1915, idrottsman, sportred. i Nya Dagl. Allehanda 1943—44, deltog i Olympiska spelen i Berlin 1936 o. i London 1948; svenskt rekord i häcklöpning no m (14 sek.) o. 200 m (24 sek.). Tävlade 1945 i För. Stat. o. 1947 i Argentina.

Lidner, Bengt (1757—93), skald, jämte Thorild den förnämste representanten för Sturm och Drang-riktningen i Sverige. Hans känslolagda, deklamatoriska dikning när högst i operan *Medea* (r784), de bägge episk-lyriska skaldestyckena *Spastaras död* (1786) o. *Året 1783* samt inledningstroferna till *Yttersta domen* (1788).

Lido, plur. lidi, it., namn på den smala landtunga, som skiljer en lagun från havet. Mest bekant är L. utanför Venedig.

Lie, handredskap för hö- o. sädeskörd; ett långt, smalt, skärande blad, fäst vid ett skaft.

1. Lie [li], Jonas (1833—1908), norsk författare, urspr. advokat. L. vann framgång med den enkla o. osökta kärleksromanen *Den f. remsynte eller bilder fra Nordland* (1870; Visionären, 1871). Han uppehöll sig större delen av sitt liv utomlands från 1882 huvudsakl. i Paris. Till hans bästa alster före Paristiden höra sjöromanerna *Lodsen* och *hans hustru* (1874; sv. övers. 1875) o. *Gaa paa!* (1882; sv. övers. s. å.), följda av en rad ypperliga sociala romaner, vari han delvis behandlar samma problem som Ibsen, ss. äktenskapsskildringarna *Familjen paa Gilje* (1883; sv. övers. 1884) o. *Kommandörens dotter* (1886; sv. Övers. 1899). Bl. L:s senare arb. märkas *Trold* (2 bd, 1891—92), *ostenfor sol. vestenfor maane* och *bagom Babylons taarn* (1905).

2. Lie, Bernt (1868—1916), brorson till j. L., norsk författare, främst känd för sina omtyckta pojkbärättelser *Svend Bidevind* (1897; sv. övers. 1899) o. *Guttedage* (1905; Pojkdagar. 1907).

Lie [li], Sophus (1842—99), norsk matematiker, prof. i Kristiania 1872, i Leipzig 1886; lade genom sin *Theorie der Trans formationsgruppen* grunden till en betydelsefull gren av geometrien.

Lie [li], Trygve, f. 1896, norsk jurist o. politiker. Juridisk rådgiv. åt fackliga landsorganisationen 1932—35, justitieminister 1935, handelsminister 1939, försörjnings- o. sjöfartsminister 1940, utrikesminister 1941, allt i Nygaardsvolds regering; utrikesmin. juni 1945—jan. 1946, då han utnämndes till generalsekr. i FN. (Se bild.)

Lieberath [li'-], Ebbe (1871—1937), major, scoutledare, införde scoutrörelsen i Sverige 1909. Av förf. av pojkböcker.

Liebermann [H'b-], Carl (1842—1914), tysk kemist. Utförde talrika undersökningar över alkaloider o. tjärfärgämnen.

Liebermann li'b-], Max (1847—1935), tysk målare o. etsare, 1920 direktör för Konstakad. i Berlin. Tysklands mest utpräglade impressionist med livfulla ljus- o. luftskildringar, återgivna med bred o. hastig penselföring. *På hemväg*, se bild. Monografi av K. Scheffler (1928).

Liebhaver el. **libhaver** [H'p-], ty., person med förkärlek för ett visst slags ting (böcker, konstverk el. dyl.). — **Liebhaverei** el. **libhaverei**, förkärlek, vurm.

vonLiebig [li'bitj], Justus (1803—73), **frih.**, tysk kemist. 1824—52 prof. i Giessen, därefter i Miinchen. L. var en av banbrytarna på den organiska kemiens o. jordbrukskemiens områden, den förste som påvisade betydelsen av konstgödsel. L. är äv. uppslagsman till den industriella framställningen av kottextrakt. (Se bild.)

1. **Liebknrecht** [li'pknertj], Wilhelm (1826—1900), tysk socialistisk politiker o. författare, samverkade med Marx o. deltog i det tyska socialdem. arbetarpartiets bildande 1869. Riksdagsman från 1874. Jämte Bebel den äldre tyska socialdemokratiens främste ledare. (Se bild.)

2. **Liebknrecht**, Karl (1871—1919), son till W. L., tysk revolutionär socialist, framträdde från 1916 som »spartakisternas» ledare. Efter revolutionen, vid vilken han spelade en framträdande roll, sökte L. med fanatisk iver driva sina anhängare vidare till en våldsamt social revolution som dödades i jan. 1919 under ett kommunistiskt uppror i Berlin. Socialistisk skriftställare, medgrundare av tyska kommunistorganet *Rote Fahne* (1918).

Liebmänn [li'p-], Otto (1840—1912), tysk filosof, räknas vanl. som grundare av nykantianismen.

Liechtenstein [litj'te.nsjtajn], suveränt furstendöme vid övre Rhen, mellan Österrike i ö. samt Schweiz i v. och s. 157 kvkm, ii,000 inv. (1941), tyskar. Jordbruk o. boskapsskötsel.

Representationen består av 15 medl., valda för 4 år. Huvudstad: Vaduz. — *Hist.* 1719 förändrades de sed. 1699 resp. 1712 riksomedelbara domänerna Schellenberg o. Vaduz till det suveräna furstendömet L. under en medl. av huset L. Tillhörde 1806—14 Rhenförbundet, 1815—66 Tyska Förbundet o. var 1876—1918 i tullunion förenat med det österrik. kronlandet Vorarlberg. 1924 förenades L. i tullunion med Schweiz, som äv. handhar dess representation utåt.

Lied [li't], ty., visa; sångstycke, där varje strof vanl. har samma melodi.

Liedboek [li'd-], Per Jakob (1802—76), läkare, homeopat, från 1846 verksam i Sthlm; 1846—51 lärare vid Gymnast. centralinstitutet.

Liederteorien [H'd-], ty., »visteoriens», en av tysken K. Lachmann uppställd teori, enl. vilken de stora folkliga hjälteedikterna, såsom de homeriska dikterna o. Nibelungenlied, uppkommit genom sammansmältning av mindre dikter. Jfr Kärnteori.

Liedgren [li'd-], Emil, f. */a* 1879, lektor i Västerås (1920), framstående psalmskänare o. psalmdiktare; profs namn 1939. Bl-^ab- *Tj'n svenska psalmboken* (1910), *Johan Olof Wallin* (1912) o. *Svensk psalm och andlig visa* (1926). I., var en av huvudkrafterna i psalmboksrevisionen 1935—37. Erhöll 1945 Wallinpriset.

Liège [lie'sj], ty. L i i l i c h. l. Provins i ö. Belgien. 3,929 kvkm, 929,000 inv. (1946; mest valloner). I s. rikt på järn, bly, zink o. stenkolk. Viktigt industriområde. — 2. i Huvudstad i l. i vid Meuse. 151,000 inv.

(1946). Befäst. Livlig industri, främst vapentillv. Univ. Kyrkor o. a. byggnadsverk från 1500-t. (justitiepalatset, förut biskopsresidens, se bild). Under Första världskr. blev L. den första fästning, som intogs av tyskarna (¹⁰/₈ 1914). Vid tyskarnas angrepp våren 1940 intogs l. på krigets 40 dag (⁷/₅). Befriades av de allierade ⁷/₉ 1944. Jfr Ebcn Emael.

Liegnica [li'gnitsja], ty. L i e g n i t z, stad i (se vojvodskapet Wroclaw, s.v. Polen. 84,000 inv. (1939). Gammalt f. d. kungl. slott. Peter-Paulkyrkan härstammar från 1300-t. Tillv. av pianon, lyxmöbler, yllevaror m. m. — Stad 1255; österrik. 1675—1741, därefter preussiskt. — Preuss. seger där 1760 över össerrikarna.

Lie'päja, lett. namnet på Libau.

Liera (av fr.), förbinda, förena. — I, i e' r a d, nära förbundet, förtrogen.

Lierre [liär], flaml. L i e r [lir], stad i n. Belgien, prov. Antwerpen. 29,000 inv. (1946). Siden- o. spetsindustri. — 1524—30 bodde danske konungen Kristian II i L.

Liestöl, Knut, f. 1881, norsk folkminnesforskare, prof. vid Oslo univ. sed. 1917; grundare av Norsk folkeminnensamling 1914. L. var tills, med M. Moe (d. 1913) utgivare av *Norske folkeviser* (3 bd, 1920 ff.) med utförliga kommentarer. Kyrkominister 1933—35.

Lietuva, litauiska namnet på Litauen.

Lietzmann [ii'ts-], Hans (1875—1942) tysk teolog, prof. i jena 1915, i Berlin 1924. Arb. över äldsta kyrkans historia, samlingsverket *Handbuch zum Neuen Testament* (1916 ff.) samt *Från jormkyrkan* (Olaus Petri-föreläsning 1935).

Lieuue [liö], äldre fransk »mil» av varierande vanl. ca 4 km.

von Liewen [li-], Bernhard (1651—1703), krigare, utmärkte sig i Karl XI:s danska

krig o. under Karl XII, stupade vid belägringen av Thorn.

2. von Liewen, Hans Henrik, d. ä. (1664—1733) kusin till B. v. I., krigare, greve o. riksråd 1719, sändes i dec. 1713 till Turkiet för att underrätta Karl XII om läget i Sverige o. påskynda hans hemkomst.

3. von Liewen, Hans Henrik, d. y. (1704—81), greve, son till H. H. v. L. d. ä., militär, hattpolitiker, riksråd 1760, riksmarskalk 1772. På företog 1739—40 en riskfylld kurirfärd till Turkiet.

Lievens [li'f-], Jan (1607—74), höll. figurmålare o. etsare, starkt påverkad av Rembrandt.

Liévin [liëv'n*], stad i n. Frankrike, dep. Pas-de-Calais, vid fl. Deule. 25,000 inv. (1936). Stenkolsgruvor.

Life and work [lajf 'o'nd 'ok], eng., »liv och arbete», valspråk för allmänkyrkliga (»ekumeniska») mötet i Sthlm 1925. Jfr Faith and order.

Liffey [liffi], flod på ö. Irland, utfaller i Irlandska sjön, vid Dublin.

Liga (av lat. *ligare*, binda), förbund, förening; skara, band (ex. tjuvliga); polit. förbund, särsk. benämning på vissa Sådana, bl. a. ligan i Cambrai 1508, heliga ligan (mot Frankrike) 1511, katolska ligan i Tyskland 1608, heliga ligor mot turkarna 1570 o. 1684 m. fl.

Ligament (av lat.), ledband, bindvävsbildningar bl. a. i anslutning till ledkapslarna, förstärkande dessa o. förhindrande oödmådeliga enliga o. för stora rörelser, varigenom lederna stabiliseras.

Ligatu'r (av lat.). *Med.* Ombindning av ett blödande blodkärl med en catguttråd el. silketråd, för att det ej vidare skall blöda. — *Boktr.* Två sammangiutna typer.

Ligga an, styra viss kurs efter kompassen.

Liggande, underliggande delen av sidostenen till en malmkropp el. bergartsmassa.

Liggare. 1. Bok för anteckningar, som »ligger framme»; diarium, dagbok o. dyl. — 2. Större fat för lagring av öl, vin m. m.

Liggedagar, den tid, under vilken befälhavaren på ett befraktat fartyg är förpliktad att utan ersättning hålla fartyget i beredskap att mottaga resp. avlämna last. Jfr Överliggedagar.

Liggetid. 1. Dets. som liggedagar. — 2. *Postv.* Den tid en postförsändelse får kvarligga på adresspostanstalten för att tillhandahållas adressaten. Är olika för olika slags försändelser, vanl. 14 dagar.

Liggsår el. dek u'bitus kallas de sår av ofta mycket svårartad art, som stundom uppkomma hos sängliggande patienter, i regel på för tryck utsatta punkter som korsbenet, höftknömlarna osv.

Ligist', medlem av en liga; i plur. liktydigt med pöbel.

Ligne [linj], Charles Joseph, furste av L. (1735—1814), österrik, fältmarskalk, utmärkte sig i Sjuåriga kriget. L. var äv. skriftställare (*Milanges militaires, littéraires et sentimentaires*, 34 bd, 1795—1811).

Lign'n', ett ämne av invecklad sammansättning, som förekommer inlagrat i cellväggarna i vedvävnader o. andra stödjevävnader hos växter (i granved till ca 29 %). Vid framställning av kemisk pappersmassa avlägsnas ligninet genom träets kokning med natron- el. sulfutlut.

Lignit' (av lat. *lignum*, trä), brunkol, hos vilket en trästruktur tydligt framträder.

Lignum (lat., trä), vedatard drog.

Ligny [linji'], by i s. Belgien, prov. Namur. I närh. slog Napoleon preussarna under Bliicher 16/8 18M.

Ligorio [ligariä], Pirro, (omkr. 1500—83),

ital. arkitekt. Huvudverk: *Villa d'Este* i Tivoli (i ruiner under Andra världskr.) o. *Villa Pia* i Vatikanträdgården.

Ligrofn är en bensnliknande destillationsprodukt ur bergolja, kokar vid 100—180° o. har en spec. vikt av omkr. 0.78—0.80. Användes särsk. som lösningsmedel för läcker o. fennissor.

de Liguori [ligo'ri], Alfonso Maria (1696—1787), ital. moralteolog, helgonförklarad 1839. Grundade i mitten av 1700-t. »Den heliga Återlösarens förening», vars medlemmar (Liguorianer el. redemptorister) verka för den katolska kyrkan o. för undervisning. Huvudverk: *Theologia moralis* (1748—53).

Ligu'rer, folkstam, som under forntiden bebodde Ligurien; trol. ej av indoeurop. ursprung.

Ligu'rien, ital. Liguria, landskap i n.v. Italien utmed Genuabukten, omfattande prov. Genua, Imperia, Spezia o. Savona. 1,536,000 inv. (1943). Betyd. skeppsbyggen. Handel, fiske o. sjöfart.

Ligu'riska havet, del av Medelhavet mellan Ligurien, Provence, Korsika o. Elba. N. delen kallas Genuabukten.

Ligu'riska republiken bildades av Napoleon 1797 av Genua o. Piemonte, införlivades 1805 med Frankrike.

Ligus'tersvarmare, *Sphinx ligusfri*, en stor svärmare med smala, långa, mörkbruna framvingar samt ljusröda bakvingar med 3 svarta tvärbänder. Larven stor, grön med violetta snedsträck o. en tagg baktilt; lever på syren, ask o. liguster.

Ligus'tieum, örtsläkte (fam. *Umbelliferae*), ca 50 arter. *L. (Halos'cias) sco'ticum*, en intill halvmeterhög, glatt, illaluktande ört med dubbel trefringade blad o. vita blommor. Strandväxt. N.v. Skåne, s. Halland.

Ligusfrum, ligustersläktet (fam. *Oleaceae*), 35 arter buskar i Europa, Asien o. Australien. Krona fyrflikad, trattlik, foder kort, okluvet, frukten ett bär. *L. vulga're*, liguster (se bild), har hela, långsträckt blad, vita blomspiror o. svarta bär, vildväxande i Bohuslän; allm. odlad häckväxt.

Li Hung-Chang (1823—1901), kin. statsman, från mitten av 1870-t. den egentl. ledaren av Kinas utrikespolitik, varvid han genom en skicklig splittrings- och förhållningspolitik sökte motverka det överhandtagande jap. o. europ. inflytandet. L. avslöt Shimonosekifreden med Japan efter kriget 1894—95 samt underteckn. fredspaktet i Peking 1901 med de europ. makterna efter boxarrörelsens undertryckande.

Liikala [li'k-], by nära Anjala, Finland. I L. gjorde C. G. Armfelt 8/8 1788 utan Gustav III:s vetskap kejsarinnan Katarina ett fredsanbud, som några dagar senare följdes av deklarationen i Anjala. Jfr Anjala-förbundet.

Lik. i. Död djurorganism. — 2. Korrekturfel, bestående i att ett el. flera ord uteglömts. — 3. *Sjöv.* Rep, fastsydda i ett segels kanter för att öka dess hållbarhet.

Likare, noggrant jämförelsemätt (vikt, längd, elmotstånd m. m.) för kalibrering el. justering av andra mätt.

Likbent är en triangel, då två sidor (benen) äro lika. Den tredje sidan kallas bas.

Likbränning, dets. som eldbegängelse.

Likeni n (av lat. *liche'nes*, lavar) el. lavstärkelse, ett stärkelseliknande kolhydrat, som ingår i lavar o. mossor o. ger dessa ett visst näringsvärde för renar o. nötkreatur. Hydrolyseras till glykos.

Likenolog el. lichenolog (av lat. *liche'nes*, lavar, o. grek. *logos*, lära), lavkännare, lavforskare. — *Likenologi* el. *lichenologi*, läran om lavarna.

Likfabriker, benämning på av det nazistiska Tyskland under Andra världskr. inrättade läger för massavrättning av regimen missagliga individer. Utgjordes av rum, där offren avlivades, medelst gas, ånga el. elektricitet, samt av krematorier för likens förstörande. Jfr Koncentrationsläger.

Lik fläckar, de rödvioletta fläckar, som på ett lik uppträda 8—12 tim. efter döden på lågt liggande ställen; bero på att blodet genom sin tyngd sjunkit till dessa platser.

Likformighet. *Geom.* Två rätliniga figurer kallas likformiga, om motsvarande vinklar äro lika o. motsvarande sidor äro proportionella.

Likgifter el. *ptomainer*, basiska organiska produkter, som uppkomma vid förruttelse av lik.

Liknelse el. *parabel*, bildlig framställning, förekommer ofta i Jesu undervisning. Likrikta, apparat för omvandling av växelström till konstant el. pulserande likström (för laddning av akkumulatorer o. dyl.). Utgöres numera vanl. av kvicksilverlikriktare el. elektronrör i lämplig koppling el. selenlikriktare (se d. o.). Jfr Halvvägslikriktare.

Likriktning, egentl. övers, av ty. *Gleichschaltung* [glajt'sjalltong], en nationalsocialistisk term, som innebar, att det tyska samhället i alla dess livsformer borde behärras av den nationalsocialistiska världsskådningen. — Sedmera har likriktning kommit att mera allmänt betyda en själlös anpassning till ett visst mönster.

Likstelhets, den under de 24 första timmarna efter döden förefintliga stelhets i lederna. Denna löses i den mån förruttelseprocesserna börja göra sig gällande.

Likström, elektrisk ström med oföränderlig riktning. Strömmens styrka kan däremot ändras.

Likströmsmaskiner, elektriska maskiner, som bestå av två huvuddelar: ett stillastående hölje, *statorn*, o. en i denna lagrad vridbar del, *rotorn* el. ankanret. Statorn uppstår bl. a. elektromagnet o. rotorn trådlindningar, i vilka sistnämnda vid rotorns rotation mellan magneterna induceras elektriska strömmar, som på lämpligt sätt samlas o. uttagas. Maskinen representerar då en *likströmsgenerator* (för leverans av ström till glödlampor, kokkärl m. m.). Läter man i stället en ström gå genom ankanrets trådlindningar, börjar ankanret rotera o. maskinen tjänstgör som en *likströmsmotor*. Typer, se Kompondmaskin, Seriemaskin o. Shuntmaskin. Jfr Växelströmsgenerator o. Växelströmsmotor.

Liksvamp, arter av svampsläktet *Phallus*.

Liktare (av ty. *Lichter*, egentl. »någott, som lättar»), präms, avsedd för lossning från förankrade fartg.

Lik tor, i fortändens Rom rätts-tjänare, som åtföljde de högsta ämbetsmännen; en diktator hade 24, en konsul 12, en pretor 6. Liktörerna voro utrustade med risknippen, s. k. *fascies* (se bild).

Liktorn (av fsv. *lik*, kropp;

egentl. kroppstagg), genom lokalt tryck upp-komna, intensivt ömmande förhårdnader i huden, särskilt på tårna.

Likvi'd (lat. *Wquidus*, flytande), flytande, omedelbart tillgänglig; som subst.: betalning. — Likvida medel, för omedelbar utbetalning tillgängliga medel. — *Likvidation*, avveckling av ett företag, aktiebolag m. m. Verkställes stundom av särsk. utsedda personer, *likvidatorer*. — *Likvidera*, betala; avveckla. — *Likviditet*, förhållandet mellan ett företags likvida medel o. kortfristiga skulder.

Likör [-kör] (av lat. *Wquor*, vätska), söt, aromatisk spritdryck (ca 45 % sprit). Ex.: Benedictine, Chartreuse, Curacao.

Li'la (av fr. *lilas*, syren), blekviollett.

Lilia'ceae [-see], liljeväxter, familj av enhjärtbladiga växter, ca 2,600 arter, flertalet örter med lökar el. rotstockar. Hyllet, en stundom sambladig, kronlik kalk, sitter fäst nedom fruktämnet. Frukt trerummig kapsel el. bär. Hit höra bl. a. släktena *Lilium*, *Allium*, *Asparagus*, *Gagea* o. *Hyacinthus*.

Lilienberg, Robert (1841—1929), jurist, justitieråd 1887—1911, utgav bl. a. verket *Svensk lagsamling* (3 dir, 1875—85).

von Li'lienoron [-kran], Detlev (1844—1909), frih., tysk författare, skrev hurtiga ballader o. krigsskisser (*Kriegsnoellen*, 1895).

Lilienfelds rör, äldre typ av röntgenrör. Li'lenthal, Otto (1848—96), tysk ingenjör, en av flygkonstens föregångsmän; utförde glidförsök med motorlösa flygmaskiner, varunder han gjorde betydelsefulla iakttagelser; omkom under en glidflygning.

Lilienthal, David, f. 1899, amerik. jurist o. förvaltningsexpert, ordf. i styrelsen för Tennessee Valley Authority (se d. o.) 1941—46, i För. Stat:s atomenergikommission sed. 1947.

Lilio, Luigi, latiniserat Aloysius Li'lilus, d. 1576, ital. läkare, jämte Clavius upphovsman till den gregorianska kalendern.

Li'lit, babyl. kvinnlig stormdemon, omtalad i GT (Jes. 34: 14).

Li'lium, örtsläkte (fam. *Li'liaceae*), 45 arter i n. halvklotets tempererade trakter, de flesta högvuxna med mångbladig stam o. stora lökar. Blommor stora, ofta kalkfulla, med tillbakaböjda kalkblad. Många arter odlas som prydnadsväxter, ex. på fritt land *L. bulbiferum*, brandgul lilja, som har groddknopp, *L. mar'tagon*, kroll-lilja, med vita, röda, violett- o. brunfläckiga kalkblad, samt i kruka *L. longiflorum*, japansk lilja (se bild), med långa, trattlika, vita blommor.

Lilja, arter av örtsläktet *Lilium*.

Li'lja, Gertrud, f. 1887, författarinna. Har utgivit novellsamlingar med motiv från vardagslivet, utmärkt av skarpsynt porträttringskonst, samt den betydande släkt- o. bonde-romanen *Kvinnorna i släkten* (1936) m. fl. romaner (*Hök och duva*, 1942, *Ovädret drar förbi*, 1944).

Li'ljebane'ret, Frankrikes orleanska kungabaner: heraldiska liljor i guld på vit botten; som nationallagga ersatt av trikolorn 1789—1830 (T5) o. från 1830.

1. Li'ljefors, Bruno (1860—1939), målare, sin tids främste djurmålare. Efter att först ha arbetat i litet format med fin detaljbehandling utvecklade *L.* en monumental form o. en impressionistiskt livlig penselföring. *T.*, är flylligast repr. i Thielska galleriet, Sthlm. *Havsömrar*, 1897, Nat. mus. (se bild å nästa sida). Av. skulptör (gruppen *Lek* utanför Stadion i

Sthlm) o. författare (*Det wildas rike*, 1934). Monografi av K. E. Russow (1929).

I. Liljefors, Ruben (1871—1936), broder till B. L., tonsättare, kördirigent, 1912—32 kapellmästare vid Gävleborgs orkesterförening. L., tonsatte violon- o. pianostycken, sänger, en symfoni m. m.

Liljegren, Johan Gustaf (1791—1837), historiker, riksantikvarie 1826, riksarkivarie 1835, led. av Götska förbundet, studerade Sveriges forn- o. medeltid.

Liljeholmen, fabriksamhälle inom Brännkyrka förs., Sthlm.

Liljeholmens Stearinfabriks AB., Sthlm. Grundat 1839 av L. J. Hierta, bolag 1872. Aktiekap. 4 mill. kr. (1948). Vrckst. dir. H. Nordensson (sed. 1929).

Liljekonvalje, art av örtsläktet *Convallaria*.

Liljencrantz, Johan, urspr. Westerman (1730—1815), adlad L-1768, greve 1812, finanspolitiker, Gustav III:s främste rådgivare i ekonom. frågor. Statssekreterare för den nya handels- o. finansexpeditionen 1773

föreslog han en sedelrealisation (1777), varigenom statens ekonomi förbättrades o. näringslivet upphjälptes. Särsk. gynnade L-jordbruket. Planen att göra brännvinsbränningen till regale var L:s, men i det dåliga utförandet hade han ingen del. De ekonom. svårigheterna på 1780-t. i följd av missväxt, rustningar o. Gustav III:s slöeri föranledde L:s avgång 1786; han blev då riksråd. 1789—1812 var han chef för kommerskollegium.

Liljensparre, Nils Henrik, urspr. Sivers (1738—1814), adlad L-1786, polismästare Sthlm 1776—92. L. utövade en omfattande spioneriverksamhet i Gustav III:s tjänst. Ledde skickligt utredningen av kungamordet 1792.

Liljevist, Efraim (1865—1941), filosof. 1906—30 prof. i Lund; anknuter särsk. till Boströms filosofi. Bl. arb. *Om Boströms äldsta skrifter* (1897).

Liljestrand, Trygve (1887—1942), jurist, hovrättsråd 1925—29, verkst. direktör i AB. P. A. Norstedt & Söner fr. 1933, ordf. i Sv. Bokförläggareföreningen fr. 1934.

Liljvalch, Carl Fredrik (1837—1909), affärsman, bildade Grängesbergs Gruv AB. o. var upphovsman till Trafik AB. Grängesberg—Oxelösund. Donator (till Biol. mus. i Sthlm, Uppsala univ., Sthlms högskola o. Handelshögskolan). Jfr Liljvalcs konsthall.

Liljvalchs konsthall, utställningsbyggnad på s. Djurgården i Sthlm. Uppförd 1913—16 efter ritningar av Carl G. Bergsten för medel ur C. F. Liljvalchs dödsbo.

Lilla Alby, stadsdel i Solna, före 1943 municipalsamhälle. Överflyttat till Sundbyberg 1/1 1949.

Lilla Beddinge, kommun i s. Skåne, Malmöh. 1. (past.adr. Klagstorp); Klagstorps landsf.distr., Vemmenhøgs, Ljunits o. Herrestads doms. 696 inv. (1947).

Lilla Björnen (lat. *Ur'sa minor*), stjärnbild på n. himlavalvet. Dess ljusstarkaste stjärna är Polstjärnan.

Lilla Edet, municipalsamhälle i v. Västergötland, Fuxerna kommun, vid Göta älv. 2,182 inv. (1947). Pappersbruk (grundat 1880, bolag 1906), kraftverk. Samrealskola.

Lilla ententen [-angängten], benämning på ett politiskt-militärt förbund, som 1920—21 ingicks mellan Tjeckoslovakien, Jugoslavien o. Rumänien. Sin slutligt bindande form fick L. på en konferens i Marienbad 1922. Dess eg. upphovsman var däv. tjeckoslovak. utrikesminister Beneš o. vid sidan av honom däv. rumänske utrikesministern T. Ionescu. L. åsyftade främst att bevara Trianonfreden mot ungerska revisionskrav o. förhindra en habsburgsk restauration. Hitlers maktillträde i Tyskland 1933 hade till följd en fastare inre organisation av L.; genom beslut febr. s. å. skapades av Lilla ententen ett permanent råd av de 3 utrikesministrarna. Något enhetligt uppträdande från L. kom ej till stånd vid Österrikes undergång mars 1938. Tjeckoslovaekiens stympning genom Münchenkonferensen sept. 1938 gav L. ett grundskott, o. denna stats undergång som självständig i mars 1939 medförde även formellt L:s upplösning.

Lilla Harrie, kommun i v. Skåne, Malmöh. 1. (past.adr. Örtofta); Kävlinge landsf.distr., Rönnebergs, Onsjö o. Harjagers doms. 424 inv. (1947)-

Lilla Isie, kommun i s. Skåne, Malmöh. 1. (past.adr. Östratorp); Klagstorps landsf.distr., Vemmenhøgs, Ljunits o. Herrestads doms. 530 inv. (1947)-

Lilla jul, benämning på kyndelmässan såsom julens avslutningsfest.

Lilla Malma, kommun i mell. Södermanland, Södermani. 1. (past.adr. Malmköping); Villättinge landsf.distr., Oppunda o. Villättinge doms. 1,039 inv. (1947).

Lilla Malma församling omfattar Lilla Malma kommun o. Malmköpings köping.

Lilla Mellösa, det. som Mellösa.

Lilla Slågarp, kommun i s.v. Skåne, Malmöh. 1. (past.adr. Slågarp); Vellinge landsf.distr., Oxie o. Skytts doms. 627 inv. (1947).

Lille, Axel (1848—1921), finl. tidningsman. Som red. (1883—1901) för *Nya pressen* o. dess efterföljare *Dagligt allhandla* kämpade L. för de svenska intressena o. mot förryskningen i Finland. Red. för den 1906 återuppsatta *Nya pressen* till 1917. Ordf. i Sv. folkpartiet 1906—17. Utgav *Den svenska nationalitetens i Finland samlingsrörelse* (1921).

Lille Dill], flaml. R y s s e l [re] 'sell], huvudstad i dep. Nord, n. Frankrike, nära belg. gränsen. 189,000 inv. (1946). Starkt befäst. Flera gamla kyrkor; storartat stadshus från 1800-t. Univ., grundat 1530 (3,000 stud., 1938). Industri o. handelshögskola. Framstående konstmuseer. Betyd. industri, särsk. tillv. av textilier; livlig handel.

Lillehammer, stad i s.ö. Norge, Opland fylke, vid Mjösen. 6,400 inv. (1946). Turist- o. kurort. Hembygdsmuseum (Sandvigiska samlingarna). Lillhärad, kommun i s. Västmanland, Väst-

mani. 1. (past.adr. Dingtuna); Västerås landsf.distr., Västmanl. mell. doms. 386 inv. (1947).

Lillhärda, kommun i s. Härjedalen, Jämtl. l.; Svegs landsf.distr., Härjedalens doms. 1971 inv. (1947).

Lillie, Axel (1603—62), greve, krigare, riksråd 1648, fältmarskalk 1657, utmärkte sig i Trettioåriga kriget.

1. Lilliehorn, Per (1729—98), sjömilitär, politiker, en av Gustav III:s medhjälpare vid statskuppen 1789. S. å. förstörde L- genom ett svårt disciplinbrott i träffningen vid Olands s. udde utsikterna till en betyd. sjöseger. Han dömdes till döden men benådades.

2. Lilliehorn, Carl Pontus (1758—1820), brorson till P. L. militär, deltog i sammanväringningen mot Gustav III men sände morddagen en anonym varning till konungen; landsförvisades.

1. Lilliehöök, Måns Bryntesson, d. 1529, riksråd, hövitsman på Alvsborg, deltog i västgötaupproret 1529, möjl. i hopp om att erhålla kronan, o. blev avrättad.

2. Lilliehöök, Ebba, f. 1529, dödsåret obeaktat, dotter av M. B. L., g. m. Sten Eriksson Leijonhufvud o. efter dennes död 1568 upphöjd i grevligt stånd. Härsklysten o. manhaftig kallades hon »grev Ebba». Hon torde ha haft betyd. del i Erik XIV:s avsättning.

3. Lilliehöök, Johan Nilsson (1598—1642), krigare, deltog i de polska o. tyska krigen o. stupade i andra slaget vid Breitenfeld.

4. Lilliehöök, Fredrik (1860—1930), skeppsbyggare, prof. vid Tekniska högskolan i Sthlm 1911—25, uppfann bl. a. ett långskeppssystem, det s. k. isherwoodsystemet.

5. Lilliehöök, Eleonor, f. Berndes, f. 1887, ordf. i Sveriges husmodersföreningars riksförbund 1928—47.

Lillienstedt, Johan, urspr. Paulinus (1655—1732), greve o. riksråd 1719, diplomat, den främste fredsunderhandlaren i Ny-stad 1721. Äv. känd som skald o. översättare av ital. barockdikt. (Se bild.)

Lillieroot, Nils (1635—1705), urspr. Eosander, greve, en av den karolinska tidens skickligaste sv. diplomater, sändebud i Paris o. Haag m. m. samt vid fredskongressen i Rijswijk 1697—99. L. företrädde en försiktig jämviktspolitik.

Lilliestråle, Joachim, f. *1876, industriman, verkst. direktör för Wifstavarfs AB. sed. ig2r. Ordf. i Sv. Cellulosafören. 1941—45. Lilliput [liH'ip'ut], dvärgarnas land i »Gullivers resor» (av J. Swift).

Lilljebjörn, Knut (1765—1838), gods-ägare i Värmland, medl. av Götiska förbundet; E. G. Geijers svärfar. Förf. till *Hågkomster af fornda dagars tänkesätt, seder och bruk i min födelseort* med skildringar av värml. herrgårdsliv omkr. 1800.

Lilljeborg, Wilhelm (1816—1908), zoolog, prof. i Uppsala 1854—82, ägnade sig särsk. åt studiet av Skandinavien:s djurvärld (*Sveriges och Norges ryggradsdjur*, 1874).

Lilljekvist, Fredrik (1863—1932), arkitekt, byggnadsråd 1917—30. Uppförde bl. a. *Dramatiska teatern* i Sthlm och restaurerade Gripsholms slott (1892—98).

Lillkyrka. 1. Kommun i n. Närke, Örebro l.; Glanshammars landsf.distr., Östernärkes doms. 879 inv. (1947). — 2. Kommun i s. Uppland, Upps. l. (past.adr. Enköping); Enköpings landsf.distr., Upps. l:s s. doms. 193

inv. (1947). — 3. Kommun i n. Östergötland, Östergöt. l. (past.adr. Lingheim); Gullbergs landsf.distr., Linköpings doms. 80 inv. (1947).

Lillo, George (1693—1739), eng. författare, egentl. guldsmed, grundläggare av det borgerliga eng. dramet genom sina moraliserande sorgespel (*The London Merchant*, 1731; Londonske köpmannen, 1767).

Lillpolen, po. Malopolska, benämning på s. delen av forna konungariket Polen. Jfr Galizien.

Lillpommeren, annat namn på Pommerellen. Lillryssland, dets. som Ukraina. — Lillrynska, dets. som ukrainare.

Lillsveds gymnastikförläggningsskola på n. Värmdö, Sthlms l., invigdes 1937. Tillhör Svenska Gymnastikförbundet.

Lillvinge, beteckning för de korta fjädrar, som sitta på fågelhandens tumme.

Lillälven, sjön Runns avlopp, biflod till Dalälven.

Lillö, kungsgård i n.ö. Skåne, N. Åsuaus kommun. På en holme i Helgeån ruiner av medeltidsborgen Lillöhus, som kan dateras till tiden närmast efter 1452, förstörd på 1600-t. Utgrävdes 1941.

Li Lung-mien, d. 1106, kines, målare, framställde företrädesvis Buddhas lärjungar, insatta i storslagna landskap.

Lim, glutin, är ett äggviteämne, som erhålles genom kokning av ben o. hudavfall från garverier o. dyl. Det bildas ur det i bindväven o. den organiska bensubstansen befintliga äggviteämnet kollagen. Har i lösning med hett vatten stor betydelse som bindemedel. S. k. kalliim har en helt annan sammansättning. Jfr Kasein.

Lima, kommun i v. Dalarna, Kopparb. l.; Lima landsf.distr., Näs o. Malungs doms. 2,451 inv. (1947).

Lima. 1. Huvudstad i Peru, vid fl. Rimac, nära Stilla havet. 523,000 inv. (1940). Katedral i barockstil från 1700-t. Univ. sed. 1551, stiftat av Karl V. Landets förnämsta handelsstad. Livlig industri. Hamnstad: Callao. — Anlades 1535 av Pizarro. Ofta utsatt för jordbävningar, den svåraste 1746. — 2. Stad i Ohio, ö. För. Stat., vid fl. Ottawa, i ett petroleumdistrikt. 45,000 inv. (1940). Industri.

Lima'ner, strandsjöar vid Svarta havet, skilda från havet av sandvallar.

Liman von Sanders, Otto (1855—1929), tysk general o. turk. fältmarskalk, omorganisator av Turkiets armé 1913. Som arméchef vid Turkiets inträde i Första världskr. ledde L. framgångsrikt försvaret av Gallipolihalvön 1915. Överbefälh. i Palestina febr. 1918 lyckades L. icke hindra engelsmännen att besätta både detta land och större delen av Syrien.

Limaso!, stad på Cyperns s. kust, 16,000 inv. (1940). Vinodlingscentrum. Stor exporthamn.

Limb (lat. *limbus*, kant), cirkelskala på instrument med vridbar kikare, deLimbourg [d'limbo'r], Pol. fransk-nederl. miniatyrmålare. 1411—r6 utförde han med sina två bröder större delen av en bönbok för hertig Jean de Berry (*Tres riches heures*), ett av den begynnande realismens märkligaste verk.

Lim'burg. 1. Provins i s.ö. Nederländerna, 2,191 kvkm, 672,000 inv. (1946). Slättland. I s. Ardenernas föreningar med skog o. kolgruvor. Åkerbruk o. boskapskött. Huvudstad: Maastricht. — 2. Fr. Limbours l. (limbo^), provins i n.ö. Belgien, gränsande till L. i 2,408 kvkm, 444,000 inv. (1946), flamländare. I n. stora träsk o. delvis öde landäsen Campine. Kol o. järnmalm. Livlig industri. Fram-

stående hästavel. Huvudstad: Hasselt. — 3. 1., el. D o l h a i n - L i m b o u r g [dälä^o*-], stad i s.ö. Belgien, prov. Liège. 4,000 inv. Östliv. (Limburgost). — 4. Limburg an der Lahn, stad i delstaten Hessen, v. Tyskland. 12,000 inv. Domkyrkan, uppförd 1213—42, är ett av den tyska övergångsstilens huvudverk (se bild).

Lim'bus, lat., bälte; den del av dödsriket, där enl. den rom.-katolska teologien de själar dväljas, som utan egen skuld blit utestängda från himmelriket, t. ex. de odöpta barnens själar.

Limbeouse [lajm'h<ö>], stadsdel i ö. London, på v. stranden av Thames. 37,000 inv.

Limerick [limm'rik]. 1. Grevskap i s.ö. Eire, prov. Munster. 2,755 kvkm, 152,000 inv. (1943). Fruktbart slättland. — 2. Huvudstad i 1. 1 (eget grevskap), vid fl. Shannon. 42,000 inv. (1943). Hamn. Livsmedelsindustri. — Gamml stad, från 800-t. till 1106 dansk, därefter huvudstad i ett irl. konungarrike, som 1174 erövrades av engelsmännen.

Lim'erioik(vers), skämdikt utan förnuftet innehåll i fem rader, varav den första bör sluta på ett ortnamn. Ex.:

Det var en ung konstnär i Milano,
som hade uti timärrt piano.
En gång kom lim hem
och frågade: »Vem
liar proppat det fullt med guano?»

Lim'es, lat., gräns. i. Det fornnor. rikets befästa gräns mot barbarfolken, bestående av vallar el. murar med gravar samt med vissa mellanrum vaktorn o. kasteli. Ruiner av sådana finnas bl. a. i Baden, Bayern, Skottland, Österrike, Tunis o. Algeriet. — 2. *Mat. Dets.* som gränsvärde.

Limetfer, en art söta citroner från Ostindien. Limfasthet, mätt på pappers frimningsgrad. Jfr Limning.

Limfjorden, vik, som från Kattegatt skär in i n. Jylland, Danmark, o. vid Ty boron står i förbindelse med Nordsjön, varigenom Jyllands nordligaste del bildar en ö. Östronodlingar.

Limfärger, färgpulver uppslammade i limvatten, användas till målning av tak o. väggar. Jfr Temperamaleri.

Limhamn, församling o. stadsdel i Malmö (past.adr. Limhamn), vid Öresund, s.v. om den egentliga staden. Före 1915 köping. 14,149 inv. (1947). Stor hamn, betyd. industri (cementfabrik, kalkbrott, bindgarnsfabrik m. m.). Fiske. Stora villaområden (Bellevue, Sibbarp).

Limitation (av lat.), begränsning, inskränkning. — **L i m i t a t i v**, begränsande, inskränkande. — **L i m i t e r a**, begränsa, inskränka.

Limited [limm'tid], förk. *Ld, Lim., Ltd.*, i eng. firmanamn beteckning för bolag med begränsad ansvarighet för delägarna.

Limmared med Rosenlund, stations- o. industrisamhälle i Västergöt., S. Asarps o. Tranemo kommuner. Alvsb. 1. 923 inv. (1941). L. har Sveriges äldsta i gång varande glasbruk (1740).

Limnae'ahavet, Baltiska havet under det postglaciala skede, då salthalten sjunkit så pass, att bräckvattensnäcken *Limnaea ovata* vunnit utbredning.

Limning. **Papperstillv.** Tillsättande av lim, harts, stärkelse m. m. till massan, varigenom papperet suger till sig vätska sämre, så att t. ex. bläck hindras att flyta ut.

LimVniska avlagringar (av grek. *lim'ne*, sjö), i insjöar, nedanför lågvattenlinjen bildade avlagringar.

Limnologi' (av grek. *lirint*, sjö, o. *lo'gos*, lära), sötvattens naturlära. Omfattar biologisk limnologi, studiet av sötvattens växt- o. djurvärld, o. hydrografi.

Limoges [limå'sj], huvudstad i dep. Haute-Vienne, mell. Frankrike (Limousin), vid fl. Vienne. 108,000 inv. (1946). Katedral från 1200-t. Flera intressanta medeltidsbyggnader. Porslins- o. ylleindustri; allsedan medeltiden berömt emaljantverk.

Limön, Puerto L. [poårr'tå limånn'], stad i Costa Rica, vid Karibiska havet. 10,000 inv. (1946). Landets största hamnstad.

Limone'n, C₁₀H₁₈, kolyäte (en terpen) med citronliknande lukt. Ingår i många eteriska oljor; den högervändade formen i t. ex. kuminolja o. den vänstervändade i tallbarrsolja. Den optiskt inaktiva racemformen, som kallas *d i p e n t e'n*, förekommer rikligt i torrdestillerad terpeninolja.

Limoner, en art citroner.

Limoni't (av grek. *leimo'n*, fuktigt plats), mineral av amorf järnoxidhydrat. Vanl. förorenad, bildar den luckra el. täta massor, som ha gulbrun till svartbrun färg o. ge ockergult streck. Avskiljer sig ur järnhaltiga vatten som sjö- o. myrmalm. Jfr Järnmalm.

Limousin [limoså¹¹»], landskap, fordom provins i mell. Frankrike, nu delad mellan dep. Corrèze, Haute-Vienne, Creuse, Dordogne o. Charente. Huvudstad var Limoges.

Limousin [limoså¹¹»], franska emaljkonstnärer, verksamma i Limoges. Mest kända äro **L e o n a r d L.** (omkr. 1505—omkr. 1576), med utmärkte porträttbilder, samt **J e a n L.**, representerad i Nat. mus.

Limousine [limosinn'], fr., en automobiltyp. Jfr Automobil.

Limpi'd (av lat.), klar, genomskinlig.

Limpopo el. **U r i . B e m p e . K r o k o d i l f l o d e n**, flod i ö. Sydafrika, från s.v. Transvaal till Indiska oceanen, n. om Delagoaviken. 1,600 km. Segelbar 250 km. Största bilf. Olifant, fr. höger.

Limstång el. l i m s p ö, spö, bestrukt med lim, användes för till fångst av småfåglar. — **L ö p a** med **l i m s t å n g e n**, göra något förgäves, söka ställa sig in.

Limtryck, fotomekaniskt reproduktionsförfarande, vid vilket som kliché användes under en genomskinlig originalbild belyst, med varmt vatten uttvättad o. på lämpligt underlag fastsatt hinna av kromgelatin.

Lin. **L i'num usitatiss'imum**, en ettårig ört samt den fiber, som utvinnes av denna växt. Odlat sedan 4,000—5,000 år i Främre Asien o. av arierna infört till Europa; ej känt vildväxande. Ur fröna pressas linolja, av återstoden göras foderkakor. Fibrernas utvinning sker genom rötning i vatten, bränning (sönderbrytning av stänglarna med linklubba el. i stampkvarn o. fränskiljande av vedpartiklar) samt s k ä k t n i n g (ytterligare rening av tagorna med skäktniv, svingel el. skäkmaskiner). Efter h ä c k l i n g, varunder kortare fibrer, b l å n o r, fränskiljas, spinnes linet till garn. Vår linodling, nu mindre omfattande än fordom men i början av 1940-talet dock under uppsving, bedrivs mest i s. Norrland. I fråga om modern linhantering står Halland främst med linberedningsverk i Laholm (färdigt 1940).

Linares, stad i s.ö. Spanien, prov. Jaén, vid foten av Sierra Morena. 48,000 inv. (1940). Bly-, silver- o. koppargruvor.

Linaria, örtsläkte (fam. *Scrophulariaceae*), 95 arter örter el. halvbuskar med tvåläppiga, hopslutna blommor, som äro försedda med sprrer. *L. vulgaris*, flugsporreblomma (se bild), intill 8 dm hög med tättsittande, smala blad o. toppställd, axlik klase av stora, gula blommor; vanlig på torr sandjord.

Linbana, transportanordning, bestående av en på lämpliga ställen understödd, spänd bärlina av ståltrådswire, på vilken de spår försedda trissorna till den nedhängande transportvagnen stöda. Under bärlinan hänger den vid vagnen fastade, smäckrare draglinan, vilken genom koppling till en stationär motor förmedlar vagnens rörelse.

Linborming, metod att borra djupa hål i berg o. jord genom att låta en mejsl falla från viss höjd, till vilken den varje gång återföres med lina.

Lincoln [ling'k^on]. 1. Stad (eget grevskap) i ö. England, vid fl. Witham, huvudstad i grevsk. Lincolnshire, 66,000 inv. (1946). Järn-, maskin- o. kvarnindustri. En av Englands äldsta städer med många minnesmärken från rom. tiden o. medeltiden, g. Katedralen (se bild), en av landets mest storartade, påbörjades 1086 i normandisk stil; slottet, varav rester återstå, byggdes 1086 av Vilhelm Erövraren. — 2. Huvudstad i Nebraska, mell. För. Stat. 82,000 inv. (1940). Statsuniv., gr. 1871 (5,900 stud., 1945). o. flera högskolor. Kvarnindustri o. spannmåls-handel.

Lincoln [ling'k^on], A b r a h a m (1809—65), amerik. statsman. För. Stat.: 16:e president. Kongressled. 1846 blev L. småningom ledare för det parti, som krävde negerslaveriets upphävande (abolitionisterna) o. valdes 1860 till president, varvid sydstaterna utträdde ur unionen. Genom nordstaternas seger i Inbördeskriget återställdes unionen; slaveriets upphörande proklamerades av L. 1862 o. stadfästes av kongressen 1864. Omvald 1864 mördades L. följ. år på teatern av en sydstatsfanatiker.

Lincolnshire [ling'k^onsj^h], grevskap i ö. England, vid Nordsjön, 6,853 kvkm, 610,000 inv. (1946). Administrativt delas L. i tre områden: Holland, Kesteven o. Lindsey. Fruktbart slättland med högstående boskapskötsel (främst hästar o. får). Huvudstad: Lincoln.

Linc'us (av lat. *lin'gere*, slicka), benämning på starkt sötade, simmiga vätskor, innehållande läkemedel.

Lind, namn på arter av TVZta-släktet, av vilka 2 äro inhemska hos oss. Skogslinden el. den småbladiga linden (*T. cordata*), ett högt träd med välvd krona, har glatta knoppar o. årsskott, täml. små blad, undertill blågröna med brun hårfilt (domatier) i nervvinklarna, uppriktta, mångblommiga kvastar o. trind, små-

värtig, tunnväggig nöt. Allmän i s. Sverige i ångsbackar o. lövängar samt längs kusten upp till Ornsköldsvik. Den storbladiga linden el. bohuslinden (*T. platyphylla*) har häriga knoppar o. årsskott, större, undertill rent gröna, häriga o. i nervvinklarna vitulliga blad, 2—5-blommig hängande kvast, större, hårdare, päronformade, kantiga, kort ludna nötter. Vildväxande i Bohuslän endast i 2 exemplar. Båda arterna jämte deras hybrid, parklinden (*T. vulgaris* el. *intermedia*), ofta använda alléträd. Ved finporig, alltigenom vit, lös, användes bl. a. till skärbräden (för bokbinderi), ritkol, pluggar i blindpatroner. Barken innehåller segt bast, som utvinnes genom rötning.

Lind, Jenny (1820—87), världsberömd svensk sångerska (sopran). L. blev vid 10 års ålder elev vid Kungl. teatern o. debuterade där 1838 som Agata i Friskskyten. Från 1844 företog hon vidsträckt konsertresor i Europa o. För. Stat. (med Barnum som impresario), överallt motagen med stormande hänförelse. G. m. pianisten O. Goldschmidt 1852 drog sig L. tillbaka från scenen o. levde sedan mestadels i London. — L. som förtjänade en förmögenhet på sin säng, skänkte stora summor till välgörande ändamål, bl. a. till Konstakad. o. Mus. akad. för resestipendier åt unga konstnärer o. musiker. En minnes-tavla över L. är uppsatt i Westminster Abbey i London. Biografi av M. Pergament (1945).

Lindahl, Ester (1868—1920), konstsamlare o. donator, testamenterade till Nat.mus. konstsaker, till Konstakad. ca 450,000 kr., Ester Lindahls stipendiefond, samt till Vet.akad. ca 450,000 kr., Per Erik Lindahls stipendiefond, till minne av sin fader.

Lindahl, Erik, f. ²¹/₉ 1891, nationalekonom, prof. vid Handelshögskolan i Göteborg 1932—39, vid univ. i Lund 1939—42, därefter i Uppsala. Har bl. a. utfört skatteutredningar.

Lindare, annat namn för fisken sutare.

Lindarängen, n.ö. delen av Ladugårdsgrde; till 1918 kapplöpningsfält, senare Stockholms sjöflygplats.

Lindberg, kommun i n. Halland, Hall. l. (past.adr. Tofta); Himle landsf.distr., Hallands mell. doms. 1,523 inv. (1947).

Lindberg, Sextus Otto (1835—89), läkare, framstående mosskännare, 1865 prof. i botanik i Helsingfors. Utgav flera värdefulla arb. över Skandinavians mossflora o. över mossornas systematik.

1. **Lindberg**, Adolf (1839—1916), mynt- o. medalj gra vör. Utförde bl. a. karaktärsfulla medaljporträtt.

2. **Lindberg**, Erik, f. ^{si}/₁₂ 1873, son till A. L., mynt- o. medalj gra vör, sekr. i Konstakad. 1922, prof. 1930. Har bl. a. utfört de sv. nobelmedaljerna.

1. **Lindberg**, August (1846—1916), skådespelare, berömd för sina konstnärligt lidelsefulla framställningar av Hamlet, Brand m. fl. Gjorde på 1880-t. en betydelsefull insats som

förkämpe för Ibsens o. Strindbergs dramatik på sv. scen. — Hans hustru, Augusta L., i. Blomstedt (1866—1943), skådespelerska, 1898—1921 verksam vid Dramatiska teatern i Sthlm. (Se bild.)

2. Lindberg, Per (1890—1944), son till A. L., teaterregissör, verksam vid Lorensbergsteatern i Göteborg 1919—23, senare vid flera Stockholmsteatrar, bl. a. Dramat, teatern 1927—28 o. Ekmansteatern 1931—32. Utgav bl. a. monografierna *Gösta Ekman. Skådespelaren och människan* (1942) o. *August Lindberg* (1944). Av. filmregissör.

Lindberg, Otto Emil (1850—1920), språkforskare o. religionsfilosof, prof. i semit, språk vid Göteborgs högskola 1898—1916. Bl. arb. *Muhammed o. Koranen* (1897), *Gudsordets utvecklingsgång i världen* (3 dir. 1909—14).

Lindberg, Gusten (1852—1932), bildhuggare, bl. arb. *Dimman* (1885, i marmor i Nat. mus., i brons å Strömparterren, Sthlm).

Lindberg, August, f. «io 1885, fackföreningsledare. Urspr. sågverksarbetare, ombuds- o. förtroendeman (1929) hos Sv. sågverksind. arb. förb., 1936—47 ordf. i Landsorganisationsn.

Lindberg, Oskar, f. ^{23/2} 1887, tonsättare, sed 1914 organist vid Engelbrektskyrkan i Sthlm, profs namn 1937. Fil. hed. dr i Sthlm 1947. L- har tonsatt flera verk för orkester (*Från de stora skogarna, Festpolonäs*), en symfoni, kantater, ett rekviem, sänger m. m. Operan *Fredlös*, med motiv från Selma Lagerlöfs novell »De fågelfrie», hade upremiär i Sthlm 1943-

Lindberg, Elof, f. ^{16/7} 1891, socialdem. politiker o. tidningsman, led. av AK 1922—43, landshöv. i Västerb. l. sed. 1943.

Lindbergh, Charles, f. 1902, amerik. postflygare av svensk härstamning, utförde ensam den första flygningen mellan Amerikas o. Europas fastland, New York—Paris (20—21 maj 1927, 33 1/2 timmars flygtid) o. blev här för bl. a. utnämnd till överste. L- verkade kraftigt för flygtrafikens utveckling i För. Stat. 1932 blev L:s tvååriga son bortrövad o. efter 2 mån. återfunnen död, vilket gav upphov till en av de mest sensationella rättsgångarna i Amerika i modern tid. 1935—39 bosatt i England. Efter Japans anfall på Pearl Harbor dec. 1941 stödde L. Roosevelts politik o. var verksam inom flygplansindustrin. — 1929 g. m. Anne Morrow, vilken deltagit i L:s flygningar o. i bokform skildrat dessa.

Lindblad, Adolf (1801—78), tonsättare, grundade 1827 i Sthlm en musikskola, vilken han ledde till 1861. Som romanstonsättare hör L- till Sveriges främsta. Hans alstring omfattar över 200 romaner (*Skjutsgossen*), körverk (*Öfver skogen, öfver snön*), piano- o. orkesterstycken, den komiska operan *Fronddörema m. m.*

Lindblad, Otto (1809—64), tonsättare, grundade 1838 Lunds studentsångförening, för vilken han skrev sina berömda mänskvartetter

Vintern rasat ut, Stridsbön, Ur svenska hjärtans djup m. fl.

Lindblad, Johan August (1865—1923), bokförläggare, grundade 1893 i Köping Lindblads förlag, vilket 1911 flyttades till Uppsala. Det utger missionslitteratur, hist., biografiska o. populärvetenskapliga verk.

Lindblad, Axel (1874—1944), ingenjör, fil. hed. dr i Uppsala 1917, styrelsemedlem i Bolidens Gruv AB., tidvis tekn. ledare för dess smältverk i Rönnskär. Utarbetade metoder för elektr. framställn. av tackjärn, zink m. m. o. för prospektering (se d. o.). Med den senare upptäcktes malmförekomsterna i Västerbotten (Boliden).

Lindblad, Bertil, f. M/1895, astronom; prof. o. chef vid Sthlms observatorium 1927. Har framlagt nya metoder för bestämmandet av stjärnornas absoluta ljusstyrkor.

Lindblom, Jakob Axelsson (1746—1819), prelat, biskop i Linköping 1786, ärkebiskop 1805. L- var en nitisk stiftschef, höll på ämbetets värdighet o. yttre prakt. Medverkade till ny katekes 1810 («Lindblomska katekesen») o. ny kyrkohandbok (1811). Som teolog föredröare för neologien. (Se bild.)

1. **Lindblom,** Johannes, f. ^{7/6} 1882, teolog; docent i exegetik i Uppsala 1909; prof. i Åbo 1924, i Lund 1930—47. Prorektor vid Lunds univ. 1944, dess rektor 1945—47. Bl. arb. *Boken om Job och hans lidande* (1940).

2. **Lindblom,** Andreas, f. ^{8/2} 1889, broder till J. L., konsthistoriker, museiseman, 1925—29 prof. vid Sthlms högskola, 1929 Nordiska museets o. Skansens styresman. Arb. huvudsakl. rörande sv. medeltidskonst samt i700-t:s skulptur o. rumskonst. *Sve- riges konsthistoria, I—III* (1944—46). (Se bild.)

Lindblom, Gerhard, f. ^{6/6} 1887, etnograf, t. f. förest. f. Riksmuseets etnogr. avd. 1923, prof. o. föreståndare 1928, för Statens etnogr. mus. sed. 1935. Forskningsresor i Afrika (Kenya o. Uganda), etnografiska arb. o. reseskildringar.

Linde. 1. Dets. som Lindesberg. — 2. Förr Lindesbergs landskommun, kommun i v. Västmanland, Örebro l. (past. adr. Lindesberg); Lindes landsf. distr., Lindes doms. 8,208 inv. (1947), därav i Linde församling 4,533 o. i Guldsmedhyttans församling 3,75 — 3- Kommun på s. Gotland, Gotl. l. (past. adr. Fardhem); Hemse landsf. distr., Gotlands doms. 361 inv. (1947).

Linde, Samuel Bogumil (1771—1847), polsk lexikograf av svensk börd. L:s *Slownik jezyka polskiego* (6 bd, 1807—14, 2:a uppl. 1854—61) utgör en av de viktigaste polska ordböckerna.

1. **von der Linde,** Erik Larsson, d. 1636, köpman av höll. börd, Gustav II Adolfs finansiella rådgivare.

2. **von der Linde,** Lorens (1610—70), son av E. v. d. L., krigare, riksråd 1653, fältmarskalk 1665, deltog i Trettioåriga kriget o. Karl X Gustavs krig.

von Linde, Carl (1842—1934), tysk ingenjör o. industriman, prof. i Miinchen 1872—79; uppfinnare av en genial metod för framställning av flytande luft i stor skala.

Lindeberg, Anders (1789—1849), militär (kapten), författare, politiker. Utgav *Stockholmsposten* 2821—33. Grundade 1842 o. drev till 1844 »Nya teatern», sedermera Kungl. Dramatiska teatern. Känd genom sin vägran att mottaga benådning, då han dömts till döden för majestätsförbrytelse, vilket tvingade regeringen att genom allmän amnesti åt polit. förbrytare avvärja den impopulära domens fullbordande.

Lindeblad, Assar (1800—48), präst, skald; i sin poesi efterbildade han Tegnér. *Sami vittra skrifter* utkom 1851.

Lindegren, Carl Johan (1770—1815), författare, populär genom de gråtmdla dramerna *Den försönade fadren* (1795), *Lycksökaren* (1800) m. fl.

Lindegren, Amalia (1824—91), målارinna. Folklivsbilder från Dalarna o. porträtt.

Lindegren, Johan (1842—1908), musiker o. musikpedagog. L. skrev en stråkkvintett, sonat o. fuga för piano samt en korallbok.

Lindegren, Agi (1858—1927), arkitekt. Han byggde bl. a. *Gustav Vasakyrkan* i Sthlm (1906) samt restaurerade o. ledde dekoreringen av ett flertal kyrkor.

Lindegren, Erik, f. 1910, författare, litt.-kritiker *Stockholms-Tidn.* sed. 1946. Dikt-saml.: *Posthum ungdom* (1936), *Mannen u/a.n väg* (1942), vilken kommit att beteckna fyrtio-talisms genombrott o. *Sviter* (1947).

Lindemann, Kelvin, f. 1911, dansk författare, slog igenom med romanen *Huset med det granne Trce* (1942; Huset med det gröna trädet, 1943) med motiv från den danska kolonisationens tid. Framlade i sin bok *Den frihet väl kan bära* (1943) i historisk dräkt Danmarks frihetskamp under tysk ockupation o. måste därefter fly till Sverige.

Lindemann, Frederick Alexander, dens. som lord Cherwell.

Linden, Arthur (1877—1944), ingenjör, verksam vid ASEFA fr. 1899, dess chef 1934—42.

1. Linder, Nils (1835—1904), språkforskare, lektor i Sthlm 1868. Utgav ett flcrt. språkvetenskapl. o. pedagogiska arb.

2. Linder, Gurli, f. Peterson (1865—1947), författarinnas, g. m. N. L. Verksam inom kvinnörrelsen, utgav pedagogiska arb. o. kulturskildringar (*Pd den tiden*, 1924).

Linder, Ernst (1868—1943), militär av finl. börd, 1912—15 chef för Strömsholms ridskola, generalmajor. L. deltog på de »vitas» sida i Finska inbördeskriget vid erövringen av Tammerfors 1918. Var äv. chef för Svenska frivilligkåren i Finsk-ryska kriget 1939—40.

Linderholm, Emanuel (1872—1937), kyrkohistoriker, prof. i Uppsala 1919. Bl. skrifter: *Reformation o. världsutveckling* (1918), *Från dogmat till evangeliet* (1919), *Pingströrelsen* (1924). Utg. av *Kyrkohistorisk drsskrift.* 1929 stiftade L. Sveriges religiösa reformförbund, som bl. a. utger tidskr. *Religion och kultur*. L- var äv. psalmdiktare.

Linderot, Lars (1761—i8n), väckelsepredikant i Göteborgs stift. Efter hans död utgavos hans *Högmissöpredikningar* (senaste uppl. 1891), som blevo mycket spridda liksom hans *Andeliga sånger* (1815). Förf. till ps. 265.

Linderås, kommun i n. Småland, Jönk. l.; Tranås landsf.distr., N. o. S. Vedbo doms. 1,440 inv. (1947).

Linderöd, kommun i mell. Skåne, Kristianst.

L. Äsphults landsf.distr., Gärd. o. Albo doms. 1,080 inv. (1947).

Linderödsåsen, höjdstreckning i ö. Skåne, S.v. om Kristianstad. Högsta punkten 196 m.

Lindesberg el. Linde, stad i mell. Västmanland, Örebro l.; Lindes landsf.distr., Lindes doms. 4,872 inv. (1947). Samrealskola. Kpidctnisjukhus. Gammal handelsort för Bergslagen, stadsrättigheter 1643. Stadsvapen, se bild. Namnet, skrivet *Lindisbergh* 1436, betyder eg. 'Lindes bergslag'. *Linde* är namn på den socken, varj staden ligger. Socknen är uppkallad efter *Lindesby*.

Lindesbergs församling, dets. som Linde församling.

Lindesbergs landskommun, dets. som Linde kommun.

Lindes domsaga, Örebro l., utgör ett tingslag o. omfattar Fellingsbro, Lindes o. Kamsbergs samt Nya Kopparbergs härad. Tingsställe i Lindesberg. 30,120 inv. (1947). Domarens adr.: Lindesberg.

Lindesnes, Norges sydligaste udde. Fyr. Lindes och Ramsbergs härad, Örebro l., omfattar 2 kommuner: Linde o. Ramsberg. 11,213 inv. (1947). Lindes domsaga.

Lindfors, Adolf (1857—1929), finl. skådespelare, från 1882 vid Finska nationalteatern i Helsingfors (dess chef 1907—14); framstående tolkare av den klassiska komedien (särsk. Molière).

Lindfors, Viveca, f. 1920, filmskådespelerska, som vunnit framgång i dramatiska roller (*Appassionata*, 1944). Sed. 1946 i Hollywood.

Lindgren, Adolf (1846—1905), musikschriftställare, från 1873 kritiker i *Aftonbladet*. Bl. arb.: *Svenska ho/kapellmästare 1782—1882* (1882), *Musikaliska studier* (1896).

Lindgren, Hellen (1857—1904), litteraturhistoriker, kritiker. Bl. arb. *Vittra stormän* (1894), *Sveriges vittra storhetstid* (2 dir, 1895—96), *Skaldar och tänkare* (1900).

Lindgren, Armas (1874—1929), finl. arkitekt, prof. vid Tekn. högsk. i Helsingfors 1919. Han verkade banbrytande inom den finska byggnadskonsten (*Finska paviljongen* på världsutställningen i Paris 1900) o. befrämjade konstindustriens utveckling.

Lindh, Axel, f. 1888, fysiker, prof. vid Chalmers tekn. högskola 1932, i Uppsala sed. 1937. Röntgenspektroskopiska undersökningar.

1. Lindhagen, Daniel Georg (1819—1906), astronom o. geodet, anställd vid det ryska observatoriet i Pulkova 1847, vid Sthlms observatorium 1855; Vct.akad:s ständige sek. 1866—1901. L. deltog (1850—51) i den rysk-skandinaviska gradmätningen i Finnmarken o. Lappland o. utförde på 1860-t. talrika geodetiska mätningar i Sverige.

2. Lindhagen, Albert (1823—87), broder till D. G. L.- ämbetsman, politiker, justitieråd 1874—86. Under många år verksam för Sthlms kommunala utveckling. En av initiativtagarna till Sthlms högskola. (Se bild.)

3. Lindhagen, Carl (1860—1946), son till A. L.- poli-

tiker, borgmästare i Sthlm 1903—30, led. av AK 1897—1917 o. av FK 1919—1940. L. tillhörde urspr. liberala partiet men blev 1909 socialdemokrat, 1917 vänstersocialist, 1924 åter socialdemokrat. L:s polit. intressen voro synnerligen omfattande o. berörde såväl jordfrågan som skol-, kultur-, författnings- o. världspolitiska frågor. Red. Folkets Dagblad Politiken 1917—18. Utgav memoarer (1—3, 1936—39).

4. **Lindhagen, Anna** (1870—1941). dotter till A. L., barnavårdsinspektis 1902, socialdem. stadsfullmäktig i Sthlm 1911—23. L. tog bl. a. initiativet till Sthlms koloniträdgårdsanläggningar 1904. Utgav *Vad vi tänkte, Minnen* (1941).

5. **Lindhagen, Arthur**, f. «/7 1884, halvbror till Carl o. Anna I., jurist, justitieråd 1929—31, 1931—47 ordf. i Arbetsdomstolen, president i Svea hovrätt sed. 1947. L. har sed. 1929 varit ordf. i Svenska turistföreningen. Jur. hed.dr i Uppsala 193a.

Lindholm el. Lindholmen. 1. Gods i Orkesta kommun, Sthlms l. På L. föddes trol. Gustav Vasa. — 2. Egendom i Svedala kommun, Malmöh. 1. Under medeltiden ett befäst slott, där Albrekt av Mecklenburg satt fången 1389—95.

Lindholm, Bernt (1841—1914), målare, född i Finland, intendent för Göteborgs museums konstavd. 1877—96. Han målade huvudsakl. finl. o. bohuslänska kustlandskap.

Lindholm, gods i Strö kommun, Skarab. l. Det av Bengt Gabrielsson Oxenstierna uppförda, storslagna slottet nedbrann 1792. Endast flyglarna kvarstå. Jfr Lindholm.

Lind'i, stad i Tanganyikateritoriet, Britt. Östafrika, vid Indiska oceanen. Viktig hamnstad, 5,000 inv.

Lind'sifarne, dets. som Holy Island.

Lindman, Axel (1848—1930), målare. Huvudsakl. landskap o. marinmålningar, realistiska

i utvecklingen o. vältämnda i färgen (*Pd Stockholms ström*, se bild).

Lindman, Carl (1856—1928), botanist, prof. o. intendent vid Riksmuseet i Sthlm 1905—23. Utgav botaniska handböcker, bl. a. *Bilder ur Nordens flora* (3:e uppl., 1920—24).

Lindman, Arvid (1862—1936), industriman o. politiker (höger), konteramiral (reserven) 1907. Generaldir. i Telegrafstyrelsen 1904—08, sjöminister i Lundebergs ministär 1905 o. statsminister 1906—11 o. 1928—30, utrikesmin. mars—okt. 1917. Högersns ledare i AK 1912—35. L. organiserade den sv. högern på demokratisk grund o. var en av dess mest stridbara politiker. Omkom vid flygolycka vid London. Jfr Luxemburgaffären o. Rösträtsfrågan.

1. **Lindmark, Knut Seve** (1838—92), ingenjör, anlade *Katarinahissen* (1881—83) o. *Brunkbergstunneln* (1884—86), båda i Sthlm.

2. **Lindmark, Tore**, f. 2^{8/10} 1872, brorson till K. S. I., ingenjör, prof. i ängteknik vid Tekniska högskolan 1917—38, dess prorektor 1922—26, rektor 1927—31. Fil. hed.dr i Uppsala 1927, tekn. hed.dr i Sthlm 1944.

Lindmätare, dets. som frostmätare.
Lindner, Theodor (1843—1919), tysk historiker, prof. i Münster 1876, i Halle 1888—1913. Huvudarb.: *Weltgeschichte* (10 bd, 1901 ff.).

Lindome, kommun i n. Halland, Hall. l.; Kungsbacks landsf. distr., Hall:s n. doms. 2,757 inv. (1947).

Lindorm (fal. *linnr*, orm), sagodjur, vanl. i form av en övernaturligt stor orm; omtalas i folkvisor o. folksagor.

Lindorm, Erik (1889—1941). författare. I vädagsrealistiska, egenartat stämningssyfta dikter satte han de stockholmska proletärkvarterens värld i musik. Utktsaml.: *Tal till mitt hjärta* (1912), *Min värld* (1918), *Domedagar* (1920), *Bekännelser* (1922), *Pa marsch* (1934). Skrev äv. samhällsatiriska folklustspel: *Moloch* (1926), *Röda dagen* (1929), *Krasch* (1930), *Blockad* (1931). Käserisaml. o. bokfilmer över bl. a. *Oscar II* (1934) o. *Gustav V* (1936, 1938, 1940).

Lindqvist, Frans (1862—1931), metallarbetare, uppfann 1890 Primusköket. Var 1898—1918 verkst. dir. i AB. Primus.

Lindqvist, Herman (1863—1932), socialdem. politiker, var en av fackföreningsrörelsens främsta organisatörer, Landsorganisationens ordf. 1900—20, spelade en framträdande roll vid storstrejken 1909, blev medl. av AK 1906, var dess talman 1918—21 samt 1924—27, socialminister i Brantings 2:a ministär okt. 1921—april 1923.

Lindqvist, Gustaf (1872—1946), författare under namnet Mari Mih; borgmästare i Mariefred 1906. Utgav bl. a. berättelser, präglade av studentikost skämtlyne (*Studentens lyckliga dar*, 1906, m. fl.).

Lindqvist, Natanael (Natan), f. 5/4 1882, språkforskare, förest. för Laudsmålsarkivet i Lund 1930—36, prof. i svenska språket i Uppsala 1936—47. Har i en rad skrifter särsk. behandlat reformationstidens sv. språk o. bibeltexter (*Nya Testamentet i Gustaf Vasas bibel*, utg. 1941 till 400-årsjubileet av sv. bibelövers.). Teol. hed.dr i Uppsala 1941.

Lindqvist, Axel, f. »/JJ 1882, språkman, prof. i tyska vid Göteborgs högskola sed. 1935, prorektor 1946.

Lindqvist, Sune, f. *o/3 1887, arkeolog, sed. 1927 prof. i nordisk o. jämförande fornkunskap vid Uppsala univ. Har gjort grundläggande undersökningar rörande Sveriges yngre järnålder (Vendelkulturen). Bl. arb. *Uppsala högar och Ottarshögen* (1936) o. *Gotlands Bildsteine* (I—II, 1941—42). Jfr äv. Valsgårde.

Lindqvist, Märta (1858—1939), journalist, i Sv. Dagbl. från 1916 (sign. *Quelqu'un c.*). L:s *Människor* (1938) utgör en saml. utmärkta litterära porträtt.

Lindroth, Hjalmar (1878—1947), språkforskare, prof. i nordiska spak i Göteborg 1919—45, led. för Inst. för ortnamns- o. dialektforskning i Göteborg från 1917. Arb. rör. ortnamn (särsk. inom Göteborg o. Bohus l.) o. praktiska språkfrågor.

Lindsay el. Lindsay [linn'si], David (1490—1555), skotsk skald. L:s *A satire of the three Estates* (1535) är kulturhist. betydelsefull genom skildringar av tidens sociala liv.

Lindsborg, stad i Kansas, mell. För. Stat., grundlagd av svenskar 1869. 2.400 inv. Säte för den svenska läroanstalten *Bethany college* med berömd musikskola.

Lindschöld, Erik, urspr. *Linjeman* (1634—90), adlad E. 1669, greve 1687, politiker, Karl XI:s främste medhjälpare vid reduktionen o. enväldets införande. I., framträdde särsk. vid riksdagen 1686; s. å. ordf. i lagkommissionen. Skrev dryckesvisor o. erotiska smådikter i fransk stil; hans främsta verk är baletten *Den stora Genius* (1669). Av. förf. till ps. 437 o. boken.

Lindsey [lind'si], administrativ del av grevskapet Lincolnshire, England. 3.900 kvkm, 422.000 inv. (1931).

Lindsjö, *D a v i d*, f. 6/7 1887, läkare, general-fältläkare 1939—43, generalläkare o. chef för Försvarets sjukvårdsförvaltning sed. 1944.

Lindskog, *Claes*, f. 15/10 1870, språkforskare, prof. i grekiska i Eund 1908—35. Högerled, av AK 1921—40, eklestiastikminister 1928—30, chefred. för Sydsv. Dagbl. Snällposten 1935—46. Utg. filosofiska o. populärvetenskapliga arb., övers. *Tukydidens* (1904), *Herodotos* (1920) o. *Platon* (6 bd, 1920—26) m. fl. samt behandlat antiken i *Bonniers illustr. litt. hist.* (1928).

Lindstedt, Anders (1854—1939), matematiker o. astronom, prof. i matematik i Dorpat 1883, vid Tekn. högskolan i Sthlm 1886—1909 (rektor 1902—09), regeringsråd 1909—16, president i Försäkringsrådet 1917—24, ordf. i styr. för Statens Pensionsanstalt 1925—33. Metod för beräkning av planeternas banor med *Lindstedtska serier*; en mångfald försäkringstekn. beräkningar o. förslag.

Lindstrand, *Vicke*, f. 27/10 1904, konstnär, anställd vid Orrefors 1928—42, där han komponerat ett flertal graverade glas o. glas i graal-teknik. Sed. 1942 är I., konstnärlig ledare vid Upsala-Ekeby AB.

Lindström, Karl Adam (1816—85), tidningsman, den förste redaktören för *Nya Dagligt Allehanda* (1859), som han redigerade i konservativ o. nationell anda till sin död.

Lindström, *Gustaf* (1829—1901), paleontolog, professor o. intendent vid Riksmuseets paleontologiska avdelning 1876, känd främst genom sina arbeten över Gotlands silur.

Lindström, *Nils Johan Olof Herman* (1842—1916), teolog, biskop i Växjö 1894, verksamt deltagare i bibelkommissionsarbeten.

Lindström, *Per Elof* (1863—1924), skolan, politiker av moderat-konservativ läggning. Som eklestiastikminister 1909—n hade E. en betyd. andel i utformningen av de kommunala mellanskolorna. 1917—23 chef för Postsparbanken, 1923—24 huvudred. för *Aftonbladet*.

Lindström, *Rikard* (1882—1943), målare o. författare. Friskt uppfattade motiv från Eofoten o. Sthlms skärgård.

Lindström, Sigfrid, f. 19/10 1892, författare. I sin lyrik *De besegrade* (1927) liksom i *conte-samlingarna Sator och meditationer* (1922), *Leksaksballonger* (1931) o. *Vindsröjning* (1939) framträd E. som en kräsen språkonstnär, som på ett egenartat sätt förenar ironisk kvickhet, idealitet o. sinne för poetiskt stämningsmåleri.

Lindström, Rickard, f. V» 1894, socialdem. politiker o. tidningsman. Ordf. i Socialdem. ungdomsförb. 1922—28, t.f. partisekr. 1924—26, led. av FK sed. 1930. 1926—29 red. för tidskr. *Tiden*, 1933—40 för *Ny Tid* o. 1940—44 chefred. för *Morgon-Tidningen* (Socialdemokraten). Uppmärksammat teoretisk kraft inom det socialdem. partiet; bar bl. a. bekämplat den enligt hans mening förläggade klasskampsdogmen. Även polit. författare (*Socialistisk vardag*, 1928).

Lindström, Rune, f. 22/4 1916, författare, skådespelare, har vunnit stor framgång med skådespelet *Ett spel om en väg som till Himla bär* (uppf. i Sthlm 1941 o. äv. filmatiserat), vari han själv uppburit huvudrollen. *Johannesnatten* (uppf. i Sthlm 1948) är ett dansspel.

Lindädra, art av örtsläktet *Camelina*. **Lindärva**, kommun i n.v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Vinninga); Kinnefjärdings landsf.distr., Kinnefjärdings, Kinäe o. Källands doms. 392 inv. (1947).

Linea, E.a. stad i Andalusien, Spanien, 5 km n. om Gibraltar. 38.000 inv. (1940).

Li'nea al'ba, lat., »vita linjen», den anat. benämningen på bukens mittlinje.

Linearritning, konstruktionsritning medelst passare, vinkelhakar, mallar o. vinkelinjal.

Linjer [lajn^o], eng., dets. som linjefartyg.

Linjäer el. **linjäer** (av lat. *Wnea*, linje), äldre former för linjär.

Ring, Per Henrik (1776—1839), skald, den svenska gymnastikens skapare. L. blev 1804 fäktmästare vid univ. i Eund, där han från 1805 äv. började undervisa i gymnastik efter eget system. 1813 gymnastiklärare på Karlberg; grundade s. å. Gymnastiska centralinstituttet, där han verkade till sin död. Hans diktning bygger till största delen på den gamla nord. sagan o. historien men saknar egentligt litterärt värde. Bl. arb. hjältedikten *Asarne* (30 sånger, 1816—1833) o. sorgespelet *Agne* (1812). Medlem av Göstiska förbundet. Hundårsminnet av E:s död firades 1939 med en internationell gymnastikfest i Sthlm, kallad *Li u g i a d e n*.

Lingayenbukten, bukt på J'uzons v. sida, Filippinerna, där de allierade landstego jan. 1945. Starkt befäst.

Lingbo församling, församling i Skogs kommun, Gävleb. l. 931 inv. (1947).

Lingon, *Vaccinium vitis idae* (fam. *Ericaceae*), en i barrskog o. på hyggen växande låg buske med övervintrande, omvänt äggrunda, ovan glänsande blad samt vita el. rödlätta, klocklika blommor i toppställda klasar. Bär röda; innehålla bensoesyra o. därför mycket hållbara. Användas i hushållet o. exporteras äv. i stor utsträckning.

Lin'gua, lat. o. it., tunga; språk. — *Eingua* franc.ael. *langue* franque, ett blandspråk, som i Eevanten användes mellan infödda o. européer; blandspråk i allm. — *Li u g a* general [sjerall], port., »allmänt språk», indianskt handelsspråk i trakterna kring Amazonfloden.

Linguaphone-kurs, språkkurs, bestående av grammofovisor med därtill ansluten textbok, utgiven av *The Einguaphone institute* [p^o lin'gv^ofä'n in'stitjoj] i Eondon, gr. 1923.

Lingvist' (av lat. *lin'gua*, språk), språkhistoriker, språkforskare. — Lingvistik, språkvetenskap.

Liniment' (av lat. *linVre*, stryka på), flytande läkemedel, avsett till ingnidning vid värk.

Linje (av lat. *Wnea*). *Mat. 1.* Geometrisk storhet, ägande blott längd (endimensionell) men icke bredd, kan vara rät, krökt (ex. cirkel, parabel) el. dubbelkrökt (ex. skruvlinje). — *2.* Längdmått, underavdelning av tum, 1 verklinje = $\frac{1}{18}$ verkum = 206 mm, 1 decimallinje = $\frac{1}{10}$ decimaltum = 2,97 mm. — *Krigsv.* Formering, i vilken ett truppförbands underavdelningar (rotar, karlar osv.) äro ordnade vid sidan om o. i höjd med varandra. — *Sjöv.* Formering, där fartygen ligga vid sidan om o. i höjd med varandra.

Linjefart, sjöfart på regelbundna ruter. Linjefartyg el. Liner [laj'n^o], handelsfartyg, som går i linjefart i motsats till i trampfart. Linjen, jordens ekvator.

Linjeradio, äldre benämning på trådradio. Linjeskepp, de största krigsskeppen under segelflottornas tid.

Linjetrupper, de yngsta årsklasserna i vissa länders arméer.

Linjeväljare, anordning vid en telefonapparat, varigenom den telefonerande kan sätta sin apparat i förbindelse med vilken som helst av ett flertal andra apparater. Användes inom större affärslokaler, ämbetsverk o. dyl.

Linjär el. lineär (av lat. *Wnea*, linje), i form av en rät linje. En algebraisk funktion sägs vara linjär, om den är av första graden; den återges då grafiskt av en rät linje.

Linklater [-le't^e], Eric, f. 1899, eng. författare, mest känd genom sin kvicka satir över För. Stat. *Juan in America* (1931; Juan i Amerika s. å.). Bl. a. arb. *Judas* (1939; sv. övers. 1941), självbiografien *The man on my back* (1941; Mitt sämre jag, 1943), *The Cornerstones* (1941), *Private Angelo* (1946; Soldat Angelo, S. å.) o. *The wind on the moon* (1944; Det blåser på månen, 1945). (Se bild.)

Lin'komes, Edwin, f. 1894, finl. vetenskapsman o. politiker, professor i romersk litteratur i Helsingfors 1923, universitetets prorektor 1932—42, led. av riksdagen (samlingspartiet) 1933—45. Statsminister mars 1943—aug. 1944, under vilken tid Finland framhärade i kriget mot Ryssland. Dömdes febr. 1946 av krigsansvarighetsdomstolen till 5 års fängelse.

Link-trainer [trei'n^o], eng., apparat för övning i instrumentflygning på marken. Föraren sitter i en helt täckt ensitsig flygplanattrapp, som är fullständigt utrustad med roder, flyginstrument o. gasreglage. Attrappen, som drivs av en elektrisk motor, reagerar sig ett riktigt flygplan efter förarens åtgärder. Rörelser, kurs, hastighet, höjd m. m. kunna kontrolleras på särskilda instrument utanför attrappen.

Linköping, stad i mell. Östergötland, vid Stångån, 5 km från utloppet i Roxen, 49,258 inv. (1947), varav i Linköpings domkyrkoförs. 32,724 o. i St Lars förs. 16,534. Säte för landshövding o. biskop. Förutom domkyrkan (se nedan) märkas St Lars kyrka (grundlad på noo-t. men helt ombyggt 1798—1802) o. slottet, byggt som biskopsborg vid 1400-t:s slut, restaurerat på 1700-t., nu landshövdinge-residens. På Stora torget avtäcktes 1927 Folkungabrannen av Carl Milles. Museum invigt 1939. Högre allm. läroverk, kommunal

flickskola, folkskollärareseminarium, teknisk yrkesskola, länslasarett, epidemisjukhus, garnisonssjukhus, krematorium. Förläggningssort för Livgrenadjärregementet (I 4), Östgöta luftvärnsregemente (Tv 2) o. Svea trängkår (T 1). Betyd, handel, särsk. med livsmedel. Armatur-, metall-, möbel- o. sockerfabriker, bryggeri, flygplans- (Sv. Aeroplan AB.) o. järnvägsverkstäder. — Namnet, som skrivs *Liunga Kaupinga* oinkr. 1120, *Liongköpung(h)e* omkr. 1350, betyder 'handelsplatsen på ljungheden'. Stadsvapen, se bild å föreg. spalt. — Domkyrkan är en tre-

skeppig hallkyrka av kalksten, påbörjad omkr. 1230 på grunden av en mindre kyrka från 1100-t:s förra hälft, fullbordad på 1400-t., då det romanska koret utbyttes mot det nuv. rent gotiska, ett av Sveriges vackraste. Ett altarskåp av M. Heemskerck (1540—42) pryddes tidigare högaltaret men står nu på ett sidoaltare. Högaltaret fick senare skulpturer av Byström, vilka 1935 ersattes med en altartavla av Henrik Sörensen. (Interiör, se bild.) Sydportal från 1300-t. i eng. höggotik. Nuv. tornet av H. Zettervall. Monografi fram till 1498 av A. L. Romdahl (1932).

Linköpings blodbad, avrättningen i Linköping 1600 av riksråden Erik Sparre, Ture Bielke, Gustav o. Sten Baner samt knekthövitmannen Bengt Falk, vilka av en ständernas domstol dömdes till döden för brott mot Söderköpings riksdags beslut (av 1595) o. i motsats till övriga anklagade ej erkänt sig skyldiga o. begärt nåd. Blodbadet var inseglat på hertig Karls seger över rådspartiet.

Linköpings domprosteri, kontrakt i Linköpings stift, Östergötl. 1, omfattar 16 församlingar. Kontraktsprestens (= domprostens) adr.: Linköping.

Linköpings domsaga, östergötl. 1, omfattar ett tingslag, best. av Åkerbo, Bankekinds, Hanekinds, Gullbergs o. Valkebo häradar, o. med tingsställe i Linköping. 34,708 inv. (1947). Domarens adr.: Linköping.

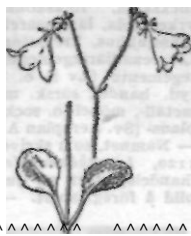
Linköpings stift omfattar Östergötl. 1. (utom Kvårsebo), några härad av Kalm. l. med Städerna Västerвик o. Vintnerby samt N. o. S. Vedbo härad o. städerna Eksjö o. Tranås av Jönk. l. xS kontrakt, 129 pastorat, 214 församlingar. 467,891 inv. (1946). — Tillkom vid börj. av noo-t.

Linlithow [linlib'gå^o], huvudstad i grevsk. West Lothian, ö. Skottland, v. om Edinburgh. 4,000 inv. (1931). Gamml stad, rik på hist. minnen, främst ruinen efter ett slott från 1200-t. Där föddes Maria Stuart.

Linlithow [linlib'ää^o], Victor, markis av L., f. 1887, eng. politiker. L. var civil amiralitetslord 1922—34, ordf. i jordbrukskommissionen för Indien 1926—28 o. ordf. i parlamentsutskottet för den ind. författningsreformen 1933 samt 1936—43 vicekonung i Indien.

Linnae'a, växtsläkte (fam. *Caprifoliaceae*).

L. borealis, linnea, utbredd över Gamla o. Nya världens n. delar o. i Alperna, har intill ett par meter långa, trådsmla, förvedade, rotslående stammar med rundade, motsatta blad o. uppstigande, örtartade grenar med klocklika, ljusröda, välluktande blommor (se bild). Allm. i mossrika barrskogar.

Linnankoski, Johannes, författarnamn för V. Peltonen.

Linnarsson, Gustaf (1841—81), paleontolog o. geolog, statsgeolog, känd främst för sina grundläggande arb. över Sveriges siluriska avlagringar.

von Linné, Carl (1707—78), urspr. Linnæus, adlad 1757, mångsidig naturforskare, läkare, zoolog o. botanist, studerade i Lund o. Uppsala, där han 1730 blev föreläsare i botanik. Reste 1735 till Holland

o. Frankrike o. var bl. a. under 2 år föreståndare för bankiren Cliffords botaniska trädgård på Hartenkamp ej fångt från Haarlem. 1738—41 praktiserande läkare i Sthlm, 1741 prof. i praktisk medicin i Uppsala; professuren ändrades s. å. till att omfatta naturhistoria, läkemedels- o. hälsolära m. m., varmed följde föreståndarskapet för den botaniska trädgården. Företog naturhistoriska forskningsresor i Sverige: till Lappland 1732, Dalarna 1734, Öland o. Gotland 17411 Västergötland 1746 samt Skåne 1749, över vilka han utgav livfulla, av kulturhist. o. språkligt betydelsefulla reseskildringar. 1758 inköpte L. gården Hammarby nära Uppsala som sommarbostad o. överflyttade dit 1766 sina dyrbara samlingar, som efter hans död såldes o. inköptes av en engelsman. De tillhöra nu Linnean Society of London (se nedan). L:s vetenskapliga gärning har varit av den mest genomgripande betydelse för naturvetenskapernas utveckling, bl. a. klargjorde han frågan om växternas kön o. grundade ett sexualsystem för växtriket, införde den binära nomenklaturen (tvänamnsmbeteckningen: släkt- o. artnamn) för organiska varelser. Av L:s många verk kunna nämnas *Systema naturae* (1735)» *Fundamenta botanica* (1736), *Philosophia botanica* (1751), *Species plantarum* (1753). — L:s födelsegård Eåshult i Stenbrohult i Småland restaurerades 1935 o. hans boställshus i Uppsala invigdes 1937 i omdanad skick till museum.

Linné, Sigvald, f. ¹¹/₁₁ 1899, etnograf, docent vid Sthlms högskola sed. 1934. Arb. huvudsakl. berörande mexikanskt o. centralamerikanskt material.

Linnea, art av örtsläktet *Linnaea*.

Linnean Society of London [lini'n s'osaj'ti åv lann'd'ön], »Linnésällskapet i London», grundades 1788. Ar ägare till Linnés herbarium, bibliotek, brevsamling, efterlämnade manuskript m. m., vilket allt förväldes vid hans död. Samlingarna fotograferades o. en fullständig omgång bilder (36,000) överlämnades som gåva till Uppsala universitet 1942.

Linnér, Sigfrid, f. ¹³/₁₀ 1877, ämbetsman, regeringsråd 1917, landshövding i Jämtl. l. 1923, i Upps. l. 1931—43, konsultativt statsråd i Hammarskjöld's ministär 1914—17. Led. av AK 1933—36, av FK 1939—46 (höger).

Linnerhielm, Jonas Carl (1758—1829), kansliråd, hembygdsskildrare, etsare. I egenhändigt illustrerade *Bref under resor i Sverige* (1707, nya saml. 1806 o. 1816) gav L. ett känsligt uttryck åt tidens romantiska naturuppfattning.

Linneryd, kommun i s. Småland, Kronob. l.; Tingsryds landsf.distr., ö. Värends doms. 2,015 inv. (1947).

Linneskav, dets. som charpi.

1. Linning, Christian, d. 1779, o. sonen Johan Christian (1749—1801), berömda möbelsnickare i Sthlm.

2. Linning, Christian Arvid (1781—1843), son till J. C. L., bildhuggare o. keramik. Vid Ulvsunda lergodsfabrik efterbildade han med framgång det eng. wedgwood-porslinet.

Linnqvist, Hilding, f. ²/₄ 1891, målare, prof. vid Konsthögskolan 1939—41. Efter en första produktion av naivistiska målningar har L. övergått till en mera bred, dekorativ stil. Kartong för väggbonad i Sthlms stadsbibl.,

utf. i haute-lisse, uppsatt 1932 (detalj, se bild). Fresken *Komedi och idyll* i Marabous fabrik, Sundbyberg, (1938—39), korefresk med *Jesu liknelser* i Östersunds nya kyrka 1939. Teaterdekorationer.

Linnström, Karl Hjalmar (1836—1914), bokförläggare, chef för Hiertas bokförlag 1862—84. Utgav *Svenskt boklexikon* (2 bd, 1867—84).

Lino'leum (av lat. *Wnum*, lin, o. *o'leum*, olja) är en massa, som framställes av oxiderad linolja, korkmjöl, num. huvudsakl. trämjöl, mineralfärger, harts o. sicketiv. Massan utvalas el. pressas på ett juteunderlag (lino-leummattor).

Linoleum-AB. Forshaga, Göteborg. Grundat 1896. Aktiekap. 4 mill. kr. (1948). Sed. 1928 anslutet till Kontinentala Linoleum Unionen, Zürich.

Linoleumsnitt, grafiskt blad, tryckt från i linoleum skuren form.

Linolja, den genom sin torkförmåga förnämsta av våra torkande oljor, har stor användning till beredning av oljefärg, fernissa, linoleum, växduk, kitt m. m. Den erhålles genom pressning av linfrön, vilka innehålla c:a 35—40 % olja. Den kallpressade oljan är ljusgul o. av bättre kvalitet än den varmpressade mörka. I senare fallet erhålles dock ett större utbyte. Linolja hårdnar i luften, beroende på att den småningom oxideras o. övergår till en i eter olöslig, i alkaliska lösningsmedel löslig

förening, linoxyn. På grund av alkalilösligheten få oljemålade saker ej tvättas med lut, soda, äppla el. andra ämnen, innehållande fria alkalier. Gammal oljefärg borttages lätt med en lösning av natriumhydroxid el. soda. För att påskynda härddandet efter målning brukar oljan upphettas (kokas) före användningen. Ju längre oljan kokas, desto tjockare blir den (linoljeförnissa). Ännu kraftigare kan härddandet påskyndas genom tillsats av torkmedel (sickativ).

Linoljesyra, en blandning av omättade fettsyror, som framställs ur linolja. Består huvudsakl. av oljesyra (se d. o.), linolsyra, $C_{17}H_{33}CO_2H$, o. linolensäyra, $C_{18}H_{35}CO_2H$. Linong [-ång] (fr. *linon*, av *lin*, 'lin'), fint, gles vävt bomulls-, urspr. linnetyg.

Linotype [lajn'tajp] (eng., av lat. *Wnea*, linje, o. *typus*, avtryck, bild), en sättmaskin, som guter typer i hela rader. Är den vanligaste sättmaskinstypen. Jfr Monotype.

Linoxyn, oxiderad linolja.

Linroth, Klas (1848—1926), läkare, 1891 titulärprofessor, 1898—1913 generaldirektör i Medicinalstyrelsen. Ivrigt verksam för ordnandet av Sthlms stads hälsovård.

Lins (av lat.). Fys. Glaskropp, begränsad av två sfäriska el. en sfärisk o. en plan yta. Positiva (el. kollektiva) linser sammanbryta, negativa (el. dispansiva) sprida ljustrålarna. Anv. i optiska instrument för att ensam el. tills, med andra ge en plan, noggrann avbildning av ett föremål. De härvid oundvikliga avbildningsfehlen kunna genom sammansättning medelst olika glässor o. noggrann slipning av ytorna i hög grad nedbringas. Jfr Cylinderlins. — *Bot.* Art av örtsläktet *Lens*. — *Anat.* En bakom regnbågslininnan belägen glasklar kropp, formad ss. en bikonvex lins. Genom sin formbarhet möjliggör den ändringen i brytkraft hos ögats optiska system, motsvarande ögats inställning för seende på olika avstånd.

Linschotenöarna [lins'-chäten-], »De sju systrarna», japansk ögrupp mellan Ryu-kyu-öarna o. Kyushu. Flera öar vulkaniska.

Linseli, kommun i mell. Härjedalen, Jämtlands l.; Svegs landsf. distr., Härjedalens doms. l. 1,40 inv. (1947).

Linsilke, art av örtsläktet *Cuscuta*.

Linskiya, spårforsett hjul för uppårbärande av transmissionslinor.

Linstow, Hans Di tie v Fränts (1787—1851), dansk arkitekt o. ingenjör, från 1812 verksam i Norge. Uppförde bl. a. *Kungl. slottet* i Kristiania (1823—48).

Linsäll, det. s. som Linscell.

Linton, Otto (1880—1938), ingenjör, prof. i brobyggnadslära vid Tekn. högskolan 1915. Konstruerade ett flertal järnvägsbroar.

Linum, växtsläkte (fam. *Linaceae*), ca 10c arter i tempererade o. subtropiska trakter. Blad hela, smala. Blommor regelbundna, femtaliga, kronblad med vridet knoppläge, frukt en över sittande, 10-rummig kapsel med 1 frö i varje rum. Enda art hos oss *L. catharticum*, dvärglin, med små, vita o. gula blommor; gräsmärker. *L. usitatissimum*, högvuxen, blåblommig, viktig spånadsväxt. Flera arter på grund av stora, vackra blommor omtyckta trädgårdsväxter. Jfr Lin.

Lin Yu-T'ang, f. 1895, kinesisk filolog o. författare. Stud. i För. Stat. o. Europa, prof. i eng. vid Pekings univ. 192[^]—26. tidskriftsred. i Shanghai från 1930. Bl. arb. *The importance of living* 1937; *Konsten att njuta av livet*, 1940; *My country and my people* (1935; En kines om Kina, 1937); *A leaf in the storm* (1943; Ett blad i stormen, s.ä.), roman med motiv från den japanska invasionen i Kina.

Linz, stad i n.v. Österrike, vid Donau. 128,000 inv. (1939). Kat. biskopssäte. Handelsakademi. Tobaksfabr., textil- o. krigsmaterielindustri; livlig handel. 1938—45 huvudstad i tyska riksdelen Oberdonau.

Linäl, larv av nejonögon. Ansågs förr bilda ett särskilt släkte, *Ammocoetes*, alldenst den till sin organisation är mycket olik det fullvuxna djuret. Förekommer nedgrävd i botten slammet i bäckar o. sjöar o. anträffades bland det förr allmänt till rötning nedsänkta linet (varav namnet). Utmärkt agn.

Lionar'do (Leonardo) da Vin'ci[-tsji] (i a/4 1452—³/₄ 1519), »tal. konstnär, en av alla tiders största konstnärer o. mångsidigaste personligheter, verkade icke endast som målare, bildhuggare, arkitekt utan också som ingenjör, musiker o. vetenskapsman inom flera områden. Bl. L:s få bevarade målningar märkas *Konungarnas tillbedjan* (1481, ofullbordad, Florens), *Maddonnan i grottan* (Louvre, detalj, se bild), porträttet *Mona Lisa* (början av 1500-t., Louvre) samt den svårt skadade väggmålningen *Nattvarden* (1496—97 i Milano). Karakteristiska äro den långt gående naturalismen, den psykologiska fördjupningen o. den utomordentliga ljusbehandlingen. Den tillämnade, djärt komponerade ryttsarstatyn i Milano över Frans Sforza (färdig i modell 1493) förstördes av franska legosoldater 1499. Konsteoretisk författare (*Traitato della pittura*). Monografi bl. a. av O. Siren.

Liotard [liä'tar], Jean Étienne (1702—89), schweiz. målare, utförde porträtt o. genrebilder, vanl. i pastell.

Liouville [liovill'], Joseph (180₉—82), fransk matematiker, prof. i Paris, grundade 1836 *Journal de mathématiques pures et appliquées*.

Li'pa, stad på ön Luzon, Filippinerna, s.ö. om Manila. 45,000 inv. (1939). Handel med socker, tobak o. kaffe.

Lipariska öarna, Aioliska el. Eoliska öarna, vulkanisk ögrupp, n. om Sicilien, prov. Messina, Italien. 116 kvkm, 18,000 inv. Består av 7 större öar: Lipari (med hamnstaden Li'pari), Salina, Vulcano, Stromboli, Panaria, Filicudi o. Alicudi, samt flera mindre. Odling av vin, sydfruktar, oliver o. bomull. På Lipari inrättades (1927) under fascistregimen ett av vår tids första koncentrationsläger.

Liparit, en efter Lipariska öarna uppkallad vulkanisk bergart, som till sin kemiska sammansättning motsvarar graniten o. vanl. visar strökrorn av kvarts o. fältspat i en glasig el. kryptokristallinisk grundmassa.

Lipa's (av grek. *Wpos*, fett), benämning på de fettspjälkande enzymen.

Li'petsk, stad i mell. Ryssland, förvaltningsområde Voronezj. 66,000 inv. (1939). Flyg- o. metallindustri. Järnhaltiga hälsokällor.

Li Po el. (Li) Tai-Po (omkr. 699—762), Kinas mest berömda Ivriske skald.

Lipoider el. Lipider (av grek. *Wpos*, fett, o. *eidos*, beskaffenhet), ämnen i växt- o. djurriket, som ha fettlikn. konsistens o. liksom letterna äro lösliga i eter, alkohol etc. men olösliga i vatten. Omfatta flera olika ämnesgrupper, ss. vaxarter, fosfatider o. steriner.

Lipom [-äm] (av grek. *Wpos*, fett), fettvulst.

Lippe. 1. Biflod fr. h. till Rhen, från Teuto-burgerwald. 255 km. — 2. F. d. riksdal i Tyska riket, på 3 sidor begränsad av prov. Westfalen o. med 3 små områden i denna provins. 1,215 kvkm, 189,000 inv. (1939). Bergigt landskap med högtstående skogsbruk. Åkerbruk o. boskapsskötsel. Huvudstad: Detmold. — *Hist.* L. tilldelades på 1800-t. stamfadern för den Lippeka dynastien, vilken nu kvarlever i två grenar, Lippe-Detmold o. Schaumburg-Lippe. L. blev 1720 furstendöme; republik 1918—33. Tillhör sed. 1946 delstaten Niedersachsen i

britt. zonen.

i. Lippi, Fr a Filippo (omkring 1406—69), Ital. målare, kar. melitermunk i Florens, influerad av Fra Angelico o. Masaccio. Fresker i Prato o. Spoleto. Altartavlor, bl. vilka särsk. märkes *Kristi födelse* (tidigare i Berlin, se bild). Monografi av K. Oertel (1942).

2. Lippi, Filippo, d. y., kallad Filippo ino (omkr. 1459—1504), son till föreg., ital. målare. Först utvecklade han en av Botticelli påverkad stil, vilken senare förändras till ett andefattigt hastmaner med livlig rörelse. Huvudverk: *Madonnan visar sig för St Bernhard* (1480, Badia, Florens). Fresker i Brancaccikapellet (fortsätt. av Masaccios bildserie). Monografi av K. Neilson (1938).

Lippman, Walter, f. 1889, amerik. politiker, tidningsman o. författare, en av New Yorks mest bemärkta journalister, från 1931 i New York Herald Tribune. I ett av sina mest bekanta arbeten, *A preface to morals* (1929; Västerlandets räddning, 1931), utvecklar han en humanistisk religion o. moral, som icke är grundad på kristendomen. Under Andra världskr. var I., förespråkare för en fred, stödd på regionala makt-konstellationer, vilka synpunkter han framlagt i flera politiska skrifter, bl. a. *U. S. Foreign Policy* (1943; Amerikas utrikespolitik, 1944) o. *U. S. mar aims* (1943). I *The cold war* (1948) motsätter sig L. Truman doktrinen o. anser, att freden säkrast tryggas, om de amerik. o. ryska

occupationsstrupperna utrymma Tyskland.

Lippmann', Gabriel (i45—1921), fransk fysiker, prof. i Paris 1884, uppfinnar en elektrometer (kapillärelektrometer) o. en metod för färgfotografering, vilken senare icke kommit till någon egentlig användning men förskaffade honom nobelpriset i fysik 1908.

Lipps, Theodor (1851—1914), tysk filosof, psykolog o. estetiker, prof. i filosofi i München 1894—1913. L. fick betydelse för den psykolog, skönhetsläran genom sina teorier om »Einfühlung» (»inlevelse»).

Lipsius, Justus (1547—1606), höll. språkforskare, prof. i Louvain, berömd kännare av latinet; utg. bl. a. en viktig upplaga av Tacitus. Lipton [lipp'ton], sir Thomas Johnstone (1850—1931), britt. affärsman, grundade 1876 firman Lipton's Ltd, som äger stora te- o. kautschukodlingar på Ceylon. I., var en berömd seglare.

Liquidam'bar, växtsläkte (fam. *Hamamelidaceae*, anslutet till fam. *Saxifragaceae*), 5 arter stora träd med långskaftade, handflikade blad samt hängelika, skildkönade blomsamlingar. *L. orientale* (Mindre Asien) lämnar storax (se d. o.), av *L. styraciflua* (Centralamerika, atlantiska Nordamerika) erhålles ett som tuggmedel brukat balsamharts (»red gum») jämte värdefullt möbelvirke (satinvalnöt).

Liquor, lat., vätska; läkemedel löst i sprit el. vatten.

Lira. 1. Plur. lire, ital. myntenhet = 100 centesimi. — 2. Ett stränginstrument, påminnande om nyckelharpan; tonerna frambringas med ett hartsat hjul, som berör alla strängarna på en gång, varvid meloditoner fixeras genom en klaviatur. Vanligt under medeltiden o. på 1700 t.

Liriodendron, trädsläkte (fam. *Magnoliaceae*). Enda art *L. tulipifera*, tulpanträdet (atlantiska Nordamerika, Kina), har flikade, framtrill brett tvärhuggna, glänsande blad o. praktfulla, hängande, tulpanlika, svavelgula blommor. Virke löst, lätt, vitt med grönaktig skiftning, användes som konstruktionsvirke. Odlas här o. var i sydligaste Sverige som prydnadsträd.

Lis, lat., tvist; rättstvist.

Lisage [lisa'sj], fr., mönsterlåsning, infällning av dragnören i vävrutningen, så att de i för-grovd form bilda det mönster, som skall vävas.

Lisboa [HsJ'-], port. namnet på Lissabon.

Liselotte, förkortad form för Elisabet Charlotta, se d. o.

Lise'n (av fr. *lisière*, list), på en muryta anbragt, pilasterliknande, lodrät list utan kapital o. bas. (Se bild.)

Lisieux [lisiö'], stad i n. Frankrike, dep. Calvados (Normandie), 15,000 inv. (1931). Katedral från 1800-t. Tillv. av kretong.

Lispund, »liviskt pund», gammal viktenhet = 20 skålpund = 8,5 kg.

Liss'a, kroat. Vis, jugoslav, ö vid Dalmatiens kust, 10,000 inv. Vid L. österrik, seger över ital. flottan »⁹/₇ 1866.

Lissabon, port. Lisboa, huvudstad i Portugal, i prov. Estremadura, vid Tajos mynning, 709,000 inv. (1940). Talrika palats, kyrkor (katedralen Sé Patriarcal från 1800-t.) o. kloster. Univ., gr. 1911 (2,400 stud., 1940), högskolor, konstakademier. Befäst hamn med varv o. dockor. Livlig handel o. industri (prydnadsvaror, textilier m. m.). Flygplats Portela de Sacavem. Transatlantisk flygtrafik (med »clippern»). I förstaden Blem ligger J. de

Castilhos till Vasco da Gamas ära uppförda Jeronýmuskloster (se bild å föreg. sida). — Urspr. lusitanernas huvudstad, kallad *O l i s i p o*, kom tidigt under romarna, senare under morerna (till 1147). 1422 Portugals huvudstad o. länge Europas ledande handelsstad. 1755 till hälften förstört av jordbävning.

List, Friedrich (1789—1846), tysk nationalekonom o. politiker, en av protektionismens banbrytare; prof. i Tübingen 1817—19, förde därefter, politiskt förföljd, ett kringfläckande liv. I, ivrade för industriell utveckling i Tyskland, för järnvägsanläggningar, för industriella »uppfostningstullar» ö. för en tysk tullunion. Huvudarb.: *Das nationale System der politischen Oekonomie* (1840).

List, Wilhelm, f. 1880, tysk militär, generalstabsofficer under Första världskr. Ledde inmarschen i Österrike mars 1938 o. blev april s.å. överbefälh. för den nybildade 5. armégruppen i Wien. Under fälttåget mot Polen 1939 var L. chef för en av sydarméerna. Efter segern över Frankrike, där L. deltog som arméchef, utnämndes han (juli 1940) till general-fältmarskalk. Han ledde den tyska inmarschen i Rumänien hösten 1940 o. i Bulgarien mars 1941 samt var april s. å. överbefälh. för den tyska Balkanarmé, som betvang Jugoslavien o. Grekland. Överbefälh. för armén i Kaukasus hösten 1942—vintern 1943. Avskedad då han vägrade föra befälet mot Stalingrad. L. dömdes febr. 1948 av den amerik. militärdomstolen i Nurnberg till livstids fängelse.

List, Emanuel, f. 1891, österrik, operasångare (bas), n är vid Staatsoper i Berlin, sed. 1933 vid Metropolitan Opera. Wagnerpartier.

Lista, kommun i n.v. Södermanland, Södermani. l. (past.adr. Gillberga); Västerrekarne landsf.distr., Livgedingets doms. 664 inv. (1947). — Medeltida absidkyrka.

Lister [liss't^o], Joseph (1827—1912), baron, eng. läkare, kirurg, prof. i Glasgow, Edinburgh o. från 1877 i London. L. var jämte Semmelweiss antiseptikens grundläggare. (Se bild.)

Listerby, kommun i mell. Blekinge, Blek. l.; Nätraby landsf.distr., Östra o. Medelsta doms. 1,724 inv. (1947).

Listerlandet, l. Halvö i s.v. Blekinge. — 2. L. el. Lista, kustslätten på halvön mellan Lister- o. Lyngdalsfjordarna, s. Norge.

Listers härad och tingslag, Blek. l., omfattar 9 kommuner: Kyrkhult, Jämshög, Olofströms köping, Mörrum, Elleholm, Gammalstorp, Ysane, Mjälby o. Sölvesborgs landskommun. 25,484 inv. (1947). Bräkne o. Listers domsaga.

Listers och Bräkne kontrakt, Lunds stift, Blek. l., omfattar 16 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Bräkne-Hoby.

Listess'o tempo, it., musikterm: samma tempo som förut.

Listverk, ett inom konstantverk o. byggnadskonst dekorativt använt system av framspringande el. tillbakaträdande partier i form av rundstavar, halkålar o. dyl.

1. **Liszt** [list], Franz (1811—86), ungersk pianist o. tonsättare, ansedd som i800-t:s störste pianovirtuos. Som kompositör ägnade sig L. huvudsakl. åt programmusiken (*Dante- o. Faustsymfonierna*) men skrev äv. pianostycken (*Ungerska rapsodier*), mässor, oratorier m. m. (Se bild.)

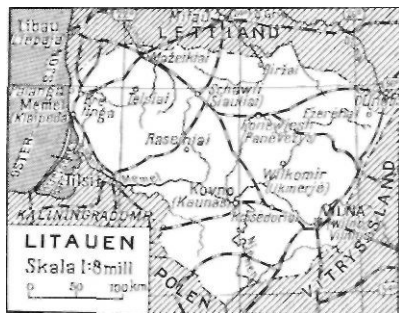

2. **von Liszt**, Franz (1851—1919), kusin till F. L., tysk rättslär., prof. i Giessen 1879, i Marburg 1882, i Halle 1889 o. i Berlin 1899—1917, en av samtidens främsta kriminalister. Bl. arb. *Die Strafgesetzbuch der Gegenwart* (2 bd, 1894—98), *Das Völkerrecht* (1898, fl. uppl.).

Lit, kommun i mell. Jämtland, Jämtl. l.; Rödöns landsf.distr., Jämtl. n. doms. 3,317 inv. (1947).

Litani'a (av grek. *litanei'a*, ivrig bön), kyrkbön under fastan med responsorier från församlingens sida. — I överförd bemärkelse betecknar litania klagovisa.

Litauen t-ta^o-l (lit. Lietuva, po. Litwa), sovjetrepublik i RSFSR, till 1940 självständig republik vid Östersjöns ö. kust (se nedan, *Historia*). 59,478 kvkm. 2,9 tml. inv. (1940). L. uppfylles i ö. av Baltiska lanthöjden med höjder upp till 300 m, i v. lägre; genomflytes av Njemen med bifloder samt Windau m. fl. *Näringar*: åkerbruk, boskapsskötsel; industrien

är föga utvecklad. Befolkningen till 85 % litauer. Statskyrka saknas; 86 % av befolkningen äro rom. katoliker. Universitet (3,000 stud.) 1940) 1922—40 i Kaunas, därefter i Vilnius (Wilno). — Huvudstad: Vilnius (till 1939 Kaunas). — *Hist.* Litauerna, vilka äro indoeuropéer o. språkligt sett tillhöra baltiska språkgruppen, utbredde sig under 1200-t. norr- o. söderut ända till Ukraina o. Svarta havet. 1386, då stormurten Jagiello antog kristendomen, inleddes mellan L- o. Polen en förbindelse, som 1569 övergick till fast union. 1794 fick Ryssland X., som delades i 6 guvernem. Under Första världskr. var L. ockuperat av tyskarna (1915—18). 1917 proklamerades i Petrograd L:s självständighet, vilken erkändes vid slutet av 1918 av stormakterna, men 1919 ockuperades L. av bolsjevikerna; dessa förjagades snart av polackerna, som själva besatte största delen av landet. 1920 samlades L:s konstituerande församling o. slöt en fred med bolsjevikerna, enl. vilken L. erhöll Wilno o. några polska provinser. Genom en kupp övergick Wilno till Polen, upphovet till långvariga tvistigheter mellan dessa länder. Enl. Ambassadörskonferensens beslut mars 1923 fick L. Memelområdet, medan Wilnoområdet stannade hos Polen. L. vidhöll emellertid sin protest mot det i Wilnofrågan träffade avgörandet. — I dec. 1926 upprättades efter en militärkupp en fascistisk regim under ledning av statspresidenten Smetona o. statsministern Woldemaras. Sept. 1929 störtades Woldemaras, men styrelsesättet förblev diktatoriskt. L:s utrikespolitik behärskades av konflikterna med Polen om Wilno o. med Tyskland om Memel, varvid det som motvikt sökt stöd hos Sovjetryssland. 1934 avslöt L. även med Estland o. Lettland den s. k. Baltiska

pakten. Konflikten med Polen om Wilno fick sin lösning mars 1938, då Polen under hot om våld tvang L- att gå med på återupptagande av de diplom. förbindelserna o. återupprättande av normala kommunikationer. Genom ett avtal med Tyskland mars 1939 tvangs I^o, att avstå Memelområdet till detta land. Liksom i fråga om de övriga baltiska staterna besegledes L:s öde genom den tysk-ryska paktens aug. 1939. Okt. s. å. tvangs det att gå med på en biståndspakt med Sovjetryssland o. att på sitt territorium upplåta plats för ryska garnisoner o. flygplatser. I gengäld erhöLL L. det av Sovjetryssland från Polen erövrade Wilno. Juni 1940 störtades Smetona, som två gånger omvalts till president, o. en kommunistfärgad regering proklamerade L:s anslutning till Sovjetryssland. Vid Tysklands angrepp på Sovjetunionen juni 1941 trängde tyska trupper in i L. o. en provisorisk litauisk regering proklamerade landets oavhängighet. I aug. inordnades L. i det ty. riksokkommisariatet Ostland o. blev mars 1942 generaldistrikt med administrativ självstyrelse. Sed. 1945 sovjetrepublik.

Litauiska språket [-ta'-], besläktat med lettiska o. fornpreussiska, tillhör den baltiska språkgruppen av den slavisk-baltiska språkfamiljen o. har ett ytterst ålderdomligt kynne. Talas i Litauen (utom i ö. delen), n.ö. Polen o. n. Ostpreussen av över 2 mill. personer.

Litchi, växtsläkte (fam. Sapindaceae). Enda art L. *chinensis* (Kina, Filipinerna o. odlad), ett träd med pardelade blad. Frukterna ha ett tunt, sprött, värtigt skal o. innehålla ett endå, av ett välsmakande fröhylle omgivet frö. Utföras torkade till Europa («kinesiska plommon»).

Lit de parade [li d° parad'], fr., parad-säng, bädd, på vilken avliden framstående person är lagd till allmänt beskådande.

Liter (av fr.), förk. l, rymdmått, lika med volymen av 1 kg vatten vid +4° C. Är lika ined 1 kbdm, 27 kbbm.

Literatmosfär, inom värmeläran använt mått på det mekaniska arbete, som utträttas vid gas-expansion under konstant tryck av 1 at, om volymen ökas 1 liter.

1. Lithander, Per Emanuel (1835—1913), affärsman o. konservativ politiker, led. av FK 1886—94 o. 1897—1908. L. gjorde en betyd. insats i fråga om sin hemort Göteborgs utveckling samt på handels- o. finanspolitikens område. Verkade bl. a. kraftigt för »riksbygget» på Helgeandsholmen.

2. Lithander, Edward (1870—1944), som till P. E. L., affärsman o. konservativ Göteborgsrepresentant i AK 1912—14, 1915—26 o. 1929—40, i FK 1926—28.

Lithgow, stad i Nya Syd-Walcs, Australien. 21,000 inv. (1944). Medelpunkt i ett kolfält.

Liti'asis (av grek. *Wtos*, sten), stenlidande, ex. gallsten, njursten.

Litium, envärd alkalimetall, kem. tecken Li, atomvikt 6,940 (2 stabila isotoper med mass-talen 6 o. 7), atomn.-r 3. Smältp. 186, spec. vikt 0,534 (den lättaste av alla metaller). Litium ingår i mineralen lepidolit, petalit, spodumen o. amblygonit samt förekommer i ytterst ringa mängd i åkerjord o. vissa växter, särskilt tobak o. sockerrör. Litiumhydroxid användes i alkaliska ackumulatorer (Nife). Litiumkarbonat o. -citrat ha använts vid gikt för att underlätta urinsyrans bortskaffande ur kroppen. Den fria metallen ingår i vissa legeringar för att öka hårdheten.

Litofon [-fä'n], dets. som litopon.

Litografi' (av grek. *Wtos*, sten, o. *gra'fein*, skriva) el. stentryck, ett grafiskt plantrycksförfarande, som tillgår så, att på en slät-slipad kalksten en teckning utföres med fet krita el. litografiskt tusch, varefter steuen

fuktas med vatten, som uppsuges blott på de ställen, där teckning ej utförts. En vals med fet trycksvarta föres därpå över stenen, varvid endast teckningen drager till sig trycksvartan. Av teckningen göras avtryck, som äv. kallas litografier. För framställning av litografier med färger (kromolitografi) användes en sten för varje färg. Litografien upplanns av Alois Senefelder i Munchen 1798 o. användes då till nottryck. Som självständig konstart odlades den tidiga litografien av bl. a. Goya o. Daumier. Jfr Stengravyr o. Övertryck.

Litokla's (av grek. *Wtos*, sten, o. *kla'ein*, krossa), vetenskaplig benämning på spricka berggrunden.

Litolff, Henry (1818—91), tysk pianist o. musikförläggare, övertog 1850 i sitt namn Meyerska musikförlaget i Braunschweig. L:s adoptivson T l i e o d o r L. (1839—1912) utgav en serie klassisk musik, *Collection Litoff*.

Litomefice [lit'äm'gjitse], ty. I e i t m e r i t z, stad i n. Böhmen, Tjeckoslovakien, vid Elbe, 17,000 inv. Biskopssäte. Bryggerier. Flera läroanstalter.

Litope'dion (av grek. *Wtos*, sten, o. *paidion*, barn), stenbarn, förstening av dött foster inom modern genom förkalkning.

Litopon [-pän] el. litofon, vit målarfärg med stor täckkraft; utgör en blandning av bariumsulfat o. zinksulfid.

Litora'l (av lat. *Wtus*, strand), tillhörande kusten. — I litora'l zon kallas den av tidvattnet blottlagda havsbotten.

Litorin'ahavet, det hav, som under senare delen av postglacial tid (Litorinatiden) intog det Baltiska bäckenet o. ägde högre salt-halt än den nuv. Östersjön. B., kallas äv. Stenåldershavet, emedan det ägde sin största utbredning under den äldre nord. stenåldern. Gränsen för L:s största utbredning, Litorinagränsen, anses markera gränsen för en särskild laudsänkning, Litorinasänkningens el. den postglaciala sänkningens. I L. avlagrad lera kallas litorinalera. Typisk för L:s avlagringar är saltvattnessnäcka *Litorina litorea*, varav namnet. Jfr Ancylussjön.

Litosfär' (av grek. *Wtos*, sten, o. *sfä'ra*, klot), benämning på jordens bergyta till skillnad från vattenomhöljet, hydrosfären, o. luftomhöljet, aerosfären (atmosfären).

Litos'troton (grek., stenläggning), grek. namnet på Gabbata.

Lito'tes, grek. »enkelhet», omskrivning av ett starkare uttryck, t. ex. »inte snällt» st. f. »stygt», »inte illa» st. f. »mycket bra».

Litotomi' (av grek. *Wtos*, sten, o. *tome'*, snitt), stensnitt, kirurgiskt snitt för öppning av urinblåsan vid operation av sten i denna.

Litsa, fasta ett segel till rundhult el. rep medelst tågvirke el. ringar av rotting o. dyl., så att seglet kan glida längs rundhultet el. repet. Segel litsat vid mast, se bild.

Litslena, kommun i s.v. Uppland, Upps. 1. (past.adr. Grillby); Enköpings landsf.distr., Upps. l:s s. doms. 720 inv. (1947).

Litt., förkortning av lat. *littera*, bokstav si. *HWerae*, brev; vetenskaper, litteratur.

Litt'era sc'rip'ta ma'net, lat., »den skrivna bokstaven kvarstår», dvs. ett skrivet ord kan ej så lätt bortförklaras.

Litterat' (av lat. *littera*, bokstav), bildad, lärd; rättsbildad, lagfaren person som sysslar med litteratur el. skriftställen. Motsats: illitterat.

Litteratur' (av lat. *litteratu'ra*, bokstavs-skrift, språkkunskap), sammanfattningen av alla bokliga alster; vitterhet.

Litteratur-Bladet, månatlig tidskrift, utg. 1838—40 av K. G. Geijer.

Litteraturtidning, tidskrift som 1795—97 utgavs av G. A. Silverstolpe i Sthlm o. Uppsala. Bland medarbetare filosofen E. Höjer.

Litteratör (av fr.), skriftställare (num. i viss mån förklenande om dylik); förr titel för litterär rådgivare vid Kungl. teatern.

Litteris et artibus, lat., »för vetenskap o. konst», inskrift på en av Karl XV instiftad medalj, som utdelas som belöning åt vetenskapsmän o. konstnärer.

Litterär (av fr.), hörande till litteraturen; boklig, vitter.

Litterär äganderätt, dets. som författarrätt. Little Rock [littl räkk'], huvudstad i Arkansas, s. För. Stat., vid fl. Arkansas. 88.000 inv. (1940). Handel o. industri.

Little's sjukdom [littls], medfödd, vanl. av förlösningsskador betingad skada på nervsystemet med stelhet i hela kroppen el. främst i benen.

Littoria. 1. Provins i mell. Italien (Latium). 2.058 kvkm, 227.000 inv. (1936). — 2. Huvudstad i L- i. 20.000 inv. (1936).

Littori'nahavet, dets. som Litorinahavet. Littre, Maximilien (1801—81), fransk lärd, mest känd för sina språkvetenskapliga arb., främst *Histoire de la langue française* (2 bd, 1862) o. *Dictionnaire de la langue française* (3 bd, 1863—72, suppl. 1877). Utgav äv. värdefulla medicinska o. filos. avhandlingar. T., var 1871 medl. av Nationalförsamlingen, 1875 senator på livstid. Led. av Fr. akad. 1871.

Littring, dets. som lätring. von Littrow, Joseph Johann (1781—1840), tysk-böhmisk astronom, chef för observatoriet i Wien från 1819. Framstående astronomisk skriftställare o. lärare.

Liturgi' (av grek. *leiturgo's*, ämbetsman, altarpäst), ordning för gudstjänst, särsk. mässordningen i kristna kyrkan. — I i t u r g', gudstjänstledare, altartjänstförrättare.

Litur'giska striden, det av hertig Karl understödda motståndet mot Johan III:s katoliserande mässordning »Röda boken» av 1577.

Lituus, lat. i. Stav med böjd krycka, användes som biskopskräkla inom kat. kyrkan. — 2. Rak romersk trumpet med uppåt böjd ljudtratt.

Litvi'nov, Maksim Maksimovitj, f. 1876, rysk bolsjevikisk börd, 1920—30 biträdande folkkommissarie för utrikes ärenden, 1930—39 folkkommissarie. Genomdrev Sovjetrysslands upptagande i N. F. 1934. L:s avgång maj 1939 inledde Sovjets närmande till Tyskland. 1939 blev L. chef för utländska informationsbyrån i kommunist, partiets exekutivråd men avlägsnades 1940 på grund av sitt ogillande av kriget mot Finland. 1941—43 ambassadör i Washington. Biträdande utrikesmin. mars—aug. 1946.

Liu-kiu öarna, dets. som Ryu-kyu-öarna. Liuksiala, f. d. kungsgård i s. inell. Finland. Tavastehus län, vid sjön Roines n. strand. Gavs 1577 som änkesäte åt Karin Månsdotter, som avled där 1612.

Liutbrand el. Luitbrand, död 744, langobardernas konung 712. L:s betyd. lagstiftningsverksamhet röjer starkt inflytande av rom. rätt.

Liv. Byggn. De lodräta ytorna på murar, väggar, kolonner osv. samt mellandelen av t. ex. I- o. U-balkar.

Liva'dia, naturskön ort på Krims sydkust, nära Jalta, med f. d. kejsrerliga sommarpalats.

Livboj, livräddningsredskap av olika storlek o. utseende, ibland försedd med automatisk lysapparat. Vanligast äro de S. k. frälsarkransarna (se bild).

Livbåt. 1. Lätt sjösättbar räddningsbåt, som medföres på fartyg. — 2. För räddning av skeppsbrutna avsedd, särsk. sjöduglig båt, som utsändes från station i land el. ständigt kryssar utanför kusten.

Livbälte, anordning för att hålla en person flytande i vatten; består av ett i korkfyllda sektioner indelat band av segelduk, som fästes runt livet. Kan äv. vara ett luftfyllt bälte. Jfr Flytrock o. Flytväst.

Livegenskap, en mellanform mellan trädom o. självbestämningsrätt, som förekommit i stora delar av Europa utom i alpdalarna o. på Skandinaviska halvön. Den livegne var för livet fäst vid sin herre el. hans jord o. underkastades äv. flera andra tvång. Livegenskapen förekom redan under antiken men blev särsk. vanlig under feodalismens tid. Under den upplysningens började den lindras o. upphävas; i Ryssland avskaffades den sist, 1863.

Liv'er, Livlands ursprungliga inbyggare, besläktade med finnarna. Ha i Livland uppgått i letterna men kvarleva (omkr. 2.000) i n. Kurland.

Liverpool [livv^opol], stad (eget grpsvkap) i v. England, vid fl. Merseys mynningsvik. 752.000 inv. (1946). Bl. byggnader märkas den monumentala samlingslokalen S: George's Hall (av H. L. Elms 1839—54) o. katedralen i goticerande stil, färdig 1931. Univ., tropikinstitut, observatorium. Englands främsta exporthamn o. Europas största bomullsmärknad. Huvudhamn för emigranttrafiken på Amerika. I närh. ligger Port Sunlight, den mönstergilla tvåfabriksstaden. Vid L. hålles årl. världens största hinderlöppning, »Grand National Steeple-chase». — L. blev stad n 73-Dess blomstring började på 1700-t. o. berodde länge på slavtransport i förening med import från Amerika. — Bombhärjat under Andra världskriget.

Liverpool [livv^opol], Robert Banks Jenkinson, earl of L. (1770—1828), eng. statsman, premierminister 1812—27, undertryckte med stränghet arbetaroroligheterna under kristiden efter 1815 o. var illa omtyckt på grund av sitt konservativa motstånd mot tidens liberala reformkrav.

Livflotte, räddningsredskap (på fartyg), bestående av luft- el. korkfyllda behållare o. avsett för bärgning av ett flertal personer.

Livgardet till häst (K 1), *Sthlm*, »Hästgardet», härstammade från en i Finland 1770 uppsatt dragonkår. Denna förldes från 1773 delvis till Sthlm o. fick 1806 sitt namn L- Enl. 1925 års härorrdning sammanslogs regementet från 1928 med Livregementets dragoner till Livregementet till häst.

Livgeding' el. morgongåva, medlems av konungahuset, särsk. änekdrotnings underhållsländer; bestämdes redan före förmålingen o. mottogs som län under kronan. Utdelandet förbjöds 1720. Nu förbud i § 45 R.F.

Livgedingets domsaga, Södcrm. I., utgör ett tingslag o. omfattar Selebo o. Akers härader med Strängnäs stad samt Österkarne o. Västerkarne härader med Torshälla stad. Tingsställen i Eskilstuna o. Strängnäs. 40.179 inv. (1947). Domarens adr.: Eskilstuna.

Livgrenadjäregementet (I 4). *Linköping*, enligt 1936 års härorrdning ur Första o. Andra

livgrenadjärregementena uppsatt infanteriregemente.

Livhult, garneringsplanka, som täcker övre däckets vaterbord på träfartyg.

Livia Drusilla (58 f.Kr.—29 e.Kr.), rom. kejsarinna 38 f.Kr., g. m. Augustus, hade i ett tidigare äktenskap med Tiberius Claudius Nero d. ä. sönerna Drusus o. Tiberius.

Livijn [-vi'n], Clas (1781—1844), författare av den nyromantiska skolan, politiker, ämbetsman. Genom sin prosadiktning (*Spader Dame*, 1824, m. fl.) en av den sv. romanens grundläggare. Som generaldirektör i styrelsen för rikets fångelser o. arbetsinrättningar utvecklade L. en verksamhet av grundläggande betydelse för modernt sv. fångvärdväsende.

Livingstone [livv'ingst'ən], David (1813—73), skotsk upptäcktsresande. I, kom 1840 som missionär till Sydafrika, företog från 1849 flera färder inåt fastlandet o. upptäckte bl. a.

sjön Ngami (1849) o. Victorialfallen (1855) samt genomkorsade Afrikas fastland från v. till ö. 1858 utnämndes han till eng. konsul i Quelimane o. ledare av en expedition för utforskande av ö. och inre Afrika. Härunder fann han bl. a. Nyasasjön (1859), Kongos kallflod Lualaba o. sjön Tanganyika (1867), som han senare närmare utforskade tills. m. Stanley, vilken 1871 kommit till hans undsättning. L. verkade äv. kraftigt för slavhandelns avskaffande. Bl. arb.: *Missionary travels and researches in South Africa* (1857; En missionärs resor o. forskningar i Syd-Afrika, 1859—60).

Livingstone [livv'ingst'ən], stad (till 1935 huvudstad) i Nord-Rhodesia, nära Victorialfallen. 7,000 inv. Viktig station på Kap—Kairojärnvägen.

Liviska språket, besläktat med estniskan, tillhör den östersjöfinska språkgruppen av finsk-ugriska språkfamiljen. Talas num. av omkr. 2,000 pers. (liver) i n. Kurland, Lettland; starkt upplandat med lettiska.

Livisto'na, palmsläkt, 14 i tidomalajska arter. Blad stora, solfjäderlika. *L. chinensis* (Kina); odlas ofta i växthus o. som rumsväxt under namn av *Latania*.

Livius, Titus (59 f.Kr.—17 e.Kr.), rom. historieskrivare, förhålligade i *Ab ur'be condita* (lat., Från stadens [Roms] grundläggning) i 142 böcker Roms historia fram till L:s egen tid. De bevarade böckerna, nr 1—10 (till 293 f. Kr.) o. 21—45 (218—167 f.Kr.), äro en av de viktigaste källorna till kändnedom om den rom. historien. Berömd är L:s flytande berättarstil («liviansk stil»).

Livius Andronicus (200-t. f.Kr.), rom. författare av grek. börd. L:s översättningar av grek. diktning voro av grundläggande betydelse för den lat. skönlitteraturen.

Livjägare, urspr. jägare, som betjänade jakt herren; num. vanl. tjänare hos furstar.

Livkompani, namn på i:a kompaniet vid varje sv. infanteriregemente. Före 1833 var regementschefen chef för detta kompani.

Livland [liff-], den mellersta av de gamla Östersjöprovinserna (mellan Estland i n. o. Kurland i s.), efter tsardörets fall 1917 delad mellan Estland o. Lettland. 47,000 kvkm. — L. är uppkallat efter de ursprungliga invånarna, *Liverna*, som i förhistorisk tid bebodde landet under folkvandringstiden undanträngdes av el. upplandades med letterna o. esterna. Kristnad av Svärdsriddarorden o. Tyska orden blev befolkningen från 1200-t.

livegen under tyska adelsherrarn. 1566 som hertigdöme förenat med Polen-Litauen, erövrades L. 1621 av Sverige (erkänt genom fred 1660) o. av Ryssland 1721 (fred i Nystad).

Livländska orden, annat namn på Svärdsriddarorden.

Livme'dikus, läkare, anställd hos medl. av kungl. familjen.

Livmoder, lat. *uterus*, ett huvudsakligen av glatt muskulatur bestående hålorgan hos kvinnan, beläget i underlivet. I livmodern utvecklas under havandeskapet fostret ur det befruktade ägget.

Livmoderframfall, ett nedsjukande av livmodern o. slidan, så att den förra kommer till synes. Förekommer särskilt hos äldre kvinnor med förtvinade stödjande vävnader. Ger känsla av tyngd i underlivet samt ökat urineringsbehov.

Livning el. p e n n a l i s m 't, av befäl el. kamrater utövat förtryck i förment uppfostrande syfte. Förbjudet inom krigsmakten 1945.

"Livonia, lat. namnet på Livland.

Livor'no. 1. Provins i mell. Italien (Toscana). 1,220 kvkm, 249,000 inv. (1936). — 2. Huvudstad i L. 1, vid Liguriska havet. 135,000 inv. (1947). Viktigt hamnstad.

Livré [Hvr] (fr., av lat. *Wbra*), äldre franskt skålpund = 489.5 g, num. 1/2 kg. — 2. Aldre franskt räknemynt = 20 sous.

Livré (av fr. *livrer*, utdela), urspr. benämning på de kläder, som de franska konungarna på julafton utdelade åt sina tjänare; numera betjäntdräkt.

Livregementets dragoner härstammade från Livregementet till häst, fick 1893 sitt namn L. Sammanslogs 1928 med Livgardet till häst till Livregementet till häst.

Livregementets grenadjärer (I 3). *Örebro*, bildades 1893 av Livregementets grenadjärkår (jfr Livregementet till häst) o. Närkes regemente samt fick 1904 sitt num. namn.

Livregementets husarer (K 3), *Skövde*, härstammar från Livregementet till häst o. fick 1893 sitt num. namn.

Livregementet till häst (K 1), *Sthlm*, härstammar från Upplands- o. Södermanlandsfarnorna på 1500-t., fick 1667 sitt namn o. delades 1791 i Livregementets dragonkår, husarkår o. grenadjärkår. — 1928 blev Livregementet till häst namnet på de sammanslagna regementena Livgardet till häst o. Livregementets dragoner. K 1 skall indragas enl. beslut av 1948 års riksdag.

Livrustkammaren, sv. statens samlingar av hist. minnen från isoo-t:s början till nuv. tid, inrymd i Nordiska museet i Sthlm. Chef är sed. 1944 T. R. Lenk.

Livräddningsstation, plats vid kusten, utrustad med räddningsbåt o. raketapparat el. endera för bispringande av skeppsbrutna. Med raketapparaten utskjutes en smäcker lina, medelst vilken till strandat fartyg uthalas en sinnrik anordning med en livräddningsstol (se bild) i form av livboj, i land av folk på stranden.

Livränta, visst penningbelopp, som en person äger uppbära periodvis under sin återstående livstid.

Livsarvinge, arvinge i rätt nedstigande led. Livsknuten, namn på den del av förlängda mårgen, som har med andningen att göra. En skada här leder till ögonblicklig död.

Livskvadron, namn på i:a skvadronen vid varje sv. kavalleriregemente. Före 1833 var regementschefen tillika chef för denna skvadron.

Livsmedelskommission, Statens, en år 1939 tillsatt statlig kommission, som under K. M:t handhar ledningen av den med anledning av kriget anbefallda regleringen av livsmedel, fodermedel o. gödsmedel m. m. Liknande kommission tillsattes vid Första världskris utbrott 1914. Denna uppegg 1917 i Folkhushållningskommissionen. Instr. av 27/10 1939 med sen. ändr. Hovrättsrådet O. Söderström ordf. sed. 1946. Jfr Industrikommissionen.

Livsrum, ty. *Lebensraum* (se d. o.).
Livssak, förr benämning på brott, som var belagt med dödsstraff.

Livstidsstädja, nyttjanderätt till jordbruksfastighet på legotagarens livstid.

Livsträdet. 1. *Arbor vitae*, den trädförmiga bildning, som synes på ett snitt genom lilla hjärnan. — 2. *Bot. Art* av växtsläktet *Thuja*. — 3. Primitiv symbol för livskraften i världen i form av ett träd, vars frukter o. saft troddes skänka liv el. odödlighet. Föreställningarna om livsträdet, som bl. a. förekommit i persernas, indiernas o. egypternas gamla religioner, upptogs av den tidiga kristendomen o. knötos till Kristi kors el. »telnigen från Jesse rot» (Jes. 11; se bild, gravyr från

1500-t.). Ur patriarken Jesses kropp höjer sig ett träd, där varje förgrening representerar en förfader till Kristus, o. trädet slutar med en utslagen blomma, på vilken madonnan med Jesusbarnet tronar.

Li Yuan-hung (1864—1928), kin. general o. politiker, efterträdde 1916 Yuan Shih-kai som president, avgick 1917, åter president 1922—23. I Kinas inre strider ställde sig L. på parlamentets o. den republik, författningens sida.

Ljööahåtttr, fornisl. versmått, bestående av 6 versrader, av vilka 1 o. 2, 4 o. 5 äro sammanbundna med allitteration; förekommer bl. a. i Hävamål.

Ljubljana, ty. *L a i b a c h*, stad i n.ö. Jugoslavien, Slovenien, vid Ljubjanicas inflöde i Sava. 79,000 inv. (r93i). Universitet (gr. 1920), museer. Industri. L. är Krains historiska huvudstad.

Ljud, vägrörelse i elastiska material, framför allt i luft, o. vanl. förmärbar medelst hörselsinnet. Alltefter arten av de svängningar, som ge upphov till vägen, särskiljer man ton, klang, buller o. ultraljud. Ljudets fortplantningshastighet är störst i fasta kroppar (ex. 5 km i sek. i aluminium), mindre i vätskor (1.5 km i sek. i vatten) o. minst i gaser (≈j km i sek. i luft) samt ändras något med temperaturen. Jfr Akustik, Genljud o. Ultraljud.

Ljudboj, flytande sjömärke, varifrån automatiskt avgives ljudsignal (vanl. tjutande läte) för att varna sjöfarande o. möjliggöra angöring i tjocka.

Ljudbotten, det. som resonansbotten.
Ljuddämpare vid förbränningsmotorer består vanl. av en större plåtbehållare, i vilken förbränningsgaserna inblåses för att sedermera genom ett avloppsror gå ut i det fria.

Ljuder, kommun i s. Småland, Kronob. l. (past.adr. Tjugosjö); Lessebo landsf.distr., 6. Värands doms. 2,106 inv. (1947).

Ljudfilm, t o n - e . t a l f i l m, kinofilm, som jämte den rörliga bilden samtidigt återger ljudet, t. ex. de ågerandes röster. Vid inspelningen belyses en smal remsa (ljudbandet)

på den löpande filmens ena kant genom en spalt av ett strålnik, som ant. svänger fram o. tillbaka vinkelrätt mot ljudbandet (transversalmetoden) el. fyller ut bandets hela bredd men varierar i ljusstyrka (intensitetsmetoden). Efter framkallning o. fixering består ljudbandet i förra fallet av en vågformig gränslinje mellan en svart o. en vit strimma, men i senare fallet av ett jämbrett band med i längderiktningen växlande svärtning. Ljudsknippets svängningar vid transversalmetoden åstadkommas av en oscillograf o. ljusstyrkeväxlarna vid intensitetsmetoden av en glimlampa, en Kerr-Karolus-cell el. dyl., vilka i båda fallen påverkas av den förstärkta växelströmmen från en mikrofön, som tar upp ljudet. Vid filmkopiering projiceras på biodeken faller samtidigt ljuset från en lampa genom ljudbandet mot en fotoelektrisk cell, som således belyses i takt med svärtningen o. därför ger en växelström med ljudfrekvens, vilken efter förstärkning återges av högtalare. — Ljudfilmen debuterade i Sverige 1929. Jfr Bandupptagning o. Grammofonskiva.

Ljudlag, regel efter vilken en viss ljudförändring inträffar i ett språk.

Ljudlära, läran om språkljudens bildning, förekomst o. historiska utveckling.

Ljudskridning, ett språkljuds benägenhet att övergå el. förskjutas till ett annat; särsk. avser termen den av Jakob Grimm m. fl. påpekade lagbundna övergången från det indoeurop. urspråkets explosivor *k, p, t* till det germanska språkets frikativa konsonanter *ch*, senare *h, /, j*.

Ljudspringan, springan mellan de äkta stämbanden i struphuvudet.

Ljudtratt el. *k l o c k s t y c k e*, den vidgade mynningen på blåsinstrument.

Ljugaren, sjö i ö. Dalarna. 22 kvkm.

Ljugarn, hamnplats o. badort på s.ö. Gotland, Ådre kommun. 280 inv. (1941). Utförsl av kalk.

Ljumskar, trakten närmast omkr. ljumskvecket mellan buken o. läret.

Ljunge. 1. Kommun i mell. Bohuslän, Göteborg. 1. (past.adr. Grohed); Ljungskele landsf.distr., Inlands doms. 1,806 inv. (1947). — 2. Kommun i mell. Östergötland, Östergöt. l. (past.adr. Maspelösa); Gullbergs landsf.distr., Linköpings doms. 1,263 inv. (1947).

Ljunga, gods i Ljungs kommun, Östergöt. l. F. A. v. Fersen uppförde den tre van. höga manbyggnaden 1774, efter ritn. av J. E. Rehn. Vål bevarade interiörer.

Ljunga, art av växtsläktet *Calluna*.

Ljunga, Per (1743—1819), ornamentsbildhugare; utförde arbeten bl. a. för slottet i Sthlm.

Ljunga kontrakt, Härnösands stift, Väster-norr. l., omfattar 8 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Stöde.

Ljungan, älv i Norrland, upprinner vid Helagsfjället, s.v. Jämtland, flyter åt s.ö. genom n. Härjedalen o. s. Jämtland samt åt ö. genom Medelpad till Bottniska viken. Kallas i sitt nedre lopp älv. Njurunda älv. 271 km.

Ljungarums församling, församling i Jönköping. 6,128 inv. (1947).

Ljungaverk, industrisamhälle i mell. Medelpad, Torps kommun. 2,091 inv. (1946). Fabrik, tillh. Stockholms Superfosfat Fabriks AB., för tillv. av karbid, kvävegödsmedel (ammoniumsulfat, kalkkväve o. *l j u n g a s a l p e t e r*, en blandning av ammoniumnitrat o. kalkstensmjöl).

Ljungberg, Erik Johan (1843—1915), industriman, disponent vid Stora Kopparbergs bergslag från 1875, verkst. dir. 1888—1913. L. sökte genom omläggning av Domnarvets järnverk grunda en inhemsk framställning av billigt järn.

Ljungberg, Karl Johan (1868—1943), tekniker, professors namn 1914, prof. vid Tekn. högskolan i Sthlm 1924—34. K. var särsk. känd som upphovsman till skärgårdskryssarregeln samt till en mätningsregel för motorbåtar.

Ljungberg, Fredrik (1879—1944) industrimän, verkst. dir. i Sv. Tändsticks AB. 1932—44.

Ljungberg, Göta, f. $\frac{1}{10}$ 1898, operasångerska (sopran). L. var 1918—26 anställd vid Kungl. teatern, 1926—29 vid Staatsoper i Berlin o. 1932—35 vid Metropolitan i New York.

Ljungberger, Gustaf (1734—87), medaljgravör, från 1780 anställd vid Myntverket. Utmärkta porträtt medaljer.

Ljungby, 1. Kommun i mell. Halland, Hall. 1. (past.adr. Vinberg); Falkenberg landsf. distr., Hall:s mell. doms. 1,292 inv. (1947). — 2. Kommun i s.ö. Småland, Kalin. 1. (past.adr. Ljungbyholm); Vassmolösa landsf. distr., S. Möre doms. 3,441 inv. (1947). — 3. Stad (1936) i s.v. Småland, Kronob. 1.; Ljungby landsf. distr., Sunnerbo domsaga. 6,537 inv. (1947). Järnvägsknut o. industriort. Gammal marknadsplats. Samrealskola. Länslasarett. — Namnet, som skrivs *Liongy* 1301, av *ljung*, 'ljunghed', o. by, 'nybygge, gård'. Stadsvapen, se bild.

Ljungbyhed, municipalsamhälle (1934) n.v. Skåne, Riseberga kommun. 1,312 inv. (1947). Till 1923 förläggingsort för Norra skånska infanteriregementet, från 1925 för Flygkrigsskolan, efter 1944 benämnd Krigsflygskolan.

Ljungby horn och pipa, ett silverbeslaget dryckeshorn o. en visselpipa av elffenben, båda från medeltiden, förvarade å Trolle-Ljungby i Skåne o. förbundna med sägnen, att de skulle härstamma från trollen.

Ljungdahl, Axel, f. $\frac{2}{8}$ 1897, flygofficer, generalmajor (1944), chef för flygstaben 1942—47, för 3. flygskadern 1947.

Ljungdal, Arnold, f. $\frac{2}{8}$ $\frac{19}{10}$ i skald med socialrevolutionärt patos. Till *den nya tiden* (1926), *Fanorna* (1928), *Ungdom* (1931). Äv. historisk-filosofisk förf.: *Marxismens världsbild* (1947).

1. Ljunggren, Gustaf (1823—1905), litteraturhistoriker, prof. i Lund 1859—88; led. av Sv. akad. 1865. Huvudverk: *Svenska vittretens häfder öfver Gustaf III:s död* (5 dir, 1873—95).

2. Ljunggren, Evald (1865—1935), son till G. L., överbibliotekarie vid univ.bibl. i Lund 1918—32. Deltog i red. av Sv. akad:s ordb.

3. Ljunggren, Elof, f. $\frac{1}{10}$ 1869, tidningsman, nykterhetsman, f. d. ordf. i Sv. Blåbandsfören., red. av Blå bandet 1899—1942, av Neriikes Tidn. 1903—44. Frisinnad led. av FK 1912—18, av AK 1925—36.

4. Ljunggren, August (1874—1943), broder till E. L., politiker, nykterhetsfrämjare, urspr. folkskollärare; led. av FK 1912—26, dir. för Centralförbundet för nykterhetsundervisning 1903—41; Templarordens chef 1908—09.

5. Ljunggren, Gustaf, f. $\frac{1}{10}$ 1894, sonson till G. L., kemist, prof. vid Försvarsväsendets kemiska anstalt 1937. Utexperimenterade 1940 folkgasmasken.

Ljunggren, Gustaf, f. $\frac{8}{1}$ 1889, teolog, domprost i Göteborg 1930, biskop i Skara stift sed. 1935— Ordf. i Allm. sv. prästfören. 1939—47.

Ljunghed, sammanfattande beteckning för trädlösa växtsamhällen, vilkas växtlighet huvudsakl. utgöres av ljung. Förekomma i Sverige i de s.v. och s. kustlandskapen, där de uppstått genom oödelgäggelse av forna skogsbestånd, förnämligast ek- o. bokskogar.

Ljunghem, kommun i ö. Västergötland,

Skarab. l. (past.adr. Varola); Gudhems landsf. distr., Skövde doms. 200 inv. (1947).

Ljunghusen, stationssamhälle i Stora Hammars kommun, Malmö. l., nära Skånör med Falsterbo. I närh. Ljunghuskögen, badort med Malmö. l:s kustsanatorium.

Ljunglund, Leonard (1867—1946), konservativ tidningsman, 1906—36 huvudredaktör för Nya Dagligt Allehanda. I.ed. av FK 1926—29. Filosofisk skriftställare (*Livets bejakande*, 1914).

Ljunglöf, Robert, f. i $\frac{1}{8}$ 1885, affärsman, ordf. o. jourh. dir. i Livförs:s AB. Thule. Verkst. dir. i AB. Kerna. Ordf. i Svenska institutet sed. 1945.

Ljungpipare, *Charadrius aprica*, en täml. stor brockfågel utan baktå o. med fjäderdräkten ovan fläckig i gröngult o. vitt. N. Europa, hos oss en nordlig o. en sydlig ras. Den förra häckar på fjällhedar, den senare på ljunghedar. Under vår- o. höstflyttningen stryker den omkring på åkerfält (»åker-tupp»).

Ljungquist,

Birger, f. $\frac{1}{10}$ 1894, målare. Påverkad av franska målare såsom Renoir men med öppen blick för det nordiskt säregna har han i olja, pastell o. tempera framställt män o. kvinnor med sund, livsvarm sensualism (*Kärlekspar*, se bild). I sina genremålningar uppstår han gärna folkvisemotiv.

Ljungquist, Walter, f. $\frac{1}{10}$, 1900, författare. Noveller o. romaner med fin psykologisk inlevelse: *Ombyte av tåg* (1933), *Färväl*, *skömmar* (1940), *Vandring med månen* (1941) o. *Vägskal* (1944) m. fl.

Ljungsarp, kommun i ö. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Dalstorp); Tranemo landsf. distr., Kinds o. Redvägs doms. 555 inv. (1947).

Ljungskile med Lyckorna, stationssamhälle o. badort i mell. Bohuslän, Ljungs kommun, vid Kattegatt. 1,169 inv. (*946). Folkhögskola.

1. Ljungström, Birger, f. $\frac{1}{10}$ 1872, uppfinnare, industrimän, 1908—23 verkst. dir. i AB. Ljungströms Ångturbin. L. har konstruerat Ljungström-turbinen el. *Staluarturbinen* (se d. o.).

2. Ljungström, Fredrik, f. $\frac{1}{10}$ 1875, broder till B. L. i ingenjör, världsbörmod genom flera betydelsefulla uppfinningar, såsom turbinlokomotivet o. luftförvärmaren samt mjölkningssmaskinen Alfa o. en automatisk bilväxel. Tekn. hed. dir. Sthlm 1944. (Sebild.)

Ljungväxter, familjen *Ericaceae*.

Ljunits härad, Malmö. l., omfattar 7 kommuner: Västra Nöbbelöv, Sjörup, Katslösa, Villie, Skärby, Balkåkra o. Snårestad. 5,003 inv. (1947). Vemmenhögs, Ljunits o. Herrestads domsaga.

Ljunits och Herrestads kontrakt, Lunds stift, Malmö. l., omfattar 17 församlingar. Kontraktspstens adr.: Stora Herrestad.

Ljur, kommun i mell. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Närunga); Gåsene landsf.distr., Borås doms. 401 inv. (1947).

Ljus, en även i tomrummet fortskridande strålning, som förorsakar synintryck i det mänskliga ögat. Även närbesläktad strålning betecknas ofta som ljus, ehuru den ej uppfattas av ögat, näml. ultrarött el. infrarött ljus (värmestrålning) på den långvägiga o. ultraviolett ljus på den kortvägiga sidan om synliga spektrum (väglängd 7,600—4,000 Å). Ljustet fortplantas rätlinigt med mycket stor hastighet, c:a 300,000 km per sek. (1 tomrum), samt visar en rad karakteristiska fenomen, ss. absorption, reflexion, brytning o. färgspridning, dubbelbrytning, interferens o. böjning samt polarisation. Dessa kunna tillfredsställande förklaras av den elektromagnetiska ljusteori (Maxwell, H. A. Lorentz m. fl.), enl. vilken ljuset är en elektromagnetisk vågrörelse. De fotoelektriska fenomenen, strukturen hos spektra m. m. visa å andra sidan, att ljuset även har kvantnatur (Planck, Einstein m. fl.). Jfr Elektromagnetiska vågor, Fotometri, Foton, Kvantteori o. Materievågor.

Ljusadaptation, ögats anpassning för seende vid större ljusintensiteter i motsats till anpassningen till seende vid små ljusintensiteter, mörkeradaptation el. skymningsseende.

Ljusbehandling, dels med vanligt solljus, dels med konstgjort ljus (båg-, finsen-, kvarts-ljus osv.), är en inom modern medicin mycket använd behandlingsmetod. Användes som allmänt stärkande medel men äv. som lokalt verkande medel vid vissa former av tuberkulos, inflammatoriska tillstånd i Övre luftvägarna o. vid en hel del hudåkommor. Jfr Strålbehandling.

Ljusbrytning el. refraktion, riktning-ändring, då ljus passerar gränsskiktet mellan två olika medier, jfr Brytning, Brytningsindex o. Dubbelbrytning.

Ljusbåge, intensivt ljusfenomen mellan två spännsförande (minst c:a 40 volt) metall- el. köllspetsar, när dessa efter att ha varit i kontakt något avlägsnats från varandra. Vid likspänning kommer den positiva elektrodspesten att intensivt glöda o. något förtäras under bildning av en fördjupning (positiva kratern). Vid växelström åro båge elektroderna lika. Ljusbågen utnyttjas i båglampor, elektriska ugnar, ljusbågsugnar, till svetsning m. m.

Ljusböjning el. diffraktion kallas det förhållandet, att ljus, som går förbi en skarp kant el. igenom en springa, till en mindre del får en annan riktning, det liksom böjes åt sidan. Skuggan av ett skarpkantat ögonomskingligt föremål blir därför aldrig fullt skarp. Förklaras enl. Huygens' princip därav, att varje punkt i en belyst springa (spalt) är utgångspunkt för en ny vågrörelse, som fortplantas åt alla håll, således ej endast i ljusets ursprungliga riktning. Genom interferens komma ljusstrålarna i vissa riktningar att utsläcka varandra o. i andra riktningar att samverka, så att omväxlade mörka o. ljusa strimmor, s. k. böjnitigsfransar, erhållas på ömse sidor om den linje (en bild av spalten), där ljusets ursprungliga riktning träffar en skärm el. dyl. Utnyttjas bl. a. för spektral uppdelning av ljus medelst gitter. Jfr Gitter o. Spektroskop.

Ljusdal. 1. Kommun i n. Hälsingland, Gävleb. l.; Ljusdals landsf.distr., V. Hälsingl. doms. 7,296 inv. (1947). — 2. Köping i mell. Hälsingland, vid Ljusnan o. n. stambanan; Ljusdals landsf.distr. 3,521 inv. (1947). Samrealskola, folkhögskola, central verkstadsskola.

Ljusdals församling omfattar Ljusdals kommun o. Ljusdals köping, 10,817 inv. (1947).

Ljuselektriska fenomen, dets. som dels ur-laddningsfenomen, dels fotoelektriska fenomen.

Ljuselektrisk cell, dets. som fotoelektrisk cell.

Ljusenheter äro för ljusstyrka *nyljus* (äv. *normalljus* används ännu), för belysningsstyrka *lux* (äv. *phot*), för ljusflöde *lumen* (el. *dekalumen*) o. för ljusstätthet *stilb* (äv. *lambert* o. *apostilb*).

Ljusfilter, dets. som färgfilter.

Ljusflöde el. (mindre lämpligt) ljusström, den av en ljuskälla per tidsenhet utsända ljusenergien, avvägd med hänsyn till ögats känslighet vid olika våglängder. Angives i lumen el. dekalumen. — Specifikt ljusflöde är l. per ytenhet av den lysande kroppen. Angives i lambert (= lumen per kvem) el. apostilb (lumen per kvem). Jfr Belysningsstyrka.

Ljustgård. Meteor. Dets. som nalo.

Ljusthult, kommun i s. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Sexdrega); Svenljunga landsf.distr., Kinds o. Redvags doms. 886 inv. (1947).

Ljustkopieringsmetoder för direkt mångfaldigande av ritningar, mönster o. dyl. äro buvudsakl. blåkopiering, sepiakopiering o. ozalidkopiering.

Ljustkvant, dets. som foton.

Ljustmätta, annat namn för kyndelsmätta.

Ljusnan, älv i Norrland, upprinner i n.v. Härjedalen, flyter åt s.ö. genom Härjedalen o. Hälsingland till Bottniska viken. 370 km. Största biflod: Voxnan.

Ljusnans kontrakt, Uppsala ärkestift, Gävleb. l. omfattar 7 församlingar. Kontraktspstens adr.: Ljusdal.

Ljusnarsberg (Nya Kopparberget), kommun i v. Västmanland, Örebro l. (past.adr. Kopparberg); Ljusnarsbergs landsf.distr., Lindes doms. 7,300 inv. (1947).

Ljusnarsbergs församling omfattar Ljusnarsbergs kommun o. Kopparbergs köping, 9,360 inv. (1947).

Ljusne. 1. Församling i Söderala kommun, Gävleb. l. 4,965 inv. (1947). — 2. Industrisamhälle i L- l. Jämtne det närbelägna Ala 3,882 inv. (1941). Sägverk. Järnverk tillh. Ljusne-Woxna AB.

Ljusnedal, församling i Tännäs kommun, Jämtl. l. 547 inv. (1947).

Ljusne-Woxna AB., Ljusne, Grundat 1881. Bolag 1919. Aktiekap. 6 mill. kr. (1948). Järnverk, sägverk, wallboard-, plywood- o. trähusfabrik, kolognar, järngruv; jord- o. skogsbruk; rederiförelse. Kallas sammanfattande Ljusneverken. Kontrolleras sed. 1926 av Ströms Bruks AB. Verkst. dir. F. Lundqvist (sed. 1948).

Ljussax, sax, varmed talgljusen ansas. De avklippta vekarna uppsamlas i en ovanpå saxskalmarna anbragt behållare.

Ljusskygghet, oförmåga att tåla starkare ljus, t. ex. dagsljus. Vanligt symptom vid en del sjukdomar i ögats binde- o. hornhinna.

Ljusstelhet, bortfall av pupillareflexen (pupillens sammandragning) vid ljusfall i ögat; symptom vid vissa nervsjukdomar, bl. a. syfilis.

Ljuststyrka el. lysstyrka hos en ljuskälla angives i nyljus (tidigare normalljus) o. uppättes med fotometrar. Är vanl. något olika i olika riktningar.

Ljuststöpning utföres enl. äldre metoder genom upprepade neddoppningar av ljusvekar i smått talg, som därvid stelnar i flera lager. Numera användas vid tillverkning av parafin- o. stearinljus automatiska stöpmaskiner, där vekgenomdragna järnformar fyllas med den till en gröt avsvalnade ljusmassan, som hastigt bringas att stelnas. Vekarna bestå av flätat bomullsgarn, impregnerat med ainmoniumfosfat o. -sulfat. Jfr Fett-syror.

Ljuster, ett gaffelliknande fiskredskap, vars tänder äro försedda med hullingar (se bild).

Ljusterö, kommun i s.ö. Upp-

land, Sthlms l.; Värmdö landsf.distr., S. Roslags doms. 1,355 inv. (1947)-

Ljustorp, kommun i ö. Medelpad, Väster-norrh. l.; Ljustorps landsf.distr., Medelpads o. doms. 2,175 inv. (1947)-

Ljustryck. 1. Fotomekaniskt reproduktions-förfarande, vid vilket ett belyst kromgelatinskiikt garvas på de belysta ställena, vilka sedan vid vattenbehandling förlöblir torra o. lätt upptaga trycksvärta. Användes till finare illustrations-tryck. — 2. Dets. som strålningstryck.

Ljustäthet el. lystäthet. Ljuskällors ljus-styrka per ytenhet av den glödande kroppen. Angives i stilb = nyljus (tidigare normalljus) per kvem.

Ljusutbyte, elektriska lampors verknings-grad, dvs. förhållandet mellan avgivet ljusflöde o. tillförd elektrisk effekt. Angives i lumen per watt.

Ljusår, den distans, som ljuset tillryggalägger på ett års tid, 9,46 billioner km el. 63,000 ggr jordens avstånd från solen. Jfr Parsek.

Llanely [laenu'i], stad i s. Wales, grevsk. Carmarthenshire, vid kusten. 33,000 inv. (1945)-Tenn- o. kopparverk. Stor export av stenkol.

Llano estaca'do [lja'na-], sp., »utstakad Slätt»; ödslig, gräsbevuxen sandstensplåt i n.v. Texas o. New Mexico, För. Stat. 70,000 kvkm, 1,500 m ö. h.

Llanos [lja-], sp., »slätter», i spanska Amerika benämning på vidsträckt grässlätter, särsk. låglandet kring Orinoco o. dess biflod.

Llewellyn [loel'tin], lord J o h n J e s t y n, f. 1893, eng. politiker, överste, led. av parlam. fr. 1929 (konservativ), handelsmin. i Churchills reg. febr. 1942- Verksam i Washington för livs-medelsförsörjningen till nov. 1943, därefter livsmedelsminister till juli 1945. Dec. s. ä. av. ordf. i TJNRRAs Kurapautskott.

Llewellyn [loell'in], Richard (pseudonym för Richard Lloyd), f. 1907, eng. förf., slog igenom med romanen *Ilou > green was my valley* (1939; Jag minns min gröna dal, 1941, äv. filmat.), följd av *None but the lonely heart* (1943; Blott den som längtan känd, s. ä.).

Lloyd [lajd], urspr. namnet på ett kafé i London, där från 1700-t:s början sjöfartsintres-serade samlades o. dryftade sjöfrågor. Småning-om utveckles härur världens förnämsta sjö-fartsbörs med bibehållande av namnet Lloyd's (nvv. namn: Corporations of Lloyd's). Num. vanligt namn på rederier, sjöförsäkringsföretag m. m. (t. ex. AB. Svenska Lloyd).

Lloyd [lajd], Harold, f. 1894, amerik. filmskådespelare. På 1920-t. en av stumfilmens populäraste komiker, personifierande en försvynt, hornbrillad yankeetvp från provinsen.

Lloyd George [lajd dsjaj'gje], David, earl of Dwyfot (1863—1945), britt, statsman från Wales. Uppväxte i ringa förhållanden, blev advokat, medl. av underhuset 1890, där han snart gjorde sig bemärkt som talare o. energisk förkämpe för en social-reformatorisk radikalism. Handelsminister i Campbell-Bannermans kabinett 1906—08, finansminister i Asquiths kabinett 1908—16. Från Första världskris början uppträdde L- för en energisk krigspolitik, i vilket syfte han genomdrev ministären Asquiths fall i dec. 1916, varefter L. själv innehade premiärministerposten till okt. 1922 som ledare för ett koalitions-parti mellan höger o. liberaler. I spetsen för ett krigskabinett på fyra medl. ledde L. med nästan diktatorisk makt Englands krigföring till vapenstillståndet. Under åren 1919—22

kom L. i allt starkare motsatsförhållande till Frankrike, vilket äv. väckte missnöje inom den konservativa koalitionsgruppen. Denna uppsade okt. 1922 förbindelsen, varpå följde L:s avgång, parlamentsupplösning o. konservativ valseger (jfr Bonar Law). L:s inflytande var därefter ringa. Han uppträdde först som ledare för en egen »nationalliberal» partigrupp o. från 1923 för liberala partiet i underhuset. Bröt sig ur 1931 o. bildade Independent Liberal Party, som dock endast fick 5 ledamöter. I., utgav *War memoirs* (6 bd, 1933—36, förkortad sv. övers. Krigs-minnen, bd 1—3, 1934—37) o. *The truth about the Peace Treaty* (2 bd, 1938), i vilka han redogör för sin roll under Första världskr. o. freds-förhandlingarna.

Lloyd's Register of British and Foreign Shipping [lajds reds'jist'o' ävv britt'isj'n färr'in i'j'p'ing] i London, ett av de förnämsta instituten för klassificering av fartyg. Utger årl. en förteckning över världens samtliga handelsfartyg jämte statistik.

Llullailloo [ljoiljail'ka], Chiles högsta topp (6,750 m), på gränsen till Bolivia.

lm, förkortning för lumen.

ln, förkortning för naturlig logaritm.

LO., förkortning för Landsorganisationen.

Lo, dets. som lodjur.

Load [læ'd] (eng., last), eng. mått, växlande för olika varor, för virke mellan 40 o. 50 kubikfot.

Loanda [läang'daj, dets. som São Paulo de Loanda.

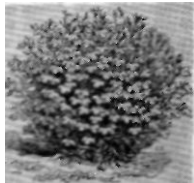
Loan'go, hamnstad i Franska Ekvatorial-afrika, n. om Kongos mynning.

Lobatjev'skij, Nikolaj Ivanovitj ('/93—1956), rysk matematiker, 1816—46 prof. i Kasan, grundade en från den euklideiska skild geometri. Jfr Geometri.

Lobby [lobb'i], eng., korridor el. vestibul, särsk. i parlamentshus efter namnet på om-röstningskorridorerna i eng. underhuset.

Lobe'lia, växtsläkte (fam. Campanulaceae), c:a 200 arter, flertalet tropiska örter. Krona

tvålappig med långa ena sidan upprispad pip. *L. dortmann'a*, notblommster, med blåvita blommor på en ofta hög stängel, täml. allm. hos oss i grunda insjövikar. *L. inflata* (Nordamerika) innehåller en giftig växtbas, i o b e l i n, som har medicinsk användning vid bl. a. hotande förlamning av andningscentrum. *L. eri'nus* (Sydafrika), späd, blåblommig, vanlig infattningsväxt i våra trädgårdar. (Se bild.)

Lober (av grek. *lobo's*, flik) kallas en del från varandra avgränsade partier av vissa organ, t. ex. lunglobber, leverlobber.

Lobi'to, stad i Port. Västafrika, 4,000 inv. Viktig hamnstad o. järnvägsknutpunkt.

Lobnor, dets. som Lopnor.

Locard [läka'r], E d m o n d, f. 1877, fransk läkare, som gjort sig känd som kriminalist o. sedt. 1931 utger det kriminaltekn. samlings-verket *Traité de criminalistique*.

Locarno, stad i s. Schweiz, kantonen Ticino, 12,000 inv. (1931). I L. hölls i okt. 1925 på tysk-eng. initiativ en konferens mellan Englands, Frankrikes, Italiens, Tysklands, Belgiens, Polens o. Tjeckoslovakiens (»Locarno-makterna») utrikesministrar, vilken resulterade i ett gemensamt garantiavtal mellan de fem förnämnda makterna för upprätthållande av Tysklands däv. västgränser m. m., ävensom vissa skiljedomsavtal o. pxeliminär överens-commelse om Tysklands upptagande i N.F. r+ocarnotraktaterna ansågs jämte skadeständs-

frågans lösning beteckna den första mera betyd. framgången för strävandena att trygga Europas fred o. skapa en andä o. ömsesidig internationell samförståndsvilja («Locarnoandan»), Avtalen uppsades av Tyskland 1936.

Locateiri, Pietro (1693—1764), ital. violonist o. tonsättare, utvidgade violintekniken o. skrev bl. a. flera sonater för violin.

Locativus el. localis (lat., av *locus*, plats), kasus som betecknar platsen, ett ursprungligt indoeuropeiskt kasus, som förekommer i sanskrit o. baltisk-slaviska språk.

Loccenius [läkse'-], Johan (1598—1677), rättslär, historiker m. m. Född i Holstein blev L. 1625 prof. i historia i Uppsala o. 1651 riks-historiograf. Hans sv. historia, *Rerum suecicarum historia* (1654), präglas av kritisk skärpa. I:s rättsvetenskapliga arb., främst *Synopsis juris privati* (1648), den första handboken i sv. rätt, fick stor betydelse för utarbetandet av 1734 års lag.

Loch [läkk el. läch], skotsk benämning på sjö o. fjord.

Loch Catherine [läch ka5b'rin], naturskönt belägen sjö i grevsk. Perth, Skottland.

Locher [läch'-], Karl (1851—1915), dansk marinmålare. Av. etsare.

Loch Linnhe [läkk linn'i], djupt inträngande vik på Skottlands västkust, utgör en direkt fortsättning av Firth of Lorne o. står genom Kaledoniska kanalen i förbindelse med Moray Firth.

Loch Lomond [läkk lä0m'ond], sjö i v. Skottland, n. om Glasgow, Storbritanniens största o. vackraste sjö. 71 kvkm. Avflyter till Clyde genom fl. Treven.

Lochner [läch'-], Stefan, d. 145*¹ i vsk målare, verksam i Köln från omkr. 1430.

Hans mest berömda arb. äro *Die Jungfrau im Rosenhag* (Kölns museum) o. *Altarbild i Kölnerdomen* (se bild).

Loch Ness' [läch-], sjö i Glenmore-dalen i n. Skottland, grevsk. Inverness. 36 km lång.

Lo'ci (lat., plur. av *locus*), ställen (i böcker).

— lo'ci c o m m u' n e s, allmänna talesätt.

Lock-, i sammansatta ord ofta i betydelsen hål. Jfr t. ex. Lockhammare.

Lockarp, kommun i sv. Skåne, Malmöh. l.; Oxie landsf.distr., Oxie o. Skyttis doms. 267 inv. (1947).

Lockbetel, ett stämjärn med liten bredd, avsett för urtagningar i trä för tappar.

Locke [läkk], John (1632—1704), berömd eng. filosof, ämbetsman; företrädare för eng. empirismen, utövade stort inflytande på upplysningensfilosofien. L:s filos. gärning består främst i en på psykol. iakttagelser grundad

undersökning av den mänskliga kunskapen; han förnekar föremkomsten av medfödda idéer, all vår kunskap härstammar ur erfarenheten; grunddriften till vårt handlande är lockosträvan. I sin statslära ansluter sig L. till teorien om samhällsfördraget. Huvudarb.: *An essay concerning human understanding* (4 bd, 1690). (Se bild.)

Locke [läkk], William John (1863—1930), eng. författare, skrev en rad underhållande romaner, som blivit mycket populära (*The belowed vagabond*, 1906; *Vagabonden*, m. fl.).

Lockespindlar el. heliga högben, *Oporio'nes*, ordning av spindlar, ha ledad bakkropp, ej avsett från framkroppen. Hos de egentliga lockespindlarna, *Phalangium*, är kroppen mjuk o. benen mycket långa.

Locketorp, kommun i n. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Värning); Tidans landsf.distr., Vadsbo doms. 626 inv. (1947).

Lockhammare el. hålhammare, skaffmejsel med ena änden utformad till en konisk dom. Anv. för utslagning av nitar, upprymning av hål i plåt m. m.

Lockhart [läkk⁰t el. läkk'hat], sir Robert Bruce, f. 1887, eng. diplomat o. författare, senare journalist, medarb. i *Evening Standard* 1929—37, skildrar sina erfarenheter från Ryssland o. Mellanuropa i *Memoirs of a British agent* (1932; Som politisk agent, 1933), *Retreat from glory* (1934; Färd till ära och härlighet, 1934) o. *Guns or butter* (1938; Krig eller smör, s. å.). *Comes the reckoning* (1947; Nu kommer notan, s. å.) är en skildring från krigsårens England.

Lockjärn, dets. som huggpipa.

Lockne, kommun i mell. Jämtland, Jämtl. l. (past.adr. Angsta); Brunflo landsf.distr., Jämtl. ö. doms. 1,883 inv. (1947).

Locknevi, kommun i n.ö. Småland, Kalm. l., Hjortedes landsf.distr., Tjusts doms. 1,508 inv. (1947).

Lockning el. Lockring, dets. som stansning.

Lockout [läka⁰t], eng., egentl. utestänga; arbetsinställelse, som föranlett av arbetsgivaren i avsikt att öva tryck på arbetarna.

Lockskytte, jakt, vid vilken skytten lockar till sig villebrådet genom att härma dess läte, ofta med s. k. lockpipor.

Lockyer [läkk'j'], sir Joseph Norman (1836—1920), eng. astrofysiker, den förste som ingående studerat solens atmosfär med spektralanalys'tisk metod.

Lo'co (locativus av *locus*), på stället, i stället för. — *Hand*. Här på platsen, på försäljningsplatsen.

Loco cita'to, lat., förk., / c. på anfört ställe. Loco sigill i, lat., förk. L. S., i sigills ställe. Locus, lat., plats, ställe.

Lod. S/öi. Apparat för mätande av havsdjupet. Enklaste apparat är handlodet, en bly- el. järntynng med vidfästad linna, försedd med märke vid varje meter. På större djup användas djuplod el. patentlod av olika konstruktioner. Jfr Ekolod o. Vakuumlod. — *Byggn*. Spetsförsedd svarvad metallklump, upphängd i ett snöre, avsedd till inriktning av murar o. dyl. i tyngdkraftens riktning, Lodled o. d. — *Tekn*. Legering, som användas vid lodning (se d. o.). — *Mat*. Äldre svensk vikt: 13,2 g (silvervikt), 13,9 g (guldvikt) o. 13,3 g (viktaalievikt) = ¹/₃₂ skålpund. Av. 1 del finsilver på 16 delar legering (jfr Lodighet).

Lodavvikelse, i. Vid flygfotografering vinkeln mellan lodlinjen genom kameran o. fotografingsriktningen. — 2. Tyngdkraftens avvikelser från (den teoretiska) lodlinjen; beror på den ojämna massfördelningen av jordskorpan o. är särsk. framträdande invid höga berg.

Lodbart säges farvatten vara, vars djup småningom o. täml. jämnt förändras o. där säker ledning för ortbestämning kan fås medels lödning.

Lodbomb, liten bomb, som kastad i vattnet sjunker med jämn hastighet o. exploderar vid stöt mot sjöbotten. Med kännedom om tiden mellan bombens utkastande o. explosionen kan djupet beräknas. Explosionsljudet uppfångas medelst lyssnappar.

Lodbössa, äldre jaktgevär (mynningsladdare), som laddades med bly kula (lod).

Lödda, *Mallo'tus villosus*, en av de minsta laxfiskarna, förekommer i oerhörd mängd i N. Ishavet, långsträckt med små fjäll o. mycket stora, runda bröstfenor. Ryggen mörkgrön, sidor o. buk silvervita. Har en obehaglig lukt men ätes dock. Viktigt agn vid torskfiske.

Loden [lä-'j, ty., svagt valkat, grovt yllytt tyll jaktträcker o. dyl.

Lodge [läd'sj], Henry Cabot (1850—1924), amerik. konservativ statsman, tillhörande det republikanska partiet. Senator för Massachusetts från 1893. L. utövade länge som ordf. i senatens utrikesutskott ett betyd. inflytande på För. Stats:s utrikespolitik. Han var ivrig motståndare till president Wilson o. För. Stats ratifikation av Versaillesfreden.

Lodge [läd'sj], sir Oliver (1851—1940), eng. fysiker, prof. i London 1879, i Liverpool 1881, rektor vid Birminghams univ. 1900—19, mest bekant genom undersökningar rörande radiovägor o. genom populärvetenskapligt författarskap. Äv. känd som spiritist.

Lodi, stad i n. Italien, prov. Milano, vid fl. Adda, 31,000 inv. (1931). Napoleon Bonaparte besegrade här österrikarna 1796.

Lodjur, *Lynx*, släkte av stora, högbenta katterdjur med kort svans o. örntöfsar. Många arter i alla världsdelar utom Australien o. Sydamerika. Vår art, *L. lynx*, som nu mycket sparsamt finns i Norrland, är spridd över n. och ö. Europa samt Asien. »Kattlo», »räv-lo» o. »varglo» äro endast individuella färgväxlingar. Huvud av lodjur, se bild.

Lodlinje, den linje, som angives av snöret till ett fritt upphängt, i vila befintligt lod.

Lödning, uppmåttning av havsdjupet. Göres för vetenskapligt ändamål, sjökörts upprättande, navigering m. m. Jfr Lod o. Ekolod.

Lodoicea, palmsläkte. Enda art *L. sechellarum*, inhemsk på Seychellerna, har stora, solfjäderlika blad o. egendomligt formade frukter av ända till 25 kg:s vikt, vilka kräva 10 år för att mogna; de största kända trädfrukter. De anträffas stundom drivande med havsströmmarna.

Lodome'rien, försvenskning av latiniseringen Lodome'ria, det under medeltiden självständiga furstendömet Val d'Aim i i Volhynien. L. erövrades 1349 av Kasimir den store men åtnjöt viss självständighet till 1772. Vid Polens första delning införlivades det med det österrik. Galizien.

Lodi [°otsj]. 1. Vojevodskap i mell. Polen, 20,234 kvkm. 1.7 mill. inv. (1946). Stort industrimråde (2/3 av Polens textilindustri). — 2. Huvudstad i L. i- 497,000 inv. (1946). Medelpunkt för Polens fabriksindustri (linne, tråkarvaror, sammetstygger m. m. samt metallvaror).

Loeb [löh], Jacques (1859—1925), amerik. fysiolog o. biolog av tysk börd, en av den moderna experimentella biologiens grundare, 1892—1902 prof. i Chicago, därefter i Berkeley, från 1910 vid Rockefellerinstitutet i New York. L. sysslade särsk. med äggviteämnenas fysikaliska kemi samt gjorde framgångsrika försök att genom kemisk påverkan få obehfruktade ägg av grodor o. sjöborrar att utveckla sig till fullgångna individer.

Loen, turistort i v. Norge, vid Nordfjords innersta del, flera ggr hemsköfd av katastrofala bergsskred, senast 7/9 1936, då det lossnade fjällpartiet åstadkom en svallvåg, som dränkte ett 70-tal människor.

Loenbom [löh'n-], Samuel (1725—76), historiker, utgav källsamlingar, bl. a. *Handlingar till k. Carl XI:s historia* (15 dnr, 1763—74).

L'Œuvre [lo'vr], urspr. radikal Paristidning, grundad 1904 (som tidskrift), 1932—40 med Geneviève Xabouis som utrikesredaktör. Under Frankrikes ockupation 1940—44 förespråkare för den nya regimen. Num. nedlagd.

Loewi [löv'vi], Otto, f. 1873, österrik. farmakolog av judisk börd, professor i Graz 1909—39. För sin upptäckt av nervcrkans kemiska överföring genom frigörande av acetylkinin vid nervändarna (vid retning) erhöi han 1936 tills. med Dale nobelpriset i fysiologi o. medicin. Num. bosatt i För. Stat.

Lofoten, ögrupp i Nordland fylke, n.v. Norge. De största öarna äro Östvägøy, Gimsøy, Vestvägøy, Flakstadøy, Moskenesøy, Vserøy, Röst. Vid L- drives stort torskfiske jan.—april. Många fisklägen (Svolvær, Kabelvåg, Stamsund).

Lof, ta, kommun i n.ö. Småland, Kalm. l.; Gamleby landsf.distr., Tjustoms. 1,883 inv. (1947).

Loftahammar, kommun i n.ö. Småland, Kalm. l.; Gamleby landsf.distr., Tjustoms. 1,668 inv. (1947).

Lofthod, byggnad av medeltida typ i två våningar, varav den övre är försedd med en utskjutande svalgång (loft o. lott).

Loftleidir, Reykjavik, isl. flygbolag; trafikerar Sverige.

log, förkortning för *logarit.*
Logarit' (av grek. *logos*, förhållande, o. *arimos*, tal). Om $a > m$, så säges x vara logaritmen för m i logaritmsystemet med a som bas. Betecknas ${}^a\log m = x$. Om basen är 10, erhålles det *Briggs'ska* logaritmsystemet, är basen $e = 2,71828 \dots$, erhålles det *naturliga* el. *hyperboliska* logaritmsystemet. Ex. den Briggs'ska logaritmen för 1,000 är 3, $ty 10^3 = 10 \times 10 \times 10 = 1,000$. Logaritmer, som i allmänhet äro irrationella tal, sammanställas i *logaritmtabeller*. Medelst dessa kunna bl. a. en mängd numeriska beräkningar underlättas, en multiplikation ersätts med en addition, division med en subtraktion osv.

Loge, r. Byggnad el. avbalkning för förvaring av otrökad säd. — 2. *Myt*. Dets. som Logi.

Loge [läsj], fr., hydda; avskild rum (teaterloge); lokalavdelning av ett ordensällskap.

Logement' [sv. utt.: läsj-], fr., bostadrum för manskap i en kasern.

Logera [läsj'e-] (av fr.), härbärgera, inhysa; bo tillfälligt, inhysa sig. — *Loge'rare*, inhysing, inneboende.

Logg [lägg] (eng. *log*, egentl. träkloss), instrument för loggning, dvs. för att mäta fartys hastighet. *Hand-* el. *skäddloggen* består av en trekantig el. sektorformad, delvis blybeklädd träskiva (skädda), fästad vid en lång lina (loggliua), som har knutar (knop) på bestämda infördes avstånd. Då skäddan kastas i vattnet, ställer den sig vinkelrätt mot fartygets rörelseriktning o. bromsas härigenom, så att den blir nästan stillastående. Man låter logglinan

löpa ut o. räknar samtidigt antalet knutar, som passerar på 15 el. 30 sek., vilket direkt ger hastigheten i nautiska mil per timme (härav benämning knop på denna enhet). — S l ä p l o g g e n består av en långsträckt propeller (äv. den kallad skädda), som släpas efter fartyget medelst en spänd lina, ansluten till ett räkneverk ombord. Äv. farten tvilling skäddan o. lina att rotera, så att den tilltyggalagda sträckan kan avläsas på räkneverket. — T r y c k - e . p i . t o t l o g g e n [pitä'-] består av ett pitörör (se d. o.) under fartygets botten, anslutet till en el. flera manometrar ombord, vilka graderats direkt i knop.

Loggbok, på fartyg fördd dagbok angivande, utom märkligare händelser, fartygets kurs o. fart, vind- o. väderleksförhållanden m. m. Användes äv. för flygeplan.

Logg'ert, mindre, två- el. tremastat fartyg utan rår.

Logg-glas, timglas, som användes vid loggning. Jfr Logg.

Loggia [läddsja] (it., av nlat. *lobia*, lövsal), täckt, vanl. utmed en byggnad löpande, av kolonner el. pelare buren o. flankerad öppen gång. Särsk. bekanta äro Loggia dei Lanzi i Florens o. Vatikanens loggior (sed. 1813 inbyggda).

Lo'gi el. Loge, i nord. myt. eldens härskare, son av Fornjot.

Logi [-sjf] (av fr.), bostad (särsk. tillfällig).

Logik (av grek. *logos*, förnuft), vetenskapen om det mänskliga tänkandet, dess lagar o. former. Som logikens grundare anses Aristoteles. — L o'g i s k, hörande till el. överensstämmande med logiken.

Logism' (av grek. *logos*, förnuft). 1. Slutledning. — 2. Behandlandet av logiken som en »ren» vetenskap, helt frigjord från psykologien.

Logogra'fer (av grek. *logos*, tal, berättelse, o. *grafen*, skriva). 1. Benämning på Greklands äldsta krönikeskrivare. — 2. I det gamla Aten benämning på personer, som för andras räkning författade rättegångstal.

Logogry'f (av grek. *logos*, ord, o. *grifos*, gåta), ordgåta, som löses genom upptäckande av huvudordet o. de ord, som kunna bildas av dettas bokstäver.

Lo'gos, grek., ord, förnuft. — *Filos*. Hos de forngrek. filosoferna beteckning för »världsförnuftet». Inom den jud.-alexandriniska filosofien (Filon m. fl.) benämningen på den gudomliga idén el. kraften, förmedlaren mellan Gud o. värld. — I denna betydelse upptaget i den kristna teologien o. där Överfört på Jesu förhållande till Gud o. världen. Jfr Joh. 1:1.

Logrofto [lägränn'jä]. 1. Provins i n. Spanien (Gamla Kastilien), s. om Ebro. 5,041 kvkm, 231,000 idv. (1946). Bergland. Vinodling. — 2. Huvudstad i L. 1, vid Ebro. 54,000 inv. (1946). Gammal stad. Vin- o. frukthandel.

Logroscino [-iji'-], Nicola (omkr. 1700—63), ital. operakompositör, den förste som i sina verk inlade effektfulla, dramatiska finaler.

Lohengrin [lä'cn-], hjälten i en tysk dikt från omkr. 1290. L., som utskickats av Graals riddarkrets, föres i en av en svan dragen båt till sin älskade, som han förbjuder att fråga om hans namn o. härkomst. Då hon likväl gör detta, visar sig svanen åter o. för L. tillbaka till Graal. Amne för R. Wagners opera L., uppf. i:a gången i Sthlm 1874.

Löneskatten, det största fynd av silverföremål, som gjorts i Sverige (metallvärde 11,800 kr.). Påträffades 1937 under ombyggnadsarbeten vid Lilla Nygatan i Sthlm; hade nedgrävt av en medlem av den nu utdöda släkten Løhe. Yngsta silverpjäsen från 1741. Tillföll efter process kronan 1940. 1943 påträffades på

egendomen Ekkolmsnäs, Lidingö, köpmannen Jölian Løhes brevkopior, räkneskaper o. processhandlingar fr. 1600-t. Tillfördes Riksarkivet.

Lohärad, kommun i ö. Uppland, Sthlms l. (past.adr. Snyninge); Norrtälje landsf.distr., Mell. Roslags doms. 717 inv. (1947).

Lointain [loä'etä'n'«], fr., avlägsen; bakgrunden i landskapsmålning.

Loir [lo'är], biflod fr. v. till Sarthe, n.v. Frankrike. 310 km.

Loire [lo'är]. 1. Frankrikes största flod; upprinner i n. Cevennerna o. utmynnar i Atlanten vid S:t-Nazaire med en lång o. bred vik. 1,002 km. Flodområde 121,000 kvkm. Segelbar ca 800 km. Förbindes genom ett vitt utgrenat kanalsystem med fl. Cher, Saône o. Seine samt med staden Brest vid Atlanten. Största bifl. från v.: Allier, Cher, Indre o. Vienne, från h.: Sarthe (med Loir) o. Mayenne. — 2. Departement i mell. Frankrike, kring övre fl. L. 4,799 kvkm, 632,000 inv. (1946). Berglandskap med fruktbara dalar. Boskapsskötsel. 1 s. stenkolsfält. Industri. Huvudstad: S:t-Étienne.

Loire-Inférieure [lo'är ä'n'feriör], departement i v. Frankrike, vid Atlanten kring Loires mynning. 6,980 kvkm, 632,000 inv. (1946). Slättland med åkerbruk o. boskapsskötsel. Fiske. Industri. Huvudstad: Nantes.

Loiret [lo'arä'], departement i mell. Frankrike, kring Loire. 6,812 kvkm, 347,000 inv. (1946). Slättland, n. om Loire mycket bördigt o. välodlat (distr. Beauce. »Frankrikes korn-bod»). Talrika kanaler. Huvudstad: Orleans.

Loir-et-Cher [lo'är e sjär], departement i mell. Frankrike (Orléannais). 6,422 kvkm, 242,000 inv. (1946). Bördigt jordbruksland. Boskapsskötsel. Industri. Huvudstad: Blois.

Loiseleuria [loasi'örä], växtsläkte (fam. *Ericaceae*). Enda art L. (*Azale'a procumbens*, kryppling (se bild), en dvärgbuske med vanl. starkt nedliggande västssätt, små hela blad, små ljusröda, flocklikt samlade blommor. Hos oss vanl. på fjällhedar, f.ö. spridd över Gamla o. Nya världens n. delar o. i Alperna.

Loisy [lo'asi'], Alfred (1857—1940), fransk teolog, urspr. katolsk, bannlyst 1908 på grund av kätterska åsikter, 1909—26 prof. i religionshistoria vid Collège de France i Paris. Bl. skrifter: *Vévangile et l'Église* (1902), en motskrift till Harnacks »Das Wesen des Christentums», samt bibelkommentaren *Les évangiles synoptiques* (2 bd, 1907—08). 1930—31 utgav *Lesina Mémoires* (3 bd).

Lojal (av fr.), laglig, laglydig; hederlig, rättskaffens. — Subst.: l o j a l i t é t.

Lo Johansson, Ivar, f.

23/1 1901, författare. L. har

i flera brett lagda, dokumen-

tariska o. väl berättade roman-

er maner skildrat den svenska

statariklassen. Bl. arb. *God-*

natt, jord (1933), *Kungsgatan*

(1935, äv. filmatiserad), *Stata-*

tarna (noveller, 1936, 1937),

Bara en mor (1939), *Trakt-*

orn (1943) o. *Ceniet* (1947),

i vilken L. framlägger sina

synpunkter på den själsliga

o. kroppsliga ensamheten,

monismen. Erhöll

1941 De Nios pris.

Lojsta, kommun på mell. Gotland, Gotl. l.

(past.adr. Fardhem); Hemse landsf.distr., Got-

lands doms. 251 inv. (1947). — l l - det s. k.

Lojsta slott, en av medeltida befästnings-

anordningar omgiven kulle.

Loka brunn, hälsobrunn i v. Västmanland,

på gränsen till Värmland, i bruk sed. 1720-t.

Erhöll 1941 De Nios pris.

Sorterar under Riksmarskalksänbetet o. Hov-expeditionen.

Loka'l (av lat. *locus*, ställe). — 1. Lokal el. lokalit'e't, plats, rum. — 2. Lokal el. lokaliserad, begränsad till ett visst område; hemmastadd.

Lokalbedövning, behandling för att framkalla tillfällig känslöshet i en begränsad del av kroppen. Jfr Bedövning.

Lokalfärg. *Målar k.* Ett föremåls egentliga färg utan påverkan av ljus el. skugga. — *LM.* Av en författare särsk. framhållna karaktéristiska drag hos ett land, landskap, folk osv.

Lokalisera (av lat. *locus*, ställe), avgränsa till ett visst område, angiva platsen för, göra hemmastadd. — Subst.: lokalisation.

Lokatt, dets. som lodjur.

Loke, i nord. myt. en jätte, som upptagits bland åsarna, personifikation av ondskan, spelar åsarna många fula spratt o. är deras fiende i den sista striden. Fader till Hel, Midgårdsormen o. Fennsulven.

Lokeren [lä'-], stad i v. Belgien, prov. Öst-Flandern, vid en biflod till Schelde. 26,000 inv. (1940). Textil- o. tobaksindustri.

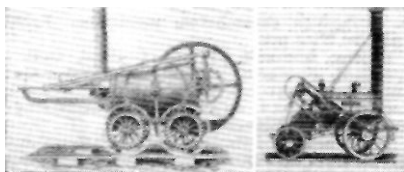
Lokomobi'l (av lat. *locus*, ställe, o. *wo*'tis, rörlig), flyttbar kraftcentral för mindre kraftbehov, för använd i lantbruk o. småindustri. Hade en på fyra hjul uppställd ångpanna, på vilken en ångmaskin var monterad. L. var lätt-skött, billig i anskaffning o. drift, enär avfall (halm, bark o. dyl.) kunde användas som bränsle. Nuin. ersatt av förbrännings- o. elektr. motorer.

Lokomotio'n (av lat. *locus*, ställe, o. *motio*, rörelse), förflyttning från ett ställe till ett annat.

Lokomotiv (av lat. *locus*, ställe, o. *motio*, rörelse), ett med ångmaskin el. motor försett fordon, avsett att draga vagnar på rälsbana. Äldst o. allmänast är ånglokomotivet, som har en liggande cylindrisk ångpanna, upp-lagd på en eller två boggier med mellan-liggande drivhjul. Ångmaskinen är en hög trycksmaskin av tvilling- eller compoundtyp med en resp. två cylindrar på vardera sidan

(svenskt ånglokomotiv, se bild). Turbinlokomotivet har i stället för ångmaskin en el. flera utväxlade ångturbiner. Ljungströms turbinlok har därjämte en luftkyld kondensor, placerad på en särskild vagn omedelbart efter loket. Kolet förvaras i särskild vagn, tender, el. i en sadelformad ficka omkring ångpannan. Dieselelektriska lok hava som drivkraft en dieselmotor, vilken direkt driver en elektr. generator. Den så alstrade strömmen påverkar en elektr. motor, som medelst växlar o. länk-stänger överför kraften till drivhjulen. Vid elektriska lokomotivet tillföres den elektr. strömmen utifrån, i regel medelst luftledning, mera sällan genom en tredje skena, som isolerad från marken löper mellan el. på sidan

om spåren. För lokala transportbehov börja ackumulatorkloker mer o. mer användas. — Det första ånglokomotivet för järnväg byggdes 1804 av Richard Trevithick (vänstra bilden å föreg. spalt). Det var försett med kugghjul, vilket omöjliggjorde större hastighet. 1813 byggde J. Hedley ett användbart lokomotiv utan kugghjul, vilket följ. är o. senare förbättrades av G. Stephenson (högra bilden).

Lo'kris, två landskap i det forna Grekland: Opuntiska L., vid kusten s. om Termopylai med huvudstaden Opus, o. Ozoliska L., vid n. stranden av Korintiska viken med huvudstaden Navpaktos.

Lokruste, kommun på n. Gotland, Gotl. 1. (past.adr. Väskinde); Roma landsf.distr., Gotlands doms. 417 inv. (1947). — I L. är bevarat ett stenhus från 1200-t., nu i Gotlands fornvänners ägo.

Lokus (lat. *locus*), ställe; skämtsamt beteckning för restaurang.

Lolium, grässläkte, 6 arter. Glest sammansatt, plattat ax med flerblommiga småax. *L. perenne*, engelskt rajgräs, ett gott fodergräs; äv. mycket använt till gräsmattor.

Lolland, ö s. om Själland, Danmark, T.240 kvkm, 86,000 inv. (1945). Del av Maribo Amt. Städer: Maribo, Nakskov, Saksköbing, Nysted, Rödby.

Lollar'der (av höll. *lollen*, sjunga), namn på Wycliffes anhängare från 1300-t:s England. Trots häftig förföljelse levde rörelsen kvar intill reformationen.

Lomas, förstad till Buenos Aires. 110,000 inv.

Lomba'rd. 1. Person från Lombardiet. — 2. Benämning på nordital. affärsmän, som under medeltiden flyttade till främmande städer. Efter dem ha uppkallats Lombard Street [lämm'b'ød strit] i London o. Lombardsbrücke i Hamburg. Senare benämning på pantlåneinrättning, pantbank, varav Lombard lå n, lån mot säkerhet i varor el. värdepapper, samt ränta därå, Lombardränta.

Lomba'rd, Alf, f. 8/7 1902, språkforskare, prof. i romanska språk i Lund 1938. Syntaktiska o. a. studier. Red. sed. 1940 *Ettides romanes de Lund*.

Lomba'rdi, konstnärsläkt, verksam i Venedig. Pietro L. (omkr. 1435—1515) uppförde palatset *Vendramin-Calergi* o., i samarb. med sönerna Antonio (omkr. r458—1516) o. Tullio (omkr. 1455—1532), *Santa Maria dei Miracoli*. De voro äv. verksamma som skulptörer o. utförde bl. a. gravvårdar.

Lombardiet, ital. Lombardia, landskap i n. Italien, n. om mell. Po, omfattande prov. Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Mantua, Milano, Pavia o. Sondrio. 23,732 kvkm, 6,190,000 inv. (r943). Huvudstad: Milano.

Lombok, en av Små Sundaöarna, Indonesien. 4,692 kvkm, 600,000 inv. Vulkanisk. Ris, socker, bomull, kaffe. Huvudort: Mataram. Främsta handelsplats: Ampanan.

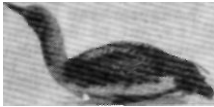
Lombroso [lämb'räs'a], Cesare (1836—1909), ital.-judisk läkare, prof. i psykiatri i Pavia 1862 o. i Turin 1890 (i rättsmedicin i Turin 1876). Känd genom sina arb. om brottslighetens orsaker o. natur samt om frändskapen mellan snälle o. sinnessjukdom.

Lomé [lame'], huvudstad i franska mandat-området Togo, vid Guineabukten. 14,000 inv. Stor hamn o. viktigt järnvägsknutpunkt.

Lomfåglar, *Colymbiformes*, ordning av medelstora el. stora simfåglar med svart el. svartbrun (hos lommarna vitfläckig) rygg o. vit buk. Fötterna sitta så långt bak, att ställningen på land blir upprätt; en del (lommarna) kunna där varken stå el. gå. Utmärkta simmare o. dykare, leva av fisk. Hit höra lommar o. dop-pingar.

Lomhördhet, ofullständig hörselnedsättning. Lomma, kommun i v. Skåne, Malmöh. l.; Arlövs landsf.distr., Torna o. Bara doms. 3,703 inv. (1947), därav i Lomma municipalsamhälle 2,952. Eternitskifferfabrik, tegelbruk.

Lommar, *Colymbus*, släkte av lomfåglar med hel simhud mellan framtårna, spetsig näbb o. kort stjärt. Häcka vid sötvatten. Ett flertal övervintrar vid våra kuster vid öppet vatten. Storlommen, *C. arciticus* (se bild), omkr. 72—76 cm lång, n. Europa (rätt allmän i Sverige) o. Asien. Smålommen, *C. stelwus*, omkr. 63—70 cm lång, u. och mell. Sverige.

Lommeryd, kommun i n. Småland, Jönk. l.; Aneby landsf.distr., N. o. S. Vedbo doms. 1,470 inv. (1947).

Lomme, art av örtsläktet *Capsella*.

Lommeländ, kommun i n. Bohuslän, Göteb. l. (past.adr. Näsinge); Strömstads landsf.distr., Norrvikens doms. 569 inv. (1947).

Lomono'sov, Mihail Vasiljevitj (1711—65), rysk skald av bondesläkt o. mångsidig vetenskapsman, prof. vid Vetenskapsakademien i Petersburg. L. spelade en viktig roll som det ryska språkets lagstiftare. Gav idén till grundandet av Moskvas universitet. (Se bild.)

Lomza [°ämm'sja], stad i ö. Polen, vojvodskapet Biajstok. 27,300 inv. (1938). Vadd-, tvål- o. tegelfabriker; spannmålshandel.

London [lann'd'n]. 1. Huvudstad (eget grevskap) i Storbritannien o. i Britt, samväldet, omkr. nedersta Thames. 303 kvkm, 2,6 mill. inv.; med förstäder, »Stor-London», 1,800 kvkm, 6,8 mill. inv. (1946). Huvuddelar: City, äldsta stadsdelen med egen förvaltning under en Lord Mayor; stadens affärscentrum, Westend,

till d. o.), parlamentshuset omslutande Westminster Hall (1399), rådhuset i City (Guildhall) från 1400-t., Tower (se bild till d. o.), hist. ryktbar som fästning, fängelse o. kungl. residens, Saint Paulskatedralen (1710; se bild till d. o.), Westminster Abbey (se bild till d. o.) med kungagravar o. monument över framstående engelsmän, British Museum (se bild till d. o.), världens största museum. Univ. sed. 1836. De flesta av de nu nämnda byggnaderna blevo mer el. mindre svårt skadade av tyska flygbombardang 1940—41. — 1*, är världens främsta handels- o. sjöfartsstad (Liverpool har dock större export) o. jämte New York ledande på penningmarknaden. Dess olika varubörsr behärska fullständigt endast enstaka branscher (särsk. ädla metaller o. pälsverk). Vidsträckt hamnanläggningar. Flygplatser, bl. a. Croydon, Heathrow o. Northolt. — Hist. L. namnes redan under rom. tiden som handelsplats; residensstad på 800-t. Längre fram i samarbete med Hansan. 1664—66 hemsökt av en pest, som bortryckte 100,000 inv., o. 1666 av en eldsvåda, varvid 1/6 av staden lades i aska. Under Andra världskr. blev staden utsatt för förödande tyska flyganfall dels 1940—41, den s. k. »Blitzen», dels 1944 av robotbomber. — 1801: 960,000 inv., 1848: 1,950,000, 1881: 3,830,000, 1901: 4,536,000. — 2. Stad i s. Canada, prov. Ontario, på halvön mellan Huron- o. Åresjöarna. 79,000 inv. (1945). Univ. Järnvägsknut. Livlig industri o. handel.

London [lann'd'n], Jack (1876—19T6), amerik. författare, genom sina livfulla vildmarks- o. samhällsskildringar mycket populär. Bl. arb.: *The son of the wolf* (1900; Varghunden, 1908), *The God of his fathers* (1901; Hans faders gud, 1911), *The people of the abyss* (1903; Avgrundens folk, 1910), *The call of the wild* (1903; Skriet från vildmarken, 1907).

Londondeklarationen, en internationell överenskommelse i London febr. 1909, som reglerade frågorna om blockad, krigskontraband m. m. under krig. Ehuru ej ratificerad förklarades den 1914 gällande av Tyskland, Storbritannien o. Frankrike, men återkallades 1916.

Londonderry [lann'd'nerri]. 1. Grevskap i Nord-Island (Ulster), vid Atlanten. 2,085 kvkm, 95,000 inv. (1937), hälften katoliker. Bergland; vid kusten slättland. Boskapsskötsel. Linneindustri. — 2. Huvudstad (eget grevskap) i L. 1, nära Foyles utlopp. 48,000 inv. (1937). Anglikansk katedral från 1600-t. Betyd. industri; linneväverier, skeppsvarv, kvarnar m. m. Stor hamn.

Londonprotokollen, internationell överenskommelse i London 1850 om den danska monarkiens odelbarhet efter Fredrik VII:s död. Protokollen bekräftades genom Londontraktaten 1852, där till dansk tronföljare utsågs Kristian av Glicksburg (Kristian IX).

Long, kommun i v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Stora Levene); Vara landsf.distr., Ase, Viste, Barne o. Laske doms. 457 inv. (1947).

long., förkortning av *longitud*.

Long [lång], Huey (1893—1935), amerik. politiker. Guvernör i Louisiana 1928, senator 1930, tillvällade han sig genom skrupelfria metoder för en tid diktatorisk makt i Louisiana. Mördades sept. 1935.

Long Beach [lång bi'tsl], stad i Kalifornien, v. För. Stat., vid Stilla havet, s. om

med de förnämare kvarteren; Eastend o. Surrey med fabriker, dockor, arbetarkvarter. Officiella indelningen är 28 stadskretsar (boroughs). L. styres av ett grevskapsråd (County Council). — Den oregelbundet anlagda staden med ofta tätt kringbyggda monumentaltbyggnader förskönas av ett stort antal planterade torg (squares) o. stora parker, främst Hyde Park o. Regenf's Park (den största). Av broarna är London Bridge den äldsta, urspr. från n.o.-t., ombyggd 1831. Bl. byggnadsverk: kungl. palatset St. James' (1400-t.) o. Buckingham (se bild

Los Angeles. 164,000 inv. (1940). Fiskehamn. Havsbud.

Long Branch [lång bra'nsj], stad i New Jersey, ö. För. Stat., vid Atlanten. 17,000 inv. (1940). Badort. Kapplöppningar.

Longchamp [lång'sja'ns*], Hippodrome de L., kapploppningsbana i Bois de Boulogne vid Paris. Frankrikes förnämsta.

Lonee peti tum, lat., långsökt.

Longera [-ge'-el.-sje-] (av fr. *longe*, lina), löpa i lina, vanligt sätt att motionera el. dressera hästar.

Longfellow [lång'fellø],

Henry Wadsworth (1807—82), amerik. skald. L. mottog starka intryck av europeisk litteratur, varav han översatt många arb. (bl. a. Tegnér's »Nattvårdsbarnen»). I hexameterposet *Evangeline* (1847; sv. övers. 1901) går klangen från Goethe's »Hermann and Dorothea» igen, medan den på indianskt sagostoff byggda *The song of Hiawatha* (1855; Hiawatha, 1856) lånat formen från Kalevala.

Longford [lång'fød], l. Grevskap i n.v. Eire, prov. Leinster. 1,090 kvkm, 37,000 inv. (r943). Slättland i s., bergigt i n. Boskapsskötsel. — 2. Huvudstad i L. 1, vid fl. Camlin. 4,000 inv.

Longhena [långge'-], Baldassare (1598—1682), ital. arkitekt, verksam i Venedig. Huvudverk: kyrkan *Santa Maria del la Salute* (1631—56) vid inloppet till Canal Grande. (Se bild.) Han uppf. äv. palats (t. ex. *Palazzo Pesaro*).

Longhi [lång'gi], Pietro (1702—85), ital. målare från Venedig, skildrade med fin satir sin tids borgerliga liv.

Long Island [lång aj'l'nd]. För. Stat:s största ö, i staten New York, skild från Connecticut genom Long Island Sound. 2,643 kvkm, 1,3 mill. inv. Låg bergskedja i n., slätt i s. På L. ligger Brooklyn o. Queens, New Yorks stora ö. stadsdelar, ävensom badorter, sommarställen o. atomkraftlaboratorier.

Longitud (lat. *longitudo*, längd). *Geogr.* Längdgrad, en Orts avstånd i bågmått från nollmeridianen (vanl. Greenwichs meridian). Longitudinell säges en vägrörelse vara, om de svängande partiklarna röra sig fram o. tillbaka i vågens förelseriktning, så att förtätningar och förtunnningar uppstå. Ljudet är en sådan vägrörelse. Jfr Transversell.

Longobarder, dets. som langobarder.

Longomontanus (latinisering av Longberg). Christen Sörensen (1562—1647), dansk astronom, Tyko Brahes lärjunge o. medarbetare, prof. i Köpenhamn 1605, där han grundade observatoriet i Rundetaarn.

Longos (lat. *Longus*), grek. författare omkr. 200 e.Kr., skrev en herderoman om Dafnis o. Kloë, en av antikens vackraste prosadikter o. förebilden till de flesta senare dikterverk inom samma genre.

de Longueville [dø lå'ngvi'H], Henri (1595—1663), hertig, fransk krigare o. diplomat, fredsunderhandlare i Münster 1645—48. 1648

—49 var L. en av Frondens ledare, eggad av sin gemål Anne Geneviève (1619—79), Louis II Condés syster.

Longwood [lång'odd], den gård på St Helena, som Napoleon bebodde från 10 dec. 1815 till sin död 1821.

Longwy [lång'egvi'], stad i n. Frankrike, dep. Meurthe-et-Moselle, nära belg. gränsen. 14,000 inv. (1936). Järngruvor o. järnverk. Fästning.

Longyearbyen [lång jø'-], förr Longyeary City, ort på Spetsbergen, vid Advent Bay. Omkr. 600 inv. Kolgruvor, kolexport.

Longör [långgø'r] (av fr.), långrandighet; långrandigt, oväsentligt stycke i ett litterärt arbete, särsk. i ett drama.

Loni'eera, växtsläkte (fam. *Caprifoliaceae*), ca 150 arter buskar o. lianer på n. halvöklotet o. i Anderna. Krona utdragen, trattlik, tvälläppig, frukten ett saftigt bär. *L. xylos'teum*, try, buske med gulvita blommor, vanlig lundväxt. *L. pericy'l'menum*, skogskaprifol (se bild), en i s. Sverige växande, slingrande art. Flera, såväl buskar som slingrande, odlas i parker o. trädgårdar.

Lons-le-Saunier på'n-lø'sänje', huvudstad i dep. Jura, ö. Frankrike, 13,000 inv. Tillv. av musserande viner. Saltgruvor, som bearbetats sedan urminnes tid.

van Loo [fann lå], Charles André, kallad Carle (1705—65), höll-fransk målare, Ludvig XV:s hovmålare. Efter studier i Italien fick han stor framgång i Paris med sina mytologiska scener o. porträtt. Repr. i Nat.mus.

Loofs, Friedrich (1858—1928), tysk kyrkohistoriker, prof. i Halle 1888. Huvudarb.: *Grundlinien der Kirchengeschichte* (1901).

Looping (the loop) [lo'ping ø'lo'p], konstflygningsover, bestående i att flygplanet beskriver en cirkel i vertikalplanet.

Looström, Ludvig (1848—1922), museiman, konsthistoriker; överintendent o. chef för Nat.mus. 1900—15. Huvudverk: *Den svenska konstakademien 1735—1835* (1887—91).

Löpe Felix de Vega Carpio [lå'-], vanl. Löpe de Vega (1562—1635), spansk författare, den egentl. skaparen av det spanska nationaldramat. L:s oerhört omfattande produktion utmärker sig för stor uppfinningsrikedom, fyndig dialog, enkel o. naturlig stil. Till hans bästa arb. höra *La estrella de Sevilla* (Sevillas stjärna), *El castigo sin venganza* (Straff utan hämnd), *El mayor imposible* (Det omöjligaste av allt, uppf. i Stlm 1901) samt *El acero de Madrid* (Järnvattnet i Madrid, 1907).

Lophoder mium, svampsläkte (fam. *Hypodermataceae*). De svarta, ovala fruktkropparna öppnas vid mognaden genom en längdspricka. Hit hör bl. a. *L. pinas'tri*, skyttesvampen, en av tallens farligaste barrparasiter.

Lopnor el. Lobnor, salt ökensjö i Öst-Turkestan, floden Tarims mynningsjö. L:s läge o. storlek växla betydligt på grund av väldiga sandstormar. Undersökt bl. a. av Sven Hedin.

Lopp, urborringen i ett eldrör, genom vilket projektilen framföres; kan vara slätborrat (i hagelbössor o. granatkastare) el. rafflat (övriga

eldvapen); i det senare fallet erhåller projektilen roterande rörelse.

Loppcircus, föreviisning av dresserade loppor, som avvänts från att hoppa genom att hållas instängda i låga askar.

Loppkräftor, hinnkräftor av ordningen *Copepoda*.

Loppor, *Sucto'ria*, en liten enhetlig insektsgrupp, parasiter. Utmärks genom sin från sidorna tilltryckta kropp, sina långa hoppen o. sina stickande o. sugande mundelar. Vingar saknas. Suga blod av människor, däggdjur o. fåglar. Lopporna äro besläktade med tvåvingarna o. deras larver påminna mycket om flyglarver. Hos oss omkr. 20 arter, fördelade på 10 släkten, av vilka släktet

Pulex innesluteri människoloppan (se förstord bild).

Loppört, art av örtsläktet *Pulicaria*. Lorain [lä're'n'], stad i Ohio, ö. För. Stat., vid Eriesjön. 44.000 inv. (1940). Järn- o. stålverk, skeppsvarv.

Loran, förkortn. av long range [re'ndsj], amerik. system för hyperbelnavigering för flygplan på stora avstånd. Räckvidd över hav under dager omkr. 120 mil o. under mörker 240 mil. Särsk. besättningsman erfordras för skötseln. Jfr Hyperbelnavigering.

Lorca [lä'r'ka], stad i s.ö. Spanien, prov. Murcia. 70.000 inv. (1946). Katedral från 1100-t. Gammalt moriskt slott. Industri. I närh. silver-, bly- o. svavelgruvor.

Lord [låd] (av angelsachs. *hlāford*, brötdelare), eng., herre. Herren; användes som titelsord om Gud, konungen samt innehavare av vissa adelsvärdigheter (markis, earl, viscount o. baron) o. högre ämbeten, av vilka de viktigaste äro: Lord Chancellor [EJäns'n'], »lordkansler», justitieministern o. överhusets talman, Brittiska rikets förnämste ämbetsman, Lord President, ordf. i Privy Council, First Lord of the Treasury [föstd låd ävv ö' trsj'ori], »förste skattkammarlord», en värdighet som premierministern vanl. förenar med sin, First Lord of the Admiralty [add'mir'iti], »förste amiralitetslord», sjöministern, Lord Lieutenant [leffenn'önt], »lordlöjtnant», dels styresman för ett grevskap, dels generalguvernören på Irland intill 1921, Lord Privy Seal [privv' si], »sigillbvararen» (tillhör kabinettet, ledare för underhuset), Lord Mayor [ma'ö], borgmästare (i vissa städer), samt ärkebiskoparna o. flertalet biskopar. Titeltal är mylord [milåd] el. your lordship [jå' ladsjip]. Jfr Lady.

Lord Howe-ön [låd ha'ö-], vulkanisk ö i Stilla havet, mellan Australien o. Nya Zeeland. Med kringliggande korallöar 16,3 kvkm, 171 inv. (1938). Mycket fruktbar. Hör under Nya Syd-Wales.

Lordos [-å's], krökning av ryggraden med konvexiteten framåt. Normalt finnes en lordos i hals- o. en i ländryggraden. Kliniskt användes lordos ofta om abnormt ökad dylik krökning, särsk. i ländryggraden, svankrygg.

Lord Proteotor [låd pr'otek't°], eng., Oliver o. Richard Cromwells titel som Englands styresmän.

Lorelei [lä'relaj], brant klippan vid Rhen, nära Bingen, förbunden med en saga om sjöjungfrun L., som håller till uppe på klippan o. med sin sång lockar flodfararna i fördärvet.

Sagan har behandlats i dikter av C. Brentano, Heine, Eichendorff m. fl.

Lorensbergsområdet, stadsdel i s. Göteborg. Lorensbergsteatern, till 1934 teater i Göteborg, därefter biograf. L- hade Sveriges första vridscen o. rundhorisont. Uppförd 1916.

Lorents, Yngve, f. 20/10 1887, historiker o. utrikespolitisk författare. Huvudred. för Bonniers Konversationslexikon 1020—29, för Nordisk Familjebok 1933—40 o. för AB. Nordiska Uppslagsbäckers stora encyklopedi 1942—46. Utgivare av »Vår egen tids historia» sed. 1933 o. av »Andra världskriget» (I—VI, 1940—45). Utrikespolitisk kröniker i Radiotjänst sed. 1932. Styrelseordf. i Utrikespolitiska institutet sed. 1938.

Lorentz [lä-], Hendrik Antoon (1853—1928), höll. fj'siker, prof. i Leyden 1878—1923, erhöill tillh. med Zeenian nobelpriset i fysik 1902. L. utformade den moderna elektronteorian, varigenom optiken o. den raxvallska clektricitetsläran intimt sammanknippats.

Lorentzon, Waldemar, f. 1/6 1899, surrealistisk målare, tillh. Halmstadgruppen.

Lorenzetti, Ambrogio o. Pietro, båda d. 1348 (?), ital. målare, bröder, verksamma i Umbrien. Särskilt märkes den förres fresker i Palazzo pubblico i Siena med sinbildliga framställningar av den goda o. den dåliga stadsstyrslsen. A. o. P. L- opponerade mot bysantinsismen o. eftersträvade i sin konst viss rumslighet o. större naturlighet.

Lorenzo, Don L., kallad Monaco (munken) (1370-71—1425), ital. målare, diakon i klostret S. Maria degli Angeli i Florens, där han utförde fresker; äv. berömd för sina Mariabilder, bl. a. *Marias kröning* i Uffizicrna (1413).

Lore'to, stad i v. mell. Italien, prov. Ancona. 7.000 inv. Sed. 1400-t. berömd vallfartsort med det s. k. Jungfru Marias hus (»Santa casa»), vilket enl. legenden burits dit från Nasaret av änglar r295. Inbyggt i Santa Casakyrkan. 1921 förstördes genom eldsvåda större delen av Santa Casas inre med madonnabilden (se bild).

Lorettehöjden [lä'rätt-], namn på en höjdstreckning i n.y. Frankrike, 12 km. n. om Arras, om vilken särsk. 1915 utkämpades några av de mest förlustbringande striderna under Första världskr.

Lorgnett [lomjättf], dets. som lornjett. Lorient [lä'ria's], stad i v. Frankrike (Bretagne), dep. Morbihan, vid Atlanten. 46.000 inv. (1936). Befäst krigshamna med stora varv. Järn- o. maskinindustri; sardin- o. ostronfiske.

Lorier, i Indien förekommande små, tröga halvapor med svanslös kropp o. stort, runt huvud. Pefingret är mycket förkortat, 4:e fingret förlängt. I träden levande nattdjur, allätare, 4 släkten med ett fåtal arter.

Loris-Me'likov, Mihail Tarielovitj (1825—88), greve, rysk general o. statsman av armenisk släkt, utmärkte sig genom skicklig o. human förvaltning som generalguvernör i olika delar av Ryssland. 1880 blev L. Rysslands diktator o. sökte genom liberala reformer motarbeta nihilismen. Vid reaktionen efter mordet på Alexander II (1881) lämnade L. politiken.

de L'Orme [d° larm], skrivform för Delorme. Lornjett', lorgnett (av fr.), öngonglas med ett el. två glas o. handtag.

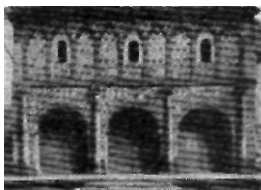
Lorrain [lårä'n's], Claude, namn på Claude Gellée (1660—82) efter hans hemort Lothringen (fr. *Lorraine*), fransk målare, huvudsakl. verksam i Italien, där han utbildade en speciell stil

med sina heroiskt-lyriska utsikter över landskap o. hamnar med klassicerande byggnader. Han var den förste, som återgav solens vibrerande ljus, som upplöser linier o. former. (Se bild.) Monografi av W. Friedländer (1921).

Lorraine [lårä'n], fr. namnet på Lothringen. de Lorrin [d' lårin], G u i l l a u m e, d. omkr. 1230, fransk skald, präst, förf. till början av *Le roman de la rose*, fortsatt av Jean de Meung.

Lorsch [låršj], köping i s. Tyskland, prov. Starkenburg, Hessen. Av ett benedikterkloster från 700-t. återstår endast porthuset till

klosterkyrkan (se bild), uppfört antagl. på 900-t.

Lortzing Part'-], Albert (1801—51), tysk tonsättare, skrev de på sin tid mycket populära komiska operorna *Tsar och timmerman* (uppf. i Sthlm 1843), *Tjuvskytten* (uppf. i Sthlm 1849) o. *Vapensmeden* (uppf. i Sthlm 1885).

Los, kommun i v. Hälsingland, Gävleb. l.; Färla landsf.distr., v. Hälsingf. doms. 3,293 inv. (1947), därav i Los församling 1,481 o. i Hamra församling 1,812.

Loé [°äij], Jan (1860—1928), framstående polsk språkforskare, bl. a. förf. av *Gramatyka polska* (3 bd, 1922—25).

Los Alamos [lås], ort i New Mexico, För. Stat. Stort laboratorium för atomexperiment, byggt 1943.

Los An'des pás], territorium i n.v. Argentina, 72,755 kvkm, 3,000 inv. (1940). Tillgång på guld, silver, bly, tenn, volfram o. mangan. Huvudstad: San Antonio de Los Cobres.

Los Angeles [lås aends'3ilis], stad i v. För. Stat., s. Kalifornien, nära fl. Los Angeles' utlopp. 1,504,000 inv. (r940). Univ. (15,400 stud., r940). Betyd. fruktkonservering o. fruktexport. Stor petroleumutvinning i närh. Den inkorporerade förstaden Hollywood är huvudort för amerik. filmproduktion. Städerna Beverly Hills o. Santa Monica äro nu sammanbyggda med L. Vid San Pedro Bay ligger L:s hamnstad San Pedro.

Loschmidt [lå'-], Joseph (1821—95), österrik, fysiker, prof. i Wien 1868—91, mest känd genom sin teoretiska beräkning av antalet gasmolekyler inom en grammolekyl; detta Loschmidtska tal kallas äv. Avogadros konstant (jfr Avogadro).

Losholts, tvärposten i en fönsterkarm.

Loshult, kommun i n. Skåne, Kristianst. l. (past.adr. Killeberg); Osby landsf.distr., Ö. Goinge doms. 1,969 inv. (IQ47).

Losslinje, ett fullrustat fartygs vattenlinje, då det är utan last.

Lösta, arter av grässläktet *Bromus*.

Los-von-Rom-rörelsen [lås fann], religiös-polit. frihetsrörelse i Österrike vid sekelskiftet. Omkr. 80,000 personer utträdde härunder ur rom-katolska kyrkan.

Losöarna. sp. *Islas de los Idolos*, »avgudaöarna», fem öar utanför Franska Guineas kust, v. Afrika, tillh. Frankrike.

LOT, förkortn. för *Polskie Linie Lotnicze*, Warszawa, polskt statligt flygbolag. Trafikerar Sverige.

Lot, enl. i Mos. n: 27 Abrahams bronson, moabiternas o. ammoniternas stamfader. L-omtalas äv. i samband med Sodom's o. Gomorras undergång (i Mos. 19).

Lot [lå el. lätt], 1. Biflod fr. h. till Garonne, Frankrike, från Cevennerna. 481 km. Segelbar 300 km. — 2. Departement i s.v. Frankrike, kring mell. L. i o. övre Dordogne. 5,226 kvkm, 155,000 inv. (1946). Bergigt med fruktbara dalar. Vin- o. fruktodling. Huvudstad: Cahors.

Lot-et Garonne [låtfcgaränn'], departement i s.v. Frankrike (Gascogne). 5,385 kvkm, 265,000 inv. (1946). I allm. bördigt slättland. Vin-, spannmåls- o. fruktodling. Industri. Huvudstad: Agen.

Lothar I (796—855), rom. kejsare 840, son till Ludvig den fromme o. dennes medregent från 817. L. tvangs att dela riket med sina bröder genom fördraget i Verdun 843, varvid L. fick Italien samt en landsträcka från Medelhavet till Nordsjön, efter L. kallad Lothringen.

Lothar II av Supplinburg (omkr. 1060—1137), tysk-rom. kejsare, hertig av Sachsen. Vald till kejsare av guelferna 1125 måste L. under hela sin regering i förbund med kyrkan bekämpa de ghibellinska hohentstauferna.

Lotbian [lå'oi'n], landskap i Skottland (grevskapet East-, West- o. Mid-Lothian).

Lothian [lå'oi'n], Philip Kerr, markis av L. (1882—1940), eng. politiker o. diplomat, i grö-21 privatsekr. hos premiärministern Lloyd George o. aug.-nov. 1931 medl. av MacDonalds regering. Tjänststatssekr. för Indien 1931—32- 1939—40 ambassadör i Washington.

Lothringen, fr. *Lorraine*, landskap i u.ö. Frankrike, omfattande departementen Meuse, Moselle, Meurthe-et-Moselle o. Vosges. L. betecknade urspr. det område, som Ludvig den frommes äldste son, Lothar, erhöll vid riksdelpingen i Verdun 843; senare namn på dettas n. del. Efter att ha varit tvistämne mellan Frankrike o. Tyskland införlivades det snart med Tysk-romerska riket, från 1048 som hertigdöme åt Gerhard av Elsass o. hans ätt. Delar av L. ockuperades 1552 av fransmännen o. landet införlivades helt med Frankrike 1766. Tills, med Elsass tyskt riksland 1871—1919-Annexerades åter av Tyskland 1940 o. inlemmades i dec. s. å. i detta, varvid det tills, med Saar-Pfalz bildade ett nytt riksland, Westmark. Åter franskt sed. 1944- Jfr Elsass.

Loti [låti'], Pierre, författarnamn för Julien Viaud.

Lotofa'ger, »lotusätare», i grek. sagan ett folk, till vilket Odyssevs kom på sina irrfärder.

Lotorp, industrisamhälle i n. Östergötland, tillhör Finspångs köpna. 869 inv. (1947). Förr järnbruk, numera sågverk m. m.

Lots, person som är anställd för att vägleda fartyg i vissa trängre farvatten (särsk. inlopp till

hamnar). Sveriges lotsväsen lyder under Lotsstyrelsen, vilken tills, med lots- o. fyrirättning samt anstalter för räddning av skeppsbrutna bildar Lotsverket. Det är fördelat på sex lotsdistrikt med lotsdirektör som chef o. lotsinspektör som hans närmaste man. Omkr. 80 lotsplatser finnas, vilkas ordinarie personal utgöres av överlotsar, lotsförmän, lotsar o. lotsaspiranter. Avlöningen utgick före 1915 uteslutande ur lotspenning (avgifter för lotsning); num. äro alla lotsar fast avlönade o. erhålla dessutom en del (lotslott) av lotspenningarna. För Lotsverket gäller instr. av $\frac{24}{u}$ 1923 med sen. ändr., kungl. förordn. av $\frac{4}{6}$ 1937 samt av lotsstyrelsen utfärdat tjänstgöringsreglemente $\frac{17}{s}$ 1935.

Lots, *Naucrates ductor*, en tvåbandad, blåaktigt silvergrå makrillfisk. Följer större hajar, vilka han ansetts lotsa till bytet, av vars rester han tycks få med, men han tar äv. själv rov. Förekommer företrädesvis i varmare hav.

Lotsflagga, dels flagga för tillkallande av lots (lots gös), dels flagga (vit o. blå) för lotsfartyg.

Lotshegman, kronohemman i skärgård, urspr. lönehemman för lots o. ärvt av dennes änka o. barn. Under avveckling.

Lotskabel, dets. som ledkabel.

Lotsled, allmän farled, i vilken lots är skyldig vägleda fartyg.

Lotsplikt, skyldighet för sjöfarande att anlita lots i de i lotsförordningen angivna farlederna.

Lotsignal, signal från fartyg för att påkalla lotshjälp. Signaleringen utföres enl. givna regler medelst flaggor (vid dager), ljus (vid mörker) el. ångvissa el. mistlur (vid tjocka).

Lotsstyrelsen, under handelsdep. lydande centralt ämbetsverk, som utövar överinsendend över lots- o. fyrirättningarna samt statens livräddningsstationer. Instruktion av $\frac{**}{n}$ 1923 med senare ändr. samt tjänstgöringsregi. av $\frac{17}{6}$ *935. Chef: generallotsdirektör.

Lottarörelsen, en efter monstret av Finlands lottarörelse (jfr Lotta Svärd) 1924 bildad opolitisk, på ideell o. praktisk grund arbetande sammanslutning av svenska kvinnor. L. sorterade till 1942 under Sveriges landstormsför:s centralförbund. 1942 bildades Riksförbundet Sveriges lottakärer, som utgör en sammanslutning av lottaförbund och lottakärer. Dessa ha enligt stadgarna till uppgift att dels arbeta för o. understödja den frivilliga befälsutbildningen, hemvärnet och sjövärnskåren, dels ock till riksförsvarets förfogande ställa för viss tjänst utbildade lottor, vilka frivilligt åtagit sig dylik tjänst. Lottorna uppdelas i armé-, marin- och flyglottor. Inom L. finnas ungdomsavelningar med såväl försvars- som allmännyttigt utbildningsprogram. Riksförbundet räknade 1947 85,000 medl. Antalet kärer, avelningar o. grupper var (1948) 1,568.

Lotta Svärd, namn på hjältemodig marketerska, skildrad av Runeberg i »Fänrik Ståls sägner». Har givit namn åt den finländska lottarörelsen, grundad under Frihetskriget 1918 o. upplöst nov. 1944 enl. villkoren för vapenstilleståndet med Ryssland.

Lottefors, fabriksamhälle i mell. Hälsingland, Bollnäs o. Arbrå kommuner. 475 inv. (1941). Sägverk o. trämassefabriker.

Lotteri' (fr. *loterie*, it. *lotto*), ett till de s. k. äventyrsavtalen hörande spel, varl vinsterna bestå antingen av penningar el. varor. Peninglotterier förekomma i två huvudformer: klasslotteri o. nummerlotteri. Vid klasslotteriet sker dragningen icke på en

gång utan i olika serier (klasser). Vid nummerlotteriet ha spelarna att välja mellan numren i—90. Vid dragningen uttagas fem nummer. Jfr Premieobligationer. — I Sverige gäller ang. anordnande av lotteri best. i lotteriförordningen $\frac{19}{s}$ 1939 med sen. ändr. På vissa lotterivinster uttagas särsk. skatt enl. förordn. $\frac{28}{a}$ 1928 med sen. ändr.; i övrigt gälla de vanliga skattelagarnas bestämmelser.

Lotti, Antonio (1667—1740), ital. tonsättare, skrev framför allt kyrkliga verk, mässor, motetter, misererer m. m. samt ett flertal på sin tid höet skattade operor.

Lotfo, Lorenzo (omkr. 1480—1556), ital. målare från Venedig. I sin behandling av ljusdunklet påminner han om Correggio o. Iyionardo da Vinci. Mest självständig som porträttmålare.

Lotus, växtsläkte (fam. *Leguminosae*), 90 arter i tempererade o. subtropiska trakter. Orter el. halvbuskar med parbladiga blad o. blommor med sprötpetsad köl. *L. corniculatus*, käringtand (se bild), gulblommig, vanl. ångsväxt. *L. tetragonolobus*, sparrisärt, har purpurroda blommor o. med 4 vinglistor försedda baljor, vilka omöna ätas som sparris; odlas, ehuru mindre ofta hos oss.

Lotusblomma, arter av växtsläktena *Nelumbo* o. *Nymphaea*.

Lotuskapitel, egyptiskt kapital, dekorerat med motiv inspirerat från lotusblomman i sluten el. öppen form.

Lotusträd, art av växtsläktet *Zizyphus*.

Lotze [lätse], Hermann (1817—81),

tysk filosof, prof. i Göttingen 1844—81. L. lärde, att verkligheten ytterst består av en mångfald odelbara enheter av andlig art, ej självständigt existerande men ingående som »tillstånd» i en allsubstans el. världssjäl. Huvudarb.: *Mikrokosmos* (3 bd, 1856—64), *System der Philosophie* (2 bd, 1874—79).

Loubet [lobä'], Émile (1838—1929), fransk republikansk politiker, republikens president 1899—1906. Under hans presidenttid genomfördes skilsmässan mellan stat o. kyrka samt närmandet till England.

Loughlin [lafflin], Dame Anne, f. 1894, eng. fackföreningsledare, urspr. fabriksarbeterska, ordf. i T.U.C. 1942. Adlad 1943. L. har särskilt ivrat för bättre villkor åt industriens kvinnor.

Louis [lo'i], fr., Ludvig.

Louis [lo'is] Joe, f. 1904, amerik. negerboxare i tungvikt, världsmästare sed. 1937.

Louisidor [lo'idä'r], fr. »guld-Ludvig»; äldre fr. guldmynt = 20 francs; präglat till 1794, indrogs 1803.

Louise [lo'i's], fr., Lovisa.

Louise [lo'i's], f. $\frac{13}{7}$ 1889, kronprinsessa av Sverige, dotter av prins Louis av Battenberg, som lady Louise Mountbatten förmål med kronprins Gustaf Adolf 1923. Jfr Battenberg. (Se bild.)

Louise av Savoien [lo'i's] (1476—1531), prinsessa av Orleans, Frans Is av Frankrike moder, slöt 1529 ä dennes vägnar »fruntimmersfreden» i Cambrai.

Louise [l^oi's] (1776—1810), *preuss. drottning*, Fredrik Vilhelm III:9 gemäl o. hans stöd under Napoleons-krigens olyckor o. återuppbyggnadsarbetet. Förgäves sökte L. 1807 personligen utverka mildare fredsvillkor av Napoleon. (Se bild.)

Louisiade Islands [losie'd' aj'l^onds], Louisiadeerna, britt. ögrupp i Papuaterritoriet, ö. om Nya Guinea. Guldutvinning.

Louisiana [loisia'n^o], förk. *La.*, en av Amerikas Förenta Stater (sed. 1812), vid Mississippis mynning i Mexikanska viken, 71640 kvkm, 24 mill. inv. (1940), 36 % negrer. Till större delen fruktbart o. skogrikt lämland. Huvudnäring jordbruk (plantageodling): majs, sockerrör, bomull. Skogsbruk o. fiske. Betyd. industri. Huvudstad: Baton Rouge, med stats-univ. Främsta handels- o. hamnstad: New Orleans. — L., var urspr. namnet på ett franskt territorium omkring Mississippi, uppkallat efter Ludvig (fr. Louis) XIV. Dess ö. del avträdde 1763 till England o. den v. delen 1769 till Spanien, men de övergingo 1783 resp. 1803 till För. Stat.

Louis Napoleon [l^oi' napåleå's], prins L., Napoleon III:s namn som fransk president.

Louis-Philippes land [l^oi' filipp's-], landområde i Antarktis, s. om Syd-Shetlandsöarna.

Louis-seize-stil [l^oiså's-J el. Lu'dvig den sextondes stil, den stilart inom arkitektur o. rumsdekoration, vilken som en oppo-

sition mot den måleriska Louis XV-stilen började uppträda orukr. 1755. Den nya klassicismen sökte först anslutning till Louis XIV-stilen (se bild), senare till den romerska o. grekiska antiken. Jfr Empire.

Louisville [lo'i(s)vill], stad 1 Kentucky, ö. För. Stat., vid fl. Ohio. 319,000 inv. (1940). Univ. (5,100 stud., 1945). Betyd. tobaks-, kvarn- o. maskinindustri m. m. Stör handel med tobak, spannmål, boskap, fläsk m. m.

Lou-lan, ruinstad i Öst-Turkestan, Kina, n. om Lopnorsjön. I L- påträffade 1900 Sven Hedin viktiga handskrifter.

Lourdes [lord], stad i s. Frankrike, dep. Hautes-Pyrénées, vid fl. Gave de Pau. 12,000 inv. (1936). Marmor- o. skiffer brott; boskaps-handel. — I Massabiellegrottan vid L. skall jungfru Maria enl. katolsk tro ha uppenbarat Sig för en ung flicka (1858), o. grottan, som num. innehåller en Mariastaty o. en »undergörande» källa, besöks därför årl. av hundratals pilgrimer.

Lourenco Marquez [lårå°«so markå'sj], huvudstad i Mosambik, Portugisiska Östafrika, vid Delagoabukten. 47,000 inv. (1936).

Louth [la°b], grevskap i ö. Eire, prov. Leinster, vid Irländska sjön. 818 kvkm, 65,000 inv. (1943). Jordbruk o. fiske. Huvudstad: Dundalk.

Louvain [lova°*], flaml. Leuven, ty. Löwen, stad i n. Belgien, prov. Brabant, 36,000 inv. (1946). Märkligt rådhus (se bild å nästa spalt), en av landets vackraste byggnader, likaså Pe-

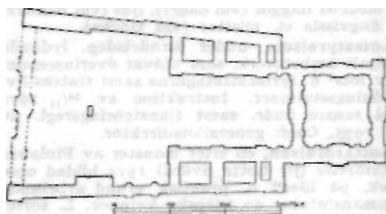
terskatedralen (båda från 1400-t.). Berömt bibliotek (förstört 1914 men återuppbyggt, ånyo förstört under Andra världskr.). Univ. från 1426, sed. 1835 katolskt (4,300 stud., 1938). — L. var under 1300-t. huvudstad i hertigdömet Brabant. — Svart härjat av tyskarna under kriget 1914 o. 1940.

Louvois [lov°a], Francois Michel Le Tellier, markis av L. (1641—91), fransk statsman, krigsminister 1666 efter sin fader, M. Le Tellier. L. var jämte Colbert Ludvig XIV:s främste rådgivare. Han skapade en stående kunglig här, sin tids yppersta, o. förfäktade en krigisk politik. Efter Colberts död 1683 skötte han äv. finanserna. Hänsynlös o. brutal bar L. till stor del skulden för förföljelserna mot protestanterna, för réunionerna o. härjningarna i Pfalz.

Louvre [lo'vr], Paris* märkligaste monumentbyggnad, kungaborg, urspr. från 1200-t:s början. Frankrikes nationalmuseum sed. 1793. L. började ombyggas under 1500-t. i renessans av P. Lescot, som efterföljdes av J. Lemercier

(Pavillon de V Horloge). L:s mindre fyrkant tillkom efter 1660 efter ritn. av L. Leveau o. huvudfasaden (på planen längst till höger) först senare gen. C. Perrault. Mot v. fortsattes byggnaden av Percier o. Fontaine under Napoleons

tid men slutfördes först senare. L. var sammanbyggt med Tuilcrierna (se d. o.); på planen längst till vänster) till dess brand 1871. Bl. interiörer märkes särsk. *Galerie d'Apollon* av Ch. Lebrun. Monografi av L- Hauteceour (1927).

Louys [l^oi's], Pierre (1870—1925), fransk

författare; skildrade i romanen *Aphrodite* (1896; sv. övers. 1899) o. andra arb. senantikens seder.

Low [lå°], David, f. 1891, eng. karikatyrtecknare. Har äv. utgivit sina teckn. i bokform, bl. a. *Lloyd George and Co.* (1922), *Low's Russian sketchbook* (1932), *Europé since Versailles* (1930), *The toold at war* (1942) o. *Years of wrath* (1946).

Lova, svänga fartyget så, att vinden kommer mera förifrån.

Lo'vart (höll. *loefwärts*, av *loef*, vindsida), den sida, varifrån vinden kommer.

Lovén [láv'vtsjen], berg i s.v. Montenegro, nära Cattarobukten. 1,759 m. — I J^{an} 1916 stormade österrikarna L. o. besatte Cetinje, varefter Montenegro begärde fred.

Lowe [lå°], sir Hudson (1769—1844), eng. general, utmärkte sig i kriget mot Napoleon o. blev 1815 dennes fängvaktare ss. guvernör på St Helena, I., skildrade i en skrift Kejsarens fångenskap på ön.

Lowell [lå°^ol], stad i ö. Flor. Stat., Massachusetts, vid föreningen av floderna Concord o. Merrimac. 101,000 inv. (1940). Stor textilindustri («Amerikas Manchester»).

Lowell [lå°^ol], James Russel (1819—91), amerik. skald. L:s politiska satir *The Biglow papers* (2 dir, 1848—65) är den första betydande satiren i amerikansk litteratur.

Lowell [lå°^ol], Percival (1855—1916), amerik. astronom, grundade 1894 Lowellobservatoriet vid Flagstaff, Arizona, särsk. för studium av planeternas ytor. Främst känd som talangfull förespråkare för möjligheten av liv på Mars.

1. Loven, Nils (1796—1858), präst, kulturhistoriker, översättare. Utgav under sign. *Niccolovius* den ypperliga skildringen *Folk-Hvet i Skyts härad vid början af detta århundrade* (1847). Översatte Moore, Camöens, Dante.

2. Loven, Sven Ludvig (1809—95), kusin till N. L., zoolog, prof. o. intendent vid Riksmuseum 1841—92, utgav grundläggande arb., särsk. över blötdjurens, sjöborrarnas o. vissa maskgrupperns anatomi o. embryologi. I., grundade Kristinebergs zoologiska station.

3. Loven, Otto Kristian (1835—1904), kusins son till S. L. L., läkare, prof. i anatomi o. fysiologi vid Karol. inst. 1874. Avh. om kärlutvidgning, hjärtats retbarhet, smaknerverna m. m.

Loverna (av höll. *loef*, vindsida), kryssa.

Lowestoft [lå°iståft], hamnstad i ö. England, grevsk. Suffolk, vid Nordsjön. 40,000 inv. (1946). Sillfiske. Badort.

Lovett [lavv'it], William (1800—77), eng. politiker, en av chartismens upphovsmän.

Lovett [lavv'it], Robert, f. 1895, amerik. bankman o. politiker, gjorde som statssekr. i krigsdep. 1942—45 en uppmärksam insats för höjandet av flygplansproduktionen, understatssekr. i utrikesdep. sed. 1947.

Lovgirigt säges ett fartyg vara, då det visar benägenhet att utan rodrrets hjälp vrida sig så, att vinden kommer mera förifrån.

Lowicz [°å'vit§], stad i vojevodskapet Lodi, mell. Polen. 13,000 inv. (1946). Jordbruks-, stick- o. vävnadsmaskiner, tvål-, ljus- o. trädfabrik. Befolkningen i trakten kring L. bär mycket karakteristiska folkdräkter (se bild) o. har skildrats av H. Reymont i romanen »Bönderna».

Lovisa, stad i s. Finland, Nylands l. 3,900 inv. (1942). Fick stadsrättigheter 1745 under namn av Degerby, uppkallades efter Lovisa Ulrika 1752.

Lovisa, svenska drottningar. Lovisa Ulrika (1720—82), dotter av Fredrik Vilhelm I av Preussen, g. m. Adolf Fredrik 1744. Snilrik o. maktlysten fick L. genast väldet över sin svage, i begåvning underlägsne gemål. Redan som kronprinsessa strävade hon för konungamakts utvidgande o. sökte förgäves vinna hattarna för sina syften. Som drottning (1751) blev hon den ledande själen i det s. k. hovpartiet, vars misslyckade revolutionsförsök hon ledde (1756). L:s avundsjuka förestavade ovilja mot sonen, Gustav III, ledde till fullständig brytning 1778, då hon uttalade tvivel om den nyfödde kronprinsens äkta börd. L. var genomträngd av upplysningskulturen. Hon samlade kring sig landets främsta kulturpersonligheter, Tessin, Dalin m. fl. o. från hennes hov spredde sig upplysningstidens idéer till de högre klasserna. Stiftare av Vitterhetsakad. — Lovisa (1828—71), Karl XV:s gemål, född prinsessa av Nederländerna, förmäld 1850 o. krönt 1860.

(Vänstra bilden.) Lovisa (1851—1926), dansk drottning, dotter till sv. konungen Karl XV o. Lovisa av Nederländerna, Fredrik VIII:s gemål, förmäld 1869, änka 1912. (Högra bilden.)

(Vänstra bilden.)

Lovisa (1851—1926), dansk drottning, dotter till sv. konungen Karl XV o. Lovisa av Nederländerna, Fredrik VIII:s gemål, förmäld 1869, änka 1912. (Högra bilden.)

Lövö, kommun i s. Uppland, Sthlms l. (past.-adr. Drottningholm); Färentuna landsf.distr., Sollentuna o. Färentuna doms. 1,101 inv. (1947). — Kyrkan erhöll 1941 av konung Gustaf V ett av honom broderat antependium.

Loxodrom [-å'm] (av grek. *loxos*, sned, o. *dromos*, lopp), kurslinje, fäkt linje, som skär alla meridianer under samma vinkel. Jfr Ortodrom.

Loyalty Islands [láj°liti aj'l°nds], eng. namnet på Loyautéöarna.

Loyautéöarna [l°ajäte'-], fransk ögrupp i Stilla havet, ö. om Nya Kaledonien. 1,972 kvkm, omkr. 20,000 inv. Export av kopra.

Loyola [láj°ala], Ignatius (1491—1556), egentl. Iñigo Lopez de Recalde, spansk riddare, blev 1521 svårt sårad o. ägnade sig därefter åt asketiska övningar, reste 1523 till Palestina o. studerade sed. i Spanien o. Paris. I denna stad stiftade han 1534 ett sällskap för sjukvård o. själavård, ur vilket jesuitorden framgick (1540). L. var dess förste general. Jfr Jesuitorden. (Se bild.)

Loyson [l°aså°e'], Charles (1827—1912), kallad Père Hyacinthe («Fader H.»), fransk munk, berömd vältalare. L:s frissnada äskådning ådrog honom bannlysning 1869.

Lozère [låsär']. 1. Bergsgrupp i s. Frankrike, hörande till Cevennerna. Högsta toppen över 4,700 m. — 2. Departement i s. Frankrike, i ö. och s. uppfyllt av L. 1. 5,180 kvkm, 91,000

inv. (1946). Boskapsskötsel. Jordbruk o. fruktodling. Huvudstad: Mende.

L. S., förkortning för lat. *lo'co sigill'i*, i sigills ställe.

Ltd, förkortning för eng. *limited*.

Lu, kem. tecken för en atom lutetium.

Luala'ba, Kongoflodens v. källflod.

Luapu'la, Kongoflodens ö. källflod, genomflyter Bangeveolösön o. Merusjön.

Lubb, annat namn på torskfisken brosmen. Lubitsch [lo-], Ernst (1892—1947), tysk filmregissör. Var på 1920-t. en av stumfilmens spirituella regissörer. Från 1930-t. verksam i Hollywood, där hans eleganta, vågade komedistil bildade skola äv. inom talfilmen.

Lub'lin. 1. Vojevodskap i ö. Polen. 27,742 kvkm. 1,8 mill. inv. (1946). Näringar: åkerbruk, trädgårdsodling, industri. Efter tyska polska kriget 1939 sammanfördes judar från Polen, Tyskland o. andra ockuperade länder till l. 1., där de flesta gingo sin undergång till mötes i likfabriker. X. besattes juli 1944 av ryssarna. — 2. Huvudstad i L. t. vid floden Bystrzyca, 194 km från Warszawa. 122,000 inv. (1939). Stor industri (maskin- o. tobaksfabriker m. m.). Univ. (grund. 1919). — Grundat under noo-t. spelade L. en viktig roll under medeltiden. 1569 slöts i L. en union mellan Polen o. Litauen. Under Andra världskriget blev L. svårt skadat. Säte för Polska befrielseutskottet, sedermera den s. k. Lublinregeringen juli 1944—febr. 1945 (jfr Polen).

Lubrika'tor (av lat. *lubricus*, hal), automatisk smörjningsanordning för motorers kolvar o. slider.

Lucania, landskap i s. Italien, indelas i prov. Potenza o. Matera. 9,987 kvkm, 584,000 inv. (1943). Motsvarar den antika prov. L.

Lua'anus, Marcus Annaeus (39—65 e.Kr.), rom. skald, skrev en stor hjältedikt (*Pharsalia*) om inbördeskriget mellan Caesar o. Pompejus.

Lucarne Pykarn', fr., litet, utbyggt vindsfönster.

Luoa's Po'k's), Edward Verral (1868—1038), eng. författare, utgav en mängd romaner, bl. a. *Rose and Rose* (1921; Rosen-doktorn, 1923), o. essäer.

Luoca [lok'kaj].

1. Provins i v. r.

Italien (Tosca

na). 1,773 kvkm,

352,000 inv. (1936).

Vin, olivolja, mar-

mor. — L. var

före 1847 självst.

hertigdöme. —

2. Huvudstad i

L. i 82,000 inv.

(1936). Kate-

dralen San Mar-

tino från 1000-t:s

slut med fasad

från 1200-t:s bör-

jan (se bild). Undergöran-

de Krucifix av ceder-

trä (Volto Santo). Palazzo publico uppför-

des under 1500-t. som hertigligt palats. 25

kin n. om X. ligger den berömda badorten

Bagni di Lucca.

Lucena [lobe'-], stad i s. Spanien (Andalu-

sien), prov. Córdoba. 33,000 inv. (1940). Tilly-

av bronslampor, lergods m. tn.

Lu'ceres, en av de tre stammar, som bildade

romerska folket efter Roms grundläggning; de

båda andra voro Ramnes o. Titis. Namnen äro

etruskiska.

Lucer'n, arter av örtsläktet *Medicago*.

Luci'a (av lat. *lux*, ljus), helgon, enl. legenden

martyr i Syrakusa omkr. 304 under Diocletianus.

Omspunnen av skiftande legender, firas E:s dag (Lussi mässan) 13 dec. med folkliga bruk, vanl. genom att en lussibrud (en flicka med en ljuskrans i håret) kringbjuder välfägnad på morgonen.

Luci'd (av lat.), lysande, klar, genomskinlig, lättförståelig; upplyst.

Lu'cida intervaha'a, lat., ljusa mellanstunder (om sinnessjuka).

Lu'cidor, förf-namn för Lars Johans-son.

Lu'cifer, lat., »ljusbringaren». 1. Morgonstjärnan. — 2. Beteckning för djävulen (Jes. 14: 12, Euk. 10: 18 m. fl.).

Lu'cifer, d. 371, biskop i Calais (nuv. Cagliari), ivrig anhängare av Atanasios o. nicenska bekännelsen.

Luciferin', självlysande ämne hos lysmaskar m. fl. Jfr Luminescens.

Lucilius, Gajus (180—102 f.Kr.), rom. skald, anses som skaparen av den rom. satiren.

Luck [p'otsk], po. namnet på Lutsk.

Lukenwalde [lokk'-], stad i delstaten Brandenburg, ö. Tyskland, s. om Berlin. 29,000 inv. (1939). Klädesfabr.

Lucknow [lakk'na°], stad i n. Indien, Förenade Provinserna Agra o. Oudh, vid fl. Gumti. 387,000 inv. (1941). Många praktbyggnader, bl. a. det mäktiga mausoleet Imbarara samt Moti Mahal («pärlpalatset»). Univ., grundat 1920. Tillyv. av silver-, guld-, brokad-, muslin- o. glasvaror m. m. Järnvägsknut. — I., var huvudstad i det forna konungariket Oudh.

Luere'tia, enl. sagan maka till en förnäm romare, blev våldtagen av en son till Roms siste konung, Tarquinius, o. tog därför sitt liv. Detta skall ha föranlett konungadömets avskaffande i Rom.

Lucre'tius, Titus E. Carus (omkr. 97—omkr. 55 f.Kr.), rom. filosof o. skald, skrev en stor lärodiikt om världens uppkomst, *De rerum natur a* (6 böcker; Om världslaltet, 1903—04), i vilken han med tungt patos utvecklar en materialistisk åskådning.

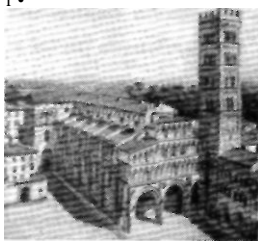
Luc'ri causa, lat., för vinnings skull. Luc'rum cess'ans, lat., utebliven vinst; vinst, som skulle uppstått, om ett avtal fullgjorts.

Lucul'tus, tucius Licinias (106—56 f.Kr.), rom. fältherre o. politiker, utmärkte sig i kriget mot Mitrades. E var känd för sitt förfinade levnads sätt («lukulliska måltider»).

Luddit riots [laddit raj'ots], eng., kallades (efter en våldsverkare I, u d) de upplopp med förstöring av maskiner, vilka förekommo i England kring sekelskiftet 1800 i samband med arbetslösheten under industrialismens genombrott. Våldsverkarna kallades luddits, ludditer.

Luddtätel, art av grässläktet *Holcus*.

Ludendorff [loMendärf], Erich (1865—1937), tysk general, 1914 Hindenburgs stabchef på tyska östfronten o. vid Hindenburgs utnämning till generalstabschef i stora högkvarteret nov. 1916 hans förste generalkvartermästare till okt. 1918. L-planlade de framgångsrika offensiverna på östfronten 1914—15 o. mot Rumänien 1916 samt offensiven på västfronten våren 1918, vilken misslyckades genom Foehs motgångar. Efter kriget bekämpade L. Weimarrepubliken. Han deltog i Hitlers Munrhenskupp i 1923 m. s. f. rikandes från ansvar. Under 1930-t. ägnade sig L. jämte sin hustru i 2:a gifet främst åt propaganda mot kristendomen, judarna o. frimurarna o. grundade i detta syfte en nyhednisk rörelse. Bl. skrifter

Meine Kriegserinnerungen 1914—18 (1919: Mina minnen irån kriget 1914—18, s. å.) o. *Der totale Krieg* (1935).

Ludgo, kommun i s. Södermanland, Södermanl. l.; Rönö landsdist., Nyköpings doms. 811 inv. (1947). Den medeltida kyrkan (1200-t.), med västtorn från omkr. 1660, tillbyggdes i öster på 1670-t. med högkor samt Silverstiernska o. Drakenhielmiska gravkoren. Märkl. skulpturer, bl. a. i sandsten från tidigt uo-o-t. (se bild) o. altarprydnad av Burchardt Precht.

Lud'i, lat. »speb», folkfester i antikens Rom med cirkus- (ludi circe'ns'es) el. teaterförelättningar (ludi scenici) o. ofta äv. fr. bespisning. Urspr. av religiös art, senare ett medel att vinna folkgunst; försvunno med kristendomens seger.

Ludovisiska tronen, tre grekiska marmorreliefer, vilka möjligen utgjort delar av en tron, funna 1887 i Rom, tillhörande den ludovisiska samlingen i Museo delle Terme. Dessa grekiska original med Afrodites födelse, splayande flicka o. offerande kvinna härröra fr. 480-t. f. Kr.

Ludvig, ty. I. ud-wig, konung av Bayern. — 1868), konung 1825, en storslagen gynnare av konst o. vetenskap, regerade frinnat före Julirevolutionen men blev sedan reaktionär. Abdikerade 1848. Bekant för sin svaghet för den sköna spanska dansösen Lola Montez. (Se bild.) — Ludvig II (1845—86), sonson till L.

Ludvig I (1786)

I. konung 1864. L:s sjukliga konsttyrkan o. slösande byggnadsverit röjde slut. fullt vansinne. Förklarad omyndig 1886 begick han självmord s. å. genom dränkning.

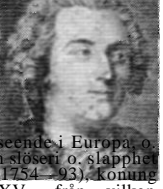
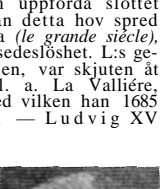
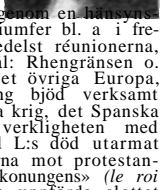
Ludvig, fr. Louis, franska konungar. Som Ludvig I räknas kejsar Ludvig den fromme. — Ludvig VIII (1187—1226), konung 1223 efter fadern Filip II August; förde framgångsrika krig mot England o. abbigenserna. — Ludvig IX den helige (1215—70), konung 1226 efter fadern L. VIII, myndig 1236. En av medeltidens ädlaste monarker; aroetade för fred inom kristenheten o. företog 1248—54 ett korståg till Egypten, där han en tid var fången; han dog på ett korståg mot Tunis. L:s krig mot England var framgångsrikt. Hans inre styrelse präglades av kraft o. oväld. Helgonförklarades 1297. — Ludvig X (1289—1316), konung 1314 efter fadern, Filip den Sköne. — Ludvig XI (1423—83), konung 1461 efter fadern, Karl VII. L., som 1440 deltagit i ett vasalluppror mot fadern o. sedan varit landsflyktig, inskränkte som konung adels privilegier. Högadeln bildade då under ledning av hertig Karl den djärve av Burgund en liga, *la ligue du bien public*, besegrade 1465 L. o. genomdrev sina önskemål. Med kloket o. list betvang dock L. slutl. hertigen o. hans bundsförvanter o. indrog de flesta länen. — Ludvig XII (1462—1515), konung 1498 efter sin kusin Karl VIII, erövrade 1500

Neapel men förlorade det åter 1503. — Ludvig XIII (1601—43), konung 1610 efter fadern Henrik IV, frigerde sig r617 från sin moders, Marias av Medici, förmynderskap o. låg sedan i strid med henne, tills Richelieu 1624 blev den verkliga regenten. (Se bild.)

— Ludvig XIV (r638—r715), konung 1643 efter fadern L. XIII. Myndig 1651 övertog L. först vid Mazarins död 1661 självt regeringen. Ledd av absolutistiska idéer (*l'Etat c'est moi*, »staten är jag») o. tanken på fransk ledarställning i Europa fullföljde L. Richelieus o. Mazarins inre o. yttre politik. Han visade därvid stor arbetsförmåga o. klokhets o. understöddes av utmärkta ministrar, bl. a. Colbert o. Louvois. Enväldet fullkomnades, statsfinanserna sattes i gott skick, näringslivet upplomstrade, o. armén blev Europas starkaste. Frankrike utvidgades genom en hänsynlös krigspolitik, som vann triumfer bl. a. i freden i Nijmegen 1678 o. medeltst réunionerna, men L. nådde aldrig sitt mål: Rhengränsen o. Frankrikes ledarskap över det övriga Europa, som under Englands ledning bjöd verksamt motstånd. L:s sista o. största krig, det Spanska tronföljningskriget, slutade i verkligheten med nederlag. Frankrike var vid L:s död utarmat av krigen, genom förföljelserna mot protestanterna o. slöserierna vid »solkonungens» (*le roi soleil*) hov i det av honom uppförda slottet Versailles utanför Paris. Från detta hov spred sig fransk kultur över Europa (*le grande siècle*), men det var också känt för sin sedeslöshet. L:s gemål, Maria Teresia av Spanien, var skuten åt sidan av hans mätresser, bl. a. La Vallière, Montespan o. Maintenon, med vilken han 1685 ingick morganatiskt giftermål. — Ludvig XV

(1710—74). L XIV:s sonsonson o. efterträdare 1715, övertog 1723 styrelsen av hertigen av Orleans. Under Fleury's ministertid 1726—43 var L:s regering utåt o. inåt lycklig; bl. a. förvärvades Lothringen. Sedan kom L. i händerna på sina mätresser (de Pompadour, Du Barry), krigspolitiken ledde till förlusten av kolonialväldet o. av Frankrikes anseende i Europa, o. det inre tillståndet blev genom slöseri o. slapphet allt värre. — Ludvig XVI (1754—93), konung 1774 efter farfadern, L. XV, från vilken han fördelaktigt skilde sig genom rena seder o. goda föresatser. Obegävd o. behärskad av sin omgivning, särsk. av sin gemål Marie-Antoinette, misslyckades han i sina strävanden att medelst Turgots o. Neckers reformer undvika en katastrof. 1789 måste L. samkalla ständerna, o. hans vacklan mellan partierna bidrog till utbrottet av revolutionen. L. sökte en tid samverka med dennas ledare, men efter ett misslyckat förslagsförslag (1791) måste han avlägga ed på den nya förslättningen. Misstänkt för hemliga förbindelser med Frank-

rikes fiender Österrike o. Preussen, fängslades L. vid Tuileriernas stormning «... 1792 Q. av sattes 2½ 1792. Anklagad för landsförräderi ss. »medborgaren Capet» försvarade han sig med kraft o. värdighet men dömdes till döden med en rösts majoritet o. avrättades "/i 1793-Jfr Franska revolutionen. - I. u d v i g XVIII (1755—1824), I. XVI:s broder, landsflyktig 1792 antog I. 1795 konunganamn. Efter Napoleons fall 1814 utropades han med stöd av Frankrikes fiender till konung o. införde en författning. landsflyktig under »de 100 dagarna» följ. år. — Ludvig Filip (1773—1850), son av Philippe »Égalité» o. 1792—93 revolutionsman. L. valdes 1830 efter Julirevolutionen till konung. Stödd på borgarståndet sökte L. iaktta en förmedlande ställning mellan kungens regimets

o. republikens ytterligheter, men 1848 störtades »borgarkungen» av Februärrevolutionen. (Se bild.)

Ludvig, fr. Louis (1785—95?), fransk tronföljare, son av Ludvig XVI, fängslad 1792, förklarades 1795 ha avlidit, som det antagits till följd av vanvård. Man har betvivlat denna uppgift om hans död. Flera bedragare påstodo sig sedan vara »L. XVII», som monarkisterna kallade L. efter faderns död.

Ludvig II, fr. Louis, f. 1870, regerande furste av Monaco sed. 1922.

Ludvig I, port. Luiz (1838—89), konung av Portugal 1861 efter brodern, Peter V. L. stod utanför de polit. striderna; i landets fredliga utveckling tog han verksam del.

Ludvig den fromme, fr. Louis de débonnaire (778—840), rom. kejsare, Karl den stores son o. efterträdare. 817 bestämde L. sina söners arvsrätt av riket; då han ville ändra denna delning till förmån för en son i ett senare äktenskap, kom han i strid med de äldre sönerna o. besegrades vid Kolmar 833.

Ludvig, ty. Ludvig, tyska konungar. 1. Ludvig den tyske, d. 876, son av kejsar Ludvig den fromme. Vid delningen i Verdun 843 erhöLL L. i huvudsak landet ö. om Rhen, ursprunget till det tyska riket. — 2. Ludvig barnet (893—911), konung 900 efter fadern, Arnulf. Med L. utslucknade den karolingiska ätten i Tyskland. — 3. Ludvig av Bayern (1283—1347), tysk konung 1314, tysk-romersk kejsare 1328. L:s strid med påven Johannes XXII bröt kejsarmakten i Italien men försvagade det påvliga inflyttandet i Tyskland.

Ludvig, ung. Lajos, ungerska konungar. Ludvig I den store (1326—82), konung av Ungern 1342 efter fadern, Karl Robert, o. av Polen 1370 efter morbrodern, Kasimir den store. L. befrämjade näringsliv o. folkupplysning samt uppmuntrade den tyska kolonisationen i sina riken. Han utvidgade avsevärt Ungern. — Ludvig II (1506—26), konung av Ungern o. Böhmen 1516 efter fadern Vladislav II, förde en ojämn kamp mot stormännens självsvald samt den nationella o. religiösa splittringen. Anfallen av sultan Soliman II besegrades L. fullständigt vid Mohács 1526 o. omkom under flykten.

Ludwig [lodd'vitj], Otto (1873—65), tysk författare. Bl. arb. dramat *Die Makkabäer* (1855), som präglas av en färgstark realism, bordenovellen *Die UelUrethi* (1856) o. romanen *Zwischen Himmel und Erde* (1857; Mellan himmel och jord, 1918).

Ludwig Lodd'vitj], Karl (1816—95), tysk

fysiolog, prof. i Leipzig 1865, framstående lärare. L. gjorde flera banbrytande upptäckter inom fysiologin, uppfann den grafiska metoden samt införde många nya instrument.

Ludwig [lodd'vitj], Emil, f. 1881, tysk författare, har utgivit dramer o. romaner samt mycket uppmärksammade psykologiska biografier, bl. a. *Bismarck* (1926), *Napoleon* (1926; sv. övers. 1929), *Wilhelm II* (1926; sv. övers. 1927), *Beethoven* (1946).

Ludvig Filips land, dets. som Louis Philippes land.

Ludwigsburg riodd'vitjsbort], stad i s. Tyskland, delstaten Wurttemberg-Baden, nära Neekar. 44.000 inv. (1939). Industri. F. d. kungl. palats från början av 1700-t. I närh. flera lustslott. Ludwigscha'fen flodd'vitjs-1, L. am Rhein, stad i s.v. Tyskland, delstaten Rhein-Pfalz, vid Rhen, mitt emot Mannheim. 144.000 inv. (1939). Berömd kemisk industri (Badische Anilin- och Sodafabrik). Stor handel med järn, trä, stenkol m. m. Livlig sjöfart; skeppsvär. — Anlades 1843. Bombat under Andra världskr.

Ludvig Vilhelm I (1655—1707), markgreve av Baden 1677, österrik. fältmarskalk, utmärkte sig vid Wiens försvar 1683 o. vann som överbefälh. mot turkarna 1689—93 stora segrar.

Ludvika, stad i s. Dalarna, Kopparb. l., nära sjön Vessman; Ludvika landsf.distr., Västerbergslags domsaga. 8.053 inv. (1947). Högre allmänt läroverk, samrealskola, länslasarett o. epidemisjukhus. Till v. av elektr. apparater o. transformatorer, ängsäg, bryggeri, tegelbruk, kraftstation, vattenledningsverk. Järnvägsknut. Stadsrättigheter 1919. Stadsvapen, se bild. — Namnet, skrivet *Lodwijkom* 1550 (dativ), innehåller ett med ordet *luden*, 'bevått', besläktat ord o. ordet vik. Det syftar på rik vass- el. sävvegetation i en vik av sjön Vessman.

Ludvika församling omfattar Ludvika landskommun o. Ludvika stad. 14,261 inv. (1947). Ludvika landskommun i s. Dalarna, Kopparb. l.; Ludvika landsf.distr., Västerbergslags doms. 6,208 inv. (1947).

Ludwiks härdhetsprov, dets. som konprov. Lueger [lo'e], Karl (1844—1911), österrik. politiker, staden Wiens borgmästare från 1897, grundläggare av det då antisemitiska »kristligt sociala partiet». Ivrigt verksam för Wiens utveckling, vars kommunala förhållanden han framgångsrikt reformerade. Hans idéer övade inflyttande på Hitler.

Lu'es, lat., egentl. sjukdom; num. liktydigt med syfilis (*L. vene'rea*). — Lue'tisk, beroende på lues (syfilis).

Luffa, växtsläkte (fam. *Cucurbitaceae*), 7 tropiska arter ettåriga, klättrande örter. *L. cylindrica* (Afrika, Asien) har långsträckt frukter, vilkas rika nät av kärllsträngar efter mjukdelarnas avlägsnande bl. a. användes som badsvamp («luffasvamp»).

Luft, fönsterluft (plur. -er) (av nty. *luht*, ljusöppning). Genom (vertikala) poster avdelas en fönsteröppning i två cl. flera lufter. L. kallas av den kvantitet gardiner, som åtgår till ett fönster.

Luft, den gasblandning, som bildar jordens atmosfär, varierar något i sammansättning på olika höjd. Vid jordytan består torr luft av 78,0 volypercent kväve, 20,8 % syre, 0,9 % irgon (= 1,3 viktpercent) o. små mängder av ivriga ädelgasar samt växlande ringa halt av soldioxid (ca 0,03 %), ammoniak o. ozon. På stor höjd förekommer rikligt med väte, helium >. ozon. — Flyttande luft erhålles genom

stark sammanpressning o. avkylning i särskilda maskiner (jfr von Linde). Nyberedd utgör den en färglös vätska, något tyngre än vatten, med kokp. ca — 190°. Vid förvaring (i Dewarkärl) avdunstar kväve snabbare än syre, så att vätskan efter hand blir blå som flytande syre. Användes till många vetensk. o. tekn. ändamål.

Luftballong, luftfarkost, konstruerad enl. principen lättare än luften. Består av ett lufttätt omhölje, vanl. av siden el. bomullstyg, fyllt med en gas, som är lättare än den omgivande luften, urspr. upphettad luft, num. vanl. lysgas, väte el. helium. Under ballongen är upphängd en korg (gondol) för luftseglarna. Första ballongen konstruerades av bröderna Montgolfier i Frankrike 1783 (se bild). Luftballongen, som icke är styrbar, användes num. endast för observationer (militära, meteorologiska osv.). Ur luftballongen har det styrbara luftskeppet utvecklets. Jfr Spärrballonger o. Radiosond.

Luftbevakning är ett led i det militära luftförsvaret o. har till uppgift att upptäcka o. så fort som möjligt rapportera fiendliga flygföretag. Man skiljer på territoriell luftbevakning o. luftbevakning vid fältförbanden. För den territoriella luftbevakningen upprättas ett nät av optiska luftbevakningsstationer o. radarstationer. Luftbevakningsstationerna sammanförs i grupper om ca tolv, vilka rapportera till en luftförsvarsgruppcentral (lgc). Här sovras rapporterna, innan de vidarebefordras till luftförsvarscentralen (lfc), i regel en inom varje försvarsområde. Radarstationerna rapportera vanligen direkt till luftförsvarscentralen. Här sammanställas inkommande meddelanden rörande verksamheten i luften. På grundval härav utövas stridsledning av eget jaktflyg samt meddelas enl. i fred uppgjorda planer alarmering o. orientering.

Luftelektricitet, sammanfattande benämning på de elektriska fenomenen i jordens atmosfär, vilka härröra av luftens jonisering, o. skapandet av jordens elektriska fält, dels genom kosmisk strålning o. dels genom radioaktiv strålning från jordlagren. Jfr Jonosfären.

Luftfarts-certifikat utfärdas av Luftfartsstyrelsen för ensamflygare (A: 1), privatflygare (A: 2), trafikflygare i förvaringsmässig lufttrafik (B), trafikflygare i offentlig lufttrafik (C: 1), trafikflygare i linjefart (C: 2), förare av friluftballonger o. luftskepp, navigatörer, radiotelegrafister, radiotelefonister o. flygmekaniker. Certifikat A: 1 berättigar till flygning endast i Sverige. L. gälla inom vissa åldersgränser, o. måste förnyas med vissa mellanrum. Best. för olika 1. utfärdas av Luftfartsstyrelsen.

Luftfartsinspektör, ämbetsman i Luftfartsstyrelsen o. chef för luftfartsinspektionen.

Luftfartslänefonden, statlig länefond, ur vilken K. Mt. beviljar lån för inköp av flygplan, för uppförande av byggnader för yrkesmässig luftfart m. m. Kung. av 1/4 1948.

Luftfartsmyndigheten, 1922—36 en avdelning av kommunikationsdep., 1936—45 Väg- o. vattenbyggnadsstyrelsens järnvägs- o. luftfartsmyndighet, därefter ett under K. Mt. lydande ämbetsverk, Luftfartsstyrelsen.

Luftfartsstyrelsen, under kommunikationsdep. lydande ämbetsverk, som handlägger ärenden rörande civil luftfart o. utfärdar luftvärdighetsbevis för luftfarkoster, certifikat för förare z. m. b.

Luftfartsverket el. flygplatsorganisationen handhar förvaltningen av rikets

flygplatser för civil lufttrafik. Omfattar 9 flygplatser.

Luftfyr, dets. som flygfyr.

Luftförsvarstorp, särsk. konstruerad projektill för att överföra livräddningslinor från land till fartyg i sjönödd.

Luftförvärmare, anordning för att utnyttja värmeinnehållet i förbränningsgaserna från ugnar, ångpannor m. m. till uppvärmning av den vid förbränningen erforderliga luften. Denna intages genom ett rör- el. kanalsystem av järn el. tegel, vilket omspolas av de heta avgaserna. I små anläggningar användes enklast ett dubbelmantlat avgasrör. Fläktförvärmaren (system Vannérus, AB, Motala Verkstad) består av en kombinerad luft-avgasfläkt, i vilken värmets ledes genom en skiljevägg i det gemensamma fläkthjulet. L. kallas inom järnhanteringen re- kuperator. Jfr Economiser o. Regenerator.

Luftgap, mellanrummen mellan de olika järndelarna av en sluten elektromagnet, ex. mellan stator o. rotor vid en likströmsmaskin. Ju tunnare luftgapet göres, dess kraftigare blir elektromagneten.

Lufthammare, en tryckluftdriven fram- o. återgående kolv, som anv. för berg- o. gatuarb.

Luftklocka, behållare, insatt efter en kompressor el. pump för tryckutjämning. Kallas äv. luftkärle, om pumpen användes för vätska, o. är då en luftfylld utvidgning på ledningen, t. ex. till en spruta, då jämn stråle önskas.

Luftkompass, kompass, vars skiva endast uppbares av ett stift i dess mitt.

Luftkonditionering el. luftbehandling avser att hålla temperatur o. luftfuktighet i rum el. hela byggnader oförändrade o. samtidigt att rena luften (tillföra frisk luft). En fläkt tvingar luft att passera förbi ett batteri av värme- o. kylradiatorer samt genom en befuktningsskammare, där vattenånga upptages, om luftens fuktighet är för låg (vid för hög fuktighet kondenseras en del vattenånga på kylradiatorn). Luften fördelas genom ett kanalsystem till de olika rummen. Genom automatiska anordningar (termostat o. hygrostat) regleras temperatur o. fuktighet till önskat värde. Användes i vissa fabriker (textilindustri m. m.) samt för samlingslokaler, kontor osv.

Luftkärle. 1. Behållare för tryckluft. — 2. Dets. som luftklocka.

Luftledning, elektrisk ledningstråd, upplagd på isolatorförsedda stolpar. Jfr Kabel.

Luftmotstånd, den kraftverkan, som luften utövar mot föremål i rörelse o. som bl. a. utnyttjas till att bära upp flygplan. Jfr Aerodynamik, Ballistik o. Strömlinjeform.

Luftpensel el. aerograf, apparat, med vilken flytande färg i form av små droppar sprutas över en yta; användes särsk. vid fotografisk retuschering.

Luftperspektiv, den blåaktiga ton, som avlägsna föremål få till följd av luftens ofullkomliga genomskinlighet.

Luftpump, anordning för utslagning av gaser ur en behållare (recipient). Jfr Pump.

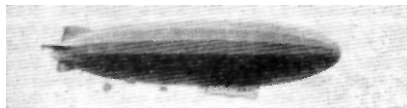
Luftrot, beteckning för rötter, som utvecklas i luften. Sådana äro vanliga hos epifyter, hos vilka de kunna få en betyd. längd, innan de nå ned i marken, om de icke i sin helhet förbli i luften, tillpassade för upptagande av dennas fuktighet; äro i vissa fall äv. gröna o. assimilerande. Av andnings- o. klätterrötter kunna betecknas som luftrotter.

Lufttröskatarr, lat. bronchitis, katarr i de grövre luftrören, bronkerna. Jfr Lungkatarr.

Luftsediment, dets. som coliska avlagringar.

Luftskalle, metod för undersökning av hjärnventrikellarna genom införande av luft i dessa o. röntgenfotografering. En viktig klinisk undersökningsmetod vid hjärntumörer.

Luftskepp, styrbar, maskindriven luftfarkost, byggd enl. principen lättare än luften. Består av en långsträckt ballongkropp, innehållande flera gasfyllda ballonger. Under ballongkroppen hänga en el. flera gondoler för maskineri, radio, passagerare m. m. Med avseende

på ballongkroppens konstruktion skiljer man mellan stela (se bild), halvstela o. mjuka luftskepp. — *Historik.* De första försöken med luftskepp företogs 1851—55 av fransmannen Henri Giffard (1825—82). Hans halvstyva luftskepp drevs av en 5 HK ångmaskin. 1888 togs i Tyskland för första gången bensinmotorn i bruk för ändamålet. 1891 framlade greve F. v. Zeppelin det första förslaget till luftskepp enl. styva systemet, bestående av en stadig fackverkskonstruktion, överklädd med tyg (zeppelinare). Den 2—6 juli 1919 gick det första luftskeppet, »R 34» (av zeppelin-typ, ehuru byggt i England), den 5,800 km långa sträckan mellan England o. Amerika (108 tim.). Under Andra världskr. användes mindre luftskepp, »blimps», av För. Stat. för kustbevakning.

Luftsluss, genomgångsrum mellan två rum med väsentligt olika lufttryck, försedd med tät slutande dörrar till dem bägge. Genom att dessa dörrar växelvis öppnas o. slutas kan förbindelse uppnås mellan rummen utan nämnvärd luftströmning.

Luftspegling, dets. som hägring.

Luftspärr, med spärrimlongpr (se d. o.) an ordnat hinder för fientligt inflyg. Under Första världskr. användes i Paris en dylik spärr, bestående av 200 ballonger på 4,000 m höjd. Under Andra världskr. användes luftspärrar särsk. kring London. Jfr lord Cherwell.

Luftstag, dets. som bärstag.

Luftstreck, dets. som klimat.

Luftstrupe, det mellan struphuvudet o. bronkerna belägna luftröret.

Lufttrafik, regelbunden passagerar-, post- o. godsbefordran medelst flygplan. Flyglinjer i Amerika o. Europa med anslutning till järnvägs- o. sjötrafiken upprättades omkr. 1918 o. finnas nu inom o. mellan alla världsdelar. Sveriges anslutning till den internationella lufttrafiken kan räknas från 1924. Jfr Flyglinjer.

Lufttrupper, för flygtransport o. verksamheten efter luftlandsättning särskilt organiserade o. utbildade trupper, fallskärmsstrupper (se d. o.) o. flygländningstrupper. Första gången lufttrupper användes i större skala var vid en rysk manöver i Kievområdet 1935. Under Andra världskr. användes lufttrupper i stor omfattning, bl. a. av tyskarna i maj 1941 vid erövringen av Kreta, av de allierade vid invasionen i Normandie juni 1944 o. vid Arnhem (Holland) okt. s. å. samt av amerikanerna under kriget i Stilla havet.

Lufttuyjk kan avse trycket av en i en behållare instängd, ev. komprimerad el. förtnad luftmängd, av en i rör strömmande luftmängd (jfr Tryck, dynamiskt o. statiskt) el. av atmosfärens luft, barometerståndet. Detta är vid havsytan normalt 760 mm Hg (jfr Atmosfär o. Barometer) o. blir mindre på högre höjd, vilket utnyttjas för höjdbestämmingar. Lägsta vid havsytan uppmätta barometerstånd är 685 o. högsta 808,7 mm Hg.

Luftvägarna i andningsapparaten äro dels de övre: näshålorna, svalget o. struphuvudet, dels de nedre: luftstrupen o. bronkerna med sina finaste förgreningar i lungan.

Luftvärdighetsbevis för luftfarkoster utfärdas i Sverige av Luftfartsstyrelsen.

Luftvärn, aktiva, militära åtgärder till avvärdande av luftanfall.

Luftvärnsartilleriet tillkom enligt 1936 års försvarsordning såsom självständiga artilleriförband. Jämlikt 1942 års försvarsbeslut är luftvärnet i fredstid organiserat på tre luftvärnsregementen: Karlsborgs luftvärnsreg. (Lv 1), Karlsborg, Östgöta luftvärnsreg. (Lv 2), Linköping, Sthlms luftvärnsreg. (Lv 3), Sthlm, samt fyra luftvärnskårer: Skånska luftvärnskåren (Lv 4), Malmö, Sundsvalls luftvärnskår (Lv 5), Sundsvall, Göteborgs luftvärnskår (Lv 6), Göteborg, Luleå luftvärnskår (Lv 7), Luleå, samt Sthlms luftvärnsreg:tes batteri på Gotland (Lv 3 G), Visby.

Luftäktas säges en färg vara, som inte menligt påverkas av luften el. av i luften stundom förekommande föroreningar (svavelväte).

Luga, flod i n.v. Ryssland, utfaller i Finska viken. 315 km. Kring L. utkämpades under Andra världskr. hårda strider.

Luga'no, stad i s. Schweiz, kant. Ticino, vid Luganosiön, 17,000 inv. (1941). Utomordentligt vackert läge med mildt klimat. Turist- o. luftkurort.

Luga'no'sjön, ital. Lago di Lugano el. Lago Ceresio, naturköns sjö på gränsen mellan Schweiz o. Italien. 50 kvkm. Avrinner genom fl. Tresa till Lago Maggiore.

Lugansk', till 1935 namn på Vorosjilovgrad. Luggude domsaga, Malmö. 1., utgör ett tingslag o. omfattar Luggude härad med Höganäs stad. Tingsställe i Hälsingborg. 43,536 inv. (1947). Domarens adr.: Hälsingborg.

Lu<-2ude härad, vialm-Mi 1. omfattar 25 kommuner: Brunby (med Mölle o. Arilds municipalsamhället), Väsbj, Viken (med Vikens municipalsamhället), Jonstorp, Farhult, Vålinge, Kattarp, Fleninge, Allerum, Kropp, Mörarp, Bjuvs köping, Norra Vram, Södra Vram, Risekatslösa, Hasslunda, Frillestad, Välluv, Bärslöv, Ekeby, Kågeröd, Halmstad, Ottarp, Fjärestad o. Kvistofta. 36,726 inv. (1947)—Luggude doms.

Luggude norra kontrakt, Lunds stift, Malmö. 1., omfattar 14 församlingar. Kontraktsprostens adr.: Höganäs.

Luggude södra kontrakt, Lunds stift, Kristianstads o. Malmö. 1., omfattar 15 församlingar. Kontraktsprostens adr.: Hälsingborg.

Lugné-Poë [l'nyje-'pä'], Aurélien (1869—1940), fransk skådespelare o. teaterledare, grundare av Théâtre de l'Œuvre (Paris), där han uppförde verk bl. a. av Ibsen o. Strindberg. Turnéer i Europa (Sverige 1899, 1907, 1925). L. skrev uppmärksammade teaterkrönikor o. utgav från 1931 sina teaterminnen (4 bd).

Lugnäs, kommun i n. Västergötland, Skarab. l.; Kinne landsf.distr., Kinnefjärdings, Kinne o. Källands doms. 859 inv. (1947).

Lugo Po'gaj. 1. Provins i n.v. Spanien, vid Atlanten. 9,881 kvkm, SVJ,000 inv. (1946). — 2. Huvudstad i L. t. vid fl. Miào. 51,000 inv. (1946). Katedral från roo-t. Textilfabr. o. garverier. — Ruiner av fornom. murar (nu promenader).

Lugu'ber (av lat.), sorglig, dystert.

Luigi [loi'dzi], Amedeo (1873—1933), hertig av Abruzzema, konung Viktor Emanuel III:s kusin, deltog i kriget i Tripolis 1911—12 o. var 1914—17 ital. flottans överbefälh. L. framträngde IQOO med en nordpolsexpedition till 86° 34' n. br. Efter Första världskr. utarbetade L. en kolonisationsplan för Ital. Somaliland.

Luini [loi'ui] Bernardino U480—«5—1532), ital. målare, verksam i Milano, lärjunge till Lionardo da Vinci. Fresker o. staffimålningar med bibliska motiv.

Lui's de Granada, Fray (1504—88), spansk författare, skrev populära uppbyggelse,

skrifter, som ännu läsas i Spanien (*Guia de pecadores*, 1570).

Liutbrand, dets. som Liutbrand.
Luitpold [lo'itpält] (1821—1912), *prins av Bayern*, son av konung Ludvig I, övertog 1886 regeringen för den vansinnige Ludvig II o. behöll den under den likaledes sinnessjuka Otto I.
Litkanien, dets. som Lucania.

Litkaris, Kyriillos (1572—1638), grek. kyrkofurste, patriark i Konstantinopel 1620. L., som ivrade för en reformation av grek.-ortodoxa kyrkan i kalvinsk riktning, blev på jesuiters anstiftan anklagad för politiska stämplingar o. avrättad. L. stod i förbindelse med Gustav II Adolf.

Lukas, enl. traditionen (från omkr. 150 e.Kr.) författaren av Lukasevangeliets o. Apostlagärningarna i NT. L. var läkare, Paulus' medarbetare, av honom kallad »den älskade brodern» (Kol. 4: 14).

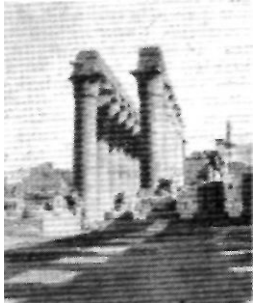
Lukasgille, en särsk. i Nederländerna vanl. benämning på målarskrän (efter evangelisten Lukas, målarnas skyddshelgon).

Lukia nos, f. omkr. 120 e.Kr., atenssk författare, som i skarpt satiriska skrifter gisslade tidens lyten, bl. a. *Sanna historier*, en mästerlig parodi på tidens fantastiska reseromaner.

Lukrati'v (av lat.), vinstgivande, inbringande.

Luksor, stad i s. Egypten, vid Nilen, jämte

Karnak belägen på det forna Tebes område. Omkr. 20,000 inv. Ruiner efter ett stortartat tempel från 16:e—14:e årh. f.Kr. med kolonnader (Horemhebs pelargång, se bild), statyer o. obelisker. Stor turisttrafik. — I närh. upptäcktes nov. 1922 Tut-anch-Amo'n8 grav från 14:e årh. f.Kr.

Luktnerver, ett antal fina nerver, som gömsatta silbensplattan o. förbinda luktsinnets sinnessceller i näshålans översta del med hjärnans främre del.

Luktorgan, det organ, i vilket de celler äro belägna, som ha förmågan att upptaga luktintrycket o. omsätta det i en nervretning. Hos människan omfattar det egentliga luktorganet endast en del av slemhinnan överst i näshålorna.

Luktsalt, ammoniumkarbonat el. hjorthornsalt. Verkar genom sin lukt upplivande vid t. ex. svimning.

Luktviol, art av örtsläktet *Viola*.

Luktärt, art av örtsläktet *Lathyrus*.

Lukuga, flod i Afrika, avlopp för Tanganyikasjön till Kongofloden.

LukulTisk, yppig, överflödigt (särsk. om måltid), efter romaren Lucullus, känd för sitt yppiga levnads sätt.

Lule Burgas, stad i ö. Grekland (Trakien), nära fl. Ergene. Bekant för bulg. seger där över turkarna 2°.,—2°., 1Q12.

Luleå, stad i Norrbottens l., vid Lule älvs utlopp i Bottniska viken. 17,800 inv. (1947). Säte för landshövding o. biskop. Högre allm. läroverk, kommunal flickskola, folkskoleseminarium, tekniskt läroverk. Museum (1936), rundradiostation (1937). Epidemisjukhus, läns-lasarett o. krematorium. Fångvårdsanstalt. Förläggningort för Luleå luftvärnskår (Lv 7). God hamn. Utförelse av järnmalm, tackjärn, trävaror. Järnverk, träsliperi, mck. verkstad, järnvägsre-

parationsverkstad, sågverk. Anlades 1621 högre upp vid älven, vid nuv. Gammelstad, o. flyttades 1649 till sin nuv. plats. 1716 skövlades staden av ryssarna. Stadsvapen, se bild. Namnet [*Lula* 1316] innehåller gen. av ett lapskt änamn *Lula*, som ansetts betyda »östervätnet», o. ordet *å*.

Luleå domsaga omfattar Luleå tingslag med tingsställen i Boden o. Gammelstad samt Jokkmokks tingslag med tingsställe i Jokkmokk. Domarens adress: Boden.

Luleå luftvärnskår (Lv 7), *Luleå*, uppsatt enligt 1942 års försvarsbeslut.

Luleå stift, 1904 utbrutet ur Härnösands stift, omfattar Västerb. o. Norrb. l. 7 kontrakt, 56 pastorat. 64 församlingar. 458,690 inv. (1947).

Luleå tingslag¹, Norrb. l., omfattar Nederluleå, Överluleå o. Edefors kommuner samt Bodens stad. 35,818 inv. (1947). Luleå domsaga.

Lule älv, en av Norrlands största älvar, bildas av Stora L., som uppripar n. på sidan av Sulitelma o. genomflyter Stora Lulevatten, o. Lilla L- i som kommer från Sulitelmas ö. sida. Efter källflodernas förening flyter L. genom Norrbotten till Bottniska viken. 310 km. Många forsar o. fall: Stora Sjöfallet, Porjusfallet, Harsprånget, Porsiforsen m. fl.

de Lully [d^o lyli¹], Jean Baptiste (1633—87), fransk operakompositör, hovkapellmästare i Paris. L., som särsk. värdade sig om texten, deklamationen o. sångarnas framställningskonst, skrev 19 operor (*Alceste*, *Arye*), vilka under nära ett århundrade tjänade som mönster för de franska operakompositörerna.

Lulofs [lo¹], Madeion, f. 1899, höll. författarinna. Romaner från Nederl. Indien, vederhäftiga o. underhållande skildringar av de inföddas o. de vitas liv. Bl. arb. *Rubber* (1931; Gummi, 1933), *Koelie* (1932; Kuli, 1933), *De andere wereld* (1934; Den andra världen, s. å.) o. *De hongertochl* (1936; Hungerparullen, s. å.).

Lural. Lu m b. enl. Västgötalagens lagmanslängd landskapets förste lagman, skall ha avfattat en stor del av västgötarnas gamla lagar.

Lumba'go, lat., dets. som ryggsrott.

Lumba'Ā (av lat. *lumbus*, land), till ländregionen (*Re'gio lumba'lis*) hörande. — Lu mb a l p u n k t i o n, operation, varvid man genom att införa en kanyl (punktionsnål) i det rum, som närmast omger ryggmargen, uttager ett prov av den där befintliga s. k. lumbalvätskan. Användes vid fullständig undersökning av organiska nervsjukdomar.

Lumberjacka (eng. *lumber*, timmer), ursprungl. jacka av grovt tyg, använd av amerik. timmerhuggare, nu vanligen beteckning för tjock sportjacka med midje- o. halsparti i åtsittande resårstickning.

Lum'bye [lymjär], Hans Christian (1810—74), dansk tonsättare, populär danskompositör, orkesterdirigent i Köpenhamns Tivoli, där han efterträddes av sönern Karl L. (1841—1911 o. Georg L. (1843—1922).

Lu'men, förk. *lm*, lat., ljus. Fys. Enhet för ljusflöde; är lika med ljusflödet genom t kv m yta på en sfär med l m radie, i vars medelpunkt befinner sig en ljuskälla, som i alla riktningar har ljusstyrkan l nyljus (tidigare normalljus). Jfr Dekalumen.

Lumiére [lymjär]. Auguste, f. 1862, o. brodern Louis (1864—1948), franska fotokemister o. industrimän, kända genom grund-

läggande arbeten på färgfotografrens o. kinematografrens områden. Jfr Autokromförfarande.

Luraina I, fenyletylbarbitursyra, ett sömnmedel o. medel mot fallandesjuka. Användes även i låga doser som allmänt lugnande medel.

Luminescens [-sjäns'] (av lat. *lumen*, ljus), ljustrålning, som ej beror på hög temperatur hos det lysande ämnet (jfr Temperaturstrålning) utan framkallas av bestrålning (fluorescens o. fosforescens, se dessa ord), elektriska urladdningar i förtunnade gaser (elektroluminescens), mekanisk bearbetning, t. ex. krossning el. gnidning av socker o. en del andra ämnen (triboluminescens), svag uppvärmning av vissa ämnen, t. ex. diamanter (termoluminescens) el. vissa kemiska reaktioner (kemiluminescens). I sistnämnda fall gäller det i regel en långsam syrsättning (oxidation), varvid temperaturen ej nämnvärt stegras, t. ex. färglös fosfors lysande i luft. Samma orsak har äv. ljusutvecklingen hos levande organismer (bioluminescens): ett grönt el. blåaktigt ljus hos vissa svampar, bakterier, många i havet levande djur (maneter, vissa fiskar, flagellater o. små kräftdjur; jfr Mareld) samt hos en del insekter, t. ex. lysmaskar. Hos de flercelliga djuren förekomma särskilda lysorgan. Ljuset uppkommer vid oxidation av ett särskilt av organismen bildat ämne, *luciferin*.

Luminofer [-fär], dets. som lysämne.

Lumino's (av lat. *lumen*, ljus), ljus, klar; utmärkt, glänsande (ofta i ironisk betydelse).

Lummelunda, kommun på n. Gotland, Gotl. l. (past.adr. Stenkyrka); Slite landsf.distr., Gotlands doms. 296 inv. (1947).

Lummer, arter av ormbunskläktet *Lycopodium*.

Lummer [lomm'-], Otto (1860—1925), tysk fysiker, prof. i Berlin 1894, i Breslau 1904. Utförde bl. a. viktiga undersökningar rörande temperaturstrålning.

Lummerväxter, familjen *Lycopodiaceae* av kärllkryptogamerna.

Lumpning, anslagsnande från timmer av delar, som t. ex. angräpits av röta.

Lu na, i rom. myt. månens gudinna. — Lu na'r, hörande till månen.

Lunaria, örtsläkte (fam. *Cruciferae*), 2 arter, högvuxna, bredbladiga med stora, plattade skidor. *L. rediviva*, mänviol, har ljusröda, väl-luktande blommor; sällsynt lundväxt i sydligaste Sverige. *L. biennis* är en violettblommig trädgårdsväxt. De torra fruktställningarna med de uppsprungna skidornas kvarstående, Brett ovala, vita, sidenglänande mellanväggar »Judas' silverpenningar» användas till buketter.

Luna'rium (av lat. *luna*, måne), apparat, som åskådliggör månens olika ställningar i förhållande till jorden o. solen.

Lunation (av lat. *luna*, måne), den period, under vilken serien av månens växlande faser genomlöpes, dvs. tiden mellan två på varandra följande nymånar, omkr. 29V2 dygn (synodisk månad).

Lunatjar'skij, Anatolij Vasiljev i t j (1875—933) rysk bolsjevikisk politiker, folkkommissarie för undervisningsärenden 1917—29. Minister i Spanien 1933. Litteraturkritiska o. ateistiska arbeten samt dramer.

Lunch [lunsj] (av eng.), egentl. brödstycke; andra frukost, måltid mellan frukost o. middag.

Lund, stifts- o. universitetsstad i s.v. Skåne, 10 km från Öresund. 31,836 inv. (1947), varav i Domkyrkofärs. 29,195 o. St Peters klosters förs. 2,641. Universitet sedan 1668, se nedan. Märklig romansk domkyrka, se nedan. Högre allni, läroverk (Lunds katedralskola, Nordens äldsta, från 1000-t.), privat

elementarskola, kommunal flickskola, samrealskola, folkskoleseminarium, socialinstitut, dövsstums- o. blindskola. Länslasarett o. epidemisjukhus. Hist. museum, förenat med universitetet, museum för dekorativ konst, kulturhist. friluftsmuseum. Ullspinnierier, ylleväverier, mek. verkstäder, boktryckerier, bryggeri, metall-, handsk- o. kartongfabriker m. m. — Hist. L:s äldsta stadsbebyggelse förskriver sig från omkr. år 1000. 1060 blev I., säte för den ene av Skånes biskopar (den andre i Dalby), vilken snart lade hela landskapet under sig o. omkr. 1100 blev ärkebiskop över hela Norden. Sedan ärkebiskopssäten upprättats i Norge 1154 o. Sverige (Uppsala) 1164, förlorade L. en del av sin betydelse men blev under hela medeltiden den andliga kulturens medelpunkt i Norden. Staden räknade vid denna tid 23 kyrkor o. 7 kloster. Genom reformationen gick L:s makt tillbaka, ärkebiskopssätet indrogs, större delen av kyrkorna nedrevs o. materialet förslades till Malmö o. Köpenhamn. Klostren stängdes. Svenskt 1658. — Genom slaget vid Lund '712 1676 besegrade en svensk här under Karl XI o. Hcmlfelt en dansk armé. Varigenom de skånska landskapen bevarades åt Sverige. — Namnet L., som tidigast uppträder i slutet av 1000-t., betyder tröl. 'offerlund'. Stadsvapen, se bild å föreg. spalt. — Domkyrkan, Sveriges märkligaste romanska kyrka, är uppförd av sandsten som 3-skeppig basilika med krypta under kor o. tvärskepp. Under ledning av den i tal. arkitekten Donatus byggdes bl. a. den rymliga kryptan (invigd 1123) samt absidfasaden med dess vackra kolonettgalleri. Övre kyrkans högaltare invigdes 1145. Dubbeltorn i v. tillbyggdes under slutet av 1000-t. — Arkitekturen har släktskap med de stora Rhenkatedralerna, särsk. i Speyer o. Mainz, medan den skulpturala utsmykningen visar även lombardiskt inflytande. — Kyrkan restaurerades grundligt under början av 1500-t. (Adam van Duren) o. 1833—86 (K. G. Brunius o. H. Zettervall). Den senare nyuppförde tornen. Bl. kyrkans inventarier märkas korstolar från i300-t:s slut, predikstol av J. Ganssog o. konstur. Mosaikfösterationer av J. Skovgaard. Målade glasönder av E. Vigeland. — Invid absiden upptäcktes 1941 rester av Knut den heliges kyrka från 1080-t. Monografier ang. kyrkan av O. Rydbeck (1920)

O. E. Wrangel (1923). — Universitetet el. Karolinska universitetet grundades 1668; delat i fyra fakulteter med 76 professorer o. 2,821 studenter (v.t. 1948), varav 735 kvinnliga. Nuv. universitetshuset från 1882, uppfört av H. Zettervall. (Se bilder å nästa sida.)

Lund, Fredrik Kristian (1826—1901) dansk målare; historiska bilder, i tal. landskap o. genretavlor.

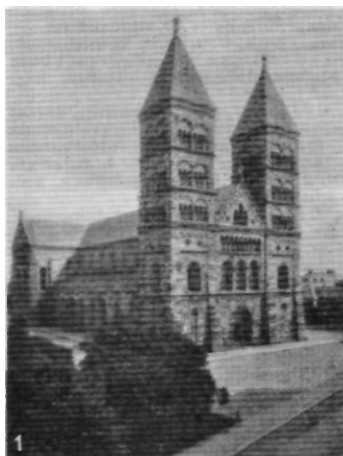
Lund, Henrik (1879—1935), norsk målare av impressionistisk läggning; porträtt (*Håns Jaeger*, *Michelsen* m. fl.) o. genremålningar. Av etsningar o. litografier av kända norrmän.

Lunda, 1. Kommun i mell. Uppland, Sthms l. (past.adr. Skepptuna); Vallentuna landsf.distr., Sthms l:s v. doms. 436 inv. (1947). — 2. Kommun i v. Södermanland, Södermani. l. (past.adr. Jönåker); Jönåkers landsf.distr., Nyköpings doms. 1,409 inv. (1947).

Lundagård, urspr. namn på ärkebiskopsborgen i Lund, num. park i Lund mellan domkyrkan o. universitetet.

Lundariket el. Muata Jamvos rike, förr mäktigt negerrike i s. Kongobäckenet, 1894 delat mellan Angola o. Belg. Kongo. Styrdes av två jämställda härskare, en manlig, Muata Jamvo, o. en kvinnlig, Lukokescha. Inv. bantu-negrer: Lunda el. kalunda.

Lundberg, Gustaf (1695—1786), pastellmålare, elev till Rigaud o. Largillière samt

Lund.

1. Domkyrkan med parken Lundagård i förgrunden
2. Universitetet
3. Parti från Kulturhistoriska museet
4. S:t Peters klosterkyrka

senare till Rosalba Carriera. Under 40 år var L. den i Sverige dominerande porträttören. I., blev hovmålare o. (1773) Konstakademiens direktör.

Lundberg, Theodor (1852—1926), skulptör, prof. vid Konsthögsk. 1908, dess direktör 1911—20. Bl. arb. *Vågen och stranden* (Kgl. slotet; se bild), *Olaus Petri staty* (utanför Storkyrkan, Sthlm), *Gunnar Wennerbergs staty* (Uppsala).

Lundberg, Sven E. (1889—1947), bergsingenför, industriman, verkst. dir. för AB. Elektrisk Malmletning i Sthlm 1923—28, i Reymersholms gamla Industri AB. i Hälsingborg från 1931 o. i AB. Förenade Superfosfatfabrikerna där från 1935. Led. av AK 1937—44.

Lundberg, Erik, f. *1895, konsthistoriker, arkitekt, antikvarie vid Riksantikvarieämbetet 1938, prof. vid Konstakad. sed. 1946. Han har utfört restaureringar o. varit arkitekt för Skansen. Ett flertal uppslagsrika arbeten, ss. *Herremannens bostad* (1935), *Byggnadskonsten i Sverige under medeltiden* (1940), *Svensk bostad* (1942), *Arkitekturens formspråk I* (1944).

Lundberg, Gunnar W., f. */1893, konsthistoriker, 1934 grundare av o. direktör för Tessininstitutet i Paris.

Lundberg, B o. f. */1907, flygdirektör av 2. gr., chefskonstruktör 1941—43 för jaktflygplanet J 22. 1946 avd.chef vid Flygtekniska försöksanstalten.

Lundblad, Nils (1888—1947), jurist o. affärsman, v. verkst. dir. vid Sv. Sockerfabriks AB. 1939, dess verkst. dir. från 1942.

Lundbohm, Hjalmar (1855—1926), geolog o. industriman, grundläggare o. ordnare av malmbrytningen i Kiruna, 1898—1920 disponent för Luossavaara-Kiirunavaara AB., dessutom bekant för sitt tidigare framgångsrika arbete för utvecklandet av Sveriges stenindustri, för sitt kraftiga befrämjande av Lapplands vetenskapliga utforskande samt för sitt arbete för lapparnas väl (»Lapplands okronöte konung»).

Lundborg, Herman (1868—1943), läkare o. rasbiolog, pionjär för den rasbiologiska forskn. i Sverige, prof. o. chef för Statens institut för rasbiologi i Uppsala 1922—35.

Lundbye [-by], Johan Thomas (1818—48), dansk målare o. tecknare. Återgav

realistiskt men poetiskt själländska landskap, ofta med djurstaffage. Utmärkta teckningar till Kaalunds fabler.

Lundby församling, i. Församling i Göteborg. 3a. 186 inv. (1947). — 2. Församling i Västerås. 2.167 inv. (1947).

Lundberg, Christian (1842—i9rr), industriman, konservativ politiker. L. nedlade ett framgångsrikt arbete för den norrl. järnhanterings utveckling. Som statsminister aug.—okt. 1905 genomförde L. med kraft o. skicklighet i spetsen för en koalitionsministär unionsupplösningskrisens avveckling.

1. Lundegård, Justus Evald (r860—1924), målare från Skåne, vars natur o. stämning han huvudsakl. avbildade. Bl. arb. *Hän mot kvällningen* (Göteborgs mus.), *Sommarfrukt* (Nat.mus.).

2. Lundegård, Axel (r86r—1930), broder till J. E. L., författare. Började som anhängare av r880-talsriktningen; samarbetade med Victoria Benedictsson, till vars biograf han lämnade bidrag i *Victoria Benedictsson* (1890) o. romanen *Elsa Finne* (1902). Utgav senare historiska romaner (*Siruensee*, 1898—1900, *Drottning Margareta*, 1905, m. fl.). En uppl. av L.S. *Skrifter* utkom 1932.

Lundegårdh, Henrik, f. **/10 r888, växtfysiolog. 1926 prof. vid Centralanst. för försöksväsendet på jordbruksområdet o. 1935 vid Lantbruks högskolan. Utg. arb. särsk. över kvantitativ spektralanalys o. de högre växternas cytologi o. fysiologi. Jfr Trippelanalys.

Lundekravallerna, sammanstötning ^{14/s} 1931 vid Lunde i Adalen vid nedre Ängermanälven mellan ett arbetardemonstrationståg o. militär, som ditkommanderats för att skydda i L. förlagda strejkbrytare, varvid 5 personer dödades. Lundekravallerna el. Adalskonflikten, som händelserna också benämndes, föranledde upprörda debatter i riksdagen. Kampanjen i den socialdemokrat, o. kommunist, pressen ledde till flera tryckfrihetsåtal med föllande domar, o. landshövdingen samt landsfogden på platsen åtalades för ämbetsfel o. förflyttades. En följd av Lundekravallerna blev 1932 års riksdags beslut att upprätta en särskild statspolis att med undvikande av militär användas bl. a. vid oroligheter.

Lundeli, Johan August (1851—r940), språkforskare, prof. i slav. språk i Uppsala 1891—1916. L. verkade äv. energiskt för svensk folklivs- o. folkmålsforskning o. utbyggde det av C. J. Sundevall uppgjorda fonetiska alfabetet till det s. k. landsmålsalfabetet.

Lundequist-Dahlström, Gerda, f. ⁴/₁₀ 187r, skådespelerska, har från 1889 uppträtt på skilda scener i Sthlm o. Göteborg, särsk. i tragiska hjälttinneroller. Äv. känd som recitatris. 1924 chef för Hälsingborgs stadsteater, r93r lärarinna vid Operaskolan.

Lundgren, Egron (1815—75), målare o. författare. Tillbragte stor del av sitt liv på resor o. var lång tid bosatt i London, där han vann stor berömmelse för sina porträtt o. folklivsbilder i akvarell. L. är äv. känd som förf. av ypperliga reseskildringar. Bl. skrifter: *En målåres anteckningar, Italien* o. *Spanien* (I—III, 1871—73). Monografi av K. Asplund (I—II, 1914—15).

Lundgren, Wilhelm R. (1856—19x4), skeppsredare, grundare av o. verkst. direktör i AB. Transatlantic. L. som verksamt bidrog till att öka den svenska sjöfartens omfattning o. utveckling, tog äv. initiativet till bildande av AB. Svenska Amerika Linien. Led. av AK 19x0—ri.

Lundgren, Karl Hjalmar (1867—1934), tidningsman, utgav bl. a. en rad politiska kåserier, i vilka han låter den fingerade folkskollä-

råren o. riksdagsmannen Johannes Bengtzén meddela sina erfarenheter ur riksdagslivet.

Lundgren, Tyra, f. ⁹/₁₀ 1897, konstnärinna, verksam på keramikens o. glasetens område i både Sverige, Finland, Frankrike o. Italien. Utg. *Lera och eld* (1946).

Lundh, Erik, f. ⁸/₁₀ 1895, jägmästare, docent vid Skogshögskolan 1927—40, förläkningsman 1938—40, ordf. i Statens bränslekommission 1940—46, landshövding i Kronob. l. 1944—46, verkst. dir. i Skand. banken, Göteborg, sed. 1946.

Lundin, Claes (1825—r908), tidningsman, skriftställare. Utgav minnen o. reseskildringar samt tills. m. Aug. Strindberg *Gamla Stockholm* (1880—82).

Lundkvist, Artur, f. ³/₁₀ rgoö, författare, litteraturrecensent i Stockh.-Tidn. sed. 1943. L. representerar primitivismen, freudianismen o. under senare år surrealismen, främst i sin ofta suggestiva, djärvt experimentella lyrik (dikt-saml. *Glöd*, 1928, *Nattens broar*, 1936, *Sirensång*, 1937 > *Korsväg*, 1942, *Dikter mellan djur och gud*, 1944, *Skinn över sten*, 1947, m. fl.). Romanen *Floderna flyter mot havet* (1934). *Diktare och avslöjare i Amerikas moderna litteratur* (X942), en modern amerikansk litteraturhistoria. Rese-Skildr.

Lundmark, Knut, f. i *_e 1889, astronom, prof. i Lund iQ2o. Bl. arb. *Från kaos Ull kosmos* (1934) o. *Nya himlar* (1943).

Lundquist, Ryno, f. **/6 r8gr, civilingenjör, rektor vid Tekn. elementarskolan i Norrköping 1926, undervisningsråd 1938, överdir. o. chef för Överstyrelsen för yrkesutbildning sed. 1943.

Lundquist, Birger, f. ⁹/₁₀ 1910, konstnär, grafiker, tecknare i Dag. Nyk. sed. 1929. Bok-illustratör.

Lundqvist, Carl Fredrik (1841—1920), operasångare (tenorbariton), 1869—1904 anställd vid Kungl. teatern; särsk. populär som konsertsångare (»Lunkan»).

Lundqvist, Ernst (1851—X938), författare. Skådespel, noveller o. översättningar.

Lundqvist, John, f. 210 ¹⁸/₁₀*2, skulptör; religiösa kompositioner av starkt uttrycksfull verkan, bl. vilka särsk. märks en *uppsändelse-*

grupp på Skogskyrkogården i Sthlm (uppställd 1941, detalj, se bild). Bl. andra arb. *Lagafontänen*, Laholm (r933), *Vendelmonumentet* (1936) o. *Junabäcksmomentet*, Jönköping (1946).

Lundsbergs skola, privat läroverk i Lungsunds kommun, Värm. l., grundat 1896 av grosshandlare William Olsson. Efter eng. mönster äro eleverna helinackorderade vid läroverket, bestämd tid är anslagen till sport o.

kroppsbete, f.ö. motsvarar skolan statens högre allmänna läroverk.

Lundsbrunn, municipsamhälle i n. Västergotland, delat på Ledsjö, Skälvums o. Ova kommuner. 463 inv. (1947). Hälsobrunn, under hednatiden offerkälla.

Lunds Dagblad, Skånes äldsta tidning, grundad 1775 som Lunds Veckoblad. Daglig sed. 1897. Organ för Folkpartiet.

Lunds stift bildades 1060 genom utbrytning ur Roskilde stift o. omfattade då nuv. Skåne o. Halland. Uppgt sederm. Dalby stift. Från 1103 till reformationen var biskopen i Lund ärkebiskop. Efter freden i Roskilde 1658 fick stiftet sin nuv. omfattning: Skåne o. Blekinge. 25 kontrakt, 219 pastorat (Karlskrona amiralitetsförs. inräknad), 439 församlingar, 951,643 inv. (1946).

Lundstedt, Bernhard (1846—1914), bibliotekarie i Kungl. bibli. 1900; utgav bl. a. *Sveriges periodiska litteratur* (3 dir, 1895—1902).

Lundstedt, Vilhelm, f. "/., 1882, jurist, prof. i civilrätt o. romersk rätt i Uppsala 1914—47. Har på grundval av A. Hågerströms rättsfilosofi skarpt angripit den härskande rättsvetenskapen. Socialdem. led. av AK 1929—48.

Lundström, Johan Edvard (1815—88), industriidkare, grundade 1845 Jönköpings tändsticksfabrik; uppfinnare av de fosforfria »säkerhetständstickorna».

Lundström, Johan Filip (1838—1910), tidningsman. Agare av Figaro 1888—1903, vari han under sign. Jörgen skrev till sin död. Hans originella, på sin tid mycket uppskattade kåserier finnas delvis samlade i bokform.

Lundström, Axel Nikolaus (1847—'95), botanist, 1897 prof. i Uppsala. Arb. i skogsbiologiska o. allm. växtbiologiska frågor.

Lundström, Herman (1858—i9'7), kyrkohistoriker, prof. i Uppsala 1898, domprost 1909. Huvudsakl. kritiska källforskningar inom sv. kyrkohistoria. Grundat Kyrkohist. föreningen o. dess årskrift (1900).

Lundström, Vilhelm (1869—1940), språkforskare, 1901—06 huvudred. för Göteborgs Aftonblad, prof. i klassiska språk i Göteborg 1907—36. Redigerade tidskriften *Eranos* från 1896. Grundare av o. ivrigt verksam i Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Led. av AK 1912—14 (höger).

Lundström, Vilhelm, f. 1893, dansk målare, starkt påverkad av Cézanne o. kubismen. Mosaiker i Frederiksbergs simhall (1935—38).

Lundvik, Vilhelm, f. 28/8 1883, jurist o. ämbetsman, handelsminister 1928—30, verkst. dir. i Sveriges industriförbund 1926—40, landshövd. i Älvsb. l. sed. 1941.

Lunenburger, stad i prov. Nova Scotia, Canada. Fiskehamn.

Lunéville [lynevill'], stad i n.ö. Frankrike (Lothringen), dep. Meurthe-et-Moselle, vid fl. Meurthe. 24,000 inv. (1936). Bekant för freden där 1801 mellan Frankrike o. Tyska riket.

Lungblåsor, de mikroskopiska, blåsformade bildningar i lungvävnaden, vari gasutbytet mellan blod o. luft äger rum. Lungblåsorna stå genom luftvägarna i förbindelse med ytterluften.

Lungblödning, genom skada på blodkärl uppkommen blödning i lungan, ofta med upphostning av blod. Symtom bl. a. vid tuberkulos.

Lungbrand el. l u n g a n g r ä n, en brandig process i lunga, som leder till ett sönderfallande av själva lungvävnaden.

Lung'e, Vincents, d. 1536, dansk politiker o. lärd, från 1523 en av Norges ledande män; en av Daljunkarens gynnare.

Lunge [long'e], Georg (1839—1923), tysk kemist, en av Tysklands mest framstående

tekniska kemister, arbetade särsk. inom stenkols-, tjär- o. sockerindustrierna.

Lungfiskar, *Dipneusta*, redan "i devontien uppträdande, nu i utdöende stadd ordning bland fiskarna, som jämte vanliga gälar har simblåsan utbildad till andning av fri luft. Endast 3 kvarlevande släkten från Australien, Sydamerika samt Afrika. Amerikas o. Afrikas former ligga under torrtiden nedgrävda i slammet, då lungandning försiggår.

Lunghi [long'gi], Martino, d. ä., ital. arkitekt, verksam under isoo-t:s senare hälft. Bygde bl. a. *Palazzo Borghese* i Rom.

Lunginflammation, lat. *Pneumoni'a*, en vanl. akut inflammation i lungvävnaden. Två former: 1) Akut lobär lunginflammation, utmärkes av ett mycket häftigt insjuknande med våldsamt frossbrytning o. stark temperaturstegring. Febern brukar ligga omkr. 39°—40° under 7—10 dygn, varefter den snabbt faller. Upphostningen rostbrunt färgad. Inflammationen omfattar minst en hel lunglob. 2) Hårdformig lunginflammation är en mera släpande form av sjukdomen, som ofta föregås av en luftröskatarr. Drabbar vanl. sängliggande o. gamla patienter. Båda formerna behandlas numera med sulfonamidpreparat.

Lungkatarr el. bronchi'tis, en katarr, särsk. i de finare luftrören. Jfr Luftröskatarr.

Lungkretsloppet, blodkärnen från hjärtat (höger kammare) till, genom o. från lungorna tillbaka till hjärtat (vänster förmak).

Lunglav, *Stic'ta pulmona'ria*, en storvuxen lav med bladlik bål, delad i centimeterbredda, djupt inskurna, på översidan nättlikt gropiga flikar; växer mest på gamla trädstammar (ex. sälg). Har i folkmedicinen använts som medel mot lungsjukdomar.

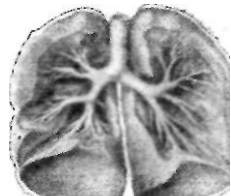
Lungmagnerven, lat. *Nervus va'gus*, en av hjärnnerverna, från vilken nerver utgå till andnings- o. matsmältningsapparaten samt hjärtat.

Lung-men, bergsklyfta i prov. Honan, n. Kina, med i kalkstensväggarna inhuggna märkliga buddhistiska klipptempel o. klippskulpturer, de äldsta från 500-t. (Se bild.)

Lungor, organ för andning av fri luft. Hos ryggradsdjuret bildade som pariga utbuktningar från tarmel-, stående i förbindelse med munnen genom luftstrupe o. bronker. I sin ursprungliga byggnad (hos grodor, ödlor) enkla säckar med talrika blodkärl i väggarna, hos högre former utfyllda av rör o. blåsor, varigenom den syreupptagande ytan ofantligt förstoras. Hos lungfiskarna tjänstgör simblåsan som

lunga o. hos lungsnäckorna mantelhålan. Människans lungor utgöra ett parigt organ, inneslutet i lungsäckarna o. genom djupa inskärningar delat i lobar, två i vänstra lungan, tre i högra. Det ställe, där bronker o. kärl ingå, kallas lungroten. I lungorna grenas sig bronkerna trädformigt o. mynna med sina yttersta grenar i lungblåsorna. Lungornas nerv

Lungor, organ för andning av fri luft. Hos ryggradsdjuret bildade som pariga utbuktningar från tarmel-, stående i förbindelse med munnen genom luftstrupe o. bronker. I sin ursprungliga byggnad (hos grodor, ödlor) enkla säckar med talrika blodkärl i väggarna, hos högre former utfyllda av rör o. blåsor, varigenom den syreupptagande ytan ofantligt förstoras. Hos lungfiskarna tjänstgör simblåsan som

utgå från lungmagnerven. Människans lungor sätta framifrån, se bild 4 föreg. sida.

Lungpulsådern, det blodkarl, som för det kolsyrehaltiga venösa blodet från den högra hjärtkamraren till lungorna, där det syrsattes.

Lungrot, det ställe på lungan, där luftrör o. blodkärl gå in i resp. ut ur lungan.

Lungsnäckor, *Pulmonaria*, ordning sötvattens- o. landsnäckor, som sakna gåfår men i dessas ställe ha ett slags lunga, utbildad i form av en veckad, med blodkärl väl försedd, instjälp del av mantelhålan.

Lungshot, äldre benämning på lungtuberkulos. Lungsund, kommun i s.ö. Värmland, Värml. l. (past.adr. Nässundet); Storfors landsf.distr., Östersysslens doms. 1,593 i^{av}. U947-)

Lungsjäck, grek. *Pleura*, den endotelbeklädda hinna, som dels täcker lungornas yta, dels utkläder brösthålans vägg.

Lungsjäcksinflammation, lat. *Pleuritis*, en sjukdomsbild av olika orsak (vanl. tuberkulos), vars viktigaste symptom är uppträdandet av vätskeutgjutning i lungsjäcken. Sjukdomen förlöper i regel gynnsamt. Dock beror patientens framtida öde mest på grundsjukdomens art.

Lungtuberkulos [-läs], *tbc*, en lungsjukdom, vars viktigaste symptom äro blodhosta o. annan hosta, feber, avmagring, trötthet o. nattliga svettningar. Kan förlöpa akut el. mycket kroniskt (nägra veckor till flera år). Stundom cr hålles fullständig utklänning av sjukdomen. Oftast drabbas ungdom i åldern 15—25 år av densamma. Behandlingen är i allm. hygienisk dietisk (sanatorievård). I ett fåtal fall kan kirurgisk behandling komma till användning. Jfr Forlaninibehandling, Skärmbildsfotografering o. Tuberkulinreaktion.

Lungvener, de blodkärl, som föra det syrsatta blodet från lungorna till det vänstra hjärtförmaket.

Lungödem, ett vid vissa svåra cirkulationsrubningar förekommande farligt tillstånd, varvid lungvävnaden upptager stora mängder vätska ur blodet.

Lungört, art av örtsläktet *Pulmonaria*. *Lun'kentu*s, enl. sagan en jätte, som var en fjärdingsväg lång o. tog hundra mil i vart språng. L. är hjälten i en svensk folkbok, som utgavs i:a gången 1785.

Lunnördren, fjällpass på gränsen mell. Jämtland o. Härjedalen, omkr. 1 mil långt. Turistled.

Lunne fågel, *Fratercula arctica*, en liten alkfågel med en mycket hög, starkt hoptryckt, röd o. grå samt med tvärfister försedd näbb. N. Ishavet o. söderut till England o. Portugal. Två små kolonier i Bohuslän. (Se bild.)

Lunnevad, folkhögskola med lantmannaskola i Sjögestads kommun, Östergöt. l., en av Sveriges tre äldsta, öppnad 1868.

Lunta. 1. Med tändämne behandlad snodd av hamp- el. linblånor, användes förr som antändningsmedel för handeldvapen o. kanoner. — 2. Tjock bok.

Luntertun el. Rynestadh, medeltida småstad i Skåne, vid nuv. gården L., n. om Ängelholm. Lämningar av en kyrka m. m.

Luntlås, den första mekaniska avfyrningsanordningen på handeldvapen, där tändämnet (luntan) anbragts på en vid vapnet fästad hane. Uppfanns i Spanien på 1500-t.

L'uossavaara (fi. »Laxberget»), malmberg i n. Lappland, Jukkasjärvi kommun, n. om Kiruna.

Luossavaara-Kiirunavaara AB., Sthlm. Grundat 1890. Aktiekap. 110 mill. kr. (1948), lika antal stam- o. preferensaktier. Stamaktier-

na ägas av Trafik-AB. Grängesberg-Oxelösund o. preferensaktierna av Svenska staten. L- har gruvor vid Gällivare, Kiirunavaara o. Luossavaara o. anriktningsverk i Malmberget. Verkst. dir. M. Waldenström (sed. 1930).

Luperca'lia, fornm. fest, firades 15 febr. till ära för guden *L u p e r' c u s*, »vargfördrivaren» (Faunus).

Lupes'cu, He l e n e, f. 1895, exkungon Karl II:s ära förs Rumänien älskarinna, gift med honom 1947.

Lupi'nus, L u p i' n e r, växtsläkte (fam. *Leguminosae*), ca 100 arter, de flesta i v. Amerika. Blad mångfingrade, blommor i långa, toppställda klasar, baljor håriga. Flera arter användas på grund av sina rotbakteriers stora förmåga att binda luftkvävet till gröngödsling på magra marker (äv. inom skogsbruket, hos oss särsk. i plantskolor), i mindre utsträckning till foder. Många arter, ex. *L. peren'Wis* o. *L. muta'bilis*, äro omtyckta trädgårdsväxter. (Se färgplansch.)

Lupp (av fr.) el. förstoringsglas utgöres i sin enklaste form av en bikonvex (positiv) glaslinse, vilken förstörar mer ju buktigare den är. För att vid stora förstoringar undvika avbildningsfel sammansättes luppen av flera hopkittade linser.

Lupus (lat., varg), benämning på en del former av hudtuberkulos.

Lur, kommun i n. Bohuslän, Göteborg. 1.; Tanums landsf.distr., Norrvikens doms. 1,354 inv. (1947).

Lur. 1. Vallur el. vallhorn, herdeinstrument, rak trumpet av trä, omlindad med näver, utan munstycke. — 2. S-format, med munstycke försedd blåsinstrument från bronsåldern. Stridslur av brons från Skåne, se bild.

Lurendreja' (av lty.), smuggla, bedraga.

Luristån, landskap i v. Iran, bebott av nomadiserande l u' r' e r (ca 1/2 mill.), besläktade med kurderna. Boskaps-skötsel o. odling av sydfrukter.

Lurö skärgård i Vänern skjuler Dalbosjön från den egentliga Vänern, består av omkr. 150 små öar, den största är L u r ö n.

Lusaka, huvudstad i Nord-Rhodesia, Afrika. Lusflugor, *Pup'para*, flugor med platt kropp o. läderartad hud. Parasiter på däggdjur, fåglar o. bin. Hit höra hästflugan (»färluga»), färlusen o. bilusen, de båda senare vinglösa. Föda levande ungar.

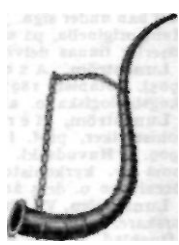
Lusitania, stor eng. passagerarångare, som 1/2 1915 sänktes av en tysk ubåt. Händelsen väckte en oerhörd förbittring, särsk. i För. Stat., när flera amerikanare därvid omkommo.

Lusita'nien, fordom rom. provins på Pyreniska halvön, ungefär motsv. nuv. Portugal o. spanska prov. Estremadura; uppkallad efter iberiska folkstammen L u s i t' a' n' e r n a.

Luskungar, härmaskens larver. Ett nytt släkte i Sverige har givits namnet *Semisciara agminis*. Jfr Härmask.

Lussimässan, Lucias dag (13 dec). Jfr Lucia. Lussino [loss-], ital. ö i n. Adriatiska havet, s.ö. om Istrien. 73 kvkm. Kurort. Före 1919 österrikisk.

Lustgas, kväveoxid el. dikväveoxid, N₂O. Användes blandad med syrgas som bedövningsmedel vid operationer o. förlösningar; orsakar vid inandning i mindre doser ett rusliknande, lustbetonat tillstånd, därav namnet.

Lustmord, mord, som förövats för att tillfredsställa abnorm könsdrift.

Lustre [lystr], fr., glans. Jfr Lyster.

Lusfrum, lat., reningsoffer, förekom hos romarna särsk. efter varje folkräkning (census), som ägde rum vart 5:e år; härav har lustrum av. kommit att beteckna en femårsperiod.

Lus'us, lat., lek, spel. — *Lusus naturae*, naturens lek, slump.

Lusättika, ättiksurts spritextrakt ur fröna av *SabadiiWa officinalis*. Medel mot löss.

Lut, vattenlösning av alkalimetallernas hydroxider el. karbonat, t. ex. kalilut = kaliumhydroxidlösning. I tekn. betecknar lut äv. vissa andra lösningar, t. ex. sulfutilut. Jfr Moderilut.

Luta, arab. stränginstrument, som från Spanien utbredde sig i Europa på 1300-t. Lutan har välvd resonansbotten, lång hals samt olika antal strängar, som knäppas med fingrarna o. av vilka en del, bassträngarna, ofta ligger utanför gripbrädet. (Se bild.)

Lutande plan användes dels (på grund av sin kilverkan) för höjning av tung last, varvid erforderlig dragkraft = kroppens tyngd gånger sinus för lutningsvinkeln plus friktionskraften, dels för att med måttlig fart sänka en last, varvid lutningen avvägs med hänsyn till friktionen (se d. o.). Ex.: slip o. stapelbädd.

Lutande tornet, klocktorn (kampanil) i Pisa, uppfört 1174—1350 av Bonanno Pisano m. fl. 54,5 m högt; avviker 4,3 m från lodlinjen. (Se bild.)

Lutei'nceller (av lat. *luteus*, gul), vissa i bl. a. äggstockarna o. fettsvulster ingående celler, som innehålla ett gult färgämne, lutein.

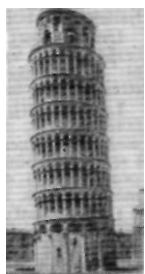
Lute tia el. Lute'ia Parisio'rum, latinska namnet på staden Paris.

Lute'tium el. cassiopei'um m, sälsynt jordmetall, 3-värd grundämne. Kem. tecken Lu el. Cp, atomnr: 71, atomvikt 174,99 (2 isotoper).

Lutfisk, lutad långa, torsk el. sej, som först saltats o. torkats.

Luther [lott'or], Martin (1483—1546), den evangelisk-lutherska kyrkans grundare. Sträng bergsmanshemmet

närde tidigt hos L. anlag för ångest o. skygghet. En inre kris under studenttiden i Erfurt förde honom in i därvarande augustinerkloster. Munkspåkingarna gävo honom dock ingen frid, ej ens efter prästvigningen (1507), o. först sedan han blivit supprior i Wittenbergs augustinerkloster o. professor vid dess nyupprättade univ., fann han efter ivrigt bibelstudium en slutgiltig utlösning åt sin själsoro i Rom. I: 17. Härmed hade L. nått sitt personliga gudsumgänge o. brutit med kyrkans allenarådande myndighet. Den yttre brytningen skedde genom en kätteriprocess, som följde på L:s 95 teser mot avlatens missbruk 1517 o. resulterade i hans bannlysning 1520. S. å. utkommo L:s reformatoriska huvudskrifter, den märkligaste: *Om en kristen människas frihet*. 1521 ställdes L. inför riksdagen i Worms, vägrade att återkalla sina meningar, förklarades fredlös men fann en fristad på borgen Wartburg, där han arbetade på bibel-

översättning, psalmdiktning (*Ein feste Burg*. Vår Gud är oss en väldig borg) o. evangel. församlingsorganisation. Under de följ. åren inträffade brytningen med humanisterna, svärmardarna o. de upproriska bönderna. Zwinglierna avvisade han vid religionsamtat i Marburg 1529. S. å. utkommo hans *katekeser*. Från Koburg följde L. riksdagen i Augsburg (1530) o. gillade sin medhjälpare Melanctons framlagda bekännelse (Augsburgska bekännelsen). Kyrkopolitiskt blev L:s hållning med åren allt mer konservativ. 1525 äktade L. en f. d. nunna, Katarina von Borä. Han dog i sin födelsestad Eisleben. L. var en äkta germansk natur, mäktig av stark o. djup känsla samt sprudlande humor.

Luther [lott'or], Hans, f. 1870. tysk politiker, tillh. tyska folkpartiet, 1878 överborgmästare i Essen. Som riksfinansminister okt. 1923—jan. 1925 medverkade L. till skadestadsfrågans lösning. Jan. 1925—maj 1926 var L. rikskansler o. chef för en övervägande högerfärgad samlingsministär. Jämte utrikesministern (Stresemann) Tysklands ombud vid traktatförhandlingarna i okt. 1925 i Locarno. Riksbankschef 1930—33. Därefter ambassadör i Washington till 1937.

Lutheraner, urspr. ett smädenamn på Luthers anhängare, upptogs vid slut. av 1500-t. som ett namn på beklännarna av Luthers tro i motsats till de reformerta.

Luth & Roséns Elektriska AB., Eskilstuna. Grundat 1885, bolag 1892, nytt bolag 1926; tillhör sed. 1930 ASEA. Aktiekap. 2.037.500 kr. (1948). Mek. verkst. i Eskilstuna.

Luton [ljot], stad i S. England, grevsk. Bedfordshirc. 808,000 inv. (1946). Betyd. tillv. av halmhattar.

Lutsk, po. Luck, stad i v. Ukraina, SSSR, vid Pripjets bifl. Styr. 43.000 inv. (1938). Järnverk, maskinfabriker. Tillh. Polen till sept. 1939, därefter under rysk okkupation till 1941. Besatt av tyskarna 1941—44.

Lutter am Ba'renberge [lott'-], köping i mell. Tyskland, Braunschweig. 1.500 inv. (1933). Under Tretioåriga kriget segrade Tilly där över Kristian IV av Danmark 27., 1626.

Luttra, kommun i ö. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Falköping); Vartofta landsf. distr., Vartofta o. Frökinds doms. 247 inv. (1947).

Lux, lat., ljus. — Fys. Enhet för belysningsstyrka; är lika med den belysning, som ljusflödet i lumen ger på 1 kv m yta. Jfr Phot.

AB. Lux, Stöhl. Grundat 1901, äges sed. 1928 av Elektrolux. Aktiekap. 12 mill. kr. (1948). 1941 införlivades den förutvarande fabriksrörelsen med Elektrolux o. L. blev fastighetsbolag.

Luxatio'n (av lat. *luxa're*, vricka), vrickning av en led, så att ledytorna icke längre beröra varandra »gå ur led»). Jfr Distorsion.

Luxburgaffären [loks'-], politisk episod sommaren 1917, uppkallad efter tyske ministern i Argentina Luxburg, vilken i chiffterelgram lämnat sin regering uppgiften för sänkandet av argentinska, alltså neutrala, fartyg. Telegrammen hade, ökända till sitt innehåll, befordrats genom sv. utrikesdepartementet, en omständighet som av För. Stat:s utrikesminister Lansing offentlig kungjordes o. i hög grad försvårade Sveriges neutralitetspolitik under krigets följande år. Affären bidrog till dåv. utrikesministern Lindmans avgång samt ledde till flera diplomatiska personalförändringar.

Luxembourg [lyksa'«bo'r], provins i s.ö. Belgien. 4.418 kvkm, 216.000 inv. (1944), mest valloner. Genomdragen av de skogrika Ardenerna. Järn-, bly- o. zinkgruvor. Huvudstad: Arlon.

Luxembourg [lyksaⁿ*bo'r], Francois Henri de Montmorency, hertig av L. (1628—95), fransk marskalk. Efter Turennes död 1675 högste befälh. vann L. stora segrar i Belgien 1677—78 o. i Flandern 1690—93. L. var näst Turenne o. Condé Ludvig XIV:s störste fältherre. 1679 anklagad för förbund med djävulen har L. livligt sysselsatt folkfantasen, av. i Sverige.

Luxembourgpalatset [lyksaⁿ*Bbo'r-], ett av S. de Brosse 1615—20 för Maria av Medici upp- fört palats i renassansstil i l'aris. Orangeriet i

parken inrymmer sed. 1885 statens gallerier av levande konstnärers verk. Märklig trädgårds- anläggning. (Se bild.)

Luxemburg [loks'-]. 1. Storhertigdöme i mell. Europa, mellan Tj'skland, Belgien o. Frankrike, 1940—44 införlivat med Tyskland. 2,586 kvkm, 282,000 inv. (1945), mest tysktalande katoliker. I n. bergigt o. skogigt, i s. fruktbart. Akerbruk, vin- o. fruktodling; betyd, boskaps- skötsel; bergsbruk o. järnindustri. Enl. för- fattningen av 1919 konstitutionell monarki. Officiellt språk är franskan. 1945 fick L. en egen armé (1,825^m an infanteri). — *Hist.* L. upp- stod kring en rom. borg, Lutzelburg; blev 1354 hertigdöme, från 1400-t. under främmande över- höghet. 1815 stat i Tyska förbundet under konungen av Nederländerna. 1839 förenades v. delen med Belgien; återstoden blev 1866 en självständig stat. Personalunionen mellan L. o. Nederländerna upplöstes 1890, då nederl. kungaätten utslouknade på manssidan; stor- hertig i L. blev hertig Adolf av Nassau. Vid Första världskr:s utbrott 1914 besattes L. av tyska trupper men återfick sitt oberoende i Versaillfreden 1919. S. å. abdikerade storherti- ginnan Marie-Adélaïde o. efterträddes av systern Charlotte, g. m. prins Felix av Bourbon-Parma. En mynt- o. tullunion ingicks 1922 med Belgien. Vid börj. av tyska offensiven i väster 10 maj 1940 ockuperades L. av tyska trupper. Stor- hertiginnan Charlotte begav sig till För. Stat. I aug. s. å. infördes tysk civilförvaltning i L. Sept. 1944—febr. 1945 befriade de allierade L., varefter hertiginnan Charlotte återvände. Vid valen okt. 1945 fick kristligt sociala partiet hälften av platserna i deputeradekamraren. En samlingsregering bildades nov. s. å. med del- tagande av. av socialisterna o. kommunisterna, vilka emellertid utträdde ur reg. mars 1947. L. anslöt sig juli s. å. till den 1948 ikraftträd- da tullunionen med Belgien o. Nederländerna samt undertecknade mars 1948 en västeuropeisk försvarspakt med Storbritannien, Frankrike, Belgien o. Nederländerna. — 2. Huvudstad i L. l'x vid fl. Alzette, 59,000 inv. (1945). Katedral (1600-t.) o. slott (urspr. från 1580-t.). Handel o. industri.

Luxemburg [loks'-]. Rosa (1870—1919), polsk-tysk revolutionär av judisk börd, sam- arbetade med Earl Liebknecht inom Sparta- kust rörelsen o. dödades samtidigt med denne under oroligheterna i Berlin jan. 1919.

Luxor, dets. som Luksor.

Luxu^o's (av lat. *luxus*, prakt), praktfull. Jfr Lyx.

Luzern [lotsärn-]. i. Kanton i mell. Schweiz. 1,492 kvkm, 207,000 inv. (1941), mest tysk- talande katoliker. I n. lågbergigt, odlat land, i s. högre (toppen Rathorn 2,351 m ö. h.). Betyd, boskapskötsel. — 2. Huvudstad i L., i vid Reuss' utlopp i Vierwaldstättersjön. 55,000 inv. (1941). Rådhus (1500-t.) med museum. Många läroanstalter. L. är medelpunkten för turisttrafiken i Schweiz.

Luzön [lopänn-], största ön bland Filip- pinerna. 104,686 kvkm, c:a 5 mill. inv., största delen malajer. Rik på vulkaner. Yppig växtlighet, utförel av hampa, socker, kopra, tobak; bergsbruk (kol o. guld). Ocku- perades av japanerna dec. 1941—april 1942 (Manila intogs ²/₃). 9 jan. 1945 invaderades L. av de al- lierade under general Mac Ar- thur, 27 juni s. å. var L. helt befriat. Jfr Bataan. Huvud- stad: Manila.

Luzula, frylesläktet (fam *Juncaceae*), c:a 40 arter gräslika örter med regelbun- na sextaliga, oansenliga blom- mor o. enrummig, treförg kapsel. *L. pilosa*, värfryle, bredbladig, glest långhärg, allmän i mossrika barrskogar (på råhumus). Många arter i fjällen. (Se bild.)

Lvov [lvåff], Aleksej Fjodorovitj (1799—1870), rysk violinist o. tonsättare, skrev bl. a. musiken till den ryska folksången »Gud bevara tsaren».

Lvov [lvåff], Georgij Evgenievitj (1861—1925), furste, rysk politiker, blev i mars 1917 genom sin popularitet som ordf. i semstovförbundet vald till den förste minister- presidenten i den provisoriska regeringen men måste i juli s. å. avgå.

Lwöw [lvoff], ry. I, v o v, ty. I, e m b e r g, stad i v. Ukraina, SSSR, vid fl. Peltew, till 1945 tillh. Polen. 318,000 inv. (1938). Viktig järnvägsknut o. industristad (maskin- o. läderindus- tri, järnverk). Stor handel o. för ett per- manent varumäss- område (för den årl. Östmässan). Univer- sitet, grund. 1656, tckn. högskola m. m. Många vetenskapl. institutioner o. museer (Ossomeum). Säte för rom.-kat., grek.-kat. o. armeniska ärkebiskopar. Staden har ett kuperat pittoreskt läge o. rymmer ett flertal märkliga byggnader, särsk. kyrkor, från renässansen o. tidigare epoker (se bild). — L. grundades omkr. 1259 o. var 1773—1918 det österrik. Galiziens huvudstad. Under Första världskr. intogs L. flera ggr av olika arméer. ²/₁₈ 1939 besattes det av ryssarna, som ³⁰/₉ 1941 fördrovs av tyskarna. L. ställdes därefter under tysk civilförvaltning o. införlivades jämte vojvodsk. Tarnopol o. Stanislawów med gene- ralguvernementet Polen. Ockuperades ånyo av ryssarna ³⁷/₇ 1944.

lx, förkortning för lux.

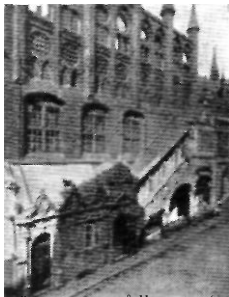
Lx, förkortning för lyxtelegram.

LXX, lat. beteckning för 70, septuaginta, vanlig beteckning för bibelövers. Septuaginta. Lya, underjordiskt bo för vissa rovdjur, t. ex. rävar, grävlingar m. fl.

Lyautey [liätä], Hubert (1854—1934), fransk marskalk, generalpresident i Marocko 1912—16 o. 1917—25, varunder han framgångsrikt verkade för Marockos ombildande till en modern stat («Frankrikes störste marockan»). Motgångarna i kriget mot Abdel-Krim förlänade hans ärgång. 1916—17 var L. krigsminister. Led. av Fr. akad.

Lubeck, stad i delstaten Schleswig-Holstein Tyskland, nära Traves mynning. 154,000 inv. (1939). Talrika intressanta medeltidsbyggnader, som till största delen lades i ruiner vid de allierades bombärder mot L. mars 1942, bl. a. domkyrkan, med altartavla av H. Memling (vilken räddades). Mariakyrkan, uppförd 1280—1304 i fransk-baltisk gotik, med målningar o. träsniderier från medeltidens slut o. renessansen, rådhuset (se bild; lättare skadat) i tegelgotik med berömd kallare o. stadporten Hölstentor. Framstående handels- o. sjöfartsstad, genom Elbe-Travekanalen förbunden med Hamburg. — Hist. L. grundades 1143, blev tidigt en betyd. handelsplats (på 1170-t. handelstraktat med Sverige) o. 1226 fri riksstad. Skapade på 1200-t. Hansan o. var länge dess ledande makt. Dess välde över sv. handeln bröts av Gustav Vasa. Genom Trettioåriga kriget förlorade L. återstoden av sin maktställning.

Lubeck, Mikael (1864—1925), finl. författare, utgav lyrik, dramatiskt uppbyggda noveller, särsk. med ämnen från småstadslivet (*Den starkare*, 1900, *Tomas Indal*, 1911, m. fl.), samt en rad skådespel, bl. vilka märkas de i Sthlm spelade *Dynastin Peterberg* (1913) o. *Den röde André* (1917).

Lubeck, Otto Emil (1871—1947), amiral (1936), försvarsminister juni—okt. 1921, sjömilitär förf.: *Allmän sjökrigshistoria* (I—II, 1919—32), *Öresund i Nordens historia* (1913).

Lubeck, Sven (1877—1941), väg- o. vattenbyggare, 1910—22 verkst. dir. i AB. Vattenbyggnadsbyrån, landshövding i Gävle. I. 1922, kommunikationsminister 1923—24, socialmin. 1928—30; preses i Ingenjörsvet. akad. 1926—28. Medl. av AK (höger) 1915—24.

Lubeck, Bertil (1887—19*5), tecknare o. grafiker. Illustrerade bl. a. »Nils Holgersson underbara resa genom Sverige» (1931).

Lubecker, Georg Henrik, d. 1718, general, frih. 1707, företog 1708 ett misslyckat anfall mot Petersburg. 1712—13 försummade L. ansvarslost Finlands försvar, dömdes till döden men benådades.

Lyby, kommun i mell. Skåne, Malmöh. l. (past. adr. Hörby); Hörby landsf. distr., Frosta o. Eslövs doms. 981 inv. (1947).

Lyceum (av grek. *Lykeion*, en läroplats [gymnasium! i det forna Aten], i Sverige namn på flera enskilda högre läroanstalter.

Lych'nis, växtsläkte (fam. *Caryophyllaceae*, underfam. *Sileneoideae*), 10 arter i Europa o. Sibirien. Kronbladens skivor fyrflikade. Enda art hos oss *L. alos cuculi*, gökblomma, med ljusröda blommor; vanlig på fuktig ängsmark.

Flera arter prydnadsväxter i trädgårdar, ex. *L. chaledonica*, studentnejlika, med scharlakansröda, flocklikt samlade blommor.

Lychnos [lykk'näs], årsbok, utg. sed. 1936 av Lärdomshistoriska samfundet i Uppsala. Lycien, dets. som Lykien.

Ly'cium, växtsläkte (fam. *Solanaceae*), ca 100 arter buskar o. små träd, de flesta i tropiska Amerika. *L. barbarum*, bocktörne, har långa, bågböjda, torniga grenar, små hela blad, violetta blommor samt röd bärrukt. Odlat i trädgårdar o. förvildad.

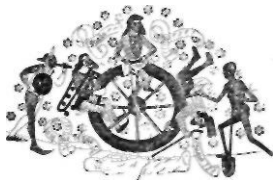
Lycke, kommun i s. Bohuslän, Göteborg l. (past. adr. Harestad); Kungälv's landsf. distr., Inlands doms. 554 inv. (1947).

Lyokeby, stationssamhälle i s.ö. Blekinge, Lösens o. Augerums kommuner. 2,169 inv. (1946). Omtalas som stad på 1400-t. o. till år 1600, då inv. befalldes flytta till Kristianopol.

Lyckebyån, å i s.ö. Småland o. ö. Blekinge, utfaller i Östersjön. 90 km.

Lyckliga öarna, namn på Kanarieöarna.

Lyckohjul, sinnebild i medeltidens konst för lyckans o. de mänskliga ödenas obständighet. Många

avbildningar därav finnas i svenska kyrkors vägg- o. takmålningar. (Se bild, målning i Härkeberga kyrka.)

Lyckorna, badort i Ljungsk kommun, Göteborg l., nära Ljungskile station.

Lycksalighetens ö, en urspr. fransk folksaga om en ung furste, Adolf (Astolf), som föres av Zefyr (västanvinden) till en förtrollad ö, vars sköna härskarinnor håller honom kvar. Sagan har poetiskt behandlats av Atterberg i sagospel *Lycksalighetens ö*. På detta sagospel bygger H. Rosenbergs opera.

Lycksele, stad (1946) i s.ö. Lappland, vid Ume älv, Lycksele s.a. landsf. distr., Västerb. v. doms. 3,032 inv. (1947). Samrealskola, småskoleseminarium. (Stadsvapen, se bild).

Lyck'sele landskommun, i s.ö. Lappland, Västerb. l.; Lycksele n. och s. landsf. distr., Västerb. v. doms. 10,738 inv. (1947), därav i Björksele kyrkobokföringsdistrikt 2,306.

Lycksele tingslag, Västerb. l., omfattar 6 kommuner: Lycksele landskommun, Lycksele stad, Örrträsk, Stensele, Sorsele o. Tärna. 30,346 inv. (1947). Västerb. v. domsaga.

Lycoper'dium, röksvampar, buksvampsläkte. Fruktkropp rundad el. päronformad med kort o. tjockt skaft, vid mognaden fylld av ett brunt sporpulver, inlagrat i en vaddlik cellträdsvävad; väggen brister genom ett hål i toppen.

Lycopodium, lumersläkte t e t i (fam. *Lycopodiaceae*), 180 arter, de flesta tropiska. Mångåriga, krypande, gaffelade, rotsläende stammar med barrlika blad o. sporgömmen på bladens översida, stundom i kottelika ställningar. Sporer av ett slag. *L. clavatum*, mattlummer, har vita håruddar på bladen. Sporererna användas i läkemedelsindustrin under namn av nikt.

Lyddi't, sprängämne, berett av pikrinsyra. Ludenscheid [ly'denijajt], stad i delstaten Nordrhein-Westfalen, v. Tyskland (prov. Westfalen, Preussen), 42,000 inv. (1939). Betyd. metallvaruindustri.

Lu'deritz, Adolf (1834—86), tysk affärsman, köpte av infödingar 1883 ett stort område, Luderitzland, på Afrikas s.v. kust, n. om Oranjerfloden, o. grundade därmed Tyska Sydvästafrika.

Lii'deritzbuoh, tyska namnet på Ängra Pequena.

Ly dien, forntida landskap i v. Mindre Asien, kärnan i det rika o. mäktiga Lydiska riket, bland vars härskare Kroisos var den främste. Han besegrades av perserkonungen Kyros, o. L. blev 546 f.Kr. en pers. besittning. L. ägde rika naturtillgångar, särsk. guld, o. utmärkte sig tidigt för hög kultur. Dess huvudstad var Sardes.

Ly'disk sten, dets. som lydit.

Lydisk tonart, en av kyrkotonarterna.

Lydi't el. Lydisks sten, svart kiselkiffer, användes som probersten vid guldprov.

Lye, kommun på s. Got-

land, Gotl. 1. (past.adr. Garde); Hemse landsf. distr., Gotlands doms. 3'8 inv. (1947). — Kyrka från 1100- o. 1200-t. med kor från omkr. 1330 med ståtlig portal o. väl bevarade glasmålningar (se bild).

Lyell [laj'el], sir Charles (1797—1875), eng. geolog, prof. i London 1831 — 35, känd genom sina för den moderna geologien grundläggande arb.: *Principles of geology* (3 bd., 1830—33) o. *Elements of geology* (1838), vari han i opposition mot katastrofteorin hävdade, att jordskorpans förändringar orsakats av geologiska krafter, som ännu äro verkamma.

Lyftbojar, i ubåts däck infällda bojar, som kunna lösöras inifrån båten, varvid de flyta upp, medtagande smäckra linor, som tjäna till att från bärgningsfartyg till ubåten överföra kättinear el. trossar för båtens lyftande.

Lyftventil, ventil, som öppnar o. stänger endast på grund av ändringar i tryck på dess båda sidor. Anv. t. ex. i pumpar.

Lygnern, sjö på gränsen mellan Halland o. Västergötland. 32 kvkm. Avflyter till Kungsbackafjorden genom Rolsån.

Lyhundra härad, Sthlms l., omfattar 5 kommuner: Söderby-Karl, Estuna, Lohärad, Malsta o. Husby-Lyhundra. 3.811 inv. (1947). Mell. Roslags domsaga.

Lyhundra kontrakt, Uppsala ärkestift, Sthlms l., omfattar 8 församlingar. Kontraktsprestens adr.: Roslagsbro.

Lykabett'os, brant bergskägla utanför Aten. 277 m ö. h.

LykäTon, forntida berg i Arkadien, Grekland (nuy. Di a f o r t i), där en årlig Zevsfest (L y k a i a) firades med människooffer.

Lykaon, i grek. myt. en konung i Arkadien, framsatte en slaktad gosse till måltid åt Zevs, som till straff förvandlade », till varg (grek. ly'kos).

Lykao'nien, forntida landskap i s.ö. Mindre Asien.

Ly'kien el. Lycien, forntida landskap i s.v. Mindre Asien, vid Medelhavet. Många forn-lämningar, särsk. gravkamrar.

Lykome'des, enl. grek. sagan en konung på Skyros. Bland L:s döttrar dolde sig Akilles, förklädd till kvinna, före Trojanska kriget, tills han upptäcktes av Odysseus.

Lykopi'n, en karotinoid i tomaten o. nypon. Lykosu'ra, forntida stad i Arkadien, Grekland, med tempel helgat åt Persefone-Despoina, rymmande märkl. kultbilder från 200-t. f.Kr.

Lyktgubbe, dets. som irrbloss.

Lykur'gos. 1. Spartansk lagstiftare på grän-

sen till sagan; gällde i forntiden som upphovsman till de spartanska lagarna. — 2. Grek. statsman o. talare (omkr. 395—omkr. 325 f.Kr.), förestod från 338 med stor klokhet Athens statshushållning; förskönade staden.

Lyly el. Li l y [liil'i], John (1554—1606), eng. författare, gav med den förkonstlade novellen *Euphues. The anatomy of wit* (1579) upphov till en ny litterär smakriktning i England, euphuismen.

Ly'm'fa (av lat. *lym'pha*, vatten). Den vätska, som cirkulerar i lymfkärllssystemet; äv. den vätska, som genomdränker kroppens vävnader o. som tillför cellerna näring o. bortför därifrån exkretionsprodukter. Lymfan liknar till sammansättningen blodplasma men har något lägre äggvitehalt.

Lymfadenit' (av *lymfa* o. grek. *ade'n*, körtel), inflammation i en lymfkörtel.

Lymfängit', inflammation i lymfkärnen i anslutning till t. ex. ett infekterat sår; ger sig till känna genom röda strimmor på t. ex. underarmen (vid sår på handen), starkt dunkande värk samt oftast lymfkörtelsvullnad; kallas ofta oegentligt blodförgiftning.

Lymfa'tiska systemet el. L y m f o i' d väv'nad, sammanfattning av all lymfatisk vävnad i kroppen: lymfkörtlar, tarmfolliklar, den vita mjältpulpan, tonsillerna m. m.

Lymfatisk vävnad består bl. a. av ett nätverk av förgrenade s. k. retikelceller, i vars maskor finnas rikligt med lymfocyter. Bildar bl. a. lymfkörtlarna. Jfr Lymfatiska systemet o. Lymffolliklar.

Lymffollik'lar, avgränsade mindre områden i den lymfatiska vävnaden med större celltäteth än omgivande partier. De ha betecknats ss. plats för nybildningen av lymfocyter, groddcentra, el. enligt en annan teori ss. plats för en accentuerad reaktion mot skadliga agens, t. ex. bakterier, r e a k t i o n s c e n t r a.

Lymfkärnen, det kärlsystem, som för lymfan från vävnaderna (armen, huden osv.) till blodkärnen.

Lymfkörtlar, i lymfatiska systemet ingående körtlar, som utgöra filtra för lymfan o. producera lymfocyter. De äro uppbyggda av lymffolliklar (se d. o.).

Lymfocy'ter (av *lymfa* o. grek. *kyto's*, blåsa), enkärniga vita blodkroppar, som delvis bildas i lymfkörtlarna. Jfr Leukocyter.

Lymfogranulo'ma inguina'le, dets. som fjarde könssjukdomen.

Lymfogranulomatosis [-tå's], även kallad Hodgkins el. Sternbergs sjukdom, en allvarlig sjukdom med tumörliknande förändringar i lymfkörtlar, mjälte, lever etc, som hitintills visat sig synnerligen svårbehandlad. Dess orsak får anses okänd.

Lymfoi'd vävnad, dets. som lymfatiska systemet.

Lymfosarkom [-kå'm] (av *lymfa* o. grek. *sarx*, kött), en till lymfkörtelsystemet lokaliserad, elakartad tumörbildning.

Lynchburg [linsj'b'g'], stad i Virginia, ö. För. Stat., vid James River. 45.000 inv. (1940). Sko-, tobaks-, textilindustri m. m.

Lynchning [linsj'-] (eng. *Lynch law*) kallas den form av rättskipning, då en folkmassa griper o. dödar en förment brottsling utan rannsakan o. dom. Har i stor utsträckning förekommit i För. Stat., mest i fråga om negrer. Ordets härledning är oviss, vanl. anses upphovsmannen till bruket ha hetat Lynch.

Lu'neburg, stad i delstaten Niedersachsen, n.v. Tyskland (prov. Hannover, Preussen), vid Ilraenu. 35.000 inv. (1939). Vacker, älderdomlig stad med intressanta gamla byggnader. Kalken gipsbrott, saltverk. — Under medeltiden be-

tyd. handelsstad (särsk. salthandel); tillhörde Hansan.

Liineburger Heide [haj'd^h], en slätt i n.v. Tyskland, n.ö. delen av Niedersachsen, mellan Aller o. El. be, klädd med ljung o. ris, omväxlande med ek-, bok- o. björkskog. Får- o. biskötsel. Delvis naturpark. På l., kapitulerade tyska krigsmakten för fältmarskalk Montgomery 9/5 1945.

Lynett' (av fr. *lune*, måne). *Byggnh.* Urtagning av ett tunnvalv, en kupol el. hälkäl, gjord av praktiska skäl, t. ex. för att bereda rum för fönster, el. blott i dekorativt syfte. — *Krigsv.* En i utgående vinkel bruten befästning med 2 faser o. 2 flanker (bastionen såges vara lynettformig). — *Tekn.* Dets. som stöddocka.

Lynby, kommun i s.v. Skåne, Malmön. 1. (past.adr. Kongsmarken); Klägers landsf. distr., Torna o. Bara doms. 716 inv. (1947).

Lyngefjorden, naturskönn fjord i n. Norge. Troms fylke, livligt besökt av turistbåtar.

Lynsjö, kommun i ö. Skåne. Kristianst. 1. (past.adr. Gärd's Köpinge); Aspshults landsf. distr., Gärd's o. Albo doms. 267 inv. (1947).

Lyn'kevs, i grek. myt. en son av konung Agyptos o. förmåld med Hypermetra, en av danaiderna. Jfr Danaos.

Lynn [Hnn], stad i Massachusetts, ö. Förstat. 98,000 inv. (1940). Betydande skoindustri.

Lyon [liä'n*], huvudstad i dep. Rhône, s.ö. Frankrike, vid Rhône's o. Saône's förening. 571,000 inv. (1946).

landets tredje stad. Katedralen Saint-Jean, grundl. på 1100-t. med gotisk fasad (se bild), Notre-Dame i bysantinsk stil (1872—84), mycket besökt av pilgrimer, rådhus från 1600-t. Statsuniv. o. fritt katolsk univ. — Världens förnämsta sidenindustri, livlig handel. Stark fästning. Flygplats Brou, trafikeras av ABA. — Gammal stad, betyd. redan på rom. tiden (L y g d u n u m), senare huvudstad i Burgund. 1793 svårt skövlad på grund av motstånd mot nationalkonventet.

Lyonnais [liä'nä], landskap, fordom provins i s.ö. Frankrike, omfattande dep. Rhône, Loire o. till en liten del Puy-de-Dôme.

Lyns [lij'ns], sir Joseph (1879—1939), austral. politiker. 1929 finansminister i Scullins arbetarregering. Han bröt emellertid med denna 1931 o. bildade United Australia Party, vilket parti vid valen dec. s. å. vann en stor seger, varför han jan. 1932 blev premier- o. finansminister. L. lyckades därefter genomföra en fullständig sanering av Australiens statsfinanser.

Lyns-restauranger [lij'ns], i London m. fl. eng. städer befintliga restauranger o. testugor tillhörande bolaget Lyons & Co., gr. 1894.

Lyra, forngrek. stränginstrument med 3, 7 el. flera strängar, spända mellan en rundad resonansbotten o. en tyvslå, som sammanbinder två från resonansbotten gående, böjda sidoramar. Lyran spelades med plektron.

de Lyra [d^o lira], N i k o l a u s (1270—1340), kyrkolärare vid Paris' univ., förf. till medeltidens mest betydande bibelförklaring, *Postillae perpetuae*, ofta använd av Luther.

Lyran (lat. *Ly'ra*), stjärnbild på n. himlavalvet. Dess ljusaste stjärna är Vega. I Lyran ligger solsystemets »apex», den punkt, mot vilken solen rör sig.

Lyrestad, kommun i n. Västergötland, Skarab. l.; Hova landsf. distr., Vadsbo doms. 2,169 inv. (1947).

Lyrfåglar, *Menu'ra*, släkte bland tättingarna. Hanen har en stor, grann, lyrformad stjärt. Stora, skygga markfåglar från snärskogen. Australien. Den bast kända arten, *M. superba*, i Nya Syd- i Wales, är känd för sin stora förl måga att hämta andra djurs' läten. (Se bild.)

Lyri'k (av grek. *ly'ra*) är till skillnad från epik o. dramatik en diktform, i vilken skalden vanl. i bunden form ger ett direkt uttryck för en känsla el. en tanke. Olika former av lyrik äro bl. a. visa, hymn, ode, dityramb, kantat, elegi, satir, epigram. — Ly'riker, person, som skriver lyrik. — Ly'risk, hörande till lyriken; känslo- el. stämningstull. — Ly'risk scen, dets. som opera.

Lyrtrorsk, *Ga'dus polackius*, en torskart vid vår västkust, intill 75 cm lång, Dälig matfisk. (Se bild.)

Lys [liss], kanaliserad biflod till Schelde i Frankrike o. Belgien, vid vilken under Första världskr. utkämpades flera förbittrade strider, särsk. i trakten av Armentières.

Lysand'ros (omkr. 450—395 f.Kr.), spartansk fältherre under Peloponnesiska kriget, kuvade Aten 404 f.Kr., stupade vid Haliartos.

Lysboj, flytande sjömärke med fyrampa. Lysbomb, bomb, avsedd att nattetid el. i tjocka upplysa föremål för beskjutning el. navigeringsändamål. Lysbomb, som faller från luftfarkost, bringas medelst tidrör att explodera på viss höjd över marken, varvid samtidigt en bomben uppbärande fallskärm utvecklas o. underliggande terräng upplyses utan att luftfarkosten röjes.

Lyse, kommun i n. Bohuslän, Göteb. l.; Lysekils landsf. distr., Sunnervikens doms. 2,157 inv. (1947).

Lysekil, stad i incll. Bohuslän, vid Gullmarsfjorden; Lysekils landsf. distr., Sunnervikens domsaga. 5,475 inv. (1047). Samrealskola. Badort. Ångbåtstrafik med kustorterna o. Norge. Mek. verkstadsindustri, konservindustri o. stenhuggcrier. Stadsrättigheter 1903. Stadsvapen, se bild. — Namnet är sammansatt av sockennamnet *Lyse*, som betyder den ljusa viken (än?) o. ordet *kil*, 'vik'.

Lys fiskar, djupvattensfiskar av skilda familjer med på olika sätt anordnade lysorgan.

Lysfärger, självljusande färger, som användas på urtavlor, skyltar m. tn. för att de skola synas i mörker. Färgen innehöll förr fosforescerande ämnen, vilka då o. då måste belysas med dagsljus (jfr Fosforesceus), men num. i regel lysämnen (se d. o.), som gjorts självlysande genom tillsats av ett radioaktivt ämne.

Lysgas, äldre namn för stadsgas. Lysholrn, Alf, f. 12/12 *93) industriman, överingenjör vid AB. Ljungströms ångturbin 1928—44. Ett flertal patent, bl. a. turbiner, generatorer, kompressorer o. hydrauliska växlar. Ly'sias (omkr. 445—380 f.Kr.), grek. talare från Aten; verksam som logograf o. lärare i värtalighet. 34 tal bevarade.

Lysimachia, växtsläkte (fam. *Primulaceae*), no arter på marken krypande el. upprätta örter o. halvbuskar. Blad motsatta el. kranställda, blomkrona plant utbredd el. klocklik. *L. vulgaris*, videört, meterhögt, gulblommig, vanlig på sjöstränder. *L. nummularia*, penningört (se bild), krypande, med runda motsatta blad; fuktig ängsmark, äv. odlad som trädgårdsväxt.

Lysimakos, en av Alexander den stores fältherrar o. efterträdare (diadoker). Efter Alexanders död (323 f.Kr.) blev I. Trakiens härskare (konung 306 f.Kr.) o. efter slaget vid Ipsos (301 f.Kr.) utvidgades hans rike med v. Mindre Asien. I., stupade i strid mot Seleucus 281 f.Kr.

Lysin-, diaminokapronsyra, är en viktig beståndsdel i äggvita. Jfr Kadaverin.

Lysin'er (av grek. *lyein*, upplösa), specifika skyddsämnen (ett slags antikroppar) som bildas i blodet, då bakterier el. andra främmande partiklar (celler) införas. I samverkan med s. k. komplement, ämnen som normalt förekomma i serum, upplöser det bildade lysinet bakterierna el. cellerna (bakteriolysiner resp. cytolytysiner).

Lysings härad, Östergöt. l., omfattar 8 kommuner: Västra Tollstad, Ödeshög (med Ödeshögs municipalsamhälle), Stora Äby, Trehörna, Rök, Heda, Svanshals o. Kumla. 8,358 inv. (1947). Folkungabygdens domsaga.

Lysipp'os, grek. bildhuggare på 300-t. f.Kr., Alexander den stores gunstling. Framställde helst den manliga gestalten o. införde nya proportioner vid denna återgivande. *Apoxomenos* (Skraparen), se bild.

Lysmaskar, *Lampyridae*, underfamilj bland mjukbagarna. Den hos oss vanligaste arten, *Lampyris noctiluca*, har endast hanen bevingad. Den nästan vinglösa honan är larvlik o. sprider liksom larven från sin bakropp ett starkt ljus, som vägleder de nattetid kringflygande skalbaggslika hanarna. Ljuset alstras av lysbakterier, som leva i s. k. symbios med insekten.

Lysning, kungörande av ett sakförhållande från predikstolen, särskilt om förestående äktenskap för att bereda tillfälle till anmälan av möjliga hinder för äktenskapets ingående. Lysning sker i den församling, där kvinnan är kyrkobokförd, i allm. tre söndagar å rad; efter dess fullbordad skall vigsel ske inom 4 månader, eljest är lysningen ogiltig. Jfr Krigsvigsel. Lysningsse del utfärdas av präst, sedan han funnit äktenskapshinder icke föreliggande, o. kungöres i kyrkan vid lysningen. Efter fullbordad lysning erhålla de trolovade, om hinder för äktenskapet ej anmäles o. styrkes el. eljest uppdragas, intyg härom, lysningsbevis. Best. i 3 kap. giftermålsbalken.

Lysiform', desinfektionsmedel, bestående av en blandning av formalin o. sprithaltig såp-lösning.

Lysol [-sål] är en lösning av kresol i linoljesåpa. Desinfektionsmedel.

Lysorgan, hos många fiskar o. vissa landdjur (eldflugor, lysmaskar m. fl.) förekommande organ, som frambringa ljus. Äro ofta utrustade med strålkastarlika bildningar, reflektorer o. insartade delar. Jfr Luminescens.

Lyspistol, vapen för avskjutning av lyspatroner, avsedda för belysning o. signalering.

Patronens lyskropp, som brinner omkr. 8 sek. med en lysvidd av 50—100 m, utvecklar olikfärgat ljus.

Lysrör, rörformade gasurladdningslampor (se d. o.).

Lyssa, dets. som vattuskräck.

Lyssnarapparat, apparat, med vilken man kan utröna, varifrån ett uppfattat ljud kommer, o. därmed bestämma läget av en ubåt, en luftfarkost, ett skjutande batteri m. m.

Lysstyrka, dets. som ljusstyrka.

Lyss'va, stad i ö. Ryssland, förvaltningsområdet Sverdlovsk, på Uralbergens v. sluttning. 51,000 inv. (1939)-

Lys'ter [fr. *lustre*], skimmer; ljusreflexer i fajans el. glas, framkallade genom tunna metall-el. metalloxidbeläggningar. — Lys'ter g a r n , glansigt ullgarn.

Lysterfjord, nordlig vik av inre Sogneifjord, Sognefjordens skönaste del.

Lysterfärger kallas sådana inom lergodstillverkningen använda färger, som efter bränningen antaga en metallskiftande glans.

Lystähet, dets. som ljustähet.

Lysvik, kommun i mell. Värmland, Värml. l.; Sunne o. Rottna landsf.distr., Frykdals doms. 2,894 inv. (1947).

Lysämnen, oorganiska ämnen, som utsända synligt ljus, då de träffas av ultravioletta strålar (fluorescens, se d. o.). Denna egenskap har bl. a. zinksulfid (s. k. sidotblände), zinksilikat, kalcium- o. bariumsulfid, magnesium- o. kadmiumvolf ramat m. fl., om de innehålla spår av koppar el. mangan. Det utsända ljusets intensitet, färg o. varaktighet kunna varieras genom ändring av kemiska sammansättningen. L. användas i fluorescenslampor (se Gasurladdningslampor) o. på instrumenttavlor, som skola avläsas i mörker (endast »belysta» med ultraviolet, sål. osynlig strålning). Jfr Lysfärger o. Röntgenskärm.

Lysämneslampor, dets. som fluorescenslampor; se Gasurladdningslampor.

Lythraceae, växtfamilj, omfattande ca 450 arter örter, buskar el. träd i tempererade till tropiska trakter, särsk. i Amerika. Blad hela, blommor vanl. sextaliga, ofta i rika samlingar. Frukt kapsel. Hit hör bl. a. släktena *Lawsonia* o. *Lythrum*.

Ly'thrum, växtsläkte (fam. *Lythraceae*), 25 arter. *L. salicaria*, fackelblomster, en intill meterhögt ört med motsatta el. kranställda blad o. röda blommor i toppställda, axlika samlingar. Vanlig i kärr o. vid sjöstränder.

Lytisk (av grek. *lysis*, lösning) kallas en långsamt fallande feberkurva efter en febersjukdom. Motsats: kritisk, som betecknar en plötsligt fallande feberkurva.

Luffjens, Guntner (1889—1941), tysk amiral (1940), sänkte som befälh. på slagskeppet *Bismarck* eng. slagskeppet *Hood* 2/5 '94. Vid *Bismarcks* sänkning 2/6 s. å. följde L. sitt fartyg i djupet.

Lyttelton [lit'tl'ⁿ], Oliver, f. 1893, eng. politiker o. officer, handelsmin. i Churchills regering 1940—41, medl. av krigskabinettet 1941—42. Produktionsmin. 1942—45. Medl. av underhuset sed. 1940.

Liittich, tyska namnet för Liège.

Lyttkens, Alice, f. 1/12 1897, författarinna av moderna kvinnoromaner, vari särskilt de självförsörjandes problem sakkunnigt belysas. Bl. arb. *Ann-Ranmark-serien: Det är inte sant* (1935) m. fl., sedeskildr. fr. 1700-t. *Lyckans tempel* (1943) o. dess forts. *Längtan bli ä blomma* (1944), *Nya stjärnor tändas* (1945) o. *Statt upp, min älskade* (1947).

Lytton [Utfn], lord Victor Alexander, earl of L. (1876—1947), eng. politiker. Understatssekr. för Indien 1920—22, guvernör i

Bengalen 1922—27, vicekonung i Indien april — aug. 1925, ledare för den indiska delegationen till N. F. 1927 o. 1928. I., utsågs jan. 1932 till ordf. i den undersökningskommission, som av N. F. sändes till Mandsjuriet. Lyttönkommissionens rapport stämplade Japan som angripare i den 1931 utbrutna japansk-kinesiska konflikten om Mandsjuriet o. förklarade, att skapandet av den nya staten Manchukuo icke stod i harmoni med den internationella rätten o. icke heller motsvarade befolkningens önsknigar.

Lutzen [lytt'sen], stad i delstaten Sachsen-Anhalt, ö. Tyskland (prov. Sachsen, Preussen), s.v. om Leipzig, 5,000 inv. (1933). Ryktbar för den svenska segern där 6 nov. 1632 över de kejsrerliga trupperna, varvid Gustav II Adolf stupade. Till hans minne är uppfört ett monument, Schwedenstein, o. ett kapell, varjämte i l., finnas Gustav Adolfs hus o. Gustav Adolfs-museum.

Lyx (av lat.), överflöd, slöseri: prakt. — Lyxskatt, benämning på en skatt på tillverkning o. omsättning av vissa varor enl. förordn. av 23/3 1941.

Läckespindlar, dets. som lockespindlar.

Lägadel, obetitlad adel.

Låga ärna, annat namn på Tuamotuöarna. Lågblad, beteckning för sådana till formen starkt förenklade, vanl. fjällika, icke gröna blad, som förekomma på underjordiska stammar el. på nedre delen av luftstammar. Tjänstgör ofta som uppslagsorgan o. äro då användbara såsom i en del lökar o. groddknoppar.

Lagen, namn på älvar i Norge: Gudbrandsdalslagen, Nuredalslagen.

Lågfrekvens, beteckning för växelström med ett periodtal (frekvens) under 100, således vanlig växelström för energioverföring (i regel 50 perioder per sek.). — Lågfrekvens som motsats till högfrekvens betecknar däremot hela frekvensområdet upp till 10,000 (event. 15,000) perioder per sek.

Lågkonjunkturer, »dåliga tider». Jfr Konjunktur.

Lågkyrklig, dens riktning inom evangel. kyrkor, särsk. Englands kyrka, som gärna samarbetar med lekmän o. står de frikyrkliga närmast. Motsats: högkyrklig.

Lågländ, område högst 200 m ö. h.

Lågländsboskap, gemensamt namn på nötboskapsraser i mell. Europas kustland, vanl. av svartbrokig, ibland grå- el. rödbrokg färg. Har mycket stor mjölkavsöndringsförmåga.

Lågspänning är enl. gällande författningar sådan elektrisk spänning, som understiger 250 volt. Jfr Högspänning.

Lågtemperaturrör, elektronrör med glödkatod, som avger elektroner redan vid svag glödning. Moderna radiorör äro av denna typ.

Lågtemperaturtjärta erhålles vid torrdestillation av stenkol vid en temperatur av 500—600°. Den liknar mycket den naturliga bergolja o. har bl. a. visat sig vara ett gott material för framställning av bensinliknande oljor, brännolja o. smörjolja o. paraffin.

Lågtrycksmaskin, ångmaskin, vid vilken den av ångtrycket framdrivna kolven på baksidan icke påverkas av lufttrycket utan av kondensorns låga ångtryck.

Lågtrycksområde, område i atmosfären med lägre lufttryck än omgivningen; vanligen med ostadigt väder (regnmåder). Jfr Cyklon.

Lågtrycksturbin, ångturbin, konstruerad för nyttiggörande av lågt tryck bakom skovlarna. Ånga tillföres från ångmaskin el. -turbin.

Låktatjäcko, turiststation, Sveriges högst belägna, 1,128 m ö. h., 10 km s. om Björklidens station på Riksgränsbanan, Lappland. Åges av Statens järnvägar.

Lån, jur., upplåtelse av rätt att utan ersättning använda lös sak. Jfr Försträckning. Låne- och uthyrningslagen, dets. som Lend and lease bill.

Långa, *Molva molva*, lång (till 1½ m), smärt torskfisk, gråbrun, nedåt sidorna ljusare o. på undersidan silvervit. Från

Kolahalvöns kust o. Island till Biscayabukten. Viktigt fiske vid västkusten. Långa användes särsk. till luftfisk, »spillånga», »värånga».

Långa parlamentet, det eng. parlament, som Karl I sammankallade 1640 o. vars återstod, det från rojalister rensade underhuset, »rumparliamentet», upplöstes med våld av Cromwell 1653. Inkallat ånyo 1659 upplöstes det sig frivilligt följ. år.

Långared, kommun i v. Västergötland, Älvsb. l. (past.adr. Anten); Kullings landsf.distr., Vättle, Ale o. Kullings doms. 1,296 inv. (1947).

Långaryd, kommun i v. Småland, Jönk. l.; Långaryds landsf.distr., Östbo o. Västbo doms. 3,229 inv. (1947).

Långaröd, kommun i mell. Skåne, Malmö. l. (past.adr. Hörby); Bjärsjölagårds landsf.distr., Färs doms. 1,309 inv. (1947).

Långasjö, kommun i s. Småland, Kronob. l.; Lessebo landsf.distr., Ö. Värends doms. 1,553 inv. (1947).

Långban, gruvsamhälle i ö. Värmland, Färnebo kommun. 364 inv. (1946). Masugn, tillh. Lesjöfors AB., numera nedlagd. Vid l. ligger Långbans malmtrakt med mineralrik järnmaln o. manganmalmt.

Långbensgroda, *Rana a'gilis*, en hos oss på Öland o. i Kalm. l. först på senare åren anträffad groda, skild från övriga genom sina ovanligt långa ben.

Långboll, gammalt skandinaviskt bollspel med liten fylld handboll, som drives med ett runt slagträ. Spelas av två 5—6-mannalag.

Långbro sjukhus, Sthlms stad tillhörig anstalt för tillfällig vård av sinnessjuka, belägen i Brännkyrka kommun, Sthlms l. 820 platser. Långebarn, *Lumpenus*, släkte bland slemfiskarna, små, smala bottenfiskar. Två arter vid västkusten.

Långedrag, stadsdel i Göteborg.

Långelanda, kommun i mell. Bohuslän, Göteborg. l. (past.adr. Svanesund); Orusts landsf.distr., Orusts o. Tjörns doms. 1,093 inv. (1947).

Långemåla, kommun i ö. Småland, Kalm. l.; Högsby landsf.distr., Aspeldans o. Handbörds doms. 1,582 inv. (1947).

Långfors, Arthur, f. 1881, finl. språkforskare, prof. i romansk filologi i Helsingfors 1929. Univ:s rektor sedan 1945. Framstående textkritiker. Utg. *Neophilologiske Mitteilungen*.

Långfredag, fredagen före påsk. Kristi korsfästelsedag, i gamla kyrkan firad som sträng fastedag med tillslutna kyrkor, gudstjänst utan klockringning o. orgelspel. Långfredagens huvudtext är 5:e akten i Kristi pinas historia.

Långhalsar, *Lepas*, släkte bland rankfotingarna, besläktade med havstulpanerna. Långhalsarna äro omgivna av 5 st. kalkskivor o. sitta med ett skaft fastade på något ofta i havet flytande underlag. Vitt utbredda, särsk. i varmare hav. Några leva parasitiskt på hajar o. andra havsdjur, t. o. m. på maneter.

Långhalsen, sjö i mell. Södermanland, avflyter till Östersjön genom Nyköpingsån.

Långheden, ås i n.ö. Västmanland, delvis

vattendelare mellan Dalälvens o. Mälarens vattensystem.

Långholmen, ö i Mälaren inom Högalids förs., Sthlm, med Sveriges största fångvårdsanstalt. Kroppssjukhus- o. sinnessjukvård. Slutet anstalt. 474 platser för män o. 12 för kvinnor.

Långhorningar el. bockbaggar. *Longicornes* el. *Cerambycidae*, familj bland skalbaggar. Känslspröt långa, kunna stundom. Som hos »timmermannen», nå långt bakom kroppen. Larverna masklika, leva oftast inne i växtdelar. Hos oss talrika släkten.

Långhundra härad, Sthlms l., omfattar 6 kommuner: Kårsta, Närtuna, Gottröra, Husby-Långhundra, Östuna o. Lägga. 3,889 inv. (1947). Sthlms l:s v. domsaga.

Långhus el. långskepp är den västra, för församlingen avsedda delen av en kyrka till skillnad från tvärskepp o. kor. Långhuset består av ett mittskepp med el. utan sidoskepp o. kapellräcker.

Långlöt, kommun på mell. Öland, Kalm. l. (past.adr. Runsten); Borgholms landsf.distr., Ölands doms. 371 inv. (1947).

Långmjölk, dets. som tätmjök. Långnäbbar, *Limo'sa*, släkte av vadarefåglar med mycket lång, trubbig, något uppåtböjd näbb. Häcka på myrmarker. Representeras hos oss av myrspoven o. rödspoven.

Långpeppar, de omogna, torkade, cylindrisk fruktställningarna av *Piper longum* (indomalajiska området), vilka tidigare använts som krydda, num. dock mest i djurmedicinen o. som fluggift.

Långrev el. lina, fiskredskap, bestående av en lång lina med ett flertal medelst tafsar fastade krokar; utlägges på botten.

Långsalning, långskepps liggande grova trån, som utgöra stöd för marsen.

Långsele, kommun i s. Ångermanland, Västerorr. l.; Sollefteå landsf.distr., Ångermani, mell. doms. 4,120 inv. (1947). Fyndigheter av svavelkis, koppar o. zink.

Långselsforsen, fors i Ångermanälven inom Vilhelmina kommun. Fallhöjd 24.a m på en längd av 660 m.

Långserud, kommun i s. Värmland, Värml. l.; Gillbergs landsf.distr., Södersysslens doms. 1,490 inv. (1947).

Långskallighet, *dolicocephali*, föreligger, då skällens tvärdiameter är mindre än 77 % av längddiametern. Motsats: kortskallighet.

Långskeppssystemet, ett av F. Xillie-höök upfunnet sätt att bygga fartyg med tätare men klenare långskeppspant (långskepps gående förstärkningar) o. glesare men starkare tvärskeppspant. Systemet medför minskad vikt, ökad lastdrygheit o. styrka. Användes vanl. på tankångare.

Långskott, beteckning för sådana skottaxlar hos växterna, som visa en jämförelsevis snabb längdtillväxt o. i regel ha långa avstånd mellan bladens fästpunkter. Trädens stammar o. inre grenkrona utbyggs av långskott.

Långsynthet, *hypermetropi* el. *hyperopi*, den synrubning, som yttrar sig i att en person ser bra på långt håll men ej på nära håll. Beror på en förändring i ögats ljusbrytande apparat, som därvid är inställd på längre avstånd än normalt. Motsats: nätsynthet.

Långtora, kommun i v. Uppland, Upps. l. (past.adr. Härkberga); Enköpings landsf.distr., Upps. l:s s. doms. 406 inv. (1947).

Långvägsbandet el. långvägsområde t för rundradio, det våglängdsområde mellan ca 1,050 o. 1,875 m (Trekvensområdet 285 —160 kilocykler per sek.), där ett begränsat antal radiostationer sända med hög effekt. Inom l

detta område är räckvidden endast i mindre grad beroende av tidpunkten. Jfr Kortvägs-ö. Mellanvägsbandet.

Lårding, ett slags smäckt tagvirke. Lårding, akterliga delen av fartygssidan, — Lårdingsbåt, båt, avsedd att upphissas under dävertar på fartygssidan akterut; vanl. fartygets livbåtar. — Lårdingsvis, riktningen från fartyget 45° från akterstaven räknat.

Låsbricka, bricka mellan mutter o. underlag, som hindrar muttern från lossgångning. Vanligast är tunn plåtbricka, vars en kant bockas upp utefter en muttersida, medan en annan bockas utefter kanten på underlaget.

Låssa, församling i Bro o. Låssa kommun (past.adr. Bro), Uppsala l. 476 inv. (1947).

Lastad, kommun i n. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Våring); Tidans landsf.distr., Vadsbo doms. 334 inv. (1947).

Låstbom, August Teodor (1815—45), biografisk författare. Utgav bl. a. *Uppsala ärkestifts herdaminne* (3 dir, 1842—45; tills. m. J. E. Fant).

Låt, folklig melodi; vallat blåses på lur, djurhorn (med fingerhål) el. låtpipa; skänklåt m. fl. utföres på violi vid bröllopsmåltider.

Låt pipa, gammalt norrl. folkinstrument av trä, liknande flöjten, med 5—9 tonhål o. en oktavs tonomfång.

Lä, den sida, varåt vinden blåser; i skydd för vinden.

Läby, kommun i mell. Uppland, Upps. l. (past.adr. Brunna); Ulleråkers landsf.distr., Upps. l:s s. doms. 156 inv. (1947).

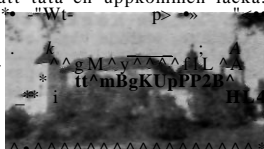
Läby vad, vadställe över Hågaån, n.v. om Uppsala. Vid L- undgick Gustav Vasa i juni 1521 nätt o. jämt ärkebiskop Trolles folk.

Läokage [-'asj], förlust (utströmning) av gas, ånga el. vätska genom otäthet på ledning, armatur el. behållare.

Läckström, 1. Förlust av elström genom otillräcklig isolation. Jfr Läckage. — 2. Dets. som mörkström.

Läcktätare, vanl. en i nedre ändan viktbelastad segelduk, som medelst rep halas utanpå fartygssidan för att täta en uppkommen läcka.

Läckö eller *Lw-
Leekö, kungsgård på Kållandsö i Otterstads kommun, Skarab. l., med

på en udde vid Väneren, tillhörde under medeltiden Skarabiskoparna, lämnades 1615 som grevskap åt släkten De la Gardie men indrogs 1681 till kronan. Slotet restaurerades 1925—35, då bl. a. slottskyrkan, riddarsalen o. trojanska salen återställdes. Läderhud, lat. *korium*, det under överhuden belägna bindvävsartade hudlagret hos människan o. högre djur. Jfr Hud.

Läderkanon, under 1600-t. bruklig lätt fältartilleri pjäs med eldrör av koppar, förstärkt med järnringar samt flera lager tagvirke o. läder.

Läderlappar, annat namn för fladdermöss.

Lädermosaik, inläggning med läder i olika färger för dekorerung av bokband. Konsten härstammar från Orienten o. kom till Italien under renässansen.

Läderplastik, modellering o. drivning av läder i konstnärligt syfte.

Lädersköldpadda, *Demochelys coriacea*, en havssköldpadda, den största av alla sköldpaddor (längd omkr. 2 m, vikt 500—600 kg). Skiljer sig från andra sköldpaddor därigenom att koton o. revben ej äro förbundna med ryggskölden, som består av smärre benskivor. Sällsynt.

Läffler, Frits (1847—1921), språkforskare, c.o. prof. i svenska språket i Uppsala 1881—83, utgav betydelsefulla fonetiska studier. Broder till G. Mittag-Leffler o. A. C. Leffler.

Lägel, biblisk term för vätskebehållare, vanl. av djurskinn.

Lägerkassa. Vid varje regemente o. kår tillhörande armén samt vid varje flygförband skall finnas en lägerkassa, vilken i allm. bedriver markenterrörrelse.

Lägersmål el. hävd, olovligt konsumgänge.

Lägg. 1. Samling blad i en handskrift, motsv. arken i en tryckt bok. Tern, kvatern, kvintern, sextern omfatta resp. 3, 4, 5, 6 dubbelblad. — 2. I följd inhäftade tidningsnummer av pågående årgång. — 3. *Sjöv.* Den långsgående delen av ett ankare. — 4. *Anat.* Lär.

Lägga bi, dets. som dreja bi.

Läggsöm, prydnadssöm, bestående i att en grövre tråd fastsys på ett underlag medelt en tunnare.

Läkare. Best. om behörighet att utöva läkarkonsten finnas i lag av ²⁷/₈ 1915. För läkares verksamhet gäller bl. a. allmänna läkarinstruktionen av ²⁸/₁₀ 1930.

Läkt, ribba.

Läktare el. **l i k t a r e**. *Sjöv.* Långsmal godspräm. Användes särskilt i hamn- o. flodtrafik samt har ofta bostad för skepparen.

Lämlar, *Lemmus*, ett släkte små, högnordiska, växtätande råttjur med brett huvud, små öron o. kort svans. Hit höra fjälllämmeln o. skogslämmeln.

Lämpa. *Sjöv.* Placera lasten på rätt sätt i ett fartyg.

Län, de under medeltiden i Sverige uppkomna förvaltningsenheterna, vilka förvaltades av länsmän el. fogdar. Vid sidan av dessa län på räkenskapel. fataburslän uppstod snart äv. pantelän, vilkas inkomster av konungen förpantades åt stormän, o. tjänstelän, som utdelades mot krigstjänst till häst. I 1634 års regeringsform blev län namn på de stora förvaltningsområden, som under den närmast föregående tiden bildats o. ännu bestå i Sverige o. Finland. I Sverige är deras antal nu 24. **Jfr** Feodal.

Länd, den del av ryggen som ligger mellan bröstkorg o. bäcken.

Ländier, ty., långsam österrisk vals.

Långbro, församling i Örebro stad. 5,455 inv. (1947).

Längd. *Astr. o. Geogr.* Dets. som longitud. — *Förv.* Offentligt register, ex. mantalslängd.

Längd-bredd-index, tal, som anger skallens bredd i förhållande till dess längd. **Längd-höjd-index**, tal, som anger skallens höjd i förhållande till dess längd.

Längdhopp med ansats, idrottsgren med anor från antiken. År 1948 gällande världsrekord: J. Owens, För. Stat., 8f3 cm. Tjfföres även utan ansats, s. k. »stående längdhopp».

Långhem, kommun i s. Västergötland, Älvsb. l.; Tranemo landsf.distr., Kinds o. Redvägs doms. 1,211 inv. (1947).

Långjum, kommun i mell. Västergötland, Skarab. l.; Vedums landsf.distr., Åse, Viste, Barne o. Laske doms. 661 inv. (1947).

Långmanska testamentenfonden, en av den finl. handlanden E. J. Långman (1799—1863) gjord donation för olika ändamål i Sverige o. Finland. Av den sv. andelen, som är delad i 3 olika fonder, sammanlagt uppgående till omkr. 12 mill. kr., utgår sed. 1918 ur Långmanska kulturfonden anslag till vetenskapl. o. konstnärliga ändamål.

Långnum, kommun i n.v. Västergötland, Skarab. l. (past.adr. Tengene); Grästorps landsf.

distr., Åse, Viste, Barne o. f.aske doms. 215 inv (1947).

Länkkoppling, dets. som polhemsknut.

Länkstäng, maskindel, bestående av en stäng, ledad el. lagrad i båda ändar för överföring av tryck- o. dragkrafter.

Länna. 1. Kommun i ö. Uppland. Sthlms l. (past.adr. Penningby); Frötuna landsf.distr., Mell. Roslags doms. 2,r2i inv. (1947). — 2. Kommun i n. Södermanland. Södermani. l. (past.adr. Byringe); Strängnäs landsf.distr., Mvgedingets doms. 852 inv. (1947).

Lännäs, kommun i ö. Närke. Örebro l.; Sköllersta landsf.distr., Östernärkes doms. t,545 inv. (1947).

Läns el. länsa, på längden hopkopplade timmer, som bl. a. läggas ut i flottningsälvar för att hindra timret att flyta in till stränderna.

Länsa. 1. Utpumpa vatten ur fartyg. — 2. Segla med akterlig vind.

Länsarbetsnämnd, lokal myndighet för arbetsmarknadsfrågor. Finnes i varje län o. motsvaras i Sthln av en arbetsnämnd. Instr. av ¹⁷/₆ rg48.

Länsarkitekt, av Byggnadsstyrelsen förordnad arkitekt, som har att bevaka det allmänna intresse i byggnads- o. stadsplanefrågor. Instruktion av ¹/₆ 1935 med ändr. ⁷/₆ 1944.

Länsassessor, tjänsteman i länsstyrelse, som åvilar att biträda avdelningschef o. att under samma ansvar som denne bereda o. förebraga vissa ärenden.

Länsbaron o. läns greve, titlar på näst högsta resp. högsta klassen av danska adeln.

Länsbokhållare, tjänsteman å landskontor.

Länsbrunn, i fartygs innerbotten inbyggd låda, där läns pumparnas sugrör utmynna.

Länsintendent, titel för intendenten vid Gävle museum, motsvarar landsantikvarie.

Läns jägmästare, tjänsteman hos skogsårdsstyrelse, vanl. äv. styrelsens sekreterare.

Länskungörelse, av länsstyrelse utfärdad kungörelse rörande allm. angelägenheter.

Länslasarett, av landstinget underhållet lasarett.

Länsman, dets. som kronolänsman, numera landsfiskal.

Länsnotarie, tjänsteman å landskansli.

Läns pump, pump för utsugning av vatten från fartyg.

Länsskogvaktare, tjänsteman hos skogsårdsstyrelse.

Lännsstyrelse el. **Kungl. Maj:ts befällningshavande**, under inrikesdep. lydande myndighet, som handhar styrelsen över ett län. Lännsstyrelsen består av landskansli o. landskontor. Chef: landshövdingen.

Länsträdgårdsmästare, i vissa län benämning på trädgårdskonsulent hos hushållnings-sällskapet.

Länsveterinär, statsanställd veterinär, som utövar livsmedelskontroll samt tillsyn över hälso- o. sjukvården bl. hsdjuren inom ett län. Motsvaras i Sthlm av förste stadsveterinären.

Länsvägnämnd skall finnas inom varje län o. har till uppgift att verka för att vägrar, som äro gemensamma för flera el. alla vägnämndsområden inom länet, erhålla den för länet ändamålstiligaste lösningen. Ledamöter utses av länsstyrelsen, skogsårdsstyrelsen o. vägnämnderna. Bestämmelser i lag av ¹/₆ 1943. **Jfr** Vägnämnd.

Länsväsen, dets. som feodalväsen. **Jfr** Feodal.

Läpp. *Sjöv.* En ofta med rulle försedd klyka av järn el. trä i vilken bukten av ett rep kan inläggas. — *Bot.* Beteckning för de fria delarna av de i övrigt sammanväxta kronbladen hos arter tillhörande fam. *Labiales* o. *Scrophulariaceae*. Äv. använt för ett av de inre hyllebladen i orkidéernas blommor, ofta starkt förstorat o. praktfullt färgat.

Läppbjörn, *Melurus tirsinus* el. *labia'tis*, ostindisk björn, bildande eget släkte, skiljer sig från andra björnar genom sin trynligt utdragna nos o. sina rörliga läppar. Lever av växtämnen o. smärre djur.

Läppblommiga, växtfamiljen *Labiateae*. Läppfiskar, *La'bridae*, familj bland benfiskarna. Ofta mycket grant o. brokigt färgade, huvudsakl. tillhörande varmare hav. Hos oss 5 arter »snultor» vid västkusten; mest kända äro berggyltan o. blåstrålen.

Läppkräfta, vanligen på underläppens röda del uppstående kräftsår, börjande med en förhördnad; värtliknande utskott kunna också uppstå. Svårläkta sår på läpparna, särskilt hos äldre, böra mistänkas.

Lappning, dets. som lappning.

Lärarkollegium, en skolas el. vissa högskolors lärare samlade till överläggning o. beslut.

Lärarråd motsvarar vid en del högskolor de akademiska konsistorierna vid universiteten.

Lärbro, kommun på Gotland, Gotl. l.; Slite landsf.distr., Gotlands doms. 1,472 inv. (1947).

— Medeltida kyrka med kalkmål. från 1200-t:s slut. Vid kyrkan ligger en kastal från 1100-t.

Lärdoms historia, vetenskapen om idéerna o. metoderna i de olika vetenskapernas utveckling.

— L ä r d o m s h i s t o r i s k a s a m f u n d e t, grundat 1934 på initiativ av prof. Johau Nordström i Uppsala, utger sedan 1936 dels årsboken *Lychnos*, dels studier o. källskrifter under titeln *Lychnos-bibliotek*.

Lärft, tvåskafad vävnad, urspr. av lin.

Lärkfalk, *Falco subbu'teo*, liten falk, vilken skiljes från den liknande, men något mindre stenfalken på det svarta »mustaschstrecket». Nästan hela Europa, hos oss ända upp i Lappland. Lever av småfågel o. insekter. (Se bild.)

Lärkräfta, en vanlig benämning på en sjukdom hos lärkrätdrarter, yttre sig i oregelbundna, kådbelupna ansvällningar på stammar o. grenar. Förorsakas av en disksvamp o. kan uppträda fullständigt förhärjande på yngre träd i fuktiga lägen.

Lärkor, *Alaudi'dae*, familj bland tättingarna, kännetecknad genom att tarsens baksida är täckt med flera mindre hornplåtar. Mark- o. fältfåglar från huvudsakl. Gamla världen; harnarna sjunga uppe i luften. Hit höra tofslärkor, trädlärkor, sånglärkor o. berglärkor.

Lärkstaden, stadsdel i Sthlm, i Engelbrekts förs.; huvudsakl. bebyggd med elegantä en- o. tvåfamiljshus.

Lärkträd el. lärk, *La'rix*, barrträdssläkte (fam. *Pinaceae*). De vanligaste i vårt land som skogs- o. parkträd odlade äro: *L. deci'dua*, europeisk lärk (s. o. mell. Europas bergstrakter), *L. sibi'rica*, sibirisk lärk (n. Ryssland, Sibirien), samt *L. leptole'p'us*, japansk lärk (Japan). Den första är snabbvuxen, ofta krokstammig, har blodröda honblommor samt kala, längsstrimmade kottefjäll. Den sibiriska växer långsammare, är genomgående mera rakstammig,

har gulgröna honblommor, breda, på ryggsidan brunhåriga kottefjäll samt större frön. Den japanska har blågröna barr, kopparbruna finare grenar, honblommor brokiga av gulgrönt o. pur-

pur samt tunna, något tillbakavikta, glänsande kottefjäll. Jfr Larix.

Lärodikt, diktform, vari på vers meddelas någon vishet el. kunskap i vilken ämnesgenom som helst. Diktarten odlades redan under antiken o. var senare omdykt särsk. under 1700-t.

Läroverksstadga, stadga för rikets läroverk, utfärdad av K. Mt 17/3 1933 med sen. ändr.

Läsare, benämning, första gången använd i Västergötland på 1750-t., på deltagare i fromma sammanslutningar till gemensam läsning av Bibeln samt Luthers skrifter o. Nohrborgs postilla. Särsk. märkas de s. k. Norrlandsläsarna från 1700-t:s slut, vilka skilja sig i de lagstränga »gammalläsarna» o. de evangeliskt betonade »nyläsarna», ur vilkas led den Rosenianska rörelsen framgick. Jfr C. O. Rosenius.

Läska, rengöra loppet i ett handeldvapen. Sker med s. k. l ä s k s t å n g.

Läsning, benämning på de tre olika behandlingar ett lagförslag måste genomgå i eng. parlamentet för att bli antaget.

Läst. 1. Aldre rymd- o. viktmätt, växlande för olika tider o. orter samt för olika varuslag. Förekom redan under medeltiden. — 2. Aldre mätt på fartygs dräktighet: en svår l ä s t = 2,450 kg, en n y l ä s t = 4,250 kg.

Läst, järn- el. trämodell, på vilken skor tillverkas.

Lästringe, kommun i s. Södermanland, Södermanl. l.; Trosa landsf.distr., Nyköpings doms. 507 inv. (1947).

Laesö, ö i Kattegatt, tillhörande Hjöring Amt, Danmark. 112 kvkm, 3,000 inv. (1940). Läglant, föga odlad. Jordbruk, sjöfart, fiske.

Lättbenty'l är en blandning av 25 delar vattenfri alkohol o. 75 delar bensin. På grund av särsk. goda förbränningsförhållanden lämnar denna blandning förbränd i en motor ca 12 % mera energi än enbart bensin. Jfr Moty'.

Lättbetong, dets. som »asbetoni». Lättegel, poröst, mindre hållfast tegel för isolation. Framställes genom inblandning av sågspån el. dyl. i leran.

Lättklövar, de små klövar, som hos idisslare bäras mer el. mindre upplyftade över marken. Dessa sitta på 2:a o. 5:e tån, vilka äro mycket kortare än 3:e o. 4:e.

Lättler, dets. som mjuna.

Lättmatros, yngre handelssjöman.

Lättmetaller, legeringar mellan aluminium o. magnesium samt stundom ytterligare en el. två andra metaller, ha fått stor användning t. ex. i flygplan o. till kolvar, lättmetallkolvar, vid snabbgående förbränningsmotorer, vilka härigenom bli väsentligt billigare i drift. Jfr Duralumin.

Lättoljor kallas de vid destination av bergolja el. tjära först övergående fraktionerna.

Lättring, räffling (ev. korsvis) av en metall, t. ex. kanten på mynt o. vridrattar på apparater, för säkrare grepp.

Lätt tungvikt, viktclass i boxning (t. o. m. 79,3 kg) o. brottning (t. o. m. 87 kg).

Lättvikt, viktclass i boxning (t. o. m. 61,2 kg) o. brottning (t. o. m. 66 kg).

Löberöd, municipalsamhälle i mell. Skåne, omfattande Ölycke by i Högsruds kommun o. Löberöds by i Hammarlunda kommun. 607 inv. (T947).

Löddeköpinge, kommun i v. Skåne, Malmöh. l.; Kävlinge landsf.distr., Rönnebergs, Onsjö o. Harjaers doms. t.0:7 inv. (1947).

Löddeån el. K ä v l i n g e å n, vattendrag i s. Skåne, utmynnar i Lommabukten av Öresund. 80 km.

Löderup. 1. Kommun i s. Skåne, Kristianst. l.; Löderups landsf.distr., Ingelstads o. Järrestads doms. 1,814 inv. (1947), varav 410 i del

av Löderups municipalsamhälle. — 2. Municipalsamhälle i Löderups o. Hörups kommuner. 595 inv. (1947).

Lödighet, silvermängden i silverlegeringar, angiven i 16-delar av vikten.

Lödja, äldre benämning på en vikt i betydelserikt stycke.

Lödskolv, kilformigt kopparstycke på skaft. Användes till tennlödning på så sätt, att kopparn upphettas, eggens rengöres genom strykning mot salmiak samt sättes mot tennlodet, som därvid smälter och fastnar på kolven o. kan överföras till lödstället.

Lödning, två metallstyckens förening medelst ingjutning av lämplig metall el. legering, s. k. lod, mellan deras mot varandra liggande ytor. Härvid böra metalltygorna noga rengöras genom påstrykning av lödsalva, betsmedel, borax, harts el. dyl. o. lodet påläggas i smästucken el. som pulver, varefter lödstället upphettas med en blästerlåga el. lödskolv. Som lod användas lättsmälta tennlegeringar, mjuklod (snälod), el. också mera svårsmälta koppar-, silver- o. guldlegeringar, härds- el. slaglod.

Lödra, till segels kanter fästad ring av tågvirke för fästande av skot m. m. (Se bild.)

Lödöse, by i v. Västergötland, St. Peders kommun, vid Göta älv. 512 inv. (1941). På L:s plats låg för staden L. el. Gamla L., som trol. anlades på uoo-t. men 1526 förlorade sina stadsrättigheter. 1473 anlades närmare havet Nya L., nu v. stadsdelen Gamlestaden i Göteborg.

Löf, Frederique (1760—1813), skådespelerska vid Dramatiska teatern i Sthlm, bekant för sin skönhet o. sitt galanta liv.

Löf fler el. L o e f f l e r, F r i e d r i c h (1852—1915), tysk bakteriolog, prof. i hygien i Greifswald 1888. Upptäckte rots- o. svinpestbakterierna samt utgav avh., bl. a. om den av Klebs upptäckta difterribacillen.

Löfgren, Erik Johan (1825—84), finl. målare av Diisseldorfskolan. Mest ansedd som porträttmålare.

1. Löfgren, E i e l (1872—194c), liberal politiker, advokat, led. av FK 1910—n, 1921—22, 1929—37 samt av AK 1918—20, 1924—28, justitieminister 1917—20; 1923—30 ledare för det nyliberala partiet. Utrikesminister 1926—28 i ministären Ekman.

2. Löfgren, M i a, f. l e c h e, f. i o¹⁰ 1878, författarinna, dotter till W. Leche o. g. m. Eliel L.; arb. i litterära, sociala o. internationella ämnen. Biografier över *Ellen Key* o. *Kristina Nilsson* (1944).

Löfving, P e r (1729—56), botanist, Linnés lärjunge, företog forskningsresor till Pyreneiska halvön 1751 o. till Sydamerika 1754, där han dog.

Löfstad, gods i Kinstads kommun, Öster göt. l., från slutet av 1700-t., tillhörigt ätten Piper. Det donerades 1927 till Riddarhuset. Huvudbyggnaden uppf. på 1650-t. Interiören, inredd under 1700-t., är med sina inventarier sed. 1942 museum, disponerat av Östergötlands museum, liksom de övriga byggnaderna.

1. Löfstedt, E i n a r (1831—89), språkforskare, prof. i grekiska i Uppsala 1874. Lärboksförf. (*Grekisk grammatik*, 1868).

2. Löfstedt, E i n a r, f. "a" 1880, son till den föreg., språkforskare, prof. i latin i Lund 1913—45, universitetets rektor 1939—45, en av vår tids främsta kännare av senlatinet. Huvudarb. *Syntactica* (2 dir, r928—33). Led. av Sv. akad. 1942.

Ordf. i Sv. institutets råd sed. 1946, vice ordf. i 1945 års universitetsberedn. Hed.dr vid Köpenhamns univ. 1945. (Se bild.) L:s hustru Annie L., f. G ü n t h e r, f. 31/7 1896; litteraturrec. i GHT 1923—44, Jitt. rådgivare Natur o. Kultur sed. 1946.

Löftesman, dets. som borgesman. Lögde älv flyter från Gransjön, Asele lappmark, t. Nordmalingsfjärden, Botin, viken. 150 km.

Logs tor, stad i n. Jylland, Aalborg Amt, vid Limfjorden. 3,000 inv. (1945).

Löja, *Alburnus alburnus*, en liten, långsträckt karpfisk. Sött el. bräckt vatten i så gott som hela n. o. mell. Europa; livlig o. glupsk fisk, som mycket användes som agn.

Löjtnant (av lat. *lo'cus*, ställe, o. *tene're*, inneha), egentl. ställföreträdare, högsta subalternofficersgraden inom sv. krigsmakten; användes äv. i sammansättningar, t. ex. generallöjtnant, överstelöjtnant osv.

Löjtnantshjärta, art av örtsläktet *Dicentra*. Lök, en upprätt, kort o. bred jordsdam, som bär tätt sammanslutna, genom inlagrad upp-lagsnäring förtjockade lågblad (hyacint) el. ock kvarsittande slidor av nedvisnande örtblad (*Lilium*). Lökstammar förekomma allm. inom fam. *Liliaceae* o. *Amaryllidaceae*.

Lökgröda, *Pelobates fuscus*, 5—8 cm lång groda, som genom sin vertikala pupill lätt skiljes från övriga inhemska grodor. Kroppen ovan o. på sidorna besatt med låga vårtor. Uppges i Sverige förekomma på Gotland samt i Skåne. Larven mycket stor, 10—17 cm.

Lekkeberg, G e o r g, f. 1909, norsk skådespelare, chef för Trøndelagteatern 1945—48, för Nasjonalteatret sed. 1948. L., som spec. framträder i komedi- o. operettroller, har äv. gästspelat i Sverige.

Lökken. 1. Kopparverk i mell. Norge, Sör-Trøndelag fylke. Åges av Orkla gruv AB. — 2. Badort i n. Jylland, Danmark, vid Skagerak. 1,574 inv. (1935).

Lokken, T h o m a s O l e s e n, f. 1877, dansk författare. L. slog igenom m. *Niels Hala* (1920—24), en bonderoman från krigs- o. kristiden, o. fortsatte med den historiska bondeskildringen *Povl Dam* (1925—27). L. är en realistisk folklivsskildrare med lättfattlig, konstlöst trovärdig berättarform. I *Ungdom gaar i Gång* (1938; Sin egen mästare, s. å.) har han behandlat självbiografiskt stoff.

Löksläktet, *AWium* (fam. *Liliaceae*), omfattar flera arter, som på grund av den i vävnaderna förekommande lökoljan (allylsulfid) användas som krydda o. därför äro föremål för vidsträckt odling, ex. gräslök, purjolök, rödlök, schalottenlök, portugisisk lök, syltlök o. vitlök.

Löksuga, art av växtsläktet *Teucrium*.

Lön, periodiskt utgående ersättning till anställd för utfört arbete. Lönen i enskild tjänst bestämmas vanl. genom avtal, medan löneförhållandena i allmän tjänst regleras av löneerglementen m. m. För civila, militära o. civilmilitära befattningshavare inom statsförvaltningen finnas de grundläggande best. i Statens löneplansförordning av 3/8 1947 o. Statens allmänna avlösningsreglemente av 2/6 1948 (med tillägsbest. av s. d.). Löneplansförordningen innefattar 5 löneplaner, som vardera upptager lönebelopp för ett antal löneklasser. Enl. den löneplan, som gäller flertalet befattningshavare, varierar lönens belopp i en löneklass alltefter den ortsgrupp, till vilken befattningshavarens stationeringsort hör. Befattningarna tillhöra olika lönegrader, som var o. är omfattar

en el. flera löneklasser på någon av löneplanerna. När en lönegrad omfattar flera löneklasser, sker uppflyttning till högre löneklass inom lönegraden i regel efter 3 års tjänstgöring. Till lönen kommer i vissa fall lönetillägg, arvoden o. ersättningar av olika slag. På vissa nordliga orter utgår kallortstillägg. Förmån av fri bostad förekommer i regel ej. Vid sjukledighet göres vanl. löneavdrag. Vid sjukdom erhållas fri läkarevård o. läkemedel. Begravningshjälp utgår vid tjänstemans dödsfall. — Vid tyrd ut på grund av krigsförhållanden o. dyl. brukar både i enskild o. allmän tjänst tyrdstillägg utgå under olika beteckningar ss. kristillägg, indextillägg, rörligt tillägg m. m. Enl. de nya lönebest. för statsjämn kompenseras levnadskostnadernas höjning genom ökning av lönebeloppen i löneplanerna.

Lönenämnd, nämnd med uppgift att bereda ärenden av löneteknisk natur. För statsjämnemännens löneförhållanden finnes en Statens lönenämnd, i vilken löntagare-, förvaltnings- o. de allmänna intressena skola vara representerade.

Lönn, namn på arter av trädsläktet *Acer*. Jfr Naverlönn, Skogslönn o. Sykomorlönn.

Lönnberg, Einar (1865—1942), zoolog, prof. o. intendent vid Riksmuseet 1904—33, utgav anatomiska o. systematiska arb., särsk. över olika ryggradsdjursgrupper, i synnerhet fiskar o. däggdjur. Skrev ev. jaktböcker.

Lönneberga, kommun i n.ö. Småland, Kalm. l.; Måfilla landsf. distr., Aspelands o. Handbörds doms. 1,992 inv. (1947).

Lönnrot, Elias (1802—84), finl. språkforskare, urspr. läkare, prof. i finska språket o. litteraturen i Helsingfors 1853—62. L. blev den nyare finska litteraturens grundläggare genom *Kalevala*, en stor hjälte-dikt, som han utarbetade genom sammanförande av upptecknade folkdikter (»runor»), samt *Kanteletar*, en saml. episka o. lyriska folkdikter.

Lönnsboda, municipalsamhälle i n.ö. Skåne, Örkeneds kommun. 858 inv. (1947).

Lönnskaläge, äldre lagterm för könsumgänge mellan ogifta personer.

Lönnsås, kommun i n.v. Östergötland, Östergöt. l. (past.adr. Fornåsa); Borensbergs landsf. distr., Aska, Dals o. Bobergs doms. 535 inv. (1947).

Löpande gods, rörliga delar av ett fartygs tackling.

Löpande hund, ett troligen från bronsålderns spiraldekorering härstammande vågornament. Det förekommer ofta i grekisk konst o. upptogs av romarna, varefter det vid renessansen införlivades med den nyare tidens ornamentsförråd. Står stundom meandern nära.

Löpande räkning, äldre benämning på checkräkning med kredit.

Löpare, Pjäs i schackspel; kan flyttas diagonalt över brädet. — *Sjöv.* 1. Budbärare på örlogsfartyg. — 2. Rep, draget genom ett el. flera block. — *Geol.* De vanl. rundnötta stenar, som stundom anträffas på botten av jättegrutor o. som åstadkommit dessas ursvarvning under inverkan av framströmmande vatten.

Löpe, k y m o s i' n el. k v m o' s, ett i magsaften, särsk. hos kalvar, förekommande enzym, som koagulerar kaseinet i mjölk. Användes vid oststillverkning.

Löpgravar, gravar, som vid belägring av fästningar utföras för anfallets framförande.

Löpmage, den fjärde (tredje) avdelningen i idisslarnas mage. Jfr *Idisslare*.

Löppingar äga sedan antiken rum i de flesta idrotter o. på växlande distanser. 1948 gällande världsrekord i löpning: 100 m J. Öwens, För. Stat., 1936, o. H. Davis, För. Stat., 1941 (10.2 sek.), 200 m Lloydla Beach, Panama, 1948 (20.2 sek.), 400 m H. Mc Kenley, Jamaica, 1948 (45.9 sek.), 800 m R. Harbig, Tyskland, 1939 (1.46.6 min.), 1.000 m R. Gustafsson, Sverige, 1946 (2.2r.4 min.), 1.500 m G. Hägg, Sverige, 1944, o. L. Strand, Sverige, 1947 (3.43.0 min.), 2.000 m G. Hägg, Sverige, 1942 (5.11.8 min.), 3.000 m G. Hägg, Sverige, 1942 (8.01.2 min.), 5.000 m G. Hägg, Sverige, 1942 (13.58. min.), 10.000 m V. Heino, Finland, 1944 (29.35.4 min.) samt z eng. mil G. Hägg, Sverige, 1945 (1.01.4 min.), 3/4 eng. mil A. Andersson, Sverige, 1944 (2.56.6 min.).

Löpsedel, reklamblad, som anger ett tidningsnummers viktigaste rubriker.

Lördag, veckans sjunde dag, fsv. *löhgerdager*, »tvaingsdagen», efter det bad man tog efter veckans arbete.

Lördagssällskapet, en urspr. litterär, sedermera äv. polit. intresserad sammanslutning på 1830-t. vid Helsingfors univ. Bland medl. var J. L. Runeberg.

Lösdrivare, person, som sysslolös stryker omkring utan medel till sitt uppehälle el. underläter att söka årligen försörja sig o. för ett sedeslött levnadsstätt. Kan dömas till tvångsarbete av K. B. el. poliskammare. Lag av 12/3 1885, f. n. under revidering. Enl. lagändr. av 31/5 1934 må person under 21 år ej behandlas som lösdrivare.

Lösen, kommun i s.ö. Blekinge, Blekinge l.; Lyekeby landsf. distr., Östra o. Medelsta doms. 2,709 inv. (1947).

Lösen. 1. Dcts, som expeditionslösen. — 2. Den förhöjda portosats som mottagaren av en otillräcklig el. ej alls fränkerad postförsändelse är skyldig erlägga för att utfä densamma. — 3. Hemligt igenkänningsrop inom en trupp m. m. — 4. Kanonskott, som förr avlossades av örlogsfartyg som igenkänningstecken el. hedersbevisning, varvid varje nation hade ett bestämt antal skott; svensk lösen 2 skott.

Löse- och bindenyckel, en nyckel i makten, enl. Matt. 16: 19 o. Joh. 20: 23 kyrkans makt att ge el. vägra syndernas förlåtelse. Den tillkommer enl. kat. uppfattning Petrus o. hans efterföljare, påvarna, enl. protestantisk tro församlingen som sådan.

Lösings härad, Östergöt. l., omfattar 5 kommuner: Tingstad, Furingstad, Styrstad, Dagsberg o. Krokek (med Kolmårdens municipalsamhälle), 4,568 inv. (1947). Bräbygdens o. Finspångas l. s domsaga.

Lösk, fsv. l ö s k e r (»ej bofast»), gammalsvenskt namn för lösdrivare (»lösekarlar»).

Lösköl, under kölen på träfartyg fäst plank, avsedd att skydda kölen vid grundstötning. Av. benämning på under ubåts botten fäst vikt, som genom ett enkelt handgrepp inifrån båten kan trigöras för att i nödfall hastigt få båten upp till vattenytan.

Lösning. Läggs vissa fasta kroppar, t. ex. koksalt, i vatten, tyckas de snart försvinna. Man säger då, att koksaltet löst sig i vattnet. Att saltet ej omvandlas utan finnes kvar i lösningen, kan man lätt övertyga sig om genom att låta vattnet avdunsta. Allt efter förhållandet mellan det lösta ämnets o. lösningsmedlets mängder talar man om en svag el. utspädd lösning, en koncentrerad el. stark lösning, en mättad lösning o. en övermättad lösning. En mättad lösning innehåller så mycket av ämnet, som lösningsmedlet normalt kan uppta. Ur en övermättad lösning utfaller

lätt så mycket av det lösta ämnet, att lösningen blir mättad.

Lösningrätt, rätt att förvärva en sak genom att erlagga dess värde, t. ex. rätten för säljare av en fastighet att inom viss tid återförvärva den mot erläggande av hela köpeskillingen (löseskillin g); av nyttjanderätthavares rätt i vissa fall att infösa det nyttjade området enl. den s. k. ensittirlagen (se d. o.).

Löss, *Anoplu'ra*, insektordning, vanl. tillplattade, yttre parasiter hos däggdjur, vilkas blod de suga med sina till sugorgan ombildade mundclar. Hos oss ett dussintal arter, varav huvudlusen, klädlusen o. flatlusen äro de mest bekanta.

Lössbildningar kallas huvudsakl. som luftsediment avsatta, gulgrå till ljusbruna, kalkhaltiga o. vanl. oskiktade avlagringar av finsandig lera, innehållande lämningar av djur o. växter, som trivas på stäpper. Förekomma särsk. i Kina (gula jorden).

Lösöre köp, köp av lös egendom, som köparen låter kvarbliva i säljarens vård. Bestäm m e l s e r h ä r o m i n e n k u n g l. f ö r o r d n. av ²⁰IL 1845 med ändr. ³⁰12 1946 o. ³⁰6 1947.

Lösören, värde ting, som icke bestå i fastighet. Betecknar stundom flyttbart gods, som möbler o. dyl. Användes äv. som motsats till penningar.

Löt. 1. Kommun på mell. Öland, Kalm. 1. (past.adr. Palmelund); Akerbo landsf.distr., Ölands doms. 508 inv. (1947). — 2. Kommun i s. Uppland, Upps. 1. (past.adr. Grillby); Häbo landsf.distr., Upps. 13 s. doms. 387 inv. (1947). — K]Tka från 1200-t. med medeltida kalkmålningar.

Lötar, små trästycken, i vilka ekranarna i ett vagnshjul äro fastade o. som tillsammans bilda hjulringen.

Löwe cl. Loewe, Karl (1796—1869), tysk tonsättare, känd framför allt genom sina ballader (*Erlkönig*, *Archibald Douglas* m. fl.).

Löwen, ty., namnet på Louvain.
Löven, Axel (1686—1772), greve, general, initiativtagare till Helsingfors' befästande. I., förmodade 1738 sin svärfar, kanslipresidenten Arvid Horn, att avgå o. belönades därför av hattarna med en rådsplats följ. år.

t. Löwenhielm, Carl Gustaf (1701—68), greve (1762), president i Svea hovrätt 1750, riksråd 1751, kanslipresident 1765, en av hattarnas ledande män, närma de sig på 1750-t. mössorna o. angröp vid 1765 ärs riksdag hattarnas inre styrelse.

2. Löwenhielm, Gustaf (Gösta) (1771—1856), son av hertig Karl (Karl XIII), greve, militär, diplomat, en av Karl Johans främsta medhjälpare vid den sv. utrikespolitikens omvägning 1812. Sändebud i Paris 1858—56. (Se bild.)

3. Löwenhielm, Carl (1861), greve, broder till G. I., diplomat. Som envoyé i Petersburg 1812—18 inlade L. förtjänster om avslutandet o. bevarandet av alliansen med Ryssland. Sveriges ombud på Kongressen i Wien 1814—15. President för krigskollegium 1819, statsråd 1822—39. (Se bild.)

4. Löwenhielm, Carl Gustaf (1790—1858), kusin till C. A. t., greve, diplomat, generallöjtnant; sändebud i Wien 1827, landshövding i Göte-

borg 1843. Befälh. för de sv. trupperna på Fyn under Dansk-tyska kriget 1848. Hans *Minnen* utgavs 1927—29.

Löwenhielm, Harriet (1887—1918), författarinna. Ls dikter, som, illustrerade med hennes egna teckningar, postumt utgavs 1919 (nya tillökade uppl. 1927 o. 1941), växla mellan bisarr humor o. ärlig personlig religiositet. 1947 utgav Elsa Björkman-Goldschmidt en biografi över L.

1. Lövenskiöld, Severin (1777—1856), norsk politiker, verkade på riksförsamlingen i Eidsvold ivrigt för förening med Sverige. 1828—41 norsk statsminister i Sthln, 1841—56 Norges stathållare.

2. Lövenskiöld, Carl Otto (1839—1916), sonson till S. L., norsk politiker o. mecenat, april—juni 1884 norsk statsminister i Sthln, 1889—97 konservativ led. av stortinget.

Lövestad, kommun i s. Skåne, Malmö. 1.; Sjöbo landsf.distr., Färs doms. 2,556 inv. (1947), därav i L ö v e s t a d s m u n i c i p a l s a m h ä l l e 526.

Lövfoder, blad o. spåda kvistar av lövträd, användes förr allmänt som foder, särsk. åt får o. hästar.

Lövgren, Nils (1852—1920), biskop i Västerås 1900; upphovsman till Sv. diakon-sällskapet o. Sv. kyrkans diakonistyrelse.

Lövgrodor, *HyWdae*, en groddjursfamilj med häftskivor på finger- o. täpsparerna. H03 oss endast en art, ovan mestadels grön (*Hyla arbo'rea*). Uppehåller sig om sommaren i lövverket på träd o. buskar. Aggen läggs i vatten. I Europa s. om Östersjön, Nordafrika, Asien; hos oss i Skåne.

Lövhyddohög tiden el. bärgningshögtiden, israelisk fest, som firades vid inbärgningen av vin- o. fruktskörden (i okt.).

Lövjerska (av isl. *lyf*, läkemedel), trollkvinna, klok gumma.

Lövkoja, arter av växtsläktet *Matthiola*.
Lövländ, Jörgen (1848—1922), norsk politiker, minister flera gånger från 1898, medverkade som norsk statsminister i Sthln till unionsupplösningen 1905, därefter utrikesminister, från 1907 äv. statsminister, avgick 1908. Undervisningsminister 1915—20. Ivrig anhängare av »målstra'vct».

Lövmossor, dets. som bladmossor.

Lövsta, egendom i s. Uppland, Järfälla kommun, Sthlms stads mottagningsstation o. destruktionsanstalt för avfall.

Lövsta bruk, förr *Leufsta*, bruksegendom i n. Uppland, österlövssta kommun. Lhar sed. 1629 tillhört ätten De Geer, från 1730 som fideikommiss, num. omfattande endast slottet (urspr. från 1600-t.s mitt, ombyggt efter en eldsvåda 1750) med park o. jordegendom. Bruket, num. vallonsnedja, o. den övriga egendomen försålde 1917 till nuv. Gimio AB.

Lövstad, dets. som Löfstad.

Lövsångare, *Phyllosco'pus*, ett släkte livliga, grönaktiga, undångömt i träden levande sångare. Insektätare o. flyttfåglar. Mycket vanlig i trädgårdar o. parker är lövsångaren, *Ph. trochillus*. Andra svenska arter äro gran- o. grön-sångarna, den förra norrländsk, den senare sydvensk. (Se färgplansch.)

Lövträd, beteckning för träd med i allm. tunna, utbredda bladskivor till skillnad mot barrträdens styva, nälformade. Alla nordiska lövträd äro årligen bladfallande med undantag av kristtrön (*Ilex aquifolium*).

Lövånger, kommun i s.ö. Västerbotten, Västerb. l.; Nysätra landsf.distr., Västerb. mell. doms. 4,751 inv. (1947), därav i L ö v å n g e r s m u n i c i p a l s a m h ä l l e 426.

Axel (1772—

